

Ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια
στὴν Παρακμή
Ἡ Ἱστορία τῆς
Δυτικῆς
Πνευματικότητος

Στην Ἀλήθεια

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Εισαγωγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΕΙ ΤΟΝ ΔΡΟΜΟ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

1. Ἡ φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων
2. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀσπάζεται τὸν
Χριστιανισμὸ
3. Τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας
4. Ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος
ἐκχριστιανίζεται

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'
ΤΑ ΒΑΡΒΑΡΙΚΑ ΦΥΛΑ
ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ
ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ
Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ

1. Ἡ θεμελίωση τοῦ βαρβαρικοῦ δυτικοῦ κόσμου
2. Ἡ παρεκτροπή τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ
3. Διαφωτισμός· Ὁ δρόμος πρὸς τὸν ὕλισμό καὶ τὴν ἀποδόμηση
4. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπανάσταση· τὸ μεγάλο παράδοξο
5. Ἡσυχασμός καὶ ἐπιστήμη· Ἡ ἐμπειρικὴ ὁδὸς πρὸς τὴν γνώση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΝΙΑΣ
ΚΑΙ Η ΔΟΜΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

1. Ρωμανία – Ἡ Αυτοκρατορία ποὺ ἔζησε 1100 Χρόνια
2. Οἱ λόγοι που ἡ Ανατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αυτοκρατορία πέτυχε
3. Γιατί ἔπεσε τὸ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αυτοκρατορία
4. Ἡ διαμόρφωση τῆς σύγχρονης Εὐρώπης
5. Τελευταῖες ἐξελίξεις

Πρόλογος

Ἡ ἱστορία τῆς Δύσεως εἶναι μία ἀδιάκοπη πορεία πρὸς τὴν παρακμή, ἐνδεδυμένη μὲ τὸν μανδύα τῆς προόδου. Ἀπὸ τὴν ἀπόσχιση τῆς ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ Ἐκκλησία καὶ τὴν ἀνάδυση τοῦ παπισμοῦ, μέχρι τὸν Διαφωτισμὸ καὶ τὴν σύγχρονη νιχιλιστικὴ αὐτοκαταστροφή της, ἡ δυτικὴ πνευματικὴ παράδοση δὲν βασίστηκε σὲ μία θετικὴ κατάφαση ἢ σὲ κάποιο ὄραμα, ἀλλὰ σὲ μία συνεχῆ ἄρνηση· ἄρνηση τῆς Ὁρθοδοξίας, ἄρνηση τῆς τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυπτικῆς Ἀληθείας, ἄρνηση τελικῶς τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος.

Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀποκαλύπτει τὴν ἀδίστακτη πρακτικὴ τοῦ σφετερισμοῦ ποὺ ἡ Δύση ἐφάρμοσε κατὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς παραδόσεως, τὴν προσπάθειά της νὰ οἰκιοποιηθεῖ τὰ πνευματικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα ποὺ δὲν τῆς ἀνήκουν καὶ τὴν μεθοδευμένη διαστρέβλωση τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Ἡ Δύση σφετερίστηκε τὴν Ἐπιστήμη, τὴν Πατερικὴ Θεολογία, τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ, τὸ Ῥωμαϊκὸ

κράτος καὶ ἐν τέλει τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ἀλλοιώνοντας τὸ Εὐαγγελικὸ μήνυμα καὶ μετατρέποντας τὴν πίστη σὲ σύστημα ἐξουσίας.

Ἀντιπαραβάλλοντας τὴν ἀποτυχία τῆς Δύσεως μὲ τὴν ἐπιτυχία τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ μελέτη αὐτὴ φανερῶνει ὅτι ἡ Ῥωμανία ἐπέζησε γιὰ 1100 χρόνια ὄχι ἐξ αἰτίας γεωπολιτικῶν συγκυριῶν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐφήρμοσε, στὸ μέτρο τοῦ πολιτικῶς ἐφικτοῦ, τὸ Εὐαγγέλιο. Ἡ Θεολογικὴ Ἀλήθεια ἔγινε κέντρο τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπου ἡ ἄσκηση, ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἡσυχία, ἡ φιλαδελφία καὶ ἡ ἀγάπη ἐξελίχθηκαν σὲ κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς ἀρχές.

Ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἐνιαίου, ὁμονοοῦντος καὶ ἐξισορροπημένου κόσμου, ἡ Δύση ἀντέταξε τὸν διχασμό. Στήριξε τὴν ἐξάπλωσὴ της στὴν διαίρεση, τὴν διχόνοια καὶ τὴν διαστρέβλωση, καὶ μετέτρεψε τὴν πολιτικὴ της σὲ ἓνα συνεχὲς "διαίρει καὶ βασίλευε". Ἔτσι διέσπασε καὶ τὴν Ἑλλάδα, διαστρέφοντας τὸν ἀληθινὸ προσανατολισμό της, διαχωρίζοντάς τὴν ἀπὸ τὴν Ῥωμηοσύνη καὶ ἐπιβάλλοντας τῆς ἀλλότριες ιδέες.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση δὲν ἦταν ἓνα ἀστικὸ κίνημα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἀλλὰ μία προσπάθεια ἀναβιώσεως τῆς Ῥωμανίας, τῆς παλαιᾶς Οἰκουμενικῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ, ἡ Δύση ἐπενέβη, κατασκευάζοντας τὸ ἔθνος-κράτος ὡς μηχανικὸ μῶρφωμα, ὥστε νὰ ἀποτρέψει τὴν ἐπιστροφή τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐνότητος.

Ἐνῶ στήν Ἀνατολή, ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἄσκησις, ἡ φιλοσοφία, ἡ τέχνη καὶ ἡ πολιτικὴ ἦσαν πάντοτε ἐνταγμένες σὲ ἓνα εὐρύτερο κοσμοσύστημα ὑπαρξιακῆς πληρότητος, ἡ Δύση τίς διαχωρίζει καὶ τίς ἐργαλειοποιεῖ. Ἐπιδιώκει νὰ παρουσιάσει τὴν ἐπιστήμη ὡς ἀντίπαλο τῆς πίστεως, τὴν τέχνη ὡς μέσον ἀποδομήσεως, τὴν φιλοσοφία ὡς μέσον ὑπερηφανείας καὶ ὄχι ἀληθείας.

Καὶ σήμερα; Σήμερα, οἱ παλιοὶ θεολόγοι τῆς Δύσεως ἔχουν ἐξαφανιστεῖ, ἀλλὰ ἡ Δύση ἐξακολουθεῖ νὰ θεολογεῖ, ἀκόμη καὶ χωρὶς Θεοῦ. Στὴν θέσιν τοῦ παπισμοῦ ἦλθαν οἱ ὀρθολογιστὲς τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ στήν θέσιν αὐτῶν ἦλθε ἡ woke ἀποδόμησις. Ἡ Δύση δὲν ἐξελίσσεται, ἀποσυντίθεται.

Τὸ Μεγάλον Παράδοξον εἶναι ὅτι ἡ Ἐπιστήμη ἐξέλαμψε μέσα σ' ἓνα σκοτεινὸ καὶ ἐπιθετικὸ πνευματικὸ σύστημα. Ἔτσι, ἡ Δύση κατάφερε νὰ φθάσει στὴν γνῶσιν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἔχασε τὸ νόημά του. Γνώρισε τὴν ὕλην, ἀλλὰ ἔχασε τὸ πνεῦμα. Ὑπέταξε τὴν φύσιν, ἀλλὰ ἔχασε τὴν ψυχὴ της.

Ἡ παροῦσα μελέτη δὲν ἐπιχειρεῖ μίαν ἐπιδερμικὴν ἀντίθεση Ἀνατολῆς – Δύσεως, ἀλλὰ μίαν βαθιὰ ἀνάλυσιν τῆς δυτικῆς πνευματικῆς πορείας, ὅπως πραγματικὰ ἐξελίχθηκε, ὅχι ὅπως θέλουν νὰ μᾶς τὴν παρουσιάσουν. Ὅχι μὲ τοὺς μύθους τοῦ Διαφωτισμοῦ, τοῦ Νεωτερικοῦ Φιλελευθερισμοῦ ἢ

τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Κονστρουκτιβισμοῦ, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα.

Ἡ Δύση δὲν ἐκφράζει τὴν ἐπιστήμη, δὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν πρόοδο, δὲν ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθεια. Ἡ Δύση εἶναι ἡ συστηματικὴ ἄρνηση τῆς Ἀληθείας, ἡ παραχάραξη, ὁ σφετερισμός, ἡ αὐτοκαταστροφή.

Κι αὐτὸ εἶναι ποὺ τὴν ὀδηγεῖ στὸν πνευματικὸ ἀφανισμό καὶ στὸ τέλος της.

Εἰσαγωγή

Τὸ ἀφήγημα ποὺ διδάσκεται σήμερα στὴν Δύση ἀναφορικὰ μὲ τὴν πορεία τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας βασίζεται σὲ μία θεμελιώδη πλαστογράφηση. Δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπλὸ ἱστοριογραφικὸ λάθος, ἀλλὰ γιὰ μία ἐκ προθέσεως ἀνακατασκευὴ τῆς Ἱστορίας, ἡ ὁποία ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ νομιμοποιήσει τὴν ἰδεολογικὴ καὶ πολιτικὴ ἡγεμονία τῆς Δύσεως.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἦταν ποτὲ «Βυζάντιο», ἦταν ἡ ἀληθινὴ συνέχεια τῆς Ῥώμης. Ἡ Δύση, ἐπιθυμοῦσα νὰ οἰκειοποιηθεῖ τὸν τίτλο καὶ τὴν κληρονομία τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπέκοψε συνειδητὰ ἀπὸ τὸ ἀφήγημά της τὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία καὶ ἔπλασε τὸν ὅρο «Βυζάντιο».

Ἐκεῖ ποὺ ἡ Ἀνατολὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀποκαλεῖται Ῥωμανία, οἱ Δυτικοὶ ἱστορικοὶ τοῦ 16^{ου} καὶ 17^{ου} αἰῶνα δημιούργησαν ἓναν νέο τεχνητὸ ὅρο,

πὺν στόχευε νὰ διαχωρίσει τὴν Ἀνατολικὴ Ἀὐτοκρατορία ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ὑπόστασή της ὡς Ῥωμαϊκὴ συνέχεια.

Δὲν πρόκειται λοιπὸν γιὰ μία ἐρμηνευτικὴ ἀπλότητα, ἀλλὰ γιὰ ἓνα κεντρικὸ ἐγχείρημα, μὲ σκοπὸ νὰ ἐκτοπίσει ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ συνείδηση τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ Ὁρθόδοξη Παράδοση καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσει μὲ τὴν παπικὴ Δύση, ὡς τὴν διάδοχο τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου.

Ὁ δυτικὸς κόσμος σφετερίστηκε τὴν Ῥωμαϊκὴ καὶ Χριστιανικὴ ταυτότητα. Ἡ διαδικασία αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἱστορικὴ παρεκτροπὴ, ἀλλὰ στρατηγικὸ ἐπιχείρημα ἰδεολογικῆς κυριαρχίας. Ἦταν μία πολιτικὴ ἐπιλογή, πὺν ἔλαβε χώρα κυρίως μέσα ἀπὸ τρεῖς βασικοὺς σταθμούς.

A. Ὁ παπισμὸς

Ὁ παπισμὸς ἐπεδίωξε νὰ ἀπομονώσῃ τὴν Ὁρθόδοξη Ἀνατολὴ καὶ νὰ καθιερώσῃ τὸ Βατικανὸ ὡς τὴν μόνῃ ἀληθινὴ Χριστιανικὴ ἡγεσία. Ὁ Καθολικισμὸς δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνα θεολογικὸ παρακλάδι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἦταν ἓνα ἐπαναστατικὸ πολιτικὸ σχέδιο, πὺν διαστρέβλωσε τὴν Ἐκκλησία, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὡς μηχανισμὸς ἐλέγχου καὶ ἐξουσίας. Ἐκεῖ πὺν ἡ Ὁρθοδοξία ἦταν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὁ παπισμὸς κατέστη μία κοσμικὴ αὐτοκρατορία, ἐπιδιώκοντας νὰ κυριαρχήσῃ πολιτικὰ καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Ῥωμαῖο Αὐτοκράτορα μὲ τὸν πάπα.

Ὁ παπισμὸς δὲν ἦταν μία ἐξέλιξη τῆς Χριστιανικῆς Παραδόσεως, ἀλλὰ ἓνα καθαρὰ πολιτικὸ κίνημα, ποὺ ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία καὶ ἔθεσε ὡς κέντρο τῆς ἐξουσίας τὸν πάπα. Ἐνῶ ὅλες οἱ ἐκκλησίες ποὺ ἔμειναν ἐντὸς τῆς Ὁρθοδοξίας παρέμειναν συνοδικές, ὁ παπισμὸς μετέτρεψε τὸν ἐπίσκοπο Ῥώμης σὲ **αὐτοκράτορα τῆς πίστεως**, ἐπιβάλλοντας ἓνα ἀπολυταρχικὸ καθεστῶς μέσα στὴν Ἐκκλησία.

Ἐπιπλέον, ὁ πάπας οἰκειοποιήθηκε τὸν τίτλο "Vicarius Christi" (Ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ), πράγμα ποὺ ἔρχεται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία, ὅπου ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς ἡγέτης τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι εἶναι ποιμένες καὶ ὄχι κοσμικοὶ μονάρχες.

Ὅταν τὸ 800 μ.Χ. ὁ Καρλομάγνος ἀνακηρύχθηκε "Αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων", ἡ Δύση ἀντικατέστησε τὸν Ἑλληνα Ῥωμαῖο Αὐτοκράτορα μὲ ἓναν Γερμανὸ μονάρχη. Σταδιακὰ ὁ πάπας κατέλυσε τὴν παράδοση τῆς Ῥωμαϊκῆς Συγκλήτου καὶ τῆς Συνοδικῆς Ἐκκλησίας καὶ καθιέρωσε τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία τοῦ Βατικανοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν θεολογία, ὁ παπισμὸς εἰσήγαγε τὸ Filioque, μία θεολογικὴ καινοτομία ποὺ ἀλλοίωσε τὴν τριαδολογικὴ διδασκαλία. Ἡ προσθήκη ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται "καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ" ἀνέτρεψε τὴν Θεολογία τῆς Ἀγίας

Τριάδος καὶ ὁδήγησε σὲ μία καθαρὰ ἀνθρωποκεντρικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία.

Ὁ παπισμὸς χρησιμοποίησε τὸ δόγμα ὡς πολιτικὸ ὄπλο στὴν πρώτη πραγματικὴ στρατιωτικὴ ἐπέμβαση μὲ θρησκευτικὸ πρόσχημα. Οἱ σταυροφορίες δὲν ἦταν ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ἀγίων τόπων, ἀλλὰ ἓνα ἀποικιοκρατικὸ σχέδιο ὑπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς Ρώμης. Ἡ τέταρτη σταυροφορία (1204) δὲν στόχευσε στοὺς Μουσουλμάνους, ἀλλὰ στὴν Ὁρθόδοξη Κωνσταντινούπολη, ὁδηγώντας στὴν πρώτη διάλυση τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ παπισμὸς, ἀρχικὰ ἐχθρικός πρὸς τὸν Διαφωτισμό, τελικὰ προσαρμόστηκε σὲ αὐτόν, ὑποστηρίζοντας τὸν δυτικὸ φιλελευθερισμό. Ἡ Καθολικὴ «Ἐκκλησία» ἔπαψε νὰ εἶναι μία ἀπόλυτη θεοκρατία καὶ προσαρμόστηκε στὴν κοσμικὴ ἐξουσία. Ὁ παπισμὸς δὲν κυβερνᾷ, ἀλλὰ διαχειρίζεται τὴν θρησκευτικὴ ταυτότητα τῆς Δύσεως. Καθιέρωσε μία θρησκευτικὴ οὐδετερότητα, ποὺ ἀποδέχεται ὅλες τὶς πίστεις, ἀντὶ νὰ ἐπιμένει στὴν ὁρθότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ξεκίνησε ὡς μία θρησκευτικὴ μοναρχία, μετετράπη σὲ καθαρὰ πολιτικὸ θεσμό καὶ σήμερα ἐξυπηρετεῖ τὸν ἀποχριστιανισμό μὲ διαχειριστικὸ τρόπο, ἀντὶ νὰ ἀντιστέκεται σὲ αὐτόν.

Β. Ὁ Προτεσταντισμὸς

Ὁ Προτεσταντισμὸς δὲν ἦταν ἀντίδραση στὴν Καθολικὴ «Ἐκκλησία» πρὸς μία ἐπιστροφή

στην αρχική Χριστιανική Παράδοση, αλλά ένα νέο βήμα απομακρύνσεως από την Ὁρθοδοξία. Ἡ κίνηση αὐτή διέλυσε καὶ τὸν τύπο τῆς ἐκκλησιολογικῆς ἐνότητος, πὺν εἶχε ἐπιβιώσει στὸν Καθολικισμό, ἀνοίγοντας τὸν δρόμο γιὰ τὴν θρησκευτικὴ ἀτομικοποίηση.

Ὁ παπισμὸς κατενόησε τὴν Ἐκκλησία ὡς μία ἀπόλυτη κοσμικὴ μοναρχία μὲ κέντρο τὸ Βατικανό. Ὁ Προτεστантиσμὸς, ἀντιδρῶντας σὲ αὐτὴν τὴν συγκεντρωτικὴ ἐξουσία, ἀποδόμησε κάθε θεσμικὴ μορφή Ἐκκλησίας καὶ κατέληξε στὴν πλήρη θρησκευτικὴ ἀναρχία. Στὴν θέση τῆς Ἐκκλησίας ὡς μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὁ Προτεστантиσμὸς ἐπέβαλε τὴν καθαρῶς ἀτομικιστικὴ προσέγγιση, ὅπου ὁ κάθε πιστὸς ἐρμηνεύει τὴν πίστη ὅπως ἐπιθυμεῖ. Ἐνῶ ὁ παπισμὸς συγκέντρωσε ὅλη τὴν ἐξουσία στὸν πάπα, ὁ Προτεστантиσμὸς διέλυσε κάθε ἔννοια ἐκκλησιολογικῆς τάξεως, ὀδηγῶντας στὴν δημιουργία χιλιάδων "ἐκκλησιῶν" πὺν ἀντιμάχονται ἢ μία τὴν ἄλλη.

Ὁ Προτεστантиσμὸς ἦταν ἡ πρώτη μεγάλη διάλυση τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτήρα τῆς πίστεως. Ἐκεῖ πὺν ἡ Ὁρθοδοξία ἀντιλαμβάνεται τὴν σωτηρία ὡς σχέση μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὴν κοινότητα τῶν πιστῶν, ὁ Προτεστантиσμὸς τὴν μετέτρεψε σὲ καθαρῶς ἀτομικὴ ὑπόθεση. Ἐκεῖ πὺν ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δίδασκαν τὸ "ἐμεῖς", ὁ Προτεστантиσμὸς δίδαξε τὸ "ἐγώ".

Μέσα από την αιτιολόγηση του "προσωπικού εργασιακού ήθους" ως θεολογικής ἀρετῆς, ὁ Προτεσταντισμός ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ Καπιταλισμοῦ, ὅπου ἡ προσωπικὴ ἐπιτυχία ἀποτελεῖ τεκμήριο σωτηρίας. Ἀπὸ τὴν κατάρρευση τῆς κοινότητος, ποὺ ἐπέφερε ὁ Προτεσταντισμός, γεννήθηκε ὁ Φιλελευθερισμός, ὁ ὁποῖος προχώρησε ἀκόμη ἓνα βῆμα πιὸ πέρα, ἀντικαθιστῶντας τὸν Θεὸ μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ καθιερώνοντας τὴν θεολογία τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ.

Στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση, ἡ λογικὴ ὑποτάσσεται στὸν φωτισμένο νοῦ, ὅπου ἡ Θεία Χάρη ἀποκαλύπτει τὴν Ἀλήθεια. Στὸν Καθολικισμό, ἡ λογικὴ γίνεται μέσο θεολογικῆς συγκροτήσεως (Σχολαστικισμός). Στὸν Προτεσταντισμό, ἡ λογικὴ γίνεται ἀτομικὸ ἐργαλεῖο ἐρμηνείας τοῦ κόσμου, ἀπορρίπτοντας τὴν Ἱερὰ Παράδοση καὶ θεμελιώνοντας τὴν ἐρμηνεία ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε ἐρμηνευτῆ. Ἐντὸς ὀλίγων αἰώνων, ἡ ἀποκαθολικοποίηση τῆς πίστεως ὀδήγησε σὲ μία σταδιακὴ ἀποχριστιανοποίηση

Ὁ Διαφωτισμὸς ἀπέβαλε τὴν Ἐκκλησία ὡς θεσμό. Ὁ Ὑλισμὸς ἀπέβαλε τὴν μεταφυσικὴ διάσταση τῆς πίστεως. Ὁ Ἀθεϊσμὸς ἀπέβαλε τὴν ἴδια τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ. Ἐξ οὗ καὶ ὁ Νίτσε μποροῦσε νὰ διακηρύξει ὅτι "ὁ Θεὸς εἶναι νεκρός" – ὄχι διότι ὁ Θεὸς πέθανε, ἀλλὰ διότι ὁ Προτεσταντισμὸς ἀπογύμνωσε τὴν πίστη ἀπὸ τὸ

μυστήριο καὶ τὴν μετέτρεψε σὲ ἀπλὴ ἠθικὴ κανονικότητα.

Ὁ Προτεσταντισμὸς ἀποδόμησε τὸν Χριστιανισμὸ, ἀνοίγοντας τὴν ὁδὸ πρὸς τὸν Διαφωτισμὸ, τὸν Ὑλισμὸ καὶ τὴν Ἀθεΐα. Δὲν ἦταν ἡ λύση στὸν παπισμὸ, ἀλλὰ ἡ ἐπιτάχυνση τῆς πνευματικῆς διαλύσεως τῆς Δύσεως. Ὅπου ὁ παπισμὸς ἐπέβαλε τὴν κοσμικὴ μοναρχία τῆς πίστεως, ὁ Προτεσταντισμὸς διέλυσε κάθε ἐκκλησιολογικὴ ἐνότητα. Ἐκ τούτου, ὅλα τὰ σύγχρονα ἀποδομητικὰ συστήματα (Φιλελευθερισμός, Καπιταλισμός, Ὑλισμός, Ἀθεϊσμός) ἐκκινοῦν ἀπὸ τὸν Προτεσταντισμὸ.

Γ. Ὁ Διαφωτισμὸς

Ὁ Διαφωτισμὸς δὲν ἦταν μία "ἐπιστημονικὴ ἐξέλιξη" ἢ μία "πολιτικὴ ἀπελευθέρωση", ἀλλὰ ἓνα ριζοσπαστικὸ ἐγχείρημα ἀποχριστιανοποιήσεως τοῦ δυτικοῦ κόσμου, ποὺ ἔλαβε χώρα μέσα ἀπὸ τὴν ἀποδόμηση τοῦ παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ὁ Διαφωτισμὸς ἀπέρριψε ὅλη τὴν ιδέα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔθεσε στὴ θέση Του τὸν ἄνθρωπο ὡς ἀνώτατο ρυθμιστὴ τῆς ἀλήθειας.

Ὁ Προτεσταντισμὸς, ἀπορρίπτοντας τὴν Ἱερὰ Παράδοση, ἔδωσε τὸ δικαίωμα στὸν κάθε ἄνθρωπο νὰ ἐρμηνεύει μόνος του τὴν ἀλήθεια. Ὁ Διαφωτισμὸς ἀκολούθησε τὸ ἴδιο μονοπάτι, ἀπορρίπτοντας ὅχι μόνον τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ τὴν ἴδια τὴν ὑπάρξη τοῦ Θεοῦ, θεωρώντας ὅτι ἡ λογικὴ καὶ ἡ ἐπιστῆμη ἀρκοῦν γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὰ πάντα.

Ο Προτεσταντισμός μετέτρεψε την πίστη σε ήθικη διδασκαλία, ενώ ο Διαφωτισμός μετέτρεψε την ήθικη διδασκαλία σε πολιτική θεωρία. Έτσι, γεννήθηκαν νέες κοσμοθεωρίες, που αντικατέστησαν τον Θεό με τον άνθρωπο. Ο Ρουσσώ εκήρυξε ότι ο άνθρωπος δεν έχει ανάγκη τον Θεό, αλλά μόνον την "φυσική ανθρωπινή αγαθότητα". Ο Βολταίρος θέλησε να αποβάλει τον Θεό από την ιστορία. Ο Καντ προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, θεσπίζοντας μία καθαρώς ανθρωποκεντρική ήθικη, που απορρίπτει την οντολογική αναφορά στον Θεό.

Ο Διαφωτισμός δεν ήταν ένα κίνημα "προόδου", αλλά ή ιδεολογική συνέπεια του Προτεσταντισμού, που οδήγησε στην πλήρη αποκοπή της Δύσεως από την Αποκεκαλυμμένη Αλήθεια. Δεν απέρριψε μόνον το μυστήριο της πίστεως, αλλά και κάθε έννοια ανωτέρας αποκαλύψεως. Εκεί που ο άνθρωπος αναγνώριζε τον εαυτό του ως δημιουργήμα του Θεού, ο Διαφωτισμός τον κατέστησε θεό του εαυτού του.

Όπως ο παπισμός διεκδίκησε την εκκλησιαστική μοναρχία, όπως ο Προτεσταντισμός διεκδίκησε την ατομική ερμηνεία της πίστεως, έτσι ο Διαφωτισμός διεκδίκησε την αντικατάσταση του Θεού με την ανθρωπινή νόηση. Οί Διαφωτιστές αντιμετώπισαν την αλήθεια ως κατασκευάσμα του ανθρωπίνου νοῦ, και όχι ως αποκεκαλυμμένο θεϊο δῶρο. Ο Διαφωτισμός ουσιαστικὰ θεοποίησε τον

άνθρωπο, επαναλαμβάνοντας την πλάνη του Αδάμ και του Πύργου της Βαβέλ.

Ο Διαφωτισμός δεν ήταν μόνον φιλοσοφική θεωρία, αλλά έγινε πολιτική πράξη μέσα από την Γαλλική Επανάσταση και την ίδρυση της "Νέας Ευρώπης". Στην Γαλλική Επανάσταση ο κληρός και η θρησκεία καταδιώχθηκαν ως "παραγωγοί δεισδαιμονίας" και επιχειρήθηκε η αντικατάσταση του χριστιανικού ημερολογίου με ένα νέο, "λογικό" επαναστατικό σύστημα.

Η λατρεία του Θεού αντικαταστάθηκε με την λατρεία της "Λογικής". Η "Νέα Ευρώπη", αποδομώντας ότι ακόμα δεν είχε αποδομήσει ο Καθολικισμός και ο Προτεσταντισμός από την παραδοσιακή Έλληνορωμαϊκή Ορθοδοξία, στηρίχθηκε στις πολιτικές θεωρίες του Διαφωτισμού, που όδηγησαν στην ιδεολογική κατασκευή του "Έθνους-Κράτους", αλλά και στην απολυταρχία του Κράτους, που αντικατέστησε την ευθύνη του ατόμου ενώπιον του Θεού.

Ο Διαφωτισμός κατέλυσε ότι είχε απομείνει από τον παραδοσιακό Χριστιανικό κόσμο, αντικαθιστώντας το Εκκλησιαστικό ήθος με κοσμικές ιδεολογίες. Στη θέση του Θεού, ο Διαφωτισμός έθεσε την ανθρώπινη λογική και εξ αυτού γεννήθηκαν όλες οι σύγχρονες ιδεολογικές αποδομήσεις, από τον φιλελευθερισμό και τον υλισμό, μέχρι τον αθεϊσμό και την woke κουλτούρα.

Ἡ ἀνακατασκευὴ τῆς δυτικῆς ταυτότητος μέσα ἀπὸ τὴν ἄρνηση καὶ παραχάραξη τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς Ὁρθοδοξίας δὲν ἦταν τυχαία. Ἐξυπηρετοῦσε ἓνα βαθύτερο στόχο· νὰ δομηθεῖ ἡ δυτικὴ ταυτότητα πάνω σὲ ἓνα νέο ψευδο-ρωμαϊκὸ ἀφήγημα ποὺ θὰ ἐξουδετέρωνε τὴν ἐπιρροὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ μονοπώλιο τοῦ παπισμοῦ στὴν ἐρμηνεία τῆς Χριστιανικῆς Παραδόσεως ὁδήγησε στὴν ἀλλοίωση τοῦ ἀρχαιοχριστιανικοῦ δόγματος καὶ στὴν ἀποκοπὴ τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια. Ὁ Καρλομάγνος καὶ ἡ Ἀγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτο μεγάλο ἐπεισόδιο αὐτῆς τῆς παραχάραξης. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση ἀπετέλεσε τὸ τελευταῖο, ἐξαφανίζοντας κάθε ἀναφορὰ στὴν θρησκεία καὶ ἀντικαθιστῶντας τὴν μὲ τὴν "λαϊκὴ κυριαρχία".

Ἐν τέλει, ἡ Δύση δὲν εἶναι μόνον ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ρίζα της, ἀλλὰ κατασκευάστηκε πάνω στὴν ἀπόλυτη ἄρνηση τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου. Ἡ θεώρησή της δὲν ἀποτελεῖ κάποια κατάφαση, ἢ κάποια ὀραματικὴ ἐνατένιση, ἀλλὰ τὴν ἄρνηση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀποκοπὴ τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴ Ὁρθόδοξη Αὐτοκρατορία ὁδήγησε ὅχι μόνον σὲ θεολογικὴ καὶ πολιτικὴ κατάπτωση, ἀλλὰ καὶ σὲ μιὰ βαθιὰ ἀνακατασκευὴ τοῦ τρόπου ποὺ λειτουργεῖ ἡ κοινωνία.

Ὁ καπιταλισμὸς προκύπτει ὡς ἓνα πνευματικῶς ἀπογυμνωμένο σύστημα, ὅπου ἡ

κερδοφορία καὶ ὁ ὕλισμὸς κυριαρχοῦν. Ὁ κομμουνισμὸς ἀποτελεῖ μία ἄλλη ἐκδοχὴ τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια, ἀντικαθιστῶντας τὸν Θεὸ μὲ τὸ κόμμα. Ὁ μεταμοντερνισμὸς ἀπορρίπτει κάθε ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια, καταλήγοντας σὲ πλήρη ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ κατάρρευση.

Ὅλη ἡ δυτικὴ παράδοση, ἀπὸ τὴν παπικὴ ἐκκλησίαν μέχρι τὸν καπιταλισμὸ καὶ τὸν κομμουνισμό, εἶναι ἓνα συνεχὲς πνευματικὸ ἀντίδοτο ἐνάντια στὴν πραγματικὴ Ῥωμαϊκὴ Ὁρθόδοξη ταυτότητα. Ἡ πορεία ποὺ ἐγκαινιάστηκε μὲ τὴν Γαλλικὴ Ἐπανάσταση δὲν σταμάτησε στὴν ἀποκαθήλωση τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ ἐπεκτάθηκε ὡς μιὰ νέα παγκόσμια θεώρηση, ποὺ ἀντικατέστησε τὸν Θεὸ μὲ κοσμικὲς ιδεολογίες. Στὸ σημεῖο αὐτὸ βρίσκουμε τρεῖς κύριες ἐκφάνσεις τοῦ δυτικοῦ ἀποχριστιανισμοῦ, ποὺ μετασχημάτισαν τὸν κόσμον καὶ ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῆς σύγχρονης κρίσεως.

(α) Ὁ καπιταλισμός

Ὁ καπιταλισμὸς δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνα οἰκονομικὸ σύστημα, ἀλλὰ μία νέα θεολογία, ὅπου τὸ κέρδος ἀντικατέστησε τὸ πνεῦμα. Ὁ προτεσταντισμὸς ἔθεσε τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν ιδέα ὅτι ἡ γήινη ἐπιτυχία εἶναι σημεῖο εὐλογίας καὶ ὁδήγησε στὴν πλήρη ἀποθέωση τοῦ πλούτου. Στὸν καπιταλισμό, ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἡ θέωση, ἀλλὰ ἡ συσσώρευση κεφαλαίου καὶ

ύλικων ἀγαθῶν. Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸν προτεσταντικὸ ἠθικισμὸ στὴν καταναλωτικὴ κοινωνία ὁδήγησε στὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀποκοπὴ ἀπὸ κάθε πνευματικὴ διάσταση, ἀποθεώνοντας τὴν ὕλη καὶ ἀποκόπτοντας τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ πνευματικὴ φύση του.

(β) Ὁ κομμουνισμός

Ὁ κομμουνισμὸς ἐμφανίζεται ὡς ἡ "ἀπάντηση" στὶς ἀδικίες τοῦ καπιταλισμοῦ, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν ἴδια ὕλιστικὴ θεώρηση καὶ ἀντικαθιστᾷ τὸν Θεὸ μὲ τὸ κράτος. Ἡ Μαρξιστικὴ θεώρηση ὅρισε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια πέρα ἀπὸ τὴν ὕλη, ἐνῶ ἡ πνευματικὴ διάσταση τῆς ἀνθρωπότητος χαρακτηρίζεται ὡς "πλάνη". Ἐκεῖ ποὺ ὁ Χριστιανισμὸς μίλησε γιὰ ἀγάπη καὶ θυσία, ὁ κομμουνισμὸς μίλησε γιὰ ταξικὸ πόλεμο καὶ βίαιη ἐπανάσταση.

Ὁ κομμουνιστικὸς ὕλισμὸς ὁδήγησε στὴν πιο ἀκραία μορφή κρατικοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, ὅπου ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι πνευματικὸ ὄν καὶ γίνεται μέρος ἑνὸς συστήματος. Ἡ καταδίωξη τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Σοβιετικὴ Ἑνωση τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη ἐπιβεβαίωσε ὅτι ὁ κομμουνισμὸς δὲν ἦταν κοινωνικὴ θεωρία, ἀλλὰ ἓνα σχέδιο πνευματικῆς ἐξαλείψεως. Ὁ κομμουνισμὸς δὲν ἦταν ἡ λύση στὸν καπιταλισμὸ, ἀλλὰ ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ ἴδιου νομίσματος – ἓνα σύστημα ποὺ θεμελιώθηκε στὴν ἄρνηση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πλήρη πολιτικοποίηση τῆς κοινωνίας.

(γ) Ὁ φιλελευθερισμός

Ὁ φιλελευθερισμός προβάλλεται ὡς ἡ "μέση λύση" ἀνάμεσα στὸν καπιταλισμὸ καὶ τὸν κομμουνισμό, ἀλλὰ στηρίζεται στὶς ἴδιες ἀνθρωποκεντρικὲς βάσεις. Ὁ διαφωτιστικὸς ἀνθρωπισμὸς ὁδήγησε στὴν θεοποίηση τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, ἀποκόπτοντας τὴν κοινωνία ἀπὸ κάθε ἀνώτερη πνευματικὴ ἀναφορά. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἐπαναπροσδιορίζεται ὡς ὀλοκληρωτικὴ ἀποκοπὴ ἀπὸ κάθε πνευματικὴ ἀλήθεια καὶ τὸ κράτος γίνεται ἐγγυητὴς μιᾶς ἠθικῆς ἐλευθερίας ποὺ δὲν ἔχει ἀντικειμενικὰ ὅρια.

Ὁ σύγχρονος φιλελευθερισμός, μέσα ἀπὸ τὴν woke κουλτούρα, τὴν πολιτικὴ ὀρθότητα καὶ τὴν ἐπανακατασκευὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἔχει φθάσει στὸ τελικὸ στάδιο πλήρους ἀποδομήσεως τῆς ἀνθρώπινης ταυτότητος, εἶναι ἡ τελικὴ φάση τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὅπου ἡ ἀλήθεια δὲν ὑφίσταται πιά ὡς ἀπόλυτη πραγματικότητα, ἀλλὰ ὡς κοινωνικὴ κατασκευή.

Ὁ 21^{ος} αἰῶνας δὲν ἔφερε μία νέα φάση προόδου, ἀλλὰ τὴν τελικὴ κατάρρευση κάθε σταθερᾶς ἀξίας. Ἐνῶ ὁ διαφωτισμὸς ἐγκατέλειψε τὴν πίστη στὸν Θεὸ καὶ ἀντικατέστησε τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ, ὁ μεταμοντερνισμὸς ἀπορρίπτει πλέον καὶ τὴν λογικὴ ὡς σταθερὸ πλαίσιο ἀληθείας.

Ὁ Μεταμοντερνισμὸς δὲν ἀποδομεῖ ἀπλῶς τὴν θρησκεία, ἀλλὰ ἀποδομεῖ κάθε ἀντικειμενικὴ

αλήθεια. Ἐνῶ ὁ διαφωτισμὸς ἔλεγε ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι προσιτὴ μὲ τὴν λογικὴν, ὁ Μεταμοντερνισμὸς δηλώνει ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι μία "κατασκευὴ" καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπόλυτο. Ἡ ἰδέα ὅτι ὑπάρχουν ἀπόλυτες ἀξίες, ἀντικειμενικὴ ἠθικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἀνθρώπινη φύση καταρρίπτεται ὡς "καταπίεση" καὶ "πολιτιστικὴ προκατάληψη".

Ἡ "κατάρρευση τῶν μεγάλων ἀφηγήσεων" (Lyotard) σημαίνει ὅτι οὔτε ἡ θρησκεία, οὔτε ἡ ἐπιστήμη, οὔτε ἡ παράδοση μποροῦν νὰ ἔχουν καθολικὴ ἀποδοχή. Ἐν τέλει, ὁ Μεταμοντερνισμὸς δὲν προσφέρει τίποτε σταθερὸ – μόνο σχετικοποίηση, ἀποδόμηση καὶ χάος. Ὁ κόσμος μας εἶναι πλέον ἐντελῶς ρευστός, ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἐδαφος νὰ σταθεῖ, ἐπειδὴ κάθε θεμέλιο ἀποδομεῖται.

Ἡ "πολιτικὴ ὀρθότητα" δὲν εἶναι πλέον ἓνα σύστημα ἠθικῆς συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ μία νέα ἰδεολογικὴ τυραννία. Ἡ woke κουλτούρα ἀπορρίπτει κάθε παράδοση, κάθε σταθερὸ φύλο, κάθε ἐθνικὴ ταυτότητα καὶ κάθε ἀντικειμενικὴ ἠθικὴ. Ὁ δυτικὸς κόσμος δὲν ἔχει πλέον θρησκεία, ἀλλὰ μία νέα ψευδο-θρησκεία, ὅπου ἡ "κοινωνικὴ δικαιοσύνη" ἀποφασίζει τί εἶναι καλὸ καὶ τί κακόν. Ἡ νέα "ἠθικὴ" ἀπαιτεῖ πλήρη ὑποταγὴ στὶς ἀξίες τοῦ μεταμοντερνισμοῦ, ἀλλιῶς ὅποιος ἀντιδρᾷ στιγματίζεται ὡς "φανατικός", "ὀπισθοδρομικός" ἢ "ἐχθρὸς τῆς προόδου". Ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως (gender theory,

transhumanism, ό έλεγχος τής γλώσσας και τής σκέψεως) είναι ή τελική έφαρμογή τής αποδομήσεως. Ό 21^{ος} αιώνας εφαρμόζει πολιτικά τώ μεταμοντέρνο χάος, όδηγώντας τήν Δύση σέ μία νέα μορφή "ιδεολογικού Μεσαίωνα", όπου έλευθερία σημαίνει ύποταγή στήν νέα τάξη πραγμάτων.

Ό σύγχρονος κόσμος όδηγεϊται στήν τεχνολογική αντικατάσταση του άνθρώπου. Η τεχνητή νοημοσύνη, ό ύπερ-καταναλωτισμός, ή αντικατάσταση τής φυσικής ζωής με τήν ψηφιακή πραγματικότητα όδηγοϋν σέ μία νέα μορφή ύποδουλώσεως. Η κοινωνία παραδίδει σταδιακά τήν έλευθερία της στήν τεχνολογία και στις έξουσίες που τήν έλέγχουν.

Ένω ό Χριστιανισμός όμιλει για τήν Έκκλησία ως Σώμα Χριστού, ό μεταμοντέρνος κόσμος δημιουργεί έναν ψηφιακό ύπερ-όργανισμό, όπου ό άνθρωπος είναι ένα απόλυτα προγραμματιζόμενο όν. Η νέα Δύση δέν όδηγεϊται προς τήν εξέλιξη, αλλά προς τήν πλήρη αλλοίωση τής ανθρωπότητας, όπου ό άνθρωπος γίνεται μέσον τών τεχνοκρατών και τών ιδεολόγων που έλέγχουν τόν πολιτισμό.

Η πορεία τής Δύσεως από τήν Όρθόδοξη Παράδοση στήν μεταμοντέρνα αποδόμηση δέν ήταν ένα φυσικό αποτέλεσμα προόδου, αλλά μία συστηματική πορεία αποκοπής από τήν Αλήθεια, ή όποία όδήγησε στήν πλήρη κρίση ταυτότητας.

Ἐνῷ ἡ Ἀνατολή διατήρησε τὴν ἱστορικὴ καὶ πνευματικὴ συνέχεια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως, ἡ Δύση κατασκεύασε μία σειρά ἀποκομμένων κοσμικῶν ιδεολογιῶν, ποὺ ἀντικατέστησαν τὸ ἀληθινὸ θεμέλιο τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ παπισμὸς ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴν συνοδικὴ ἐκκλησιολογία καὶ ἐπέβαλε μία μοναρχικὴ θρησκεία βασισμένη στὴν ἐξουσία. Ὁ Προτεστάντισμὸς ἀποδόμησε τὴν Ἐκκλησία, εἰσήγαγε τὸν ἀτομικισμὸ καὶ θεμελίωσε τὸν Καπιταλισμὸ καὶ τὸν Φιλελευθερισμό. Ὁ Διαφωτισμὸς ἀποθέωσε τὴν λογικὴ, θεοποίησε τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀπέρριψε τὴν ἀποκεκαλυμμένη Ἀλήθεια. Ὁ Καπιταλισμὸς καὶ ὁ Κομμουνισμὸς ἀντικατέστησαν τὴν πνευματικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου μὲ τὴν ὕλη καὶ τὶς ὀλοκληρωτικὲς πολιτικὲς θεωρίες. Ὁ Μεταμοντερνισμὸς ἀποδόμησε κάθε ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια, καὶ κατέστησε τὸν πολιτισμὸ ἓνα ρευστὸ πεδίο ιδεολογικῆς χειραγωγήσεως.

Ἡ Δύση δὲν ἔχει πλέον μία ἐνιαία πολιτιστικὴ ταυτότητα. Τὸ θεμέλιό της, ποὺ ἦταν ἡ Χριστιανικὴ πίστη, ἔχει ἀπεμποληθεῖ. Ἡ δυτικὴ κοινωνία ἀπορρίπτει τὸ παρελθόν της καὶ ἐπανακατασκευάζει τὴν ἱστορία, τὴν ἠθική, τὸ φύλο, τὴν κοινωνία, τὸν ἄνθρωπο. Ἐκεῖ ποὺ ἡ Δύση ἔβλεπε ἓνα σταθερὸ κόσμο, σήμερα ἐπιβάλλεται ἓνα μεταβαλλόμενο χάος, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ὅρια,

σταθερές ήθικες αρχές ή όρισμοί. Έν τέλει, ό δυτικός κόσμος δέν αποτελεί πλέον ένα πολιτισμικό σύστημα, αλλά ένα πεδίο συνεχών πειραμάτων κοινωνικής μηχανικής.

Έντός αυτής της πλήρους παρακμής, ή Όρθοδοξία παραμένει ή μόνη αντικειμενική απάντηση στην κρίση του πολιτισμού. Η Όρθοδοξία είναι ή μόνη Χριστιανική πρόταση που δέν ύποτάχθηκε ούτε στην παπική αυτοκρατορία, ούτε στην προτεσταντική αναρχία, αλλά ούτε και στην κοσμική λογική του Διαφωτισμού. Η Όρθοδοξία δέν έχει αποδεχθεί την διαρκή "έξέλιξη" της πίστewς, αλλά διατηρεί την αποκεκαλυμμένη Αλήθεια όπως δόθηκε στην Έκκλησία από τον Χριστό. Η Όρθοδοξία παρέχει σταθερή ταυτότητα, που δέν αλλάζει μέ την πολιτική συγκυρία, τις ιδεολογικές τάσεις ή την ύλιστική προσέγγιση του κόσμου.

Η Όρθόδοξη θεώρηση του ανθρώπου δέν είναι ή μηχανιστική άποψη του καπιταλισμού, ή ταξική αντίληψη του κομμουνισμού ή ή έννοια του ατόμου του φιλελευθερισμού. Είναι ή θεόπνευστη Αλήθεια, που αναγνωρίζει τον άνθρωπο ως πρόσωπο, δημιουργημένο κατ' εικόνα και καθ' όμοίωση του Θεού. Ένω όλα τὰ συστήματα της Δύσεως αποσυντίθενται στην αναρχία και την ιδεολογική ασυναρτησία, ή Όρθοδοξία διατηρεί την Αλήθεια αναλλοίωτη, προσφέροντας όχι ένα

μεταβαλλόμενο σχήμα, αλλά μία αιώνια θεόπνευστη ήθικη τάξη.

Πρὶν προχωρήσουμε στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀναλύσεως, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ καθορίσουμε ξεκάθαρα τὸν στόχο τοῦ βιβλίου. Ἡ μελέτη αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἓνα ἱστορικὸ ἐγχειρίδιο, ἀλλὰ μία συνολικὴ ἀνασκόπηση τοῦ πῶς ὁ δυτικὸς κόσμος ἔφθασε στὴν ἄρνηση τῆς ἴδιας του τῆς ταυτότητος.

Σκοπὸς τοῦ βιβλίου εἶναι:

- Νὰ ἀναδείξει πῶς ἡ Δύση ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ καὶ Χριστιανικὴ ἀναζήτηση τῆς Ἀληθείας καὶ κατέληξε στὴν πλήρη ἀποδόμηση. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία συνέχισε τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ παράδοση ἀσπαζομένη καὶ ἐνδυομένη τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, ἐνῶ ἡ Δύση ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ της ρίζα εἶχε ἓναν συνεχῆ κύκλο αὐτοανατροπῶν, ποὺ ὁδήγησε τελικὰ στὸν μεταμοντέρνο μηδενισμό.

- Νὰ συγκρίνει τὸ πολιτικὸ σύστημα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας μὲ τὰ σύγχρονα πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ μοντέλα, ἀναλύοντας γιατί αὐτὰ ἀπέτυχαν. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἦταν τὸ μοναδικὸ πείραμα ποὺ ἔνωσε τὴν Θεολογία, τὴν ἠθικὴ, τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτικὴ. Ὁ Καθολικισμός, ὁ Προτεσταντισμός, ὁ Διαφωτισμός, ὁ Καπιταλισμός, ὁ Κομμουνισμός καὶ ὁ Φιλελευθερισμός

διεκδίκησαν διαδοχικά την "πρόοδο", αλλά και όδηγήθηκαν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο στὴν κατάρρευση.

- Νὰ ἐξηγήσει πῶς καὶ πότε ξεκίνησε ἡ σύγχρονη Εὐρώπη, γιατί θεμελιώθηκε σὲ λάθος βάσεις καὶ πῶς ἡ μόνη πραγματικὴ ἐναλλακτικὴ εἶναι ἡ ἐπιστροφή της στὴν Ὁρθοδοξία. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ὑπῆρξε τὸ πραγματικὸ ἐφαλτήριο γιὰ τὴ δημιουργία τῆς νεωτερικῆς Εὐρώπης, καθὼς ἡ Δύση ἐπέβαλε μία νέα ιδεολογικὴ δομὴ ἐθνικισμοῦ καὶ κοσμικῆς κυριαρχίας, ἐπιδιώκοντας καὶ ἐπιτυγχάνοντας νὰ ἀποκόψει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ κληρονομιά της.

Ἡ σύγχρονη Δύση ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιλύσει τὴν κρίση ταυτότητος ποὺ τὴν χαρακτηρίζει, ἐπειδὴ ὁ πολιτισμὸς της δὲν ἔχει σταθερὰ θεμέλια. Ἡ μόνη πραγματικὴ ἐναλλακτικὴ ποὺ προσφέρει συνοχή, ἀλήθεια καὶ πνευματικὴ πληρότητα εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση. Τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν ἐπιδιώκει ἀπλῶς νὰ περιγράψει τὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς Δύσεως, ἀλλὰ νὰ ἀναδείξει τὴν ὁδήγησε τὸν πολιτισμὸ της στὴν παρακμὴ καὶ τὶ μπορεῖ νὰ τὸν ἀναστήσει. Ἡ Δύση εἶναι ἓνας κόσμος ποὺ ἀποδομεῖ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ ἡ Ὁρθοδοξία παραμένει τὸ μοναδικὸ κοινωνικο-πολιτικὸ πλαίσιο ποὺ διατηρεῖ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ συνοχὴ τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ πρόβλημα τῆς Δύσεως δὲν εἶναι ὅτι
ξέχασε τὴν παράδοσή της· εἶναι ὅτι θεμελιώθηκε
πάνω στὴν ἄρνηση αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΕΙ ΤΟΝ ΔΡΟΜΟ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ

1. Ἡ φιλοσοφία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, μὲ τὰ διάφορα ρεύματα καὶ σχολές της, ὡς κεντρικὸ στόχο της ἔθετε πάντοτε τὴν ἀναζήτηση τῆς Ἀλήθειας. Ἡ ἀνακάλυψη τῆς Ἀλήθειας ἦταν τὸ ζητούμενο κάθε φιλοσοφικῆς ἀναζητήσεως γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες φιλόσοφοι, με τὴν ἀμείωτη περιέργειά τους γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἐπιδίωκαν νὰ κατανοήσουν τὴν φύσιν τῆς πραγματικότητος, τοὺς νόμους ποὺ τὴν διέπουν καὶ τὴν θέση τοῦ ἀνθρώπου μέσα σ' αὐτήν. Ἡ ἀλήθεια γι' αὐτοὺς δὲν ἦταν μία στατικὴ ἔννοια, ἀλλὰ ἓνα δυναμικὸ πεδίο ἔρευνας ποὺ ἀπαιτοῦσε συνεχῆ ἀναστοχασμὸ καὶ κριτικὴ σκέψη.

Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνας φιλόσοφος, ὡς διανοούμενος καὶ στοχαστής, ἦταν ἓνας πολυδιάστατος χαρακτήρας. Δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνας

θεωρητικός, αλλά ένας άνθρωπος που ζούσε και ανέπνεε την φιλοσοφία του. Ενδιαφερόταν για όλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ἀνθρώπινης υπάρξεως, ἀπὸ τὴν κοσμολογία καὶ τὴν μεταφυσικὴ μέχρι τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ. Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας ἦταν γι' αὐτόν ὄχι μόνον ἓνας διανοητικὸς στόχος, ἀλλὰ καὶ ἓνας τρόπος ζωῆς.

Συγκεκριμένα, ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας φιλόσοφος ἐπεδίωκε νὰ ἀπαντήσῃ σὲ ἐρωτήματα ὅπως τὰ ἑξῆς: Ποιὰ εἶναι ἡ φύση τῆς πραγματικότητος; Εἶναι ὑλικὴ ἢ ιδεατὴ; Εἶναι στατικὴ ἢ δυναμικὴ; Ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ἀνθρώπου στὸ σύμπαν; Εἶναι ὁ ἄνθρωπος κυρίαρχος τῆς φύσεως ἢ ἓνα μέρος αὐτῆς; Τί εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ πῶς μπορούμε νὰ τὴν πετύχουμε; Ποιὸ εἶναι τὸ ἰδανικὸ πολίτευμα; Ποιὰ εἶναι ἡ φύση τῆς ψυχῆς καὶ τί συμβαίνει μετὰ τὸν θάνατο; Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, ὅπως τὴν ἐννοοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι, ἦταν μία διαρκὲς καὶ πολυδιάστατη διαδικασία. Ἀπαιτοῦσε ὄχι μόνον λογικὴ σκέψη, ἀλλὰ καὶ δημιουργικότητα καὶ ἀνοικτὸ μυαλό. Στὴ συνέχεια παραθέτουμε διαδοχικὰ τὶς θέσεις περὶ τῆς ἀληθείας τῶν κυριότερων ἐκπροσώπων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

1. Σωκράτης

Ἡ κύρια ἀναζήτηση τοῦ Σωκράτη ἐπικεντρωνόταν στὴν εὕρεση τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς γνώσεως μέσω τοῦ διαλόγου καὶ τῆς αὐτοκριτικῆς.

Ὁ Σωκράτης πίστευε ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀντικειμενικὴ καὶ προσβάσιμη μέσω τῆς ὀρθῆς σκέψεως καὶ τῶν σωστῶν ὁρισμῶν τῶν ἐννοιῶν.

Ἡ μέθοδος τοῦ Σωκράτη, γνωστὴ ὡς Σωκρατικὴ μέθοδος, περιελάμβανε ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις ποὺ ὀδηγοῦσαν τοὺς συνομιλητές του νὰ ἀναγνωρίσουν τὶς δικές τους ἀντιφάσεις, ἐνισχύοντας ἔτσι τὴν αἴσθηση τῆς μὴ-γνώσεως τους, ἕως τοῦ σημείου τῆς παραδοχῆς ἀπὸ μέρους τους τῆς παντελοῦς ἄγνοιάς τους ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε ἐξεταζομένου ζητήματος. Ὁ Σωκράτης δὲν δίδασκε ἀπευθείας, ἀλλὰ βοηθοῦσε τοὺς ἄλλους νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἀλήθεια μέσα τους, μέσω τοῦ διαλόγου.

Μία ἀπὸ τὶς σημαντικώτερες συνεισφορὲς τοῦ Σωκράτη στὴν φιλοσοφία εἶναι ἡ ἔννοια τῆς σωκρατικῆς ἄγνοιας, ἡ ὁποία συνοψίζεται στὴν γνωστὴ φράση «ἐν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα». Παρὰ τὸ φαινομενικὸ παράδοξο αὐτῆς τῆς δηλώσεως, ὁ Σωκράτης δὲν θεωροῦσε τὴν ἄγνοια ὡς ἀδυναμία, ἀλλὰ ὡς ἀφετηρία γιὰ τὴν πραγματικὴ φιλοσοφικὴ ἀναζήτηση.

Γιὰ τὸν Σωκράτη, ἡ παραδοχὴ ὅτι δὲν γνωρίζει κανεὶς τὰ πάντα ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς σοφίας. Μέσω τῆς ἐνδοσκοπήσεως καὶ τῆς συνεχοῦς ἐπαναξιολογήσεως τῶν ἀπόψεων, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὴν ἀλήθεια μὲ τρόπο ὑπεύθυνο καὶ εἰλικρινῆ. Ἡ σωκρατικὴ ἄγνοια δὲν ὑποδηλώνει πνευματικὴ ἀδράνεια,

ἀλλὰ ἀντίθετα ἐνθαρρύνει τὸν διάλογο, τὸν ἀναστοχασμὸ καὶ τὴν ἀνοιχτὴ ἀναζήτηση.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι μὲ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἄγνοιας, ὁ ἄνθρωπος ἀποκτοῦσε αὐτὴν τὴν πρῶιμη «Σωκρατικὴ ταπείνωση» ποὺ τοῦ ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ τὴν προσέγγιση τῆς ἀλήθειας. Ὁ Σωκράτης ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ ἀναγνώρισε ὅτι ἡ γνώση εἶναι ἓνα δυναμικὸ μονοπάτι καὶ ὄχι ἓνα στατικὸ ἀποτέλεσμα.

Μέσα ἀπὸ τὴν σωκρατικὴ ἄγνοια ἀναδεικνύεται ἡ ἀναγκαιότητα τῆς φιλοσοφικῆς διερευνήσεως, ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἀτομικὴ αὐτογνωσία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο. Ἡ ταπείνωση ποὺ ἐμπνέει ἡ σωκρατικὴ ἄγνοια διδάσκει τὴν σημασία τοῦ ἀνοικτοῦ πνεύματος στὴν ἀλλαγὴ καὶ στὴν ἀποδοχὴ τῶν ἀληθειῶν ποὺ προκύπτουν μέσα ἀπὸ τὴν διαλεκτικὴ πορεία.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτη θεωρεῖται πρόδρομος τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, παρὰ τίς διαφορετικὲς ἀφετηρίες τους καὶ τὰ πλαίσια μέσα στὰ ὁποῖα ἐνήργησαν. Καὶ οἱ δύο δίδαξαν ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τίς κοινωνικὲς συμβάσεις καὶ τὰ ἐφήμερα ὑλικά ἀγαθὰ, ἐνῶ ἐνθάρρυναν τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐπιδιώκει τὴν ἠθικὴ τελείωση.

Ἐπιπλέον, ἡ ἠθικὴ τοῦ Σωκράτη συνέδεε τὴν ἔννοια τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ ἀγαθοῦ, προτείνοντας ὅτι ἡ ἀληθινὴ γνώση ὁδηγεῖ σὲ ἠθικὲς πράξεις καὶ ὑπευθυνότητα. Αὐτὴ ἡ

προσέγγιση άλλωστε έχει επηρεάσει βαθιά την φιλοσοφία και την εκπαίδευση, προωθώντας την ιδέα ότι ή γνώση και ή αλήθεια είναι θεμελιώδεις για την ανθρώπινη ζωή και την κοινωνία.

Υποστήριζε ότι ή γνώση και ή αρετή είναι αδιάσπαστες. Για εκείνον, ή αλήθεια βρισκόταν μέσα στον άνθρωπο, ο οποίος όφειλε να την ανακαλύψει με τον αναστοχασμό και τον διάλογο. Από την άλλη, ο Χριστός δίδαξε ότι ή Αλήθεια είναι θεία αποκάλυψη, που δίνεται ως δώρο στον άνθρωπο με πνεῦμα πίστεως και ταπεινώσεως.

Ο Σωκράτης έλεγε για τον έαυτό του ότι είναι μία αλογόμυγα, που κεντρίζει τους πολίτες για να βγάλει από μέσα τους την αλήθεια με έναν τρόπο ύπαρξιακό. Με αυτήν την μεταφορά, υπογράμμιζε την σημασία του φιλοσόφου ως «ένοχλητικού» αλλά και ως καθοδηγητή, που βοηθά τους ανθρώπους να αναγνωρίσουν τις αδυναμίες τους και να επιδιώξουν να κατακτήσουν την αλήθεια.

Ο Χριστός, στην διδασκαλία Του, θα συμπληρώσει και θα ολοκληρώσει με χαρακτηριστική ενάργεια αυτήν την φιλοσοφική ανάταση του Σωκράτη λέγοντας: «Μη νομίσητε ότι ήλθον βαλεῖν ειρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ήλθον βαλεῖν ειρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν, ήλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ

τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ (Ματθ. Ι' 34 -37).

2. Πλάτων

Ὁ Πλάτων εἶναι μέγας ἀναζητητῆς τῆς ἀλήθειας. Ὀλόκληρη ἡ φιλοσοφική του σκέψη στηρίζεται στὴν ἀνώτατη ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπηγάζει ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ νόηση. Ἀνέπτυξε τὴν θεωρία τῶν ιδεῶν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ὁρατὸς κόσμος εἶναι ἀτελὴς ἀντανάκλαση τοῦ κόσμου τῶν ιδεῶν, ὅπου βρίσκεται ἡ ἀληθινὴ πραγματικότητα. Ἡ περίφημη Πλατωνικὴ ἀλληγορία τοῦ σπηλαίου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν προσπάθειά του νὰ προσεγγίσει τὴν ἀλήθεια, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε πλάνη καὶ παραμόρφωση.

Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας γιὰ τὸν Πλάτωνα ἦταν μία πνευματικὴ πορεία πρὸς τὴν κατανόηση τῶν ιδεῶν, τῶν αἰωνίων καὶ ἀμεταβλήτων, τῶν ἀρετῶν καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ ἀλληγορία τοῦ σπηλαίου παρουσιάζει τὴν πορεία τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἄγνοια πρὸς τὴν ἀλήθεια, ὑπογραμμίζοντας τὴν σημασία τῆς φιλοσοφίας ὡς τὴν ὑψιστὴ ἀναζήτησις. Ἡ φιλοσοφία, ὡς ἀναζήτησις τῆς Ἀλήθειας, ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, δὲν εἶναι παρὰ ὁ πρόδρομος τῆς προσευχῆς πρὸς τὸν Ἀληθινὸ Θεό, καθὼς ὅταν βρεῖς κάποιον, παύεις νὰ τὸν ἀναζητᾷς καὶ ἀρχίζεις νὰ ἐπικοινωνεῖς μαζί του!

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνα εἶναι μιὰ ἀέναη πνευματικὴ ἄσκηση, ποὺ στοχεύει στὴν

ἀπελευθέρωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ κόσμου τῆς ὕλης καὶ τῆς ψευδαισθήσεως. Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας εἶναι ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ ἀφύπνιση, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τὸν φιλόσοφο στὴ θέαση τοῦ ἀληθινοῦ κόσμου τῶν ιδεῶν. Σύμφωνα μὲ τὸν Πλάτωνα, μόνο ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἄγνοιας μπορεῖ νὰ προσεγγίσει τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ἀγαθό.

3. Ἀριστοτέλης

Ὁ Ἀριστοτέλης, ἐστιασμένος στὴν ἐπιστημονικὴ μεθοδολογία καὶ τὴν λογικὴ ἀνάλυση, ἐπέκτεινε τὴν προσέγγισή του σὲ ὅλα τὰ πεδία τῆς ἀνθρώπινης γνώσεως. Ἡ ἐμπειρικὴ παρατήρηση δὲν εἶναι ἀπλῶς μία ἐργασία κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἐπιστήμονας συλλέγει δεδομένα, ἀλλὰ ἡ βασικὴ ἀρχὴ μιᾶς διεργασίας ποὺ ὁδηγεῖ στὴν διαμόρφωση ὑποθέσεων καὶ νόμων. Μέσω τῆς λογικῆς σκέψεως, ὁ Ἀριστοτέλης ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποκαλύψει τίς σχέσεις αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, ὡς τὴν βάση τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀλήθειας.

Ἡ συστηματικὴ ἀνάλυση τῶν φαινομένων, ὅπως ἡ φύση τῶν ὄντων, τῶν κινήσεων καὶ τῶν μεταβολῶν, ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἐντοπισθοῦν οἱ νόμοι ποὺ διέπουν τὸν φυσικὸ κόσμο. Τὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλη δὲν περιορίζεται μόνον στὴν φυσικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ καταπιάνεται καὶ μὲ τὴν ἠθικὴ φιλοσοφία, ἐντάσσοντας ἐκεῖ τὴν ιδέα ὅτι ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας συνδέεται καὶ μὲ τὸν

ἀνθρώπινο βίο καὶ τὴν ἐπιλογὴ τῶν πράξεων ποὺ εὐνοοῦν τὴν ἀρετή.

Στὸ σπουδαῖο ἔργο του, "Μετὰ τὰ Φυσικά", ὁ Ἀριστοτέλης ἐπικεντρώνεται στὴν ἀναζήτησι τῆς πρώτης ἀρχῆς, τοῦ θεμελίου τοῦ ὄντος, καὶ τῶν ἐσωτερικῶν αἰτίων τῶν φαινομένων. Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσέγγισι, ὁ φιλόσοφος ἐκφράζει τὴν ἰδέα ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀπλῶς μία πρόσκαιρη κατανόησι, ἀλλὰ ἡ θεμελιώδης γνώσι τῶν ἀρχῶν ποὺ διαμορφώνουν τὸ σύμπαν. Ἐκ τούτου, ἡ γνώσι τῆς ἀλήθειας συνιστᾷ τὴν ὑψιστὴ μορφὴ σοφίας, ἡ ὁποία ἀνυψώνει τὴν ἀνθρώπινη διάνοια στὴν κατανόησι τῆς θείας τάξεως τοῦ κόσμου.

Μέσα ἀπὸ τὴν λογικὴ ἀνάλυσι καὶ τὴν ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη ἄλλωστε, ὁ Ἀριστοτέλης ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ τὴν μετέπειτα ἐξέλιξι τῆς δυτικῆς σκέψεως, ἀναδεικνύοντας ὅτι ἡ ἀναζήτησι τῆς ἀλήθειας εἶναι μία συνεχῆς διαδικασία, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὴν φύσι τῆς ἀνθρώπινης νοήσεως καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς ψυχῆς νὰ κατανοεῖ τὰ βαθύτερα αἷτια τοῦ ὄντος.

4. Στωικοὶ

Οἱ Στωικοὶ, ὅπως ὁ Ἐπίκτητος καὶ ὁ Μάρκος Αὐρῆλιος, δίδασκαν ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία καὶ εὐτυχία προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐναρμόνισι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν φυσικὸν κόσμον καὶ τὸν ἔμφυτον λόγο, ποὺ διέπει τὰ πάντα. Σύμφωνα μὲ τὴν Στωικὴ φιλοσοφία, ὁ «Λόγος», δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ λογικὴ σκέψι, ἀλλὰ μία παγκόσμια νοητικὴ

δύναμη πού διαπερνᾷ καὶ καθορίζει τὴν λειτουργία τοῦ σύμπαντος. Ἡ ἀλήθεια, ὅπως τὴν ἐκλαμβάνουν οἱ Στωικοί, εἶναι ἡ συνειδητοποίηση καὶ ἡ παραδοχὴ τοῦ κοσμικοῦ λόγου ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται στὸ νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὴν φύση, ἀποδεχόμενος τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἀλλαγές χωρὶς πάθη καὶ ἀγχος.

Ἡ Στωικὴ φιλοσοφία δίδασκε ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ὑποκείμενος σὲ ἓνα λογικὸ καὶ προκαθορισμένο σχέδιο, καὶ ὁ ἀνθρώπος, γιὰ νὰ βρεῖ τὴν ἀληθῆ σοφία, πρέπει νὰ δεχθεῖ τὰ ὅρια τοῦ ἑαυτοῦ του, τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων πού δὲν εἶναι στὸν ἑλεγχό του. Ἐδῶ βρίσκεται ἡ κεντρικὴ θέση τῶν Στωικῶν ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀλήθεια προκύπτουν μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἐλευθερία νὰ κατακτᾷ τὴν ψυχικὴ γαλήνη, ἀκόμη καὶ μέσα σὲ καταστάσεις δυσμενεῖς. Ἡ ζωὴ «κατὰ φύσιν» σημαίνει νὰ πράττεις μὲ τὸν τρόπο πού συνάδει μὲ τὸν φυσικὸ λογικὸ νόμο, ἀποφεύγοντας τὴν ὑποδούλωση στὰ πάθη καὶ τὶς ψευδαισθήσεις.

Κατὰ τὸν Μάρκο Αὐρήλιο, ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ καὶ σοφία εἶναι νὰ δεχόμαστε τὴν ζωὴ ὡς μέρος ἑνὸς μεγαλύτερου σχεδίου, τοῦ ὁποίου δὲν εἴμαστε διαμορφωτές, ἀλλὰ συμμετοχοί. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς φύσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς πορείας τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι μοιρολατρία, ἀλλὰ ἡ ὑψιστὴ μορφὴ σοφίας, πού διδάσκει ὅτι τὸ κλειδί γιὰ τὴν ἀληθινὴ εὐτυχία εἶναι ἡ ψυχικὴ αὐτοκυριαρχία καὶ

ή ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἀναπόφευκτες ταραχὲς τοῦ κόσμου.

Ἡ ἔννοια τῆς ἀλήθειας στοὺς Στωικοὺς δὲν περιοριζόταν μόνον σὲ θεωρητικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ ἐκφραζόταν μὲ τὴν καθημερινὴ βίωση τοῦ κατὰ φύσιν βίου. Ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, γιὰ τὸν Στωικὸ φιλόσοφο, σημαίνει τὴν ἔλλειψη πάθους, τὴν ἐσωτερικὴ γαλήνη καὶ τὴν εὐθυκρισία ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν συμφιλίωση μὲ τὴν φυσικὴ ροὴ τῶν πραγμάτων. Ὁ Στωικὸς φιλόσοφος δίδασκε ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἓνα ἀπιαστο ἰδεώδες, ἀλλὰ μία πρακτικὴ ὁδὸς πρὸς τὴν ψυχικὴ ἀταραξία καὶ τὴν ἐναρμόνιση μὲ τὴν φύση, ὅπου ὁ ἄνθρωπος βρίσκει τὴν ἀληθινὴ θέσιν του μέσα στὸν κόσμο.

5. Ἐπικούρειοι

Οἱ Ἐπικούρειοι φιλόσοφοι, ἰδρυτὲς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ἢ ὁποία ἐδράζεται στὴ διδασκαλία τοῦ Ἐπίκουρου, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στὴν ἀναζήτησι τῆς ἀλήθειας κατὰ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία. Ἡ φιλοσοφία τους ἐστιάζεται στὴν ἀνακάλυψη τῆς εὐτυχίας διὰ τῆς λογικῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐνασχολήσεως μὲ τὶς φυσικὲς καὶ ἠθικὲς πτυχὲς τῆς ζωῆς. Ἡ ἀναζήτησι τῆς ἀλήθειας γιὰ τοὺς Ἐπικούρειους φιλοσόφους συνδέεται στενὰ μὲ τὴν προσπάθεια κατανόησεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρώπινης υπάρξεως δι' αὐτῶν τῶν ἀρχῶν.

Σύμφωνα μὲ τὴν θεωρία τῶν ἀτόμων, ὁ Ἐπίκουρος ὑποστήριξε ὅτι ὁ κόσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄτομα, δηλαδὴ μικροσκοπικὲς ἀδιάσπαστες μονάδες. Αὐτὴ ἡ θεωρία ἀποσκοπεῖ στὴν κατανόηση τῆς φυσικῆς πραγματικότητος καὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ ἀλήθεια μπορεῖ νὰ βρεθεῖ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς λογικῆς ἀναλύσεως.

Ἡ ἔννοια τῆς ἡδονῆς κατέχει κεντρικὴ θέση στὴν φιλοσοφία τοῦ Ἐπικούρου, ὁ ὁποῖος δὲν ἐννοεῖ τὴν ἡδονὴ ὡς ἄκρατη ἀπόλαυση, ἀλλὰ ὡς τὴν ἀπουσία πόνου (ἀταραξία) καὶ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς ἡρεμῆς καὶ εὐτυχισμένης ζωῆς. Γιὰ τοὺς Ἐπικουρείους φιλοσόφους, ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας σχετίζεται μὲ τὴν κατανόηση τῶν φυσικῶν καὶ ψυχολογικῶν αἰτίων τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ μέγιστη εὐημερία.

Ἡ θεωρία τῆς γνώσεως τοῦ Ἐπικούρου ὑπογραμμίζει τὴ σημασία τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς λογικῆς γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἀληθινῶν γνώσεων. Πίστευε ὅτι οἱ αἰσθήσεις μας εἶναι ἡ βάση τῆς γνώσεως, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπόκεινται στὴν λογικὴ ἐπεξεργασία καὶ τὴν κριτικὴ σκέψη. Ἡ ἀλήθεια, λοιπὸν, ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς συνδυασμένης χρήσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς λογικῆς, ἐπιτρέποντας τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς συνεκτικῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου.

Ἡ φιλία, σύμφωνα μὲ τὸν Ἐπίκουρο, ἀποτελεῖ ἓνα ἀναγκαῖο στοιχεῖο τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἀλήθειας. Προσφέρει στήριξη, συντροφιά καὶ ἠθικὴ ὑποστήριξη καὶ διὰ τῆς συννυάρξεως μὲ τοὺς φίλους μας μπορούμε νὰ ἀναπτύξουμε μία καλύτερη κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῆς πραγματικότητος. Για τοὺς Ἐπικούρειους, ἡ ἀλήθεια ἀναδύεται καὶ ἐνισχύεται μέσα ἀπὸ τὶς ἀλληλεπιδράσεις καὶ τὴ στήριξη ποὺ παρέχουν οἱ φίλοι.

6. Σκεπτικιστές

Οἱ Σκεπτικιστές, μία φιλοσοφικὴ σχολὴ ποὺ ἄνθησε κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴ καὶ Ῥωμαϊκὴ περίοδο, ἐστίαζε στὴν ἀμφιβολία καὶ τὴν ἀναστολὴ τῆς κρίσεως (ἐποχή) ὡς κύρια μέσα γιὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀλήθειας. Πρωτεργάτης αὐτῆς τῆς σχολῆς ὑπῆρξε ὁ Πύρρων ὁ Ἡλεῖος (περ. 360–270 π.Χ.), ποὺ ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ μία φιλοσοφία ποὺ ἀντιστεκόταν στὴν ἀπόλυτὴ ἀποδοχὴ γνώσεων καὶ δογμάτων.

Για τοὺς Σκεπτικιστές, ἡ ἀμφιβολία δὲν ἦταν ἓνα ἀπλὸ πνευματικὸ ὄπλο, ἀλλὰ ἓνας τρόπος ζωῆς. Ἡ θέσιν τους βασιζόταν στὴν ἀναγνώριση τοῦ ὅτι οἱ ἀνθρώπινες γνώσεις εἶναι περιορισμένες καὶ ὅτι καμία ἀπόφανση δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπολύτως βεβαία. Ἡ ἀμφιβολία τοῦ Σκεπτικισμοῦ ὁδηγεῖ στὴν ἐποχή, δηλαδή στὴν ἀναστολὴ τῆς κρίσεως, ὡς μέσον νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ πάθη καὶ οἱ

συγκρούσεις που προκαλούνται από την απόλυτη πεποίθηση.

Η εποχή αποτελεί το κέντρο της Σκεπτικιστικής φιλοσοφίας. Μέσω της αναστολής της κρίσεως, ο άνθρωπος μπορεί να φθάσει στην αταραξία, μία κατάσταση ψυχικής γαλήνης, απαλλαγμένη από την ταραχή και τη σύγχυση που προκαλούν οι βιαστικές κρίσεις και τα δόγματα. Η αταραξία είναι το ζητούμενο του Σκεπτικισμού, καθώς εξασφαλίζει έναν βίο ευτυχίας και ειρήνης.

Η Σκεπτικιστική μέθοδος στηρίζεται στην διαρκή ερώτηση και αμφισβήτηση, που στοχεύουν στην ανατροπή των βεβαιοτήτων. Οί Σκεπτικιστές δεν αποδέχονται μία προκαθορισμένη αλήθεια, αλλά αναζητούν αδιάκοπα, θέτοντας υπό διερεύνηση όλες τις απόψεις και τα δεδομένα. Κατά την άποψή τους, ή αλήθεια, αν υπάρχει, δεν μπορεί να συλληφθεί με απόλυτη βεβαιότητα, αλλά ο δρόμος της αναζητήσεως είναι αυτός που φέρνει ψυχική ικανοποίηση.

7. Νεοπλατωνιστές

Οί Νεοπλατωνιστές, με πρωτοπόρο τον Πλωτίνο (204–270 μ.Χ.), ανέπτυξαν μία φιλοσοφία που συνδύαζε την Πλατωνική παράδοση με μυστικιστικά και μεταφυσικά στοιχεία. Σύμφωνα με τη διδασκαλία τους, ή αλήθεια δεν περιορίζεται στον κόσμο των φαινομένων, αλλά έντοπίζεται στην ένωση με το «Έν», την ύψιστη και αμετάβλητη πηγή πάσης ύπαρξεως.

Τὸ «Ἐν» εἶναι ἀπόλυτα ἐνοποιημένο, ἀδιαίρετο καὶ ἄπειρο. Δὲν ἐμπεριέχει πολλαπλότητα, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπορεύονται ὅλα τὰ ὄντα, περιλαμβανομένου τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς. Οἱ Νεοπλατωνιστὲς περιγράφουν μία διαδικασία ἐκπορεύσεως (ἐπιστροφῆς) τῶν ὄντων ἀπὸ τὸ «Ἐν».

Πρῶτα ἐκπορεύεται ὁ νοῦς, ποὺ εἶναι ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς νόησης, καὶ ἀκολουθῶς ἡ ψυχὴ, ποὺ διασυνδέει τὸν νοῦ μὲ τὸν φυσικὸν κόσμον. Ὁ φυσικὸς κόσμος, μολονότι φέρει ἵχνη τοῦ «Ἐν», βρίσκεται στὴν πιὸ ἀπομακρυσμένη βαθμίδα ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν πραγματικότητα.

Μέσα ἀπὸ τὴν πνευματικὴν κάθαρση, τὸν στοχασμὸ καὶ τὴν μυστικὴν ἔνωση, ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ ὑπερβεῖ τὸν κόσμον τῶν φαινομένων καὶ νὰ φθάσει στὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀπλῶς μία διανοητικὴ ἔννοια, ἀλλὰ μία ἐμπειρία τοῦ θεοῦ, ὅπου ἡ ψυχὴ συγχωνεύεται μὲ τὸ «Ἐν» καὶ ἀνακαλύπτει τὴν πηγὴ τῆς ὑπάρξεως.

Ἡ μυστικὴ ἔνωση ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστη στιγμὴ τῆς Νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας. Μέσα ἀπὸ τὴν ἔνωση μὲ τὸ «Ἐν», ἡ ψυχὴ ἀνακαλύπτει τὴν πραγματικὴ φύση τῆς καὶ ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὰ δεσμά τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἡ ἔνωση δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ λογικὰ μέσα, ἀλλὰ μὲ μιὰ βαθιὰ πνευματικὴ ἐμπειρία ποὺ ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες πνευματικὲς παρακαταθῆκες τῆς ἀνθρωπότητος. Παρὰ τὴν ποικιλομορφία τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν ποὺ ἀναπτύχθηκαν στὸν Ἑλληνισμό, ὅλες οἱ σχολὲς συγκλίνουν σὲ ἓνα κοινὸ στόχο· τὴν ἀναζήτησι τῆς ἀλήθειας. Ἡ ἀλήθεια ἐξετάστηκε μέσα ἀπὸ διαφορετικὰ πρίσματα, ἀνάλογα μὲ τὴν μεθοδολογία καὶ τὶς πεποιθήσεις κάθε σχολῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἀποτελοῦσε τὸν κεντρικὸ προσορισμὸ τῆς φιλοσοφικῆς ἐνασχολήσεως.

Οἱ Πλατωνικοὶ ἀναζήτησαν τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν ἐξέτασι τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀλήθεια, γιὰ τὸν Πλάτωνα, δὲν ἀνακαλύπτεται μὲ τὶς αἰσθήσεις, ἀλλὰ μὲ τὴν νόησι καὶ τὴν διαλεκτικὴ σκέψιν. Ἀντίθετα, ὁ Ἀριστοτέλης ἐπικεντρώθηκε στὴν παρατήρησι καὶ τὴ λογικὴ ἀνάλυσι. Γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἡ ἀλήθεια βρίσκεται στὴ φύσι καὶ τὰ φαινόμενά της. Οἱ Στωικοὶ, μὲ ἔμφασι στὸν φυσικὸ νόμο καὶ τὸν Λόγο, θεωροῦσαν ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ συμφιλίωσι τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν φύσι καὶ τὴν ἀποδοχή τῆς θείας πρόνοιαι. Οἱ Ἐπικούρειοι συνέδεσαν τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν εὐτυχία.

Παρὰ τὶς διαφορὰς τους, ὅλες οἱ φιλοσοφικὲς σχολὲς ὁδηγοῦν στὴν κοινὴ ἀναγνώρισι ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μόνον ἓνας διανοητικὸς στόχος, ἀλλὰ καὶ μία πορεία πρὸς τὴν πληρότητα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ὁ κοινὸς προσανατολισμὸς πρὸς τὴν ἀλήθεια εἶναι ποὺ ἐπέτρεψε στὸν Ἑλληνικὸ

κόσμο νὰ δεχθεῖ ἀβίαστα τὸν Χριστιανισμό, ὁ
ὁποῖος ἀποκαλύπτεται ὡς ἡ ἐνσάρκωση τῆς
Ἀλήθειας καὶ τῆς θείας γνώσεως, δίνοντας
ἀπάντηση στὴν διαρκῆ ἀναζήτηση τοῦ ἀνθρώπου.

2. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀσπάζεται τὸν Χριστιανισμὸ

Ἡ συνάντηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Χριστιανισμὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα σημεῖα τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητας. Ὁ Ἑλληνισμὸς, μὲ τὴν μακρὰ φιλοσοφικὴ παράδοση καὶ τὸν πολιτισμικὸ του πλούτο, ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ τὴν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν πνευματικὴ ἐξέλιξη. Τὴν ἴδια στιγμή, ὁ Χριστιανισμὸς ἐμφανίστηκε ὡς μία νέα, ριζοσπαστικὴ προσέγγιση στὴν ἀναζήτηση τῆς σωτηρίας καὶ τῆς σχέσεως μὲ τὸν Θεό.

Ἡ κοινὴ γλῶσσα, ἡ Ἑλληνικὴ, ἔπαιξε καθοριστικὸ ρόλο στὴν διάδοση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, ἐπιτρέποντας στὴν χριστιανικὴ διδασκαλία νὰ γίνῃ προσιτὴ σὲ ὅλον τὸν Ἑλληνιστικὸ κόσμον. Ἡ μετάφραση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὰ Ἑλληνικὰ (ἡ Μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα) καὶ ἡ συγγραφή τῆς Καινῆς Διαθήκης στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα συνέδεσαν ἄμεσα τὸν Ἑλληνικὸ λόγο μὲ τὴν Χριστιανικὴ πίστη. Μέσω τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας, τὰ Χριστιανικὰ μηνύματα κατεστάθησαν προσβάσιμα σὲ ἓναν πλατὺ γεωγραφικὸ καὶ πολιτισμικὸ κύκλο.

Παράλληλα, ὁ Ἑλληνισμὸς προετοίμασε πνευματικὰ τὸ ἔδαφος γιὰ τὸν Χριστιανισμό. Οἱ φιλοσοφικὲς σχολὲς τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος

είχαν θέσει θεμελιώδη ἐρωτήματα γιὰ τὴ φύση τῆς ἀλήθειας, τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀνθρώπινης υπάρξεως. Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἀναζήτηση βρῆκε τὴν ἀπάντησή της στὴν Χριστιανικὴ Θεολογία, ποὺ παρουσίασε τὸν Θεὸ ὡς ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου καὶ τὴν Ἀλήθεια ὡς ἀποκεκαλυμμένη πνευματικὴ πραγματικότητα. Οἱ ἔννοιες τοῦ «Λόγου», τῆς «ψυχῆς», καὶ τῆς «πρόνοιας» βρῆκαν νέο νόημα στὸν Χριστιανισμό, γεφυρώνοντας τὴν παγανιστικὴ σκέψη μὲ τὴν Χριστιανικὴ Θεολογία.

Εἰδικά, ὁ συνδυασμὸς λογικῆς καὶ πίστεως ποὺ ἐκφράστηκε μὲ τὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀνέδειξε τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ὡς τὴν ἰδανικὴ βάση γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν διαμόρφωση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ συνάντηση αὐτὴ, μολονότι δὲν ἦταν ἄνευ συγκρούσεων, ἀπετέλεσε μία μοναδικὴ σύνθεση ἀνάμεσα στὴν φιλοσοφικὴ λογικὴ καὶ τὴν θρησκευτικὴ πίστη. Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύζευξη, ὁ Χριστιανισμὸς ἀναπτύχθηκε, δημιουργῶντας ἓναν πολιτισμικὸ καὶ πνευματικὸ ἰστὸ ποὺ ἐπηρέασε βαθύτατα τὸν μεταγενέστερο κόσμο.

Ὁ Χριστιανισμὸς, στὴν πορεία τῆς θεολογικῆς του ἐξέλιξης, ἀναγνώρισε ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας περιέχουν σπέρματα τῆς θείας Ἀλήθειας. Αὐτὴ ἡ θεώρηση ἐκφράζεται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ **σπερματικοῦ λόγου** (λόγοι

σπερματικοί), πού ανέπτυξαν οί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Σύμφωνα μέ τήν Χριστιανική διδασκαλία, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος «ἐνσαρκώθηκε»· ὁ Χριστός, ἔχει ἐναποθέσει σπέρματα θείας σοφίας στόν ἀνθρώπινο νοῦ καί στή δημιουργία. Αὐτά τὰ «σπέρματα» τῆς ἀλήθειας, ὅπως ἐκφράζονται μέ τήν Ἑλληνική φιλοσοφία, ἀποτελοῦν προφητικές μαρτυρίες τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ θεωρία τῶν σπερματικῶν λόγων δέν ἀκυρώνει τήν ἀρχαία φιλοσοφία, ἀλλά τήν βλέπει ὡς προετοιμασία γιά τήν πληρότητα τῆς ἀλήθειας πού ἀποκαλύπτεται στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Πλάτων μέ τήν ἀναζήτηση τῶν ιδεῶν, ὁ Ἀριστοτέλης μέ τή λογική καί τήν ἐπιστήμη καί οἱ Στωικοί μέ τήν ἔννοια τοῦ Λόγου, θεωροῦνται ὡς προάγγελοι τῆς θείας γνώσεως.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διακήρυξαν ὅτι ὁ Λόγος ἐνυπάρχει στή δημιουργία καί στόν ἀνθρώπινο νοῦ, ἐπιτρέποντας στήν Ἑλληνική φιλοσοφία νά συλλάβει ψήγματα ἀληθείας. Ὁ Ἅγιος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἑλληνική φιλοσοφία ἀποτελεῖ «παιδαγωγὸν εἰς Χριστόν», μία πορεία πού προετοιμάζει τοὺς ἀνθρώπους γιά τήν ἀποδοχὴ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ.

Μέσα στό Ἑλληνιστικὸ πλαίσιο, ὁ Χριστιανισμὸς ἔδειξε μία μοναδικὴ ἱκανότητα νά προσαρμόζεται καί νά συνδιαλέγεται μέ τὰ πνευματικὰ καί πολιτισμικὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς.

Ἡ ἐστίαση τοῦ Χριστιανισμοῦ στήν προσωπική σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τὸ Θεό, ἡ ἔμφαση στήν ἀγάπη καὶ ἡ ὑπόσχεση τῆς σωτηρίας ἔδωσαν ἀπαντήσεις σὲ πνευματικὰ ἐρωτήματα ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν Ἑλληνιστικὴ κοινωνία.

Ὁ Ἑλληνιστικὸς κόσμος χαρακτηριζόταν ἀπὸ πολυπολιτισμικότητα. Ἡ συνύπαρξη διαφορετικῶν λαῶν καὶ παραδόσεων μέσα σὲ μία κοινὴ γλωσσικὴ καὶ πολιτισμικὴ βάση δημιούργησε ἓνα πρόσφορο ἔδαφος γιὰ τὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Χριστιανικὴ ἔμφαση στήν καθολικότητα τοῦ μηνύματος, ποὺ ἀπευθυνόταν σὲ ὅλους, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητας ἢ κοινωνικῆς θέσεως, ἔτυχε θερμῆς ἀποδοχῆς ἀπὸ λαοὺς ποὺ ζοῦσαν σὲ συνθήκες πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἀστάθειας.

Ἡ πνευματικὴ ἀναζήτηση καὶ ἡ κρίση τοῦ παγανιστικοῦ κόσμου, ποὺ χαρακτηριζόταν ἀπὸ πολλαπλὲς θεότητες καὶ ἔλλειψη προσωπικοῦ δεσμοῦ μέ τὸν Θεό, ἔκαναν τὸ Χριστιανικὸ δόγμα τῆς ἐνθεῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀγάπης ἓνα μήνυμα ποὺ γοήτευσε. Ἡ Χριστιανικὴ ἐπαγγελία τῆς ἀθανασίας καὶ ἡ ἔμφαση στήν προσωπικὴ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου προσέφεραν ἀπαντήσεις σὲ ἀνησυχίες ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ καλύψουν τὰ παλαιότερα θρησκευτικὰ συστήματα.

Ἐν τέλει, ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ μέσα στὸν Ἑλληνιστικὸ κόσμον ἀναδεικνύει τὴν ἀλληλεπίδραση μεταξὺ θρησκείας, πολιτισμοῦ, καὶ

πνευματικῆς παραδόσεως. Μέσα σὲ ἓναν κόσμο πὺ ἀναζητοῦσε νέες πνευματικὲς ἀπαντήσεις, ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἄνθισε μόνο ὡς μία θρησκεία, ἀλλὰ ὡς ἓνα πνευματικὸ κίνημα πὺ μετουσίωσε τὴν Ἑλληνικὴ σκέψη, ἐπαναπροσδιορίζοντας τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν Ἀλήθεια. Ἡ συνάντηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Χριστιανισμό δὲν ἦταν μόνον ἓνα γεγονὸς τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ἡ ἀπαρχὴ μιᾶς καινοτόμου πνευματικῆς παραδόσεως μὲ διαχρονικὴ σημασία.

Παρ' ὅλο πὺ ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήγαγε μία νέα πνευματικὴ προοπτικὴ, δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὰ θεμελιώδη ἐρωτήματα πὺ ἀπασχολοῦσαν τὶς φιλοσοφικὲς σχολές, ἀλλὰ ἐνσωμάτωσε καὶ μετουσίωσε τὶς κεντρικὲς τοὺς ιδέες, δίνοντάς τοὺς νέο πνευματικὸ περιεχόμενο.

Στὸν Πλατωνισμό καὶ τὸν Νεοπλατωνισμό, ἡ ἔννοια τοῦ «Ἐν» ἀναφέρεται σὲ μία ὑπέρτατη, ἀμετάβλητη καὶ τέλεια πραγματικότητα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπορεύονται τὰ πάντα. Ὁ Χριστιανισμὸς, μὲ τὴν Θεολογία του, ἐνσωμάτωσε τὴν ιδέα τοῦ «Ἐν», ταυτίζοντάς τὸ μὲ τὸν ἓνα Θεό, τὴν ὕψιστη πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας. Ἡ μυστικὴ ἔνωση μὲ τὸν Θεό, πὺ περιγράφεται στὴν Χριστιανικὴ πνευματικὴ παράδοση, ἀντανακλᾷ τὴν Νεοπλατωνικὴ προσέγγιση, ἀλλὰ καὶ μετουσιώνει τὴν ἔννοια αὐτὴ σὲ μία σχέση ἀγάπης καὶ χάριτος μὲ τὸν Θεό.

Ἡ φιλοσοφικὴ ἀναζήτησις τῆς θείας ἀρχῆς, ὅπως ἐκφράστηκε στὸν Πλατωνισμό καὶ τὸν Νεοπλατωνισμό, συνέβαλε στὴν κατανόησιν τοῦ Θεοῦ ὡς μίας ὑπέρτατης, ἀμετάβλητης ὑπόστασης. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐμπλούτισε αὐτὴν τὴν ἔννοια, παρουσιάζοντας τὸν Θεὸ ὅχι μόνον ὡς δημιουργὸ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀγαπῶν καὶ προσωπικὸ Θεό, ποὺ ἐνεργεῖ μέσα στὴν ἱστορία γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις ἀποτέλεσε τὴν ἀπάντησιν στὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὴν πνευματικὴ σύγχυσις ποὺ ἔφερνε ἡ πολυθεϊστικὴ παράδοσις.

Οἱ Στωικοὶ ἀντελαμβανόντο τὸν Λόγον ὡς μία παγκόσμια δύναμις ποὺ διαπερνᾷ καὶ διέπει ὅλα τὰ ὄντα, δημιουργῶντας μία ἀρμονικὴ κοσμικὴ τάξις. Ἡ ζωὴ «κατὰ φύσιν» σήμαινε τὴν συμφωνία μὲ τὸν θεῖον νόμον τοῦ Λόγου. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνέλαβε τὴν ἰδέαν τοῦ Λόγου, προσδίδοντάς της νέο βάθος μέσα ἀπὸ τὴ Θεολογίαν τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». Ὁ Χριστιανικὸς Λόγος δὲν εἶναι μόνον μία ἀφηρημένη δύναμις· εἶναι πρόσωπον, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ ἐνσαρκώνει τὴν θεῖαν σοφίαν καὶ προσφέρει τὴν δυνατότητα προσωπικῆς σχέσεως μὲ τὸν Θεόν.

Οἱ Σκεπτικιστὲς ἔθεταν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀπόλυτη γνῶσιν, προτείνοντας ὡς στάσις ζωῆς τὴν «ἐποχή» (ἀναστολή κρίσεως). Αὐτὴ ἡ προσέγγισις, μολονότι ἔμοιαζε μὲ ἔλλειψιν βεβαιότητος,

προήγαγε τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀναγνώριση τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Χριστιανισμὸς μετουσίωσε αὐτὴν τὴν ταπείνωση σὲ ἀρετὴ καὶ ἡ πίστις δὲν θεωρήθηκε ἀντίθεση στὴ γνώση, ἀλλὰ ὁ δρόμος γιὰ τὴν πληρότητα τῆς ἀλήθειας, πὺν ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀπέριψε τὰ διδάγματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ τὰ ἐνσωμάτωσε καὶ τοὺς ἔδωσε νέο νόημα. Ὁ Πλατωνισμὸς βρῆκε ἓνα πνευματικὸ πλησίασμα στὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, ὁ Στωικισμὸς στὴν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου καὶ ὁ Σκεπτικισμὸς στὴν ταπείνωση τῆς πίστεως. Αὐτὸς ὁ διάλογος Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ δημιούργησε μία πνευματικὴ σύνθεση πὺν σημάδεψε τὸν πολιτισμὸ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἔπαιξε θεμελιώδη ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας, προσφέροντας ἔννοιες καὶ ὁρολογία πὺν βοήθησαν στὴν ἐξήγηση τοῦ Χριστιανικοῦ δόγματος σὲ ἓνα κοινὸ πὺν ἦταν ἤδη ἐξοικειωμένο μὲ τίς φιλοσοφικὲς ἀναζητήσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Στὸν Στωικισμὸ καὶ στὶς φιλοσοφικὲς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ πρόνοια ἀναφέρεται στὴν θεία μέριμνα πὺν διασφαλίζει τὴν τάξη καὶ τὴν ἀρμονία τοῦ σύμπαντος. Ὁ Χριστιανικὸς Θεὸς ἐνσαρκώνει τὴν ἔννοια τῆς πρόνοιας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμπλουτίζει, ἐπιδεικνύοντας μία προσωπικὴ φροντίδα γιὰ κάθε ἄτομο. Ἡ χριστιανικὴ πρόνοια δὲν εἶναι μόνο μία

κοσμική δύναμη, αλλά μία ἐνέργεια ἀγάπης καὶ σωτηρίας ποὺ ἀγκαλιάζει τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ Ἐπίκουρος, στὴν φιλοσοφία του, ἀπορρίπτει τὸν φόβο τοῦ θανάτου, θεωρώντας ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ἐπιβιώνει μετὰ τὸν θάνατο. Παράλληλα, στρέφεται ἐναντίον τῆς θεολογικῆς σκέψεως ποὺ συνδέει τοὺς θεοὺς μὲ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ. Ὁ Χριστιανισμός, μολονότι ἀπορρίπτει τὴν Ἐπικουρεία θεώρηση, συμμαρτυρεῖ τὸ ἄγχος τῶν ἀνθρώπων μπροστὰ στὸν θάνατο καὶ προτείνει μία διαφορετικὴ λύση. Ἡ χριστιανικὴ ἀνάσταση καταργεῖ τὸν φόβο τοῦ θανάτου, προσφέροντας ἐλπίδα καὶ ζωὴ αἰώνια στὸν κάθε πιστό. Ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν φόβο δὲν εἶναι ἀπλῶς μία ἡρεμία, ἀλλὰ ἡ βεβαιότητα τῆς σχέσεως μὲ τὸν Θεό.

Παρά τίς σημαντικὲς ὁμοιότητες, ὁ Χριστιανισμός ξεπέρασε τὰ ὅρια τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ φιλοσοφία ἀναζητοῦσε τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν λογικὴ καὶ τὴν ἐμπειρία, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμός ἀνέδειξε ὅτι ἡ Ἀλήθεια δὲν εἶναι ἓνα ἀφηρημένο ἰδεώδες, ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο· ὁ Χριστός. Ἡ Ἀλήθεια δὲν ἀνακαλύπτεται μὲ τὴν διάνοια, ἀλλὰ ἀποκαλύπτεται μέσα ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν προσωπικὴν σχέσιν μὲ τὸν Θεό.

Ὁ Ἑλληνισμός δὲν ἦταν μόνο ἓνας φορέας πνευματικῆς σκέψεως, ἀλλὰ καὶ ἓνα πολιτισμικὸ πλαίσιο ποὺ διευκόλυνε τὴν διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Παράλληλα, τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα, μὲ τὴν ἔμφαση στὸ ἦθος καὶ τὴν ἀρετὴ, ἐμπλούτισε

τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, κάνοντάς τὴν συμβατὴν μὲ τὰς πνευματικὰς ἀναζητήσεις τῶν λαῶν τῆς Ἑλληνιστικῆς περιόδου.

Ἡ συνάντησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Χριστιανισμόν σηματοδότησε μίαν πνευματικὴν μετατόπισιν ἀπὸ τὴν πολυθεΐαν, πὺν χαρακτηρίζε τὴν κλασικὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ἑννοίαν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ. Δὲν συνέβη μίαν ἀπλὴν ἱστορικὴν σύγκλισιν, ἀλλὰ μίαν πνευματικὴν σύνθεσιν μὲ βαθιὰ καὶ διαχρονικὴν σημασίαν. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πνευματικὴ μετάβασις ἀπὸ τὴν πολυθεΐαν εἰς τὸν ἕνα Θεόν καὶ ἡ ἐμπλοκὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Θεολογικὴν σκέψιν, δημιούργησαν ἕναν νέον πνευματικὸν κόσμον, πὺν ἀκόμη καὶ σήμερον ἀποτελεῖ τὴν μόνην στέρεαν βάση γιὰ τὴν κατανόησιν τῆς πίστεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

3. Τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας

Μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀφιερωθεῖ αἰῶνες στὴν ἀναζήτηση τῆς Ἀλήθειας μὲ τὰ μέσα τῆς φιλοσοφίας, ὁδηγεῖται σὲ μία νέα πνευματικὴ κατεύθυνση. Ἡ φιλοσοφία ἀναζητοῦσε τὸ νόημα τῆς ζωῆς, τὴν φύση τοῦ κόσμου καὶ τὴν ὑψιστὴ ἀρχή. Ὅμως, μὲ τὴν ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, ἡ ἀναζήτηση αὐτὴ βρῖσκει τὴν ἐκπληρωσὴ της.

Ἡ Ἑλληνικὴ σκέψη, ἀντὶ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν παράδοσή της, μετουσιώνει τὴν φιλοσοφία σὲ Θεολογία, ὅπου τὰ ἐρωτήματα ποὺ ἀπασχολοῦσαν τοὺς φιλοσόφους ἀπαντῶνται μὲ τρόπο θεολογικό, βασισμένον στὴν ἀποκάλυψη καὶ τὴν πνευματικὴ ἐμπειρία.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀνέλαβαν τὸ ἔργο νὰ γεφυρώσουν τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία μὲ τὴν Χριστιανικὴ Θεολογία. Ἐκπαιδευμένοι στὴν Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ βαθιὰ ριζωμένοι στὴν Ὁρθόδοξη πίστη, δὲν ἀπέρριψαν τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ τὴν ἔθεσαν στὴν ὑπηρεσία τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Ὁ Ἑλληνισμὸς παύει νὰ φιλοσοφεῖ με τὸν παλαιὸ τρόπο καὶ προχωρεῖ στὴν ἔκφραση μιᾶς

Θεολογίας πού αποτελεί την πληρότητα τῆς ἀναζητήσεως.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν φυσικὸ κόσμο. Ἡ Θεολογία, ὅμως, φέρνει τὸν Θεὸ στὸ κέντρο τῆς ἀναζητήσεως. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι πλέον ἓνα ἀφηρημένο ἰδεώδες, ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο· ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, μέσα ἀπὸ τὰ συγγράμματά τους, ὑποδεικνύουν ὅτι ἡ Θεολογία δὲν ἀπορρίπτει τὴν λογικὴ, ἀλλὰ τὴν ὑπερβαίνει, στηριζόμενη στὴ Θεία Χάρη.

Ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἐγκατέλειψε τὴν φιλοσοφικὴ παράδοσή του, ἀλλὰ τὴν ἔθεσε στὴν ὑπηρεσία τῆς Θεολογίας, προσφέροντας στὴν ἀνθρωπότητα τὰ ὁλοκληρωμένα διδάγματα τῶν Ὁρθοδόξων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μετάβαση αὐτὴ ἦταν ὄχι ἡ ἀκύρωση, ἀλλὰ ἡ πλήρωση τῆς φιλοσοφίας, μὲ ὀρίζοντα τὴν θεία Ἀλήθεια.

1. Μέγας Ἀθανάσιος

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος (296/298–373 μ.Χ.) γεννήθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς κεντρικὲς φυσιογνωμίες τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδο τῶν πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὡς διάκονος τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρου, ἔλαβε μέρος στὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τῆς Νικαίας (325 μ.Χ.), ὅπου ὑπερασπίστηκε τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ ἀπέναντι στίς αἰρετικὲς διδασκαλίες τοῦ Ἀρείου.

Αντιμετώπισε τὴν διδασκαλία τοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος ὑποστήριζε ὅτι «Ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν» (δηλαδή, ὅτι ὑπῆρχε χρόνος πρὶν ὃν ὁ Υἱὸς δὲν ὑπῆρχε). Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος ἀντέτεινε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Ἡ διατύπωσή του ὅτι ὁ Λόγος εἶναι «ὁμοούσιος» (δηλαδή, τῆς ἴδιας οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα) ἔγινε ἡ κεντρικὴ θέση τῆς Συνόδου.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος συνέβαλε στὴν διατύπωση τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, πρὶν κατεδίκασε ὀριστικὰ τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου. Στὸ Σύμβολο διακηρύσσεται ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι:

- Φῶς ἐκ Φωτός,
- Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ,
- Γεννηθεὶς, οὐ ποιηθεὶς,
- Ὁμοούσιος τῷ Πατρί.

Αὐτὴ ἡ διατύπωση ἀντιμετώπισε ὀριστικὰ τὴν Ἀρειανικὴ θέση καὶ θεμελίωσε τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία γιὰ τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία του ἡ ἀποκατάσταση τῆς σχέσεως ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, πρὶν διαταράχθηκε μὲ τὴν πτῶση, πραγματοποιεῖται μὲ τὴν Ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὁ ἀνθρώπινη φύση ἀνακαινίζεται καὶ ὁδηγεῖται στὴν «θέωση», δηλαδή στὴν μετοχὴ στὴν ζωὴ τοῦ Θεοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὸ περίφημο ρητό του, «Ὁ Θεὸς ἐνσαρκώθηκε γιὰ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος θεός», τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ δὲν περιορίζεται στὴν συγχώρηση

τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ φέρνει τὸν ἄνθρωπο σὲ ἔνωση μὲ τὸν Θεό.

Ἀποσαφηνίσε ὅτι τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος ἔχουν τὴν ἴδια θεία φύση, ἀλλὰ ὑπάρχουν ὡς διακριτὲς ὑποστάσεις. Ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ πηγή τῆς Θεότητος, ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Αὐτὴ ἡ διάκριση τῶν προσώπων, χωρὶς νὰ διασπᾷ τὴν ἐνότητα, ἔθεσε τὴν τριαδολογικὴ διδασκαλία σὲ στέρεες βάσεις.

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος δὲν ἦταν μόνο Θεολόγος, ἀλλὰ καὶ ἀσυμβίβαστος ὑπέρμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ὑπεράσπισή ἐκ μέρους τοῦ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Θεολογία τῆς Ἐνανθρωπήσεως ἀπετέλεσαν τὰ θεμέλια γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα καὶ τὴ δογματικὴ σαφήνεια.

2. Μέγας Βασίλειος

Ὁ Μέγας Βασίλειος (330–379 μ.Χ.) γεννήθηκε στὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, σὲ μία ἐκπαιδευμένη καὶ βαθύτατα Χριστιανικὴ οἰκογένεια. Ἡ μητέρα του, Ἑμμέλεια, καὶ ἡ γιαγιά του, Μακρίνα, τοῦ ἐνέπνευσαν τὴν πνευματικὴ κατεύθυνσή του. Ἐκπαιδεύτηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου γνώρισε τὸν μετέπειτα στενὸ φίλο του, Ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο. Ἡ συνάντηση τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μὲ τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ῥητορικὴ ἔπαιξε καθοριστικὸ ρόλο στὴν θεολογικὴ καὶ κοινωνικὴ δράση του.

Ὡς Ἐπίσκοπος Καισαρείας, συνδύασε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διοίκηση μὲ τὴν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ φροντίδα, ἐμπνέοντας τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους του.

Συνεχίζοντας τὸ ἔργο τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, διευκρίνισε ὅτι ἡ Ἁγία Τριάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία πρόσωπα (ὑποστάσεις)· τὸν Πατέρα, τὸν Υἱό, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Παρ' ὅλη τὴν διάκριση, καὶ τὰ τρία πρόσωπα συμμερίζονται μία καὶ τὴν αὐτὴ θεία οὐσία (ὁμοούσιον). Ἔδωσε ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴν διάκριση μεταξὺ «οὐσίας» καὶ «ὑποστάσεως», ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν παρερμηνεῖες ποὺ ὁδηγοῦσαν εἴτε στὸν Σαβελλιανισμό (συγχώνευση τῶν προσώπων) εἴτε στὸν Ἀρειανισμό (ὑποβιβασμὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος).

Στὸ σημαντικὸ ἔργο του «Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», ὁ Μέγας Βασίλειος ὑπερασπίστηκε μὲ σαφήνεια τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Στὴν ἐποχὴ του, ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀμφισβητοῖτο ἀπὸ τὶς αἱρέσεις τοῦ Μακεδονίου καὶ τῶν Πνευματομάχων, ποὺ τὸ θεωροῦσαν ὑποδεέστερο καὶ δημιουργήμα. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπέδειξε ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό καὶ ὅτι συμμετέχει στὴν δημιουργία, τὴν σωτηρία, καὶ τὴν ἁγιαστικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Διευκρίνισε ὅτι ἡ λατρεία καὶ ἡ δοξολογία τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ ὁποία

συμπεριλαμβάνει καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀναγνώριζε τὴν πλήρη Θεότητά Του.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀνέπτυξε μία θεολογικὴ γλώσσα ποὺ ἀναγνώριζε τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης σκέψεως στὴν ἐρμηνεία τοῦ Θεοῦ μυστηρίου. Διευκρίνισε ὅτι ἡ ἀνθρώπινη γλώσσα μπορεῖ νὰ μιλᾷ γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα μὲ ὅρους «οὐσίας» καὶ «ὑποστάσεως», ἀλλὰ ἡ ἀληθινὴ κατανόηση παραμένει μυστήριο ποὺ βιώνεται μέσα στὴν λατρεία.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, μὲ τὰ συγγράμματά του καὶ τὴν ποιμαντικὴ δράση του, θεμελίωσε τὴν Ὁρθόδοξη Τριαδολογικὴ διδασκαλία. Ἡ συμβολὴ του ἀναγνωρίστηκε στὴν Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (381 μ.Χ.), ὅπου ἐπικυρώθηκε ἡ διδασκαλία γιὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὁλοκληρώθηκε τὸ Σύμβολο τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐντούτοις δὲν περιόρισε τὴν Θεολογία στὸ θεωρητικὸ πεδίο· τὴν συνέδεσε μὲ τὸν ἠθικὸ καὶ κοινωνικὸ βίο. Ἡ «Βασιλειάδα», μία πόλη ποὺ περιελάμβανε νοσοκομεῖα, ξενῶνες, καὶ κέντρα φροντίδας, ἦταν ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς Χριστιανικῆς φιλανθρωπίας. Ἡ φροντίδα γιὰ τὸν ἀδύναμο, τὸν πτωχὸ καὶ τὸν ἄρρωστο ἀποτελοῦσε γιὰ τὸν Ἅγιο Βασίλειο τὴν φυσικὴ ἔκφραση τῆς πίστεως.

Στὸ ἔργο του «Πρὸς τοὺς Νέους», ἐνθαρρύνει τὴν μελέτη τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ὡς παιδαγωγοῦ πρὸς τὴν Χριστιανικὴ ἀλήθεια. Ὁ

Μέγας Βασίλειος θεωροῦσε τὴν φιλοσοφία χρήσιμο ἐργαλεῖο, ἐφ' ὅσον ὑποτάσσεται στὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ καὶ συμβάλλει στὴν κατανόηση τῶν θείων ἀληθειῶν.

Ἡ σύνθεση πίστεως καὶ Ἑλληνικῆς παιδείας στὸ ἔργο του ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς Ἑλληνορθόδοξης παραδόσεως. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀνέδειξε πῶς ἡ ἑλληνικὴ σκέψη μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ὡς γέφυρα πρὸς τὴν χριστιανικὴ Ἀλήθεια.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς πιο φωτεινὲς μορφές τῆς Ὁρθοδοξίας. Μὲ τὴν ἄρτια θεολογικὴ σκέψη του, τὴν κοινωνικὴ δράση του, καὶ τὴν παιδευτικὴ προσέγγισή του, δὲν ἐπέδρασε μόνον στὴν Ἐκκλησία τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ συνεχίζει νὰ ἐμπνέει τὴν Ὁρθόδοξη πνευματικὴ παράδοση. Ἡ σύνθεση πίστεως, φιλοσοφίας, καὶ φιλανθρωπίας ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς παρακαταθήκης του.

3. Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (329–390 μ.Χ.) γεννήθηκε στὴν Ἀριανζὸ τῆς Καππαδοκίας, σὲ μία εὐσεβῆ καὶ μορφωμένη οἰκογένεια. Πατέρας του ἦταν ὁ Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, Γρηγόριος, ἐνῶ ἡ μητέρα του, Νόννα, διακρινόταν γιὰ τὴν ἀφοσίωσή της στὴν πίστη. Σπούδασε στὴν Καισάρεια, στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅπου συνδέθηκε στενὰ μὲ τὸν Μέγα Βασίλειο. Ἡ παιδεία του περιελάμβανε Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ῥητορικὴ καὶ

Θεολογία, κάτι πού αποτυπώθηκε με ιδιαίτερη δύναμη στο θεολογικό και ποιητικό έργο του.

Ο Άγιος Γρηγόριος υπηρέτησε ως Έπίσκοπος Σασίμων και Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, υπερασπιζόμενος την Όρθοδοξία έναντίον τών Αρειανών. Το πλούσιο συγγραφικό έργο του και ή συμβολή του στην Τριαδολογία οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως «Θεολόγου», τίτλος πού απονεμήθηκε μόνο σέ ελάχιστες μορφές της Εκκλησίας.

Η διδασκαλία του Αγίου Γρηγορίου για την Αγία Τριάδα αποτελεί κορυφαία συμβολή στην ορθόδοξη Θεολογία. Στα περίφημα «Πέντε Θεολογικά Λόγια», διατυπώνει με σαφήνεια ότι ο Πατήρ, ο Υιός, και το Άγιον Πνεύμα είναι τρία πρόσωπα (υποστάσεις) με μία κοινή φύση (ουσία).

Επισημαίνει ότι ο Πατήρ είναι ή αρχή και πηγή της Θεότητας, ο Υιός γεννᾶται εκ του Πατρός και το Άγιον Πνεύμα εκπορεύεται από τον Πατέρα. Η προσέγγισή του συνδυάζει λογική σαφήνεια και μυστική έμπειρία, αναδεικνύοντας το μυστήριο της Αγίας Τριάδος.

Ο Άγιος Γρηγόριος ενσωμάτωσε την αγάπη του για την ποίηση στο θεολογικό έργο του, καθιστώντας την Θεολογία όχι μόνο μία διανοητική ένασχόληση, αλλά και ένα πνευματικό βίωμα. Μέσα από τα ποιήματά του αναδεικνύεται ή σχέση του ανθρώπου με τον Θεό, με έμφαση στην ταπείνωση, την χάρη και την σωτηρία.

Θεωροῦσε καὶ αὐτὸς τὴν φιλοσοφία ὡς παιδαγωγὸν πρὸς Χριστόν, ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀξία τῆς στὴν κατανόηση τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ὅμως, ἔθετε τὴν Θεολογία ὑπεράνω τῆς φιλοσοφίας, ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ βασίζεται στὴν ἀποκάλυψη καὶ τὴν πνευματικὴ βιωτὴ καὶ ὄχι στὴν λογικὴ σκέψη.

Στὴν Ὀμιλία του «Εἰς Τὰς Μούσας», ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁμιλεῖ γιὰ τὴν σημασία τῆς παιδείας καὶ τῆς φιλοσοφίας ὡς προπαρασκευῆς γιὰ τὴν ἀληθινὴ Θεολογία. Τὸνίζει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ παιδεία, μὲ τὴν λογικὴ καὶ ἠθικὴ καλλιέργειά της, μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ὡς μέσον ποὺ ὁδηγεῖ στὴν Θεογνωσία, ὅταν ἐνταχθεῖ στὸ πλαίσιο τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ φιλοσοφία, γι' αὐτόν, εἶναι ὅπως τὰ «ἔξωθεν ἐφόδια», τὰ ὁποῖα ἐνισχύουν τὸν ἄνθρωπο στὴν πορεία του πρὸς τὴν σωτηρία.

Στὰ συγγράμματά του δὲν ἀπορρίπτει τὴν κοσμικὴ σοφία, ἀλλὰ τὴν βλέπει ὡς χρήσιμη μὲν, ἀλλὰ κατώτερη ἀπὸ τὴν θεία σοφία. Θεωροῦσε ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ παιδεία μποροῦν νὰ ὑπηρετήσουν τὴν Χριστιανικὴ ζωὴ, ὅταν τοποθετηθοῦν στὴν ὑπηρεσία τῆς Θεολογίας καὶ τῆς πίστεως. Αὐτὸ φαίνεται στὴν στάση του ἀπέναντι στὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, τῶν ὁποίων τὴν σκέψη ἀναγνώριζε, ἀλλὰ θεωροῦσε ἀτελεῖ χωρὶς τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ.

Στὰ θεολογικὰ του συγγράμματα ἐνσωμάτωσε ὅρους καὶ ἐννοιες τῆς φιλοσοφίας,

ὅπως τὴν «οὐσία», τὴν «ὑπόστασι» καὶ τὸν «λόγο». Ἡ χρῆσι αὐτῶν τῶν ὄρων δείχνει τὴν ἱκανότητά του νὰ μεταμορφώσει τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ σκέψη σὲ ὑπὴρέτη τῆς θείας Ἀλήθειας, ἐνισχύοντας τὴν Χριστιανικὴ Θεολογία. Ἡ ἔμφασι στὴν ταπείνωση, τὴν ἀγάπη, καὶ τὴν χάρι, καθιστᾷ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο ὄχι μόνο θεωρητικὸ Θεολόγο, ἀλλὰ καὶ πνευματικὸ διδάσκαλο.

4. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (347–407 μ.Χ.) γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια σὲ μία χριστιανικὴ καὶ πνευματικὰ καλλιεργημένη οἰκογένεια. Ἐκπαιδεύτηκε στὴν ῥητορικὴ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ σύντομα ἀφοσιώθηκε στὸν Χριστιανικὸ βίο. Ἐπέλεξε τὴν μοναχικὴ ζωὴ καὶ μέσα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καλλιέργειά του καὶ τὴν θεολογικὴ σκέψη του, ἔγινε ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους Ἐκκλησιαστικοὺς Πατέρες.

Ὡς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (398–404 μ.Χ.) ἀντιετώπισε πολλὰς προκλήσεις, ὅπως τὴν διαφθορὰ στὴν αὐλὴ τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀδικία. Ἡ ἀφοσίωσή του στὴν Ἀλήθεια καὶ ἡ δριμεῖα κριτικὴ του στὶς καταχρήσεις τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐπέφεραν διώξεις καὶ τελικὴ ἐξορία.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τόνιζε τὴν σημασία τῆς ἠθικῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Στὰ κηρύγματά του διδάσκει ὅτι ἡ Χριστιανικὴ πίστι δὲν περιορίζεται στὴν λατρεία,

ἀλλὰ ἐκφράζεται μὲ τὴν φροντίδα γιὰ τὸν πλησίον, τὴν ἐλεημοσύνη, καὶ τὴν προστασία τῶν ἀδυνάτων.

Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ποὺ τελεῖται ἀκόμη καὶ σήμερα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀναδεικνύει τὴν ἔμφαση στὴν εὐχαριστία καὶ τὴν κοινότητα. Μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ Θεία Λειτουργία δὲν εἶναι μόνο λατρεία, ἀλλὰ καὶ μία πράξη κοινωνίας μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀδελφούς. Ἐπιμένει στὴν κεντρικὴ σημασία τῆς ἀγάπης, ὡς ἐντολῆς καὶ βιώματος. Ἡ ἀγάπη δὲν περιορίζεται σὲ ἀτομικὲς σχέσεις, ἀλλὰ περιλαμβάνει τὴν κοινωνία καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὸν συνάνθρωπο.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶναι ὁ «κοινωνικὸς Πατὴρ» τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ νὰ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη. Ἡ διδασκαλία του ἔχει ἀναφορὰ στὴν διαχρονικὴ Χριστιανικὴ εὐθύνη γιὰ τὸν κόσμο. Ἐδωσε ἔμφαση στὴν ποιμαντικὴ φροντίδα καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ εἶναι ὁ ἐπίσκοπος παράδειγμα τῶν πιστῶν. Ἡ ἀπλότητά του, ἡ ἀκεραιότητα, καὶ ἡ ἀποφασιστικότητά του τὸν καθιστοῦν πρότυπο Χριστιανικῆς ποιμαντικῆς.

Μία ἀπὸ τίς σημαντικότερες συμβολές τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἦταν ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἦταν βαθὺς γνώστης τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἡ ἐρμηνευτικὴ μέθοδός του στηριζόταν στὴν ἱστορικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάγνωση τῶν

Βιβλικῶν κειμένων. Μὲ τὶς ὁμιλίες του ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, βοήθησε τοὺς πιστοὺς νὰ κατανοήσουν τὰ κείμενα μὲ πρακτικὸ καὶ πνευματικὸ τρόπο. Ἡ ἔμφαση στὴν πνευματικὴ ἐφαρμογὴ τῆς Ἀγίας Γραφῆς στὴν καθημερινή ζωὴ ἔδωσε στὰ γραπτὰ του διαχρονικὴ ἀξία.

Ὁ Ἑλληνισμὸς, ἐνσωματώνοντας τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Χριστιανισμοῦ, πέρασε ἀπὸ τὴν ἀναζήτησι τῆς Ἀλήθειας μὲ τὸν ὀρθὸ λόγον στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προσευχή. Οἱ Πατέρες ἐπανελάβαν ὅτι τὸ τέρμα τῆς γνώσεως δὲν εἶναι ἡ ἀνθρώπινη σοφία, ἀλλὰ ἡ κοινωνία μὲ τὸν Θεό. Ἡ Θεία Λειτουργία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ ἐνσάρκωσαν τὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ διανοητισμοῦ.

Οἱ δεσμοὶ μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἑλληνορθόδοξου κόσμου δὲν ἦταν μόνο πνευματικοί, ἀλλὰ καὶ πολιτισμικοί. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ φιλοσοφία, καὶ ἡ μεταφυσικὴ ἀναζήτησι προετοίμασαν τὸν δρόμον γιὰ τὴν ἀποδοχὴ καὶ τὴ διατύπωση τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας. Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴ σύνθεση, ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἀναδείχθηκαν ὡς ἀλληλοσυμπληρούμενες ἀξίες ποὺ διαμόρφωσαν τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ταυτότητα τῆς οἰκουμένης.

Πράγματι, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας δὲν

παρατηρεῖται ἡ δημιουργία μιᾶς νέας φιλοσοφίας μὲ τὴν ἔννοια τῶν ἀνεξάρτητων φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὅπως συνέβαινε στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἀντίθετα, ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη τῆς Αὐτοκρατορίας ἀναπτύσσεται μέσα στὸ πλαίσιο τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας, λειτουργώντας περισσότερο ὡς ἐργαλεῖο γιὰ τὴ διατύπωση, τὴν κατανόηση καὶ τὴν ὑπεράσπιση τῶν θεολογικῶν ἀληθειῶν.

Ἡ σύνθεση τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴ Χριστιανικὴ Θεολογία ἀπετέλεσε τὸ μέγα ἐπίτευγμα τῆς Ἀνατολικῆς διανοήσεως. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποίησαν τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ γλῶσσα καὶ τὶς μεθόδους συλλογιστικῆς γιὰ νὰ διατυπώσουν καὶ νὰ ὑπερασπιστοῦν τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ φιλοσοφία δὲν ἀπορρίφθηκε, ἀλλὰ μετουσιώθηκε καὶ ἐνσωματώθηκε στὴν θεολογικὴ σκέψη, προσφέροντας τὰ μέσα ἐκφράσεως τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν.

Ἐπιπλέον, ἡ φιλοσοφία, στὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἔπαιξε ἐκπαιδευτικὸ καὶ πολιτιστικὸ ρόλο, ὡς μέρος τῆς γενικώτερης παιδείας. Οἱ διανοούμενοι τῆς Αὐτοκρατορίας διετήρησαν, μελέτησαν καὶ διέσωσαν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, τὰ ὁποῖα ἀργότερα μετεβίβάσθησαν στὴν Δύση κατὰ τὴν Ἀναγέννηση.

Οἱ Χριστιανοὶ τῶν χρόνων τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀφ' ἑνὸς ἔχοντας συνειδητοποιήσει ὅτι εἶχαν βρεῖ τὴν Ἀλήθεια, τὴν ὁποία οἱ πρόγονοί τους, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, εἶχαν ἀναζητήσει διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀντιλαμβάνόμενοι τὴν βαρύτητα καὶ τὴν σημασία της, τὴν διαφύλασσαν πάσῃ θυσίᾳ. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνα θεωρητικὸ καθήκον, ἀλλὰ ἓνας ἀγώνας ζωῆς, ἓνας πνευματικὸς ἀγώνας, ποὺ ἀποτυπώθηκε στὴν ἱστορία τῆς Αὐτοκρατορίας.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ μεγαλύτερες ἀναταραχὲς καὶ κρίσεις ποὺ ἐντοπίζονται στὴν ἱστορία τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας δὲν εἶναι κοινωνικὲς ἐπαναστάσεις, οὔτε πολεμικὲς συγκρούσεις, ἀλλὰ θεολογικὲς ἔριδες. Αὐτὲς οἱ μεγάλες θεολογικὲς διαφωνίαι δὲν ἔθεταν ζήτημα πολιτικῆς διακυβερνήσεως ἢ κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ τὴν ἴδια τὴν Ἀλήθεια τῆς πίστεως. Οἱ συζητήσεις περὶ τῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, περὶ τῆς σχέσεως τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ πολλὰ ἄλλα θεολογικὰ ζητήματα ἀνέδειξαν τὴν βαθιὰ ἀφοσίωση τῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Ὁρθόδοξη πίστη.

Ἡ Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴν Νίκαια (325 μ.Χ.) ἦταν ἡ ἀρχὴ μιᾶς μακρᾶς σειρᾶς θεολογικῶν συζητήσεων ποὺ καθόρισαν τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία. Οἱ Σύνοδοι, ποὺ συγκλήθηκαν μὲ σκοπὸ

τὴν ἐπίλυση θεολογικῶν ἐρίδων, δὲν ἦταν ἀπλῶς πνευματικὲς διαδικασίες. Ἦταν γεγονότα ποὺ συγκλόνισαν τὸ Βυζάντιο, καθὼς ὁλόκληρη ἡ κοινωνία ἐνδιαφερόταν γιὰ τὰ ζητήματα τῆς πίστεως, καὶ τὸ δόγμα θεωρεῖτο θέμα ζωτικῆς σημασίας.

Ἡ περίοδος τῆς Εἰκονομαχίας (726–843 μ.Χ.) εἶναι ἓνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ παράδειγμα. Τὸ ζήτημα δὲν ἦταν μία ἀπλῆ διαφωνία γιὰ τὴν λατρεία τῶν εἰκόνων, ἀλλὰ μιὰ σύγκρουση γιὰ τὴν ἴδια τὴν φύση τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν τρόπο ποὺ ἡ θεότητα μπορεῖ νὰ ἀπεικονιστεῖ. Αὐτὲς οἱ ἀναταραχές, παρ' ὅτι πολλὲς φορὲς συνοδεύτηκαν ἀπὸ πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς προεκτάσεις, ἔθεταν τὴν Ἀλήθεια τῆς πίστεως στὸ ἐπίκεντρο.

Αὐτὸ τὸ πάθος γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς Ἀλήθειας, ποὺ δὲν ἦταν θεωρητικὸ ἀλλὰ βαθιὰ βιωματικὸ, ἀντικατοπτρίζει τὴν ἀντίληψη τῶν ὑπηκόων τῆς Αὐτοκρατορίας ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη πίστη εἶναι ὁ θησαυρὸς τῆς Ἀλήθειας ποὺ ὁ Ἕλληνισμὸς ἀναζήτησε γιὰ αἰῶνες. Ἡ ἐπιμονὴ τους στὴν Θεολογία δείχνει τὴν πνευματικὴ ὠριμότητα καὶ τὴν ἀφιερωμένη πορεία τους, ὅχι μὲ στόχο τὴν ἀνακάλυψη πλέον, ἀλλὰ τὴν διαφύλαξη καὶ τὴν κατανόηση αὐτῆς τῆς Ἀλήθειας.

4. Ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος ἐκχριστιανίζεται

Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν πολυθεΐα στὸν Χριστιανισμὸ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα γεγονότα στὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου. Τὴν ἐποχὴ πού ὁ Χριστιανισμὸς ἄρχισε νὰ ἐξαπλώνεται, ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος βρισκόταν σὲ μία περίοδο ἀναζητήσεως, ἀμφισβητήσεως καὶ ἀλλαγῶν. Τὸ παλαιὸ πολυθεϊστικὸ σύστημα, μὲ τοὺς ἱεροὺς κανόνες του καὶ τὶς ἐθιμοτυπικὲς πρακτικὲς, εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀδυνατεῖ νὰ ἀπαντήσῃ στὰ βαθύτερα πνευματικὰ καὶ ὑπαρξιακὰ ἐρωτήματα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Χριστιανισμὸς, προσφέροντας ἓνα μονοθεϊστικὸ ὄραμα, πού ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν σωτηρία, ἤρθε νὰ καλύψῃ αὐτὴν τὴν πνευματικὴν ἀνάγκη.

Ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος, μὲ τὴν πολιτισμικὴ κληρονομιά του καὶ τὴν γεωγραφικὴ ἐνότητά του, ἔπαιξε καθοριστικὸ ρόλο στὴν ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ ἐπικράτηση τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας σὲ ὅλο τὸν τότε γνωστὸ κόσμον, ἔδωσαν στὸ Χριστιανικὸ μήνυμα ἓνα κοινὸ μέσο ἐπικοινωνίας. Παράλληλα, ἡ Ῥωμαϊκὴ διοίκηση καὶ τὸ δίκτυο συγκοινωνιῶν διευκόλυναν τὴν μετακίνηση τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν πρώτων ἱεραποστόλων μετὰ τὴν ἀνάληψη τῆς διάδοσης τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτιστικὴ πραγματικότητα τῶν Ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων συνέβαλε ἐπίσης στὴν ἐπιτυχία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἐσωτερικὴ κρίση τῶν παραδοσιακῶν θρησκειῶν, ἡ αὐξηση τῆς ἀστικοποίησης καὶ ἡ ἀνάγκη γιὰ προσωπικὴ πνευματικὴ καθοδήγηση ἦταν παράγοντες ποὺ ἔκαναν τὸ Χριστιανικὸ μῆνυμα τῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῆς ἐλπίδος ἰδιαίτερα ἐλκυστικό. Ἡ μετάβαση δὲν ἦταν ξαφνικὴ, ἀλλὰ σταδιακὴ, καθὼς ὁ Χριστιανισμὸς ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσει ἀρχικὰ τὴν ἐχθρότητα τῶν Ῥωμαίων καὶ τὴν ἀμφισβήτηση τῶν εἰδωλολατρῶν φιλοσόφων.

Μὲ τὴν μεταστροφή τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπίσημης θρησκείας τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ πορεία τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου πρὸς τὴν Χριστιανικὴ πίστη ἐπιταχύνθηκε. Ἡ συνάντηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Χριστιανισμό ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ μία νέα πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ταυτότητα, ποὺ ἀνέδειξε τὴν Ὁρθοδοξία ὡς τὴν κύρια ἐκφραση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸν ἀνατολικὸ κόσμο.

Τὸ 313 μ.Χ., μὲ τὸ Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων, ὁ Χριστιανισμὸς ἀναγνωρίστηκε ὡς νόμιμη θρησκεία, ὁλοκληρώνοντας μία περίοδο διωγμῶν καὶ καταπίεσεως. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὄχι μόνον ἐξασφάλισε θρησκευτικὴ ἐλευθερία γιὰ τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ ἐπίσης ἐνίσχυσε τὴν θέση

τῆς Ἐκκλησίας στὸ πλαίσιο τῆς Ρωμαϊκῆς
Αὐτοκρατορίας.

Ἡ μεταστροφή τοῦ αὐτοκράτορα ἦταν
καθοριστικὴ ὄχι μόνο γιὰ τὴν διάδοση τοῦ
Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐδραίωση τοῦ
ρόλου τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου ὡς κέντρου
τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Κωνσταντινούπολη, ποὺ
ιδρύθηκε ὡς νέα πρωτεύουσα, ἔγινε τόπος ἔντονης
Ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτισμικῆς δραστηριότητος.

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ ξεκίνησε μὲ
τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι ἀκολούθησαν τὴν
ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ νὰ «πορευθῶσι καὶ
μαθητεύσωσι πάντα τὰ ἔθνη». Ὁ Ἀπόστολος
Πέτρος, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ οἱ ἄλλοι
Ἀπόστολοι ἔδρασαν δυναμικὰ στὶς μεγάλες πόλεις
τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως ἡ
Ἀντιόχεια, ἡ Ἐφέσος, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Ρώμη.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ζοῦσαν μὲ ἐνότητα καὶ
ἀγάπη, ἐκφράζοντας τὴν πίστη τους μὲ τὴ Λατρεία,
τὴν Εὐαγγελικὴ δράση καὶ τὴν φιλανθρωπία. Παρὰ
τὶς κοινωνικὲς ἀντιξοότητες, τὰ πρῶτα
Ἐκκλησιαστικὰ κέντρα ἀναπτύχθηκαν ταχέως καὶ
ἀπετέλεσαν τὰ θεμέλια τῆς ἐπεκτάσεως τῆς
Ἐκκλησίας.

Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἔγινε
χωρὶς ἀντίσταση. Οἱ Ρωμαϊκὲς ἀρχὲς συχνὰ
ἀντιμετώπισαν τοὺς Χριστιανοὺς ὡς ἀπειλή, ἐξ'
αἰτίας τῆς ἀρνήσεώς τους νὰ λατρεύουν τὸν
αὐτοκράτορα καὶ τὰ Ρωμαϊκὰ θεία. Οἱ διωγμοὶ

κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ποὺ ξεκίνησαν ἐπὶ Νέρωνα καὶ κορυφώθηκαν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, ἦταν σφοδροὶ καὶ πολὺ βίαιοι.

Παρά τὴν βιαιότητα, ἡ σταθερότητα τῶν μαρτύρων ἔπαιξε κρίσιμο ρόλο στὴν ἐδραίωση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὰ παραδείγματα τῶν Χριστιανῶν ποὺ ἔδωσαν τὴν ζωὴ τους γιὰ τὴν πίστη ἔγιναν πηγὴ ἐμπνεύσεως, ὑπογραμμίζοντας τὴν δύναμη τῆς νέας θρησκείας καὶ τὴν ἰκανότητά της νὰ προσφέρει ἐλπίδα καὶ πνευματικὴ ἀντοχή.

Ἡ τελικὴ φάση τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπῆλθε μὲ τὴν βασιλεία τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Μέγας Θεοδόσιος, στὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνα, ἀναγνώρισε τὸν Χριστιανισμό ὡς τὴν ἐπίσημη θρησκεία τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀντικατέστησε τὴν παλαιὰ πολυθεϊστικὴ λατρεία καὶ ἔγινε ὁ κύριος μοχλὸς πνευματικῆς ἐνότητος τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ πολιτικὴ καὶ θεολογικὴ στήριξη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους αὐτοκράτορες ὄχι μόνο ἐδραίωσε τὴν πίστη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνσωμάτωσε στὴν δημόσια ζωὴ, δημιουργώντας τὰ θεμέλια γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν ποὺ γνωρίζουμε σήμερον. Ἡ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμον ἦταν μία διαδικασία ποὺ συνδύαζε πνευματικὴ δύναμη, κοινωνικὲς ἀλλαγές, καὶ πολιτικὴ στήριξη. Ἡ πορεία ἀπὸ τὴν περιθωριοποίησιν στὴν ἐπίσημην ἀναγνώρισιν

κατέστησε τὸν Χριστιανισμό μία παγκόσμια θρησκεία, ἔτοιμη νὰ διαμορφώσει τὸ μέλλον τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Χριστιανοσύνης.

Ἡ ἐνότητα καὶ ἡ ἀγάπη ποὺ χαρακτηρίζαν τὴν κοινότητα τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἀποτελοῦν σημαντικὴ καὶ εἰδοποιὸ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου καὶ τοῦ Ἑλληνορθόδοξου πνεύματος ποὺ ἀναπτύχθηκε μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο, ἡ κοινωνικὴ δομὴ καὶ ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ ἐστηρίζοντο περισσότερο στὴν ἱεραρχία, τὶς σχέσεις πελάτη-προστάτη καὶ τὴν ἀτομικὴ ἐκπλήρωση μὲσω τῆς πολιτικῆς συμμετοχῆς ἢ τῆς φιλοσοφικῆς ἀναζητήσεως. Οἱ θρησκευτικὲς πρακτικὲς, ἄλλωστε, εἶχαν κυρίως χαρακτῆρα δημόσιας ἐθιμοτυπίας καὶ ἦταν ἐστιασμένες στὴν εὐνοια τῶν θεῶν μὲ σκοπὸ τὴν κοινωνικὴ σταθερότητα.

Ἀντίθετα, οἱ πρώτοι Χριστιανοὶ ἔθεσαν στὸ κέντρο τῆς ζωῆς τους τὴν κοινότητα, ὅπου ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φροντίδα ἦταν ὄχι μόνον ἠθικὲς ἀρχές, ἀλλὰ καὶ πρακτικὲς καθημερινῆς ζωῆς. Οἱ Χριστιανοὶ ζοῦσαν μὲ ἐνότητα, μὲ κοινοκτημοσύνη καὶ μὲ φροντίδα γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, δημιουργῶντας μία ἐναλλακτικὴ μορφή κοινωνικῆς ὁργανώσεως ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὰ καθιερωμένα.

Στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο, ἡ ἀτομικὴ φιλοδοξία καὶ ἡ κοινωνικὴ διάκριση συχνὰ καθόριζαν τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις. Στὴν Ἐκκλησία,

ή ένότητα στήν πίστη καί ή αγάπη ως κέντρο τής διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ὑπερέβαιναν τίς κοινωνικές καί πολιτιστικές διαφορές. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί μοίραζαν τὰ ἀγαθὰ τους, κάτι ποῦ ἀντιτίθετο στοῦ ἀνταγωνιστικοῦ πνεῦμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου.

Αὕτη ή πρακτική ἔδειχνε μία νέα ἀντίληψη γιά τήν κοινωνική δικαιοσύνη. Στόν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο, ή θρησκεία ἦταν κατακερματισμένη σὲ μυριάδες θεοὺς καί λατρεῖες, ὅπου ή πολιτισμική ένότητα ἦταν περιορισμένη. Στήν Χριστιανική κοινότητα, ή πίστη σὲ ἓνα Θεὸ καί ή λατρεία στήν Ἐκκλησία δημιούργησαν μία πνευματική καί ἀνθρώπινη ένότητα.

Αὕτη ή ένότητα καί αγάπη ποῦ χαρακτήριζε τήν πρώτη Ἐκκλησία ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ Ἑλληνορθόδοξου κόσμου. Οἱ ἀρχές αὐτές, βαθύτατα Χριστιανικές, ἐνσωματώθηκαν στήν Θεολογία, τήν κοινωνική ζωή, καί τήν λατρεία τής Ὁρθοδοξίας, ἀναδεικνύοντας ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δέν ἦταν ἀπλῶς μία νέα θρησκεία, ἀλλὰ μία μεταμόρφωση τής πνευματικῆς καί κοινωνικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου.

Τὸ κοινοτικὸ σύστημα τῶν πρῶτων Χριστιανῶν ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τίς σημαντικότερες πτυχές τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καί ἀντικατοπτρίζει τὸν ριζικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ή νέα πίστη μετασχημάτισε τίς ἀνθρώπινες σχέσεις καί τήν κοινωνική δομή. Ὅλοι οἱ πιστοὶ ἦταν «μίας καρδίας

καὶ μίας ψυχῆς» καὶ δὲν ὑπῆρχε ἔλλειψη σε κανέναν, καθὼς ὁ καθένας ἔδινε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ του σὲ κοινὴ χρήση.

Ἡ φροντίδα γιὰ τοὺς φτωχοὺς, τὶς χῆρες καὶ τὰ ὀρφανὰ ἦταν κεντρικὴ ἀποστολὴ τῆς κοινότητος. Στὴν ἑναρξῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιλέχθηκαν οἱ διάκονοι μὲ σκοπὸ νὰ διασφαλιστεῖ ἡ δίκαιη διανομὴ τροφῶν καὶ πόρων.

Ἡ λατρεία καὶ ἡ τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἦταν κεντρικὴ δραστηριότητα τῆς κοινότητος. Ἡ Θεία Λειτουργία ἦταν καὶ πνευματικὴ ἐνότητα καὶ πρακτικὴ ἐνίσχυση τοῦ κοινοτικοῦ πνεύματος. Ἡ συμμετοχὴ στὴν κοινὴ προσευχὴ καὶ τὴν εὐχαριστία ἔδινε πνευματικὴ δύναμη σὲ μία περίοδο ἀβεβαιότητος καὶ διωγμῶν.

Τὰ μέλη τῆς κοινότητος θεωροῦσαν ἑαυτοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφές ἐν Χριστῷ, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς τάξεως, ἐθνικότητος ἢ φύλου. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἰσοτιμίας ἦταν ἐπαναστατικὸ στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμον, ποὺ ἦταν βαθιὰ ἱεραρχικὸς. Ἡ κοινότητα διοικεῖτο ἀπὸ ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, ποὺ ἐξασφάλιζαν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν πνευματικὴ καθοδήγηση.

Ἡ ἡγεσία ἦταν κυρίως ποιμαντικὴ καὶ διακονοῦσε τὴν κοινότητα, χωρὶς νὰ εἶναι αὐταρχικὴ. Τὸ κοινοτικὸ σύστημα ἀπετέλεσε μίαν ἀπάντηση στὴν ἀτομικιστικὴ καὶ ταξικὴ κοινωνία τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου. Ἐπέδειξε μίαν νέα ἀντίληψη γιὰ τὸν συνάνθρωπον, βασισμένη στὴν

ἀγάπη καὶ τὴν ἀλληλεγγύη. Οἱ κοινοτικὲς πρακτικὲς τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἐντυπωσίασαν τοὺς ἐξωτερικοὺς παρατηρητὲς καὶ συνεισέφεραν στὴν διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Λουκιανὸς ἐκφράζει τὸν θαυμασμὸ τῶν ἐξωτερικῶν παρατηρητῶν γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀλληλεγγύη τῶν Χριστιανῶν.

Τὸ κοινοτικὸ πνεῦμα τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἀποτελεῖ ἀκόμη καὶ σήμερα ἓνα πνευματικὸ πρότυπο, ποὺ ἐμπνέει τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν φιλανθρωπικὴ δράση της. Δὲν ἦταν μόνον ἓνα κοινωνικὸ πείραμα, ἀλλὰ ἡ ἐνσάρκωση τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀλληλεγγύη. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἔδειξε στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο μία νέα προοπτικὴ ζωῆς, ὅπου τὸ κοινὸ ἀγαθὸ καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὸν ἄλλον ἦταν ἡ ὑψηλότερη μορφὴ ἀξίας.

Στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ὁ κοινοτικὸς χαρακτήρας τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς ἐνισχύθηκε μέσα ἀπὸ νομοθετικὲς πρωτοβουλίες ποὺ προώθησαν τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν φροντίδα γιὰ τὸν συνάνθρωπο.

Τὰ πολιτικὰ νομοθετήματα ποὺ συνδέθηκαν μὲ τὴν κοινοτικὴ παράδοση ἀνέδειξαν τὴν σημασία τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς στὴν κοινωνικὴ ζωὴ καὶ ἐνίσχυσαν τὸν ρόλο τῆς Ἐκκλησίας ὡς κέντρου φιλανθρωπίας καὶ ἀλληλεγγύης.

Παράλληλα, οί Χριστιανικὲς ἐκκλησίαι ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ φόρους, μία πρωτοβουλία ποὺ τοὺς ἔδωσε τὴ δυνατότητα νὰ λειτουργοῦν ὡς κέντρα φιλανθρωπίας καὶ κοινωνικῆς στηρίξεως. Μὲ τὴν χρηματοδότηση ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν ἀξιοποίηση πόρων τῶν πιστῶν, ἡ Ἐκκλησία μπόρεσε νὰ ὑποστηρίξει τοὺς φτωχοὺς, τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τὰ κοινωνικῶς ἀδύναμα μέλη τῆς κοινωνίας.

Ἐπιπλέον, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐνίσχυσε τὴν παροχὴ βοήθειας στὰ ἀδύναμα μέλη τῆς κοινωνίας μὲ τὴν δημιουργία καὶ τὴν χρηματοδότηση φιλανθρωπικῶν δομῶν, ὅπως νοσοκομεῖα καὶ ξενῶνες. Ἡ Ἐκκλησία, μὲ τὴν στήριξη τῶν πολιτικῶν νομοθετημάτων, ἔγινε φορέας κοινωνικῆς μεταμορφώσεως, ἐνσωματώνοντας τὴν Χριστιανικὴ ἠθικὴ στὸν δημόσιο βίον. Αὐτὲς οἱ νομοθετικὲς πρωτοβουλίες ἀνέδειξαν τὴν κοινοτικὴ διάσταση τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλάζοντας τὴν ἴδια τὴν φύση τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς κοινωνίας.

Ὁ Μέγας Θεοδόσιος θέσπισε νόμους γιὰ τὴν φροντίδα τῶν χηρῶν, τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν φτωχῶν, ἀντικατοπτρίζοντας τὴν Χριστιανικὴ ἠθικὴ κατεύθυνση στὴν πολιτική. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνοποίησε καὶ κωδικοποίησε τὸ δίκαιο τῆς Αυτοκρατορίας, περιλαμβάνοντας Χριστιανικὰ ἠθικὰ πρότυπα.

Θεσπίστηκαν νόμοι πὺν διησφάλιζον τὴν περιουσία καὶ τὰ δικαιώματά τῶν φτωχῶν, ποινὲς γιὰ τὴν ἐκμετάλευσή τους καὶ γιὰ τὴν ἀδικία καὶ τὴν καταπίεση τῶν ἀσθενεστέρων. Ὑπῆρξε ὑποστήριξη καὶ ἐνίσχυση τῶν νοσοκομείων, τῶν ξενῶνων καὶ τῶν οἰκοτροφείων.

Οἱ Χριστιανικὲς ἀρχὲς προώθησαν νομοθεσίες γιὰ τὴν προστασία τῶν δούλων καὶ τὴν εὐνοια γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους. Ἡ δουλεία θεωρήθηκε ἀσυμβίβαστη μὲ τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Χριστιανισμὸς συνέβαλε στὴν σταδιακὴ μείωση τοῦ φαινομένου.

Φιλανθρωπικὲς κινήσεις ὅπως αὐτὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἐνέπνευσαν πολιτικὲς ἐνισχύσεως φιλανθρωπικῶν δομῶν. Ἡ νομοθεσία διεμόρφωσε τὶς ἐνορίες σὲ κέντρα κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς δράσεως. Τὰ πολιτικὰ νομοθετήματα τοῦ Βυζαντίου ἀνέδειξαν τὸν κοινοτικὸ χαρακτήρα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Μέσα ἀπὸ τὴν σύνδεση τῶν κρατικῶν ἀρχῶν μὲ τὴν Ἐκκλησία, ἡ κοινωνία μετασχηματίστηκε μὲ βάση τὶς ἀρχὲς τῆς ἀγάπης, τῆς φροντίδας καὶ τῆς δικαιοσύνης, πὺν συνεχίζουν νὰ ἐμπνέουν τὴν Ὁρθοδοξία μέχρι σήμερα.

Ο κοινοτικὸς χαρακτήρας τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖ μία μοναδικὴ πολιτισμικὴ καὶ πνευματικὴ σύνθεση, πὺν ἔχει τὶς ρίζες του τόσο στὴν Ἑλληνικὴ παράδοση ὅσο καὶ στὴν Χριστιανικὴ διδασκαλία. Ἡ συνάντηση τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν Ἑλληνισμό δημιούργησε ἓναν μοναδικὸ τρόπο

κοινοτικῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος δὲν παρατηρήθηκε ποτὲ μὲ τὴν ἴδια μορφή σὲ ἄλλους Ὁρθοδόξους λαοὺς ἢ στὴν Δύση.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, μὲ τὴν ἔμφαση ποὺ ἔδινε στὸ κοινὸ καλὸ καὶ στὴν συμμετοχὴ στὰ δημόσια πράγματα, προσέφερε τὴν πολιτισμικὴ βάση γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ κοινοτικοῦ πνεύματος. Στὴν πόλη-κράτος, ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη ἦταν ἀλληλένδετες. Οἱ φιλοσοφικὲς σχολές, ὅπως ἡ Στωικὴ καὶ ἡ Πλατωνικὴ, τόνιζαν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προσφορᾶς στὴν κοινότητα.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἀνέδειξε αὐτὲς τὶς ἀξίες, ἐμπλουτίζοντάς τες μὲ τὴν ἀγάπη, τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν κοινοκτημοσύνη, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν Χριστιανικὴ ζωή. Στὴν Ἐκκλησία, τὸ κοινὸ καλὸ ἔγινε ὄχι μόνον πολιτικὸ ἢ φιλοσοφικὸ ἰδεῶδες, ἀλλὰ πνευματικὸς στόχος. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, μὲ τὴν κοινοκτημοσύνη καὶ τὴν φροντίδα γιὰ τὸν πλησίον, ἔθεσαν τὰ θεμέλια γιὰ μία κοινοτικὴ ζωὴ ποὺ δὲν ἦταν ἀπλῶς λειτουργικὴ ἀλλὰ καὶ ἱερή.

Στὴν Δύση, ὅπου ἡ χριστιανικὴ ζωὴ διαμορφώθηκε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ ἀργότερα τοῦ Προτεσταντισμοῦ, δὲν ἀναπτύχθηκε ἡ ἴδια κοινοτικὴ διάσταση. Ἡ ἐμμονὴ στὴν ἀτομικὴ σωτηρία καὶ ἡ ἐνίσχυση τοῦ ἰδιωτικοῦ χαρακτῆρα τῆς πίστεως ἀποξένωσαν τὸν κοινωνικὸ καὶ κοινοτικὸ χαρακτῆρα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ κοινοτικὸς χαρακτήρας τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων εἶναι ἓνα ἀναπόσπαστο μέρος τῆς Ἑλληνορθόδοξης ταυτότητας, ποὺ ἀντανακλᾷ τὴν ἀρμονικὴ σύνθεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἀπετέλεσε καθοριστικὸ παράγοντα γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ταυτότητος, τῆς πίστεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὴν μακρὰ καὶ δύσκολη περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ δομὴ τῶν Χριστιανικῶν κοινοτήτων, ποὺ βασίστηκε στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση καὶ στὴν πνευματικὴ καλλιέργεια, ἀνέλαβε τὸν ρόλο τοῦ στηρίγματος καὶ τῆς συνοχῆς τῶν Ἑλλήνων, ὅταν οἱ κρατικοὶ θεσμοὶ εἶχαν διαλυθεῖ καὶ ἡ ἐλευθερία ἦταν περιορισμένη.

Οἱ ἐνορίες καὶ ἡ Ἐκκλησία ὡς κέντρα κοινοτικῆς ζωῆς ἔδρασαν ὄχι μόνο ὡς θρησκευτικὰ κέντρα λατρείας, ἀλλὰ καὶ ὡς κοιτίδες πολιτισμοῦ, ἐκπαιδεύσεως καὶ ἱστορικῆς μνήμης. Ὁ ρόλος τῶν μοναστηριῶν ἦταν καθοριστικός, καθὼς ἀπετέλεσαν πνευματικὰ κέντρα ποὺ διατήρησαν τὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα, τὴν παιδεία καὶ τὴν Ὁρθόδοξη πίστη. Ἡ λειτουργία σχολείων ἐντὸς τῶν κοινοτήτων καὶ συχνὰ στὰ μοναστήρια, ἐξασφάλισε τὴν συνέχιση τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, διατηρῶντας ζωντανὴ τὴν ἐθνικὴ συνείδηση.

Στὸ πλαίσιο τῆς Τουρκοκρατίας, ὁ θεσμὸς τῶν Χριστιανικῶν κοινοτήτων (millet) ἐπετρέπετο νὰ λειτουργεῖ μὲ σχετικὴ αὐτονομία. Οἱ κοινότητες δὲν ἦταν ἀπλῶς θρησκευτικές, ἀλλὰ καὶ

κοινωνικὲς καὶ διοικητικὲς μονάδες ποὺ διαχειρίζοντο ζητήματα δικαιοσύνης, φορολογίας, καὶ κοινωνικῆς πρόνοιας. Μέσω αὐτῶν τῶν δομῶν, ὁ Ἑλληνισμὸς διατήρησε μία στοιχειώδη μορφὴ αὐτοδιοικήσεως καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως, προστατεύοντας τὰ μέλη του ἀπὸ τὴν ἀποξένωση καὶ τὴν ἀφομοίωση.

Ὁ κοινοτικὸς χαρακτήρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ ἐπιβίωσε στὴν Τουρκοκρατία, ἔχει τὶς ρίζες του στὴ Θεολογία τοῦ προσώπου, ὅπως αὐτὴ ἀναπτύχθηκε στὴν Ορθόδοξη παράδοση. Ἡ Ορθόδοξη Θεολογία, βασισμένη στὴν Τριαδολογία καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία, ἀντιλαμβάνεται τὸ πρόσωπο ὡς μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη ὕπαρξη, ποὺ ζεῖ σὲ σχέση καὶ κοινωνία μὲ τὰ ἄλλα πρόσωπα. Ὁ Θεὸς στὴν Ορθόδοξη πίστη ἀποκαλύπτεται ὡς Τριάδα Προσώπων· Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, ποὺ ζοῦν σὲ τελεία ἐνότητα καὶ ἀλληλεξάρτηση. Αὕτη ἡ τριαδικὴ κοινωνία ἀποτελεῖ τὸ πρότυπο γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ἀναδεικνύει τὴν σημασία τῆς σχέσεως καὶ τῆς ἀγάπης ὡς θεμελιωδῶν στοιχείων τῆς ὑπάρξεως.

Ἡ Ορθόδοξη ἀνθρωπολογία προσεγγίζει τὸν ἄνθρωπο ὡς πρόσωπο ποὺ δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου δὲν περιορίζεται στίς φυσικὲς του ἱκανότητες ἢ στὰ ἐπιτεύγματά του, ἀλλὰ ἀντλεῖται ἀπὸ τὴν ἱκανότητά του νὰ ζεῖ σὲ σχέσεις ἀλληλεγγύης, ἀγάπης καὶ κοινωνίας μὲ τοὺς

ἄλλους καὶ μὲ τὸν Θεό. Αὕτη ἡ θεώρηση τοῦ προσώπου ὡς μέλους μιᾶς κοινότητος διαμόρφωσε τὸν τρόπο ζωῆς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, ὅπου ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ κοινότητες ἔγιναν φορεῖς σχέσεων καὶ πνευματικῆς συνοχῆς. Σὲ ἓνα περιβάλλον, ὅπου ἡ κοινωνικὴ δομὴ ἦταν ἀποσπασματικὴ καὶ συχνὰ ἐχθρικὴ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ ταυτότητα, οἱ κοινότητες λειτούργησαν ὡς κέντρα ἀλληλεγγύης, ἀγάπης καὶ ἐνότητος, ἐξασφαλίζοντας τὴν ἐπιβίωση τῆς ταυτότητος καὶ τῆς πολιτισμικῆς παραδόσεως.

Χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου εἶναι αὐτὸ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ἑλλαδικὸς κόσμος, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, βίωσε τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας μὲ τρόπο μοναδικὸ πὺν διαμόρφωσε τὴν ταυτότητά του καὶ τὴν πνευματικὴ πορεία του. Ἡ ἐλευθερία, ὅπως τὴν ἀντιλήφθηκαν οἱ Ἕλληνες στὴν ἀρχαιότητα, δὲν ἦταν μία ἀπλῶς πολιτικὴ ἢ κοινωνικὴ κατάσταση, ἀλλὰ βαθύτατα συνδεδεμένη μὲ τὸ ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ ἰδεώδες. Αὕτη ἡ ἀντίληψη, μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ Χριστιανισμοῦ, μετουσιώθηκε σὲ μία πληρέστερη ἐκδοχὴ ἐλευθερίας, πὺν συνδυάζει τὴν ἐσωτερικὴ ἀπελευθέρωση καὶ τὴν πνευματικὴ σωτηρία.

Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἡ ἐλευθερία ἦταν στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν συμμετοχὴ στὰ κοινὰ καὶ τὴν πολιτικὴ ζωὴ. Στὴν πόλη-κράτος, τὸ

ιδεώδες τῆς ἐλευθερίας συνίστατο στοῦ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς στήν λήψη ἀποφάσεων, στήν ἰσονομία καί στον ἀλληλοσεβασμό μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Παράλληλα, ἡ φιλοσοφία τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως ἐκφράστηκε μὲ τοὺς Στωικοὺς καί τοὺς Πλατωνικοὺς, προσδιόρισε τὴν ἐλευθερία ὄχι μόνο ὡς πολιτικὸ ἀγαθὸ ἀλλὰ καί ὡς προσωπικὴ ἀρετὴ καὶ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ πάθη.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας ἐμπλουτίστηκε καὶ ἐντάχθηκε στήν Χριστιανικὴ κοσμοαντίληψη. Ἡ ἐλευθερία δὲν περιορίστηκε στήν ἐξωτερικὴ ἢ πολιτικὴ διάστασή της, ἀλλὰ προσανατολίστηκε πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ, πνευματικὴ ἀπελευθέρωση. Ὁ Χριστιανισμὸς δίδαξε ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία ἐντοπίζεται στήν σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐξήγησαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πραγματικὰ ἐλεύθερος, ὅταν ζεῖ σύμφωνα μὲ τὴν θεία βούληση καὶ ὅταν ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν δουλεία τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν παθῶν. Αὕτῃ ἡ παράδοση ἐλευθερίας, τόσο πολιτικὴ ὅσο καὶ πνευματικὴ, ἔδωσε στον Ἑλληνισμό μίαν μοναδικὴν ταυτότητα ποὺ ἀντανακλᾷ τὴ βαθιὰ σύνθεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Στὴν Ὁρθοδοξία, ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται πρωτίστως ὡς Θεὸς Πατέρας, μὲ μίαν σχέση βαθιὰ προσωπικὴ, γεμάτη ἀγάπη καὶ στοργή πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Αὕτῃ ἡ ἔννοια δὲν εἶναι ἀπλῶς μίαν

μεταφορὰ ἢ ἀνθρώπινη σύλληψη, ἀλλὰ μία θεμελιώδης ἀλήθεια ποὺ ἀποκαλύπτεται μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μέσα στὴν Τριαδικὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἀναγνωρίζει τὸν Θεὸ Πατέρα ὡς τὴν πηγὴ τῆς θεότητος, τὸ ἓνα Ἐκείνο Πρόσωπο ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Στὴν Τριαδικὴ Θεότητα, ὁ Πατὴρ δὲν εἶναι ἓνα ἀφηρημένο ὄν, ἀλλὰ ὁ Δημιουργὸς καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ποὺ ζεῖ σὲ τέλεια ἀγάπη καὶ κοινωνία μὲ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Αὐτὸς ὁ Τριαδικὸς δεσμὸς ἀγάπης καὶ σχέσης εἶναι τὸ ἔσχατο πρότυπο γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις.

Στὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὡς Πατέρας, ποὺ φροντίζει, συγχωρεῖ, καὶ ἀγαπᾷ κάθε ἄνθρωπο μὲ μία ἀγάπη ἀπερίγραπτη. Στὴν Κυριακὴ προσευχὴ (Πάτερ ἡμῶν), ὁ Χριστὸς διδάσκει τοὺς μαθητὲς Του νὰ ἀπευθύνονται στὸν Θεὸ ὡς Πατέρα, δείχνοντας τὴν ἐγγύτητα καὶ τὴν προσωπικὴ φύση τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό.

Ἡ πατρικὴ ιδιότητα τοῦ Θεοῦ ἀναδεικνύει τὴν ἀγάπη Του ποὺ δὲν περιορίζεται σὲ ὅρια ἀνθρωπίνων δυνατοτήτων, ἀλλὰ φθάνει μέχρι τὴν θυσία τοῦ Υἱοῦ Του γιὰ τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς Πατέρας εἶναι ὁ Δημιουργὸς ποὺ ἀναμένει μὲ ἀνοιχτὴ ἀγκαλιὰ τὴν ἐπιστροφή

κάθε ανθρώπου στὸν δρόμο τῆς σωτηρίας, ὅπως φαίνεται στὴν παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου Υἱοῦ.

Στὴν Ὁρθοδοξία, ὁ Θεὸς ὡς Πατέρας δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας θεσμικὸς κριτὴς, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τῆς προσωπικῆς φροντίδας καὶ σχέσεως, καὶ ἡ σωτηρία δὲν νοεῖται ὡς νομικὴ δικαίωση, ἀλλὰ ὡς ἔνωση μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι. Οἱ ἄνθρωπινες σχέσεις, ὅταν βιώνονται μέσα στὴν κοινότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀντανακλοῦν αὐτὴν τὴ θεία πατρικὴ φροντίδα.

Στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση, ὁ Θεὸς Πατέρας δὲν εἶναι μία ἐννοιολογικὴ προσέγγιση, ἀλλὰ ἡ καρδιά τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ πατρικὴ ὑπόσταση Του προσφέρει στὸν ἄνθρωπο μία πνευματικὴ ἀγκαλιὰ ποὺ γεφυρώνει τὸ χάσμα ἀνάμεσα στὸ θεῖο καὶ τὸ ἀνθρώπινο, καθιστῶντας τὴν σωτηρία μία σχέση ἀγάπης, ἐμπιστοσύνης καὶ κοινωνίας.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς δυτικὲς παραδόσεις, ὅπου τὸ πρόσωπο συχνὰ θεωρήθηκε ἀνεξάρτητη μονάδα, ἡ Ὁρθόδοξη παράδοση ἀνέδειξε τὴν ἀλληλεξάρτηση καὶ τὴν κοινοτικὴν ζωὴ ὡς τὸ θεμέλιο τῆς ἀνθρώπινης πληρότητος. Ἡ δυτικὴ ἔμφαση στὸν ἀτομικισμό καὶ τὴν αὐτονομία συχνὰ ἀποξένωσε τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴν κοινότητα, ἐνῶ στὴν Ὁρθοδοξία τὸ πρόσωπο βρῖσκει τὴν πλήρη ἔκφρασή του μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν κοινωνία.

Αὐτὸς ὁ κοινοτικὸς χαρακτήρας, βασισμένος στὴ Θεολογία τοῦ προσώπου, δὲν ἦταν μόνον μία πρακτικὴ ἐπιβίωσης κατὰ τὴν Τουρκοκρατία, ἀλλὰ μία πνευματικὴ καὶ πολιτισμικὴ βάση ποὺ κράτησε ζωντανὸ τὸν Ἑλληνισμό. Ἡ Ἐκκλησία, μὲ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν κοινωνία στὸ ἐπίκεντρο, παρείχε ὄχι μόνον μία πνευματικὴ ταυτότητα, ἀλλὰ καὶ ἓνα πλαίσιο γιὰ κοινωνικὴ συνοχή, ἐμπνέοντας τὶς Ἑλληνικὲς κοινότητες νὰ διατηρήσουν τὴν γλῶσσα, τὴν πίστη καὶ τὸν πολιτισμὸ τους. Αὕτη ἡ παράδοση παραμένει ζωντανή, ἐπηρεάζοντας βαθιὰ τὴν Ὁρθόδοξη ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωή καὶ τὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον.

Ὁ κοινοτικὸς τρόπος ζωῆς, ποὺ ἐπιβίωσε στὰ χωριά μας μέχρι μόλις πρὶν λίγες δεκαετίες, ἀποτελεῖ ἓνα ζωντανὸ παράδειγμα τοῦ πῶς ἡ πίστη, ἡ κοινότητα καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν πλησίον ἦταν κέντρο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐκεῖ ὁ καθένας νοιαζόταν γιὰ τὸν ἄλλον, ὄχι μόνο ἐπειδὴ τὸ ἐπέβαλλαν οἱ ἀνάγκες τῆς καθημερινότητος, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχε μία βαθιὰ πνευματικὴ κατανόηση τοῦ χρέους πρὸς τὸν συνάνθρωπο. Ἡ χαρὰ ἑνὸς μέλους τῆς κοινότητος ἦταν χαρὰ ὅλων καὶ ἡ λύπη ἑνὸς ἦταν κοινὸ βάρος ποὺ μοιραζόταν ὁλόκληρο τὸ χωριό. Αὕτη ἡ συλλογικὴ συμμετοχὴ στὶς χαρὲς καὶ στὶς λύπες ἀντικατοπτρίζει μία θεολογικὴ ἀλήθεια· ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνος, ἀλλὰ μέρος μιᾶς σχέσεως, μιᾶς κοινωνίας

πού άντλεῖ τὸ νόημά της ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἔμπειρία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἀγία Τράπεζα ἀποτελοῦσε τὸ κέντρο τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ. Ἡ Θεία Λειτουργία δὲν ἦταν μόνο μία πράξη λατρείας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκδήλωση τῆς κοινοτικῆς ἐνότητος. Ἐκεῖ, μπροστὰ στὴν Ἀγία Τράπεζα, συγκεντρωνόταν ὅλη ἡ κοινότητα, προσφέροντας τὶς προσευχὲς καὶ τὶς ἀνησυχίες της, ἀναγνωρίζοντας ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ κέντρο καὶ ἡ πηγὴ κάθε ζωῆς. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ χωριοῦ ἐξακτινωνόταν ἀπὸ τὴν Ἀγία Τράπεζα ἀποκαλύπτει τὴν βαθιὰ ἐνοποίηση τῆς καθημερινότητος μὲ τὴν πνευματικὴ ζωή.

Αὐτὴ ἡ παράδοση τοῦ χωριοῦ, μὲ τὴν Ἐκκλησία στὸ κέντρο, μᾶς θυμίζει ὅτι ἡ ἀληθινὴ κοινωνία δὲν βασίζεται σὲ ὠφελιμιστικὲς σχέσεις, ἀλλὰ στὴν ἀλληλεγγύη, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν κοινὴ προσδοκία τῆς σωτηρίας. Ἐκεῖ, ὅπου ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ καθημερινὴ ζωὴ συναντιοῦνται, γεννιέται ἓνας τρόπος ζωῆς πού ἀντανακλᾷ τὴν Ἑλληνορθόδοξη παράδοση σὲ ὅλη της τὴν πληρότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΑ ΒΑΡΒΑΡΙΚΑ ΦΥΛΑ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ

1. Ἡ θεμελίωση τοῦ βαρβαρικοῦ δυτικοῦ κόσμου

Ἡ πτώση τῆς Δυτικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τὸ 476 μ.Χ. σηματοδότησε τὸ τέλος μιᾶς μακρᾶς περιόδου παρακμῆς, πὺν ἐπεξετάθηκε στὶς διοικητικὲς, στρατιωτικὲς καὶ κοινωνικὲς δομὲς τῆς ἰσχυρότερης αὐτοκρατορίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὸ γεγονὸς τῆς καθαιρέσεως τοῦ τελευταίου δυτικοῦ Ῥωμαίου αὐτοκράτορα, τοῦ Ῥωμύλου Αὐγούστου, ἀπὸ τὸν Ὀδόακρο, ἀρχηγὸ τῶν Ἑρούλων, δὲν ἦταν ἓνα μεμονωμένο περιστατικό, ἀλλὰ τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πολυετοῦς διαδικασίας διαλύσεως.

Οἱ ἀποδυναμωμένες Ῥωμαϊκὲς διοικητικὲς δομὲς, ἡ ἑλλιπὴς στρατιωτικὴ ὀργάνωση καὶ οἱ κοινωνικὲς ἀντιφάσεις ἀπετέλεσαν βαρβαρικοὺς

παράγοντες που υπονόμευσαν την ένότητα και την λειτουργία της Δυτικής Αυτοκρατορίας. Το έκτεταμένο μέγεθος της αυτοκρατορίας, ή κακή διαχείριση των πόρων και ή διπλωματική αδυναμία να συγκρατηθούν οι βάρβαροι επιδρομείς συνέβαλαν στην αποδιοργάνωση.

Τα βαρβαρικά φύλα, όπως οι Βησιγότθοι, οι Βάνδαλοι και οι Ουννοι, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη σταδιακή κατάρρευση της Δυτικής Αυτοκρατορίας. Ο Αλάριχος, βασιλιάς των Βησιγόθων, λεηλάτησε την Ρώμη το 410 μ.Χ., μία συμβολική αρχή του τέλους της Ρωμαϊκής ισχύος. Ο Αττίλας, ηγέτης των Ουννων, απειλούσε την καρδιά της αυτοκρατορίας, ενώ οι Βάνδαλοι του Γιζέριχου λεηλάτησαν την Ρώμη το 455 μ.Χ., υπογραμμίζοντας την αδυναμία των Ρωμαϊκών στρατευμάτων να προστατεύσουν τις ιδιοκτησίες και τους πολίτες τους.

Μετά την πτώση του Ρωμύλου Αυγούστου, ο Οδόακρος κατέλαβε την εξουσία, αναγνωρίζοντας τον Ανατολικό Αυτοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη, αλλά κυβερνώντας ανεξάρτητα στην Δύση. Τα βαρβαρικά βασίλεια ανέλαβαν πλέον την διαχείριση της διοίκησης, διαμορφώνοντας μία νέα πολιτική και πολιτιστική πραγματικότητα. Αυτό το μεταβατικό στάδιο σηματοδοτεί την αρχή της μεσαιωνικής περιόδου, όπου ο συνδυασμός Ρωμαϊκής κληρονομιάς και

βαρβαρικῶν στοιχείων ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ τὴν ἔλευση τοῦ δυτικοῦ κόσμου.

Μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ῥωμύλου Αὐγούστου καὶ τὴν καθαίρεση τῆς Ῥωμαϊκῆς κεντρικῆς διοίκησης, ἡ δυτικὴ ἐπικράτεια μοιράστηκε μεταξὺ τῶν βαρβαρικῶν φύλων καὶ τῶν ἡγετῶν τους. Οἱ φύλαρχοι, ποὺ ἦταν ἐπικεφαλεῖς τῶν Βησιγόθων, Βανδάλων, Φράγκων καὶ τῶν ἄλλων βαρβαρικῶν φύλων, ἔλαβαν τὰ ἐδάφη ὡς προσωπικὲς κτήσεις. Ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς ἐπικράτειας σὲ μικρὲς, αὐτοτελεῖς περιοχές, ποὺ διοικοῦντο ἀπὸ τοπικοὺς ἄρχοντες, ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος.

Οἱ νέοι τοπικοὶ ἄρχοντες δὲν περιορίστηκαν νὰ διαχειρίζονται τὰ ἐδάφη τους μὲ διοικητικοὺς ὅρους, ἀλλὰ ἀποκτοῦσαν καὶ στρατιωτικὴ καὶ δικαστικὴ ἐξουσία. Ἡ κεντρικὴ διοίκηση κατέρρευσε σχεδὸν πλήρως καὶ ἡ δύναμη μεταφέρθηκε στὰ χέρια τῶν φεουδαρχῶν, ποὺ ἤλεγχαν τὶς τοπικὲς κοινωνίες μέσα ἀπὸ σχέσεις ἐξαρτήσεως καὶ ὑποτελείας.

Ὁ ἀποδιοργανωμένος διοικητικὸς μηχανισμὸς τῆς Ῥώμης, ποὺ εἶχε βασιστεῖ σὲ μία κεντρικὴ κρατικὴ δομὴ, κατέρρευσε, ἀφήνοντας πίσω του ἓνα κενὸ ἐξουσίας, τὸ ὁποῖο γέμισαν οἱ βάρβαροι φύλαρχοι καὶ τὰ στρατιωτικὰ στρώματά τους. Ἡ γῆ, ἡ ὁποία μέχρι τότε βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν κυριότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας, ἡ μεγάλων ἀριστοκρατικῶν οικογενειῶν, διανεμήθηκε στὰ

μέλη τῶν βαρβαρικῶν φυλῶν, δημιουργῶντας μία νέα κοινωνική καὶ πολιτική πραγματικότητα.

Οἱ φύλαρχοι ποὺ ἔγιναν οἱ νέοι ἄρχοντες τῶν περιοχῶν τῆς Δύσεως ἐγκαθίδρυσαν ἓνα μοναρχικὸ καὶ ἀνελεύθερο σύστημα διακυβερνήσεως, ὅπου ἡ γῆ ἦταν ἡ πηγή ἐξουσίας καὶ ὅποιαδήποτε κοινωνική κινητικότητα ἦταν σχεδὸν ἀνέφικτη. Αὐτὸ τὸ μοντέλο διακυβερνήσεως, βασισμένο στὴν φεουδαρχία ἀπέκλειε τὴν ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας, ποὺ ἀποτελοῦσε θεμελιώδες στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς δομῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Στὴν Ἀνατολή, ἡ γῆ, ἂν καὶ ἐξ ἴσου σημαντικὴ ὡς πηγή πλούτου, δὲν ἀποτέλεσε ποτὲ μονολιθικὸ μέσο ἐξουσίας μὲ τέτοιο τρόπο ποὺ νὰ περιορίζει τὴν κοινωνικὴ εὐελιξία. Στὴν Ἀνατολή, ὁ συνδυασμὸς μιᾶς ἀποτελεσματικῆς διοικήσεως καὶ τῆς Χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, μὲ κέντρο τὴν κοινότητα, διέφερε ριζικὰ ἀπὸ τὴν ἀτομικιστικὴ καὶ δεσποτικὴ φύση τῶν δυτικῶν δομῶν.

Στὸ πλαίσιο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ πολιτικὴ ὀργάνωση, ἡ τοπικὴ Ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, καὶ ἡ σημασία τῆς συμμετοχῆς στὴν κοινότητα, ἀντανακλοῦσαν ἓνα μοντέλο κοινωνικῆς λειτουργίας μὲ σεβασμὸ στὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Τὰ κοινὰ ἦταν ἓνας θεσμὸς ποὺ ἐπέτρεπε στὰ μέλη τῆς κοινωνίας νὰ ἔχουν λόγο

στη διαχείριση τῆς γῆς καὶ τῶν πόρων, ἀντὶ νὰ περιορίζονται ἀπὸ τὴ βούληση ἑνὸς δεσπότη.

Ἡ σύγκριση μεταξὺ τῶν δύο συστημάτων δείχνει καθαρά τὴν διαφορὰ πορείας μεταξὺ Δύσης καὶ Ανατολῆς, ὅπου ἡ πρώτη στράφηκε πρὸς τὴν καθιέρωση ἑνὸς φεουδαρχικοῦ συστήματος μὲ βάση τὴν ἐξάρτηση, ἐνῶ ἡ δεύτερη διατήρησε ἓνα σύστημα συμβατὸ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐνότητος τῆς κοινότητος. Αὐτὴ ἡ θεμελιώδης διαφορὰ ἐξηγεῖ καὶ τὴν διαφορετικὴ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ πορεία τῶν δύο κόσμων.

Ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἦταν κατανοητὴ καὶ βιωμένη στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο, πλήγηκε βάνανσα μὲ τὴν ἐδραίωση τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος στὴν Δύση. Ἡ ἐλευθερία ποὺ συνδέθηκε μὲ τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ παράδοση, εἴτε ὡς πολιτικὴ συμμετοχὴ στὶς πόλεις-κράτη τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας εἴτε ὡς νομικὴ καὶ ἀτομικὴ ἐλευθερία στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ὑποκαταστάθηκε στὴν Δύση ἀπὸ σχέσεις ἐξαρτήσεως καὶ ἱεραρχικῆς υποταγῆς.

Στὴν Ἑλληνικὴ παράδοση, ἡ ἐλευθερία ἦταν ἔννοια βαθιὰ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ. Ὁ πολίτης δὲν ἦταν ὑποτελής, ἀλλὰ συμμέτοχος στὴν δημόσια ζωὴ μὲ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις ποὺ συνδέοντο μὲ τὴν συμμετοχὴ στὰ κοινὰ. Στὴν Ρώμη, ἡ ἐλευθερία περιελάμβανε τὸ δικαίωμα στὴν ἰδιοκτησίᾳ, τὴν δικαστικὴ προστασία καὶ τὴν

έξασφάλιση νομικῶν δικαιωμάτων, ἀκόμη καὶ γιὰ ἐλευθέρους ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἦταν πολίτες.

Με τὴν ἔλευση τῶν βαρβάρων καὶ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος, ἡ ἐλευθερία μετατράπηκε σὲ μία ἔννοια περιορισμένη καὶ σχεδὸν ἀνύπαρκτη γιὰ τὴν μεγάλη πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ γῆ συγκεντρώθηκε στὰ χέρια τῶν φεουδαρχῶν, ποὺ διοικοῦσαν ὡς ἀπόλυτοι κύριοι.

Οἱ δουλοπάροικοι, ὅσοι κατεστάθησαν δεμένοι μὲ τὴν γῆ ποὺ καλλιεργοῦσαν, βρέθηκαν σὲ καθεστῶς σχεδὸν πλήρους ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὸν φεουδάρχη. Ἡ ζωὴ τους περιορίζετο στὰ ὅρια τοῦ φέουδου καὶ ἡ συμμετοχὴ τους στὴν κοινωνία ἦταν καθαρὰ ὑποτελῆς μὲ περιορισμένα δικαιώματα καὶ ἐλάχιστες προοπτικὲς ἀτομικῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἡ ἐλευθερία ποὺ χαρακτηρίζε τὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο δὲν μεταδόθηκε στὰ βαρβαρικὰ βασίλεια, ποὺ ἀντικατέστησαν τὴν συμμετοχικὴ καὶ πολιτικὴ φύση τῆς ἐλευθερίας μὲ σχέσεις κυριαρχίας καὶ ὑποταγῆς. Τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα ἀντικατόπτριζε τὴν ἀδυναμία τῶν βαρβάρων νὰ δημιουργήσουν ἕναν πραγματικὰ πολιτισμένο καὶ δικαιοτέρο κοινωνικὸ ἴσθμὸ μὲ ἀπώλεια τῆς ἔννοιας τῆς ἐλευθερίας ὡς θεμελιώδους δικαιώματος τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα ἀποτελεῖ ἕναν ἀπὸ τοὺς κύριους λόγους τῆς βαθιᾶς ὀπισθοδρομήσεως ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Μεσαίωνα στὴν Δυτικὴ

Εὐρώπη. Τὸ μοντέλο αὐτὸ, βασισμένο στὴν ἀποκέντρωση, στὴν τοπικὴ ἐξουσία τῶν φεουδαρχῶν καὶ στὶς σχέσεις ἐξαρτήσεως, δημιούργησε συνθήκες ποὺ ἐμπόδισαν τὴν πνευματικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδο ποὺ ἦταν χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου.

Μὲ τὴν ἐδραίωση τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος, ἡ κεντρικὴ διοίκηση καὶ ἡ ἰδέα τοῦ συγκεντρωτικοῦ κράτους διαλύθηκαν. Τὰ φέουδα λειτουργοῦσαν ὡς σχεδὸν ἀνεξάρτητα κρατίδια μὲ τοὺς τοπικοὺς φεουδάρχες νὰ ἐπιβάλλουν τὸ δικό τους δίκαιο καὶ νὰ ἀσκοῦν πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐξουσία. Αὐτὴ ἡ κατακερματισμένη δομὴ ἀπέτρεψε τὴν ἀνάπτυξη μεγάλης κλίμακος συνεργασίας καὶ τὴν προώθηση κοινῶν στόχων ποὺ ἀπαιτοῦσαν κεντρικὸ συντονισμό.

Στὴν Δύση, ἡ διανομὴ τῶν ἐδαφῶν δὲν ἦταν μόνον μία διαδικασία μεταβιβάσεως πλούτου, ἀλλὰ καὶ ἡ θεμελίωση προσωπικῶν σχέσεων ἐξαρτήσεως μεταξὺ τοῦ φεουδάρχη καὶ τῶν ὑποτελῶν του. Ὁ φεουδάρχης ἦταν ὁ κεντρικὸς πάροχος προστασίας, ἐνῶ παράλληλα ἐξασφάλιζε στὸν ὑποτελεῖ γῆ καὶ μέσα παραγωγῆς. Ἀντ' αὐτοῦ, ὁ ὑποτελεῖς, εἴτε ἦταν δουλοπάροικος εἴτε στρατιωτικὸς ὑποστηρικτής, ὑποχρεωνετο νὰ παρέχει γεωργικὴ ἐργασία, φόρους ἢ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία.

Αὐτὸ τὸ σύστημα στηρίζετο στὴν ἀλληλεξάρτηση καὶ τὴν δεσποτεία, καθὼς δὲν ὑπῆρχε μία κεντρικὴ διοίκηση ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλει νόμους καὶ τάξη. Ἡ κοινωνικὴ ἱεραρχία ἦταν σαφῶς καθορισμένη, μὲ τὸν φεουδάρχη στὴν κορυφὴ καὶ τοὺς ὑποτελεῖς στὸν ρόλο τῶν παραγωγῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπηρετῶν. Οἱ σχέσεις ἐξαρτήσεως ἔγιναν ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος, ποὺ κυριάρχησε στὴ Δύση γιὰ αἰῶνες.

Αὐτὸ τὸ μοντέλο παρεῖχε ἓναν βαθμὸ σταθερότητας σὲ μία ἐποχὴ γενικευμένης ἀνασφάλειας. Καθὼς ἡ ἀπειλὴ ἀπὸ ἄλλα βαρβαρικὰ φύλα καὶ ἡ ἀπουσία κεντρικῆς ἐξουσίας ἔθεταν ἓναν συνεχῆ κίνδυνο, ὁ τοπικὸς φεουδάρχης ἀνέλαβε τὸν ρόλο τοῦ προστάτη, ἐξασφαλίζοντας ἀσφάλεια καὶ τάξη γιὰ τοὺς ὑποτελεῖς του. Ἡ γῆ, λοιπόν, δὲν ἦταν ἀπλῶς μέσο παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἓνα πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐργαλεῖο, ποὺ διαμόρφωσε τὶς βάσεις τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου.

Ἡ συνάντηση τῶν βαρβαρικῶν φύλων μὲ τὸν Χριστιανισμό ἀπετέλεσε μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες μεταβολές στὴν διαμόρφωση τοῦ μεσαιωνικοῦ δυτικοῦ κόσμου. Καθὼς τὰ βαρβαρικά φύλα ἤρχοντο σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἐνιαία τότε Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐνσωμάτωσαν Χριστιανικὰ

διδάγματα, αξίες και έθιμοτυπία στις πολιτιστικές και κοινωνικές δομές τους.

Η μεταστροφή τών βαρβάρων βασιλέων, πού απέδεχθησαν τόν Χριστιανισμό για προσωπικούς και πολιτικούς λόγους, έπαιξε καθοριστικό ρόλο. Η βάπτιση ενός βασιλέα όχι μόνον έδινε κύρος στο πρόσωπό του, αλλά και αποτελούσε αποφασιστικό βήμα για την προσχώρηση του λαού στη νέα πίστη. Οί ηγέτες άντελήφθησαν ότι ό Χριστιανισμός ήταν ένας μηχανισμός πνευματικής έξουσίας πού ενίσχυε την πολιτική τους θέση.

Ένα από τὰ κεντρικά γεγονότα σέ αυτήν την πορεία ήταν ή βάπτιση του Κλοβί, βασιλέα τών Φράγκων, τò 496 μ.Χ. Ο Κλοβί έλαβε τò βάπτισμα από τόν Έπίσκοπο Ρεμίγιο στη Ρενς, γεγονός πού σηματοδότησε την αρχή μιās πολιτιστικής μεταμορφώσεως. Η απόφασή του νά προσχωρήσει στον Όρθόδοξο Χριστιανισμό (σέ αντίθεση με την άρια διδασκαλία πού ήταν διαδεδομένη μεταξύ τών γερμανικών φύλων) ενίσχυσε την ένότητα του βασιλείου του και την συσχέτισή του με την Χριστιανική αντίληψη.

Μετά την βάπτιση του Κλοβί, ή Χριστιανική πίστη άρχισε νά παίζει ρόλο όχι μόνον στην πνευματική ζωή, αλλά και στην κοινωνική και πολιτική δομή τών βαρβαρικών φύλων. Οί Φράγκοι, οί Άγγλοσάξονες και τὰ άλλα φύλα απέδεχθησαν την Χριστιανική ήθική, αναπροσαρμόζοντας τις

παραδόσεις τους στο πλαίσιο τῆς νέας θρησκείας. Ἡ χριστιανικὴ λατρεία, ἡ τέλεση τῶν μυστηρίων καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης ἐνίσχυσαν τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ τὴν ἐνότητα μεταξὺ τῶν διαφορετικῶν στρωμάτων τῆς κοινωνίας.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, σὲ μία ἐποχὴ πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνασφάλειας, λειτούργησε ὡς ὁ κύριος φορέας πολιτισμοῦ καὶ σταθερότητας. Ἡ διατήρηση τῆς Λατινικῆς γλώσσας, ἡ ἔμφαση στὴν ἐκπαίδευση καὶ ἡ ἱκανότητα τοῦ ἐπισκοπικοῦ θεσμοῦ νὰ παρέχει ἡγεσία σὲ τοπικὸ καὶ περιφερειακὸ ἐπίπεδο συνέβαλαν στὴν διαμόρφωση μιᾶς κοινῆς βάσης ποὺ ὑπερέβαινε τὶς φυλετικὲς καὶ πολιτιστικὲς διαφορές.

Ἡ συνάντηση τῶν βαρβαρικῶν φύλων μὲ τὸν Χριστιανισμό δὲν περιορίσε μόνον τὴν εἰδωλολατρικὴ παράδοση, ἀλλὰ καὶ ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ τὴν δημιουργία μιᾶς Χριστιανικῆς ταυτότητος στὴν Δύση, ἐνῶ ταυτόχρονα προετοίμασε τὴν πολιτιστικὴ καὶ πολιτικὴ ἐξέλιξη τοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου.

Τὸ μήνυμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ τόνιζε τὴν ἀγάπη, τὴν ἰσότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐλπίδα σωτηρίας, ἀπετέλεσε μία βαθιὰ πνευματικὴ πρόκληση γιὰ τοὺς βαρβάρους. Ἡ Χριστιανικὴ ἠθικὴ καὶ τὰ μυστηριώδη τελετουργικὰ τοῦ νέου δόγματος

ἔφεραν μία νέα ὄψη στὴν κοινωνία καὶ μία δυνατότητα πνευματικῆς ἀνυψώσεως, ποὺ ἔλειπε ἀπὸ τὶς παραδοσιακὲς θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις τους.

Ἡ ἐπιλογή τῶν βαρβαρικῶν φυλῶν νὰ ἐκχριστιανισθοῦν ἦταν ἀποτέλεσμα μιᾶς συνειδητῆς ἀποφάσεως, ποὺ δὲν στηρίχθηκε σὲ ἐκτεταμένη ἱεραποστολικὴ δράση, ὅπως στὴν Ἀνατολή. Οἱ λόγοι ποὺ ὥθησαν τοὺς βαρβάρους νὰ προσχωρήσουν στὸν Χριστιανισμό συνδέονται μὲ πολιτικούς, κοινωνικούς, καὶ πολιτιστικούς παράγοντες, ποὺ καθιστοῦσαν τὴν Χριστιανικὴ πίστη ἐλκυστικὴ καὶ χρήσιμη γιὰ τὴν ἐδραίωση τῆς ἐξουσίας τους καὶ τὴν ἐνοποίηση τῶν βασιλειῶν τους.

Ἕνας βασικὸς λόγος ποὺ ὠθοῦσε τοὺς βαρβάρους στὸν ἐκχριστιανισμό ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους νὰ νομιμοποιήσουν τὴν ἐξουσία τους καὶ νὰ ἐδραιώσουν τὴν κυριαρχία τους στὶς κατακτημένες περιοχές. Ὁ Χριστιανισμὸς ἦταν ἡ θρησκεία τῶν Ῥωμαϊκῶν πληθυσμῶν καὶ μὲ τὴν ἀποδοχὴ του οἱ βάρβαροι βασιλεῖς ἀπέκτησαν τὸ κῦρος ποὺ χρειαζόταν γιὰ νὰ κυβερνήσουν τοὺς αὐτόχθονες λαούς, δημιουργῶντας μία γέφυρα μεταξὺ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου καὶ τῶν βαρβαρικῶν παραδόσεων.

Ἡ προσχώρηση στὸν Χριστιανισμό παρεῖχε στὰ βαρβαρικὰ φύλα ἓνα κοινὸ σύστημα ἀξιών,

πού επέτρεπε τὴν ἐνοποίηση τῶν διαφοροποιημένων κοινωνιῶν πού περιελάμβαναν ἐγκατεστημένους Ῥωμαϊκοὺς πληθυσμούς, ἐθνικοὺς καὶ νέους βαρβαρικοὺς ἐποίκους. Ὁ Χριστιανισμὸς προσέφερε μία ἰδέα πνευματικῆς κοινότητος, πού μπόρεσε νὰ γεφυρώσει πολιτιστικὲς διαφορὲς καὶ νὰ ἐνισχύσει τὴν κοινωνικὴ συνοχή.

Οἱ βάρβαροι ἐπέλεξαν νὰ ἐκχριστιανισθοῦν ὄχι ἀπὸ ἐξωτερικὴ πίεση, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς προκλήσεις τῆς ἐντάξεώς τους σὲ ἕναν νέο κόσμο. Ἡ προσχώρηση στὸν Χριστιανισμὸ τοὺς βοήθησε νὰ νομιμοποιήσουν τὴν ἐξουσία τους, νὰ ἐνοποιήσουν τὶς κοινωνίες τους, καὶ νὰ ἀντλήσουν ἀπὸ τὸν Ῥωμαϊκὸ πολιτισμὸ ἕνα πλαίσιο γιὰ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ σταθερότητα. Ἡ ἀπόφαση αὐτή, ἂν καὶ πολιτικὴ, ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ μετάβαση τοῦ δυτικοῦ κόσμου στὴν Χριστιανικὴ ταυτότητα.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς πορείας τῶν πρώτων Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς μεταστροφῆς τῶν βαρβαρικῶν φύλων τῆς Δύσης εἶναι βαθιὰ καὶ σημαίνουσα. Στὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ὁ Χριστιανισμὸς ἀναδύθηκε μέσα ἀπὸ τὴν ἀντίσταση καὶ τὴν θυσία. Οἱ πρώτοι Χριστιανοὶ εἰλκύνοντο ἀπὸ τὴν πνευματικὴ δύναμη τοῦ μηνύματος τοῦ Χριστοῦ, πού προσέφερε σωτηρία, ἀγάπη καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Ἡ ἀποδοχή τοῦ Χριστιανισμοῦ συνεπάγετο ἓνα βαρὺ τίμημα μὲ διωγμοὺς, βασανιστήρια καὶ μαρτυρικὸ θάνατο, καθιστῶντας τὴν πίστιν ἓνα ἔργο προσωπικῆς θυσίας καὶ ἀφοσιώσεως.

Ἀντίθετα, στὴν Δύση, ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν βαρβαρικῶν φύλων δὲν χαρακτηρίστηκε ἀπὸ τὴν ἔλξη στὸ μήνυμα τῆς πίστεως, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ πλεονεκτήματα ποὺ ἡ χριστιανικὴ ταυτότητα προσέφερε. Τὰ βαρβαρικὰ φύλα, ποὺ βρέθηκαν στὶς ἐκτάσεις μιᾶς διαλυμένης Ῥωμαϊκῆς Δύσης, ἀντιμετώπιζαν τὴν πρόκληση νὰ δημιουργήσουν σταθερὲς κοινωνίες καὶ ἐξουσιαστικὲς δομές. Οἱ βάρβαροι ἡγεμόνες δὲν κλήθηκαν νὰ ἀντιμετωπίσουν διωγμοὺς ἢ θυσίες γιὰ τὴν πίστιν τους· ἀντίθετα, ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὴν συνεργασία μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀποκτῶντας πρόσβαση σὲ μηχανισμοὺς πολιτιστικῆς καὶ διοικητικῆς σταθερότητος.

Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση φωτίζει τὴν διαφορετικὴ φύση τῆς πορείας τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Ἀνατολή καὶ τὴν Δύση. Στὴν Ἀνατολή, ὁ Χριστιανισμὸς ἐδραϊώθηκε μέσα ἀπὸ αἷμα, θυσία καὶ βαθιὰ πνευματικὴ ἀναζήτηση. Στὴν Δύση, ἡ ἀποδοχή του ἔγινε ἓνα μέσο πολιτικῆς στρατηγικῆς, ὅπου ἡ θρησκεία χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν ἐδραίωση τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἐνοποίηση τῶν κοινωνιῶν. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ δὲν ἔχει μόνο ἱστορικὴ σημασία, ἀλλὰ καὶ βαθιὲς πνευματικὲς συνέπειες, ποὺ

ἀποτυπώνονται στην πορεία τῆς Ανατολικῆς καὶ Δυτικῆς Χριστιανοσύνης.

Ἐν τέλει ἀναγινώσκει κανεὶς τὴν στάση τῶν βαρβαρικῶν φύλων καὶ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς θρησκεία τους, ὄχι ὡς μία εἰλικρινῇ πνευματικὴ μεταστροφή, ἀλλὰ ὡς ἓνα μέσον πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς προσαρμογῆς στὸν νέο κόσμον. Ὁ Χριστιανισμὸς ἔδωσε στὰ βαρβαρικὰ φύλα ἓνα πλαῖσιο νομιμοποιήσεως τῆς ἐξουσίας τους στὶς κατακτημένους περιοχές. Ἡ προσχώρηση στὴν χριστιανικὴ πίστη συχνὰ συνωδεύετο ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ πνευματικοῦ κύρους τοῦ κλήρου καὶ τὴν συνεργασία μὲ τοὺς τοπικοὺς ἐπισκόπους, ἐξασφαλίζοντας τὴν στήριξη τῶν ἐγκατεστημένων πληθυσμῶν.

Σὺν τοῖς ἄλλοις, ὁ Χριστιανισμὸς προσέφερε μία κοινὴ ἠθικὴ βάση καὶ ἓνα σύστημα ἀξιῶν ποὺμποροῦσε νὰ γεφυρώσει τὶς διαφορὲς μεταξὺ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν πληθυσμῶν. Ἡ «υἰοθεσία» τῆς πίστεως δὲν ἦταν ἐκ βάθους καρδίας, ἀλλὰ μία πρακτικὴ στρατηγικὴ γιὰ τὴν σταθεροποίηση τῶν βαρβαρικῶν βασιλείων.

Ἡ Ἀνατολὴ δὲν γνώρισε ἀνάλογο σφετερισμό. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐπέλεξαν τὴν πίστη τοὺς ἀντιμέτωποι μὲ διωγμούς, μαρτύρια, καὶ βασανιστήρια. Ἡ πορεία τους δὲν ἐξυπηρετοῦσε πολιτικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ ἦταν μία βαθιὰ πνευματικὴ δέσμευση. Ἡ ἀντίθεση μὲ τὴν Δύση, ὅπου ὁ Χριστιανισμὸς ἐνσωματώθηκε μὲ

σκοπὸ τὴν ἐδραίωση τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος, ἀναδεικνύει τὴν ἄβυσσο πού χωρίζει τὶς δύο παραδόσεις.

Ἡ στάση τῶν βαρβαρικῶν φυλῶν ἦταν ἓνας σφετερισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ γιὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ὀφέλη. Ἡ πίστη υἱοθετήθηκε ὄχι ὡς ἓνα πνευματικὸ ἀγαθὸ, ἀλλὰ ὡς μέσο γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν σταθεροποίηση τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Αὐτὸ δὲν ἀποκλείει τὴν μετέπειτα πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῆς Δύσεως, ὑπὸ διαφορετικοὺς ὅρους ἀπὸ αὐτὴν τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ φωτίζει τὴν διαφορετικὴ ἀφετηρία καὶ τὶς προθέσεις πού καθόρισαν τὴν πορεία της.

Οἱ βάρβαροι, πέρα ἀπὸ τὸν σφετερισμὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπιχείρησαν νὰ οἰκαιοποιηθοῦν καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴ κληρονομιά, μία διαδικασία πού ἐξελίχθηκε μὲ διάφορους τρόπους καὶ ἀποτέλεσε κεντρικὸ στοιχεῖο στὴν διαμόρφωση τοῦ μεσαιωνικοῦ δυτικοῦ κόσμου. Ἀναγνωρίζοντας τὸ κῦρος καὶ τὴν δύναμη τῆς Ῥώμης, ἐπιδίωξαν νὰ οἰκαιοποιηθοῦν τὴν Ῥωμαϊκὴ ταυτότητα, ὄχι μόνο ὡς μέσον ἐνισχύσεως τῆς δικῆς τους ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ἓνα νομιμοποιητικὸ ἔρεισμα στὰ μάτια τῶν κατακτημένων πληθυσμῶν. Χαρακτηριστικά, ὁ Κλοβὶ καὶ οἱ διάδοχοί του ἐπικαλοῦντο τὸν τίτλο τοῦ «Βασιλέως τῶν Φράγκων», ἀλλὰ συνδύασαν αὐτὴν τὴν ιδιότητα μὲ

μία ρητορική συνέχειας τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας.

Ἐκαναν χρήση τῶν ὑπολειμμάτων τῶν Ρωμαϊκῶν διοικητικῶν καὶ στρατιωτικῶν δομῶν, ἀφομοιώνοντας τὰ χαρακτηριστικά τους καὶ τροποποιώντας τα στὸ πλαίσιο τῶν ἰδιαιοτεροτήτων τους. Οἱ Ρωμαῖοι διοικητὲς καὶ κληρικοί, σὲ πολλές περιπτώσεις, ἀπετέλεσαν μέρος τῆς νέας ἀρχουσας τάξεως, δημιουργώντας μία αἰσθησι συνέχειας.

Παρ' ὅλο πὺ οἱ βάρβαροι εἶχαν δικές τους παραδόσεις, ἐνσωμάτωσαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς Ρωμαϊκῆς κληρονομιάς στὴν καθημερινή ζωὴ τους. Οἱ Ρωμαῖκοὶ νόμοι, ἡ Λατινικὴ γλῶσσα (ἔστω καὶ στὴ μετεξελιγμένη μορφὴ της) καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κληρονομιά τῆς Ρώμης ἔγιναν ἀναπόσπαστο μέρος τῶν βαρβαρικῶν βασιλείων.

Ἡ οἰκείωσις αὐτῇ, ὅμως, συχνὰ ὀδηγοῦσε σὲ παραποίηση τῆς ἰδέας τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας. Ἐκεῖ πὺ ἡ Ρώμη προσέφερε ἓνα μοντέλο κοσμοπολιτισμοῦ, νομικῆς τάξεως καὶ ἀνοχής, τὰ βαρβαρικὰ βασίλεια ἐστράφησαν πρὸς τὴν φεουδαρχία καὶ τὴν ἀποσπασματικὴ ἐξουσία. Ἡ σύνδεσις μὲ τὴν Ρωμαϊκὴ κληρονομιά ἔγινε μέσον πολιτικῆς προπαγάνδας καὶ συχνὰ ἀγνοήθηκαν ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ οὐσία τοῦ Ρωμαϊκοῦ κόσμου.

Ἐνῶ στὴν Δύσι τὰ βαρβαρικὰ φύλα οἰκειοποιήθηκαν τὴν Ρωμαϊκὴ κληρονομιά πρὸς ἴδιον ὄφελος, στὴν Ἀνατολή ἡ Ρωμαϊκὴ

Αυτοκρατορία διατήρησε τὴν πραγματικὴ συνέχεια τῆς Ρώμης. Ἡ Ἀνατολὴ συνέχισε νὰ ἐφαρμόζει, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξελίσσει, τὸ Ῥωμαϊκὸ δίκαιο, τὸ διοικητικὸ μοντέλο καὶ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια ποὺ ἀποτελοῦσαν ἀναπόσπαστα στοιχεῖα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ σφετερισμὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς ταυτότητος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους δὲν ἦταν μόνον ζήτημα πολιτικῆς στρατηγικῆς, ἀλλὰ καὶ ἓνα μέσον γιὰ τὴν διαμόρφωση τοῦ δυτικοῦ κόσμου, ὅπως τὸν γνωρίζουμε σήμερα. Ἡ Ἐκκλησία, ἡ Λατινικὴ γλῶσσα καὶ τὰ νομικὰ συστήματα ἔγιναν ὄχημα μιᾶς νέας ἐποχῆς, ὅμως στὴν πορεία παραμορφώθηκαν, χάνοντας πολλὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ οὐσία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου.

Οἱ βάρβαροι κατακτητές τῆς Δύσης δὲν ἀπεμπόλησαν ποτὲ τὴν βαρβαρότητά τους· ἀντίθετα, ἔντυσαν τὸν ἑαυτό τους μὲ τοὺς μανδύες τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ρώμης, χωρὶς νὰ ἐσωτερικεύσουν τὰ πνευματικὰ καὶ πολιτιστικὰ ἰδανικά τους. Ἀντὶ νὰ ἐπιχειρήσουν μία πραγματικὴ πολιτιστικὴ σύνθεση, χρησιμοποίησαν τὸν Χριστιανισμό καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ ιδεώδη ὡς μέσα νομιμοποιήσεως καὶ διακυβερνήσεως. Ἡ Χριστιανικὴ πίστη, ἡ ὁποία στὴν Ἀνατολὴ ἀντιπροσώπευε μία πνευματικὴ πρόταση καὶ ἓνα τρόπο ζωῆς, μετατράπηκε στὴν Δύση σὲ μέσον κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς εἰρηνεύσεως, ποὺ δὲν

ἀπαιτοῦσε βαθιὰ πνευματικὴ δέσμευση. Τὰ Ῥωμαϊκὰ πρότυπα, ἀντὶ νὰ ἀποτελέσουν μία βάση ἐξευγενισμοῦ, περιορίστηκαν σὲ ἓναν ἐπιφανειακὸ ρόλο, κυρίως στὴν διοίκηση καὶ στὴν στρατιωτικὴ ὀργάνωση.

Οἱ βάρβαροι δὲν ἐπέδειξαν τὴν ἱκανότητα νὰ δημιουργήσουν ἓνα δικό τους πολιτισμὸ ποῦ νὰ ἐκφράζει μία νέα σύνθεση ἰδεῶν καὶ πρακτικῶν. Οἱ δομὲς ποῦ ἔστησαν βασίστηκαν στὸ φεουδαρχικὸ σύστημα, ποῦ χαρακτηρίζε μία κατακερματισμένη κοινωνία μὲ ἀνασφάλεια καὶ ἐξάρτηση, μὲ εἰδικὰ προνόμια γιὰ λίγους καὶ καταπίεση γιὰ τὴν μεγάλη μάζα.

Παρ' ὅλο ποῦ υἱοθέτησαν τὸν Χριστιανισμό, δὲν μπόρεσαν νὰ ἐνσωματώσουν τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀξιώματα ποῦ ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος ἔβλεπε σὲ αὐτόν. Ὁ Χριστιανισμὸς στὴν Δύση παρέμεινε κυρίως ἓνας μηχανισμὸς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς συνοχῆς, ὄχι μία πηγὴ προσωπικῆς καὶ συλλογικῆς ἀναμορφώσεως. Ἡ πνευματικὴ διάσταση τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως ἐκφράστηκε στὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἔλαβε στὴ Δύση τὴν ἴδια ἔμφαση.

Οἱ βάρβαροι κατακτητὲς τῆς Δύσεως δὲν ἔγιναν ποτέ πραγματικοὶ φορεῖς τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ Ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντὶ νὰ μεταμορφωθοῦν, χρησιμοποίησαν τὴν πίστη καὶ τὴν κληρονομιά ὡς μέσα γιὰ νὰ ἐδραιώσουν τὴν

ἐξουσία τους, παραμένοντας σὲ μεγάλο βαθμὸ βάρβαροι στὸ πνεῦμα. Αὐτὸς ὁ σφετερισμὸς, ποὺ βασίστηκε σὲ μία ἐπιφανειακὴ οἰκείωση, δὲν ἔδωσε ποτὲ στὴν Δύση τὴν ἐνότητα καὶ τὸ πνευματικὸ βάθος ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Ἑλληνορθόδοξο κόσμο τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ δυτικὴ πορεία, ἐν τέλει, διαμορφώθηκε μὲ τρόπο ποὺ ἀντὶ νὰ ἀγκαλιάζει τὴν πνευματικότητα, ἐπικεντρώθηκε στὴν ἐξωτερικὴ ἐξουσία καὶ τὴν κατακερματισμένη κοινωνικὴ δομή.

Ο Καρλομάγνος, στέφθηκε αὐτοκράτορας τὸ 800 μ.Χ. ἀπὸ τὸν Πάπα Λέοντα Γ', δημιουργῶντας τὴ λεγόμενη «Ἁγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία». Ἡ ἐπιλογή τοῦ τίτλου δὲν ἦταν τυχαία· στόχευε στὴν ἀναβίωση τοῦ κύρους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐδραίωση τῆς ἡγεμονίας τῶν Φράγκων στὴν Εὐρώπη. Ἡ αὐτοκρατορία αὐτὴ δὲν εἶχε πραγματικὴ σύνδεση μὲ τὴν ἀρχαία Ρώμη· ἦταν ἓνα δημιούργημα ποὺ ἐξυπηρετοῦσε κυρίως τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τοῦ Καρλομάγνου καὶ τῶν διαδόχων του.

Ἡ διοίκηση τοῦ Καρλομάγνου συνδυάστηκε μὲ προσπάθειες ἐκπαιδεύσεως καὶ διασώσεως Ῥωμαϊκῶν στοιχείων, ὅπως τὸ Λατινικὸ δίκαιο καὶ ἡ γλῶσσα. Ὅμως, αὐτὴ ἡ προσπάθεια δὲν ἀντανακλοῦσε μία πραγματικὴ πνευματικὴ ἀναγέννηση, ἀλλὰ μία ἐπιφανειακὴ οἰκείωση Ῥωμαϊκῶν συμβόλων καὶ παραδόσεων. Ἡ «Ἁγία Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία» ποτὲ δὲν κατάφερε νὰ

ἀντικατοπτρίσει τὴν ἐνότητα, τὴν πνευματικότητα ἢ τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Αἰῶνες ἀργότερα, ὁ Βολταῖρος εἶπε χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴν «Ἁγία Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία»: «Δὲν ἦταν ἀγία, δὲν ἦταν ῥωμαϊκὴ καὶ δὲν ἦταν καν αὐτοκρατορία». Ἡ φράση αὐτὴ ἐπισημαίνει μὲ σαρκαστικὸ τρόπο τὴν ἀντίφαση καὶ τὴν ἐπιφανειακότητα τῆς ιδέας. Οἱ θεσμοὶ καὶ τὰ σύμβολα τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὴν δημιουργία ἐνὸς μορφώματος ποὺ στὴν πραγματικότητα ἦταν ἓνα μωσαϊκὸ φεουδαρχικῶν κρατῶν καὶ ὄχι μία ἐνιαία αὐτοκρατορία.

Οἱ βάρβαροι κατακτητὲς τῆς Δύσεως, μὲ ἐπίκεντρο τὸν Καρλομάγνο, σφετερίστηκαν τὸ ὄνομα καὶ τὸ κύρος τῆς Ῥώμης, χωρὶς βέβαια ποτὲ νὰ φθάσουν στὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ὁλοκλήρωση ποὺ ὁ Ῥωμαϊκὸς καὶ Ἑλληνοχριστιανικὸς κόσμος εἶχαν πετύχει. Ἡ κριτικὴ τοῦ Βολταίρου ἐπισημαίνει τὴν ἀδυναμία αὐτοῦ τοῦ μορφώματος νὰ ξεπεράσει τὴν βαρβαρότητα καὶ νὰ δημιουργήσῃ κάτι πραγματικὰ νέο καὶ ἐξευγενισμένο. Ἐν τέλει, ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία διατήρησε καὶ καλλιέργησε τὴν πραγματικὴ Ῥωμαϊκὴ κληρονομιά, ἐνῶ ἡ Δύση περιορίστηκε σὲ μία συμβολικὴ οἰκείωση καὶ πολιτικὴ χρῆση τῶν μεγάλων ιδεωδῶν.

Μετὰ τὴν πτώση τῆς Δυτικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Λατινικὴ παράδοση ἀπετέλεσε ἓναν ἀναγκαῖο σύνδεσμο πὺν ἔνωσε τὰ βαρβαρικὰ βασίλεια καὶ ἔδωσε συνέχεια σὲ ἓναν πολιτισμὸ πὺν εἶχε μετασχηματιστεῖ. Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα, πὺν ἤδη ἦταν κυρίαρχη στὴν διοίκηση, στὴν δικαιοσύνη καὶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξακολούθησε νὰ λειτουργεῖ ὡς κοινὸ μέσον ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἰδιαίτερος διαφοροποιημένων πολιτισμῶν τῶν βαρβάρων.

Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα δὲν ἔμεινε ἀλώβητη, καθὼς ἐξελίχθηκε καὶ ἐμπλουτίστηκε μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τις γλώσσες τῶν βαρβαρικῶν φύλων. Παρὰ τὴν προσαρμογὴ, ἡ γλῶσσα διατήρησε τὸ κῦρος της καὶ ἔγινε ἡ βάση γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ νομικὴ παράδοση τῆς Δύσεως. Οἱ Ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες καὶ τὰ μοναστήρια ἔπαιξαν καθοριστικὸ ρόλο στὴ διατήρηση καὶ διάδοση τῆς Λατινικῆς παιδείας. Οἱ γραφεῖς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ λόγου, οἱ λειτουργικὲς πρακτικὲς καὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἔργασία τῶν μοναχῶν διατήρησαν ζωντανὴ τὴν κληρονομίαν τῆς Λατινικῆς.

Ἡ νομικὴ παράδοση τῆς Ῥώμης, καὶ συγκεκριμένα ὁ Κώδικας τοῦ Θεοδοσίου, ἀπετέλεσε ἓναν ἄλλο πυλῶνα πὺν συνεισέφερε στὴν μεταβατικὴ περίοδο τῆς Δύσεως. Ὁ Κώδικας τοῦ Θεοδοσίου, μὲ τὴ συστηματοποίηση καὶ τὴν καταγραφὴ τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, παρεῖχε μία βάση γιὰ τὴν διακυβέρνηση τῶν νέων βασιλείων. Ἡ

προσαρμογή του στις πολιτικές δομές τῶν βαρβάρων ἔδειξε τὴν εὐελιξία καὶ τὴν διαχρονικότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς νομικῆς σκέψεως. Πολλὰ ἀπὸ τὰ βασικὰ δόγματα καὶ οἱ ἀρχές τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου συνεχίστηκαν στὴν φεουδαρχικὴ κοινωνία, ἀκόμα κι ἂν μετελλάχθησαν γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὶς ἀνάγκες μιᾶς κατακερματισμένης πολιτικῆς πραγματικότητος.

Συνολικά, ἡ Λατινικὴ παράδοση, ἔστω καὶ μὲ ἀλλοιώσεις, διατήρησε μία σύνδεση μὲ τὴν ἀρχαία Ῥώμη. Ὅμως, ἡ Δύση δὲν κατόρθωσε νὰ φθάσει στὸ πνευματικὸ βάθος τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς, καθὼς ἡ Λατινικὴ κληρονομιά δὲν συνοδεύτηκε ἀπὸ μία πνευματικὴ ἀναγέννηση, ἀλλὰ περιορίστηκε στὴν ἐπιφανειακὴ διατήρηση δομῶν καὶ πρακτικῶν.

Ἡ Λατινικὴ γλῶσσα, ὡς ἓνας ἀναπόσπαστος παράγοντας τῆς Ῥωμαϊκῆς κληρονομιάς, υἱοθετήθηκε καὶ ἐνσωματώθηκε ἀπὸ τὰ βαρβαρικὰ φύλα τῆς Δύσεως, ἀλλὰ με τρόπο ποὺ ἀναδεικνύει καὶ αὐτὴ μία μορφὴ σφετερισμοῦ. Οἱ βάρβαροι δὲν ἐπιχείρησαν νὰ ἐμβαθύνουν στὸ πνευματικὸ βάθος τῆς Λατινικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ τὴν χρησιμοποίησαν κυρίως ὡς ἐργαλεῖο διοικήσεως, δικαιοσύνης, καὶ Ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως.

Στὴν πραγματικότητα, ἡ Λατινικὴ γλῶσσα περιορίστηκε στὴν ἐπιφανειακὴ χρῆση καὶ στὴν πρακτικὴ τῆς λειτουργίας, ἀλλοιούμενη καθὼς προσαρμόστηκε σὲς γλωσσικὲς καὶ πολιτισμικὲς

ανάγκες τῶν βαρβαρικῶν βασιλείων. Αὐτὸς ὁ μετασχηματισμὸς ὁδήγησε στὴν ἐξέλιξη τῶν Ῥωμανικῶν γλωσσῶν, ὅπως ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Ἰταλική, ξεκομμένη βεβαίως ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ πολιτιστικὴ οὐσία της.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ στὴν Ἀνατολὴ παρέμεινε ἓνα ζωντανὸ καὶ πνευματικὸ ὄχημα, ἡ Λατινικὴ γλῶσσα στὴν Δύση δὲν ἀποτελοῦσε πλέον ἓνα μέσον πνευματικῆς ἀνατάσεως. Ἡ στέρησή της ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴ ὑπόστασή της καταδεικνύει ὅτι, ὅπως καὶ μὲ τὸν Χριστιανισμό, ἡ Δύση χρησιμοποίησε τὴν Λατινικὴ γλῶσσα μὲ σκοπὸ τὴν ἐδραίωση τῶν νέων δομῶν καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

Αὐτὸς ὁ σφετερισμὸς τῆς Λατινικῆς γλώσσας καὶ παραδόσεως δείχνει ὅτι, ὅπως καὶ στὴν γενικότερη προσέγγιση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ῥώμης, ἡ Δύση δὲν προχώρησε σὲ μία πραγματικὴ ἐνσωμάτωση καὶ καλλιέργεια τῶν στοιχείων αὐτῶν, ἀλλὰ περιορίστηκε σὲ μία ἐπιφανειακὴ οἰκειώση, ποὺ διατήρησε μορφολογικὰ μόνο τὸν ἐξωτερικὸ τους χαρακτήρα.

Μὲ τὴ διάλυση τῶν ρωμαϊκῶν ἐκπαιδευτικῶν δομῶν, ἡ μόρφωση καὶ ἡ γνώση περιορίστηκαν κυρίως στὰ μοναστήρια, ποὺ ἐστίαζαν στὴν Θεολογία καὶ στὴν διατήρηση ἀρχαίων χειρογράφων. Ἡ φιλοσοφία, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνολογία, ποὺ εἶχαν ἀναπτυχθεῖ σημαντικὰ στὸν

Ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμος, ἐγκατελείφθησαν, καθὼς ἡ φεουδαρχικὴ κοινωνία δὲν εἶχε ἕνα σύστημα ποὺ νὰ προωθεῖ τὴν πνευματικὴ ἀναζήτηση καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἐξέλιξη.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ παράδοση, ὅπου ἡ τέχνη, ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ δημόσια ζωὴ ἥκμασαν, ὁ Μεσαίωνας στὴν Δύση χαρακτηρίστηκε ἀπὸ μιὰ πολιτιστικὴ στασιμότητα. Ἡ τέχνη ὑποβαθμίστηκε σὲ ἕνα μέσον θρησκευτικῆς ἐξυπηρετήσεως καὶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ περιορίστηκε σὲ τοπικὲς σχέσεις ἐξαρτήσεως χωρὶς τὴν ευρύτερη ἀντίληψη πολιτιστικῆς ἀνατάσεως.

Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ ὅρος «Μεσαίωνας» εἶναι μιὰ ἱστοριογραφικὴ κατασκευὴ ποὺ ἀφορᾷ τὴν Δύση, ἐνῶ στὴν Ἀνατολὴ ἡ πραγματικότητα ἦταν ἐντελῶς διαφορετικὴ. Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν διῆλθε μιὰ περίοδο πνευματικῆς, πολιτιστικῆς ἢ κοινωνικῆς στασιμότητος ἀντίστοιχη μὲ αὐτὴν τῆς φεουδαρχικῆς Δύσεως. Ἡ Ἀνατολὴ συνέχισε νὰ παράγει πνευματικὸ καὶ πολιτιστικὸ πλοῦτο ἐδραιώνοντας τὴν ἰδιοπροσωπεία της ὡς ἕνα ἰσχυρὸ καὶ ζωντανὸ κράτος.

Ἐνῶ στὴν Δύση ἡ φεουδαρχία διέλυσε τὴν κεντρικὴ ἐξουσία, στὴν Ἀνατολὴ ἡ ἰσχυρὴ Ῥωμαϊκὴ διοικητικὴ δομὴ παρέμεινε. Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία διατήρησε ἕνα ἀποτελεσματικὸ κράτος μὲ κεντρικὸ συντονισμὸ ποὺ ἐξασφάλιζε πολιτικὴ σταθερότητα καὶ ἀμυντικὴ ἰκανότητα.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἦταν κέντρο ἐμπορίου καὶ τεχνολογικῆς καινοτομίας. Ἡ ἐμπορικὴ δικτύωση ἔνωσε τὴν Μεσόγειο, τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀσία, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Δύση, ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ κλειστὴ φεουδαρχικὴ οἰκονομία.

Στὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἡ μόρφωση ἦταν ἓνα σημαντικὸ ἀγαθὸ ποὺ ἐνισχύθηκε ἀπὸ τὴν ἐξακολουθητικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γραμματείας. Ἡ σύνθεση τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν Χριστιανικὴ Θεολογία δημιούργησε μία μοναδικὴ πνευματικὴ παράδοση.

Ὁ ὅρος «Μεσαίωνας» δὲν εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴν Ἀνατολή. Ἐνῶ ἡ Δύση ἐπέστρεψε σὲ μία κατακερματισμένη καὶ ὀπισθοδρομικὴ κοινωνία, ἡ Ἑλληνορωμαϊκὴ Ἀνατολή συνέχισε νὰ ἀναπτύσσει ἓναν πλούσιο καὶ ἐξελιγμένο πολιτισμό, ὁ ὁποῖος βασίστηκε στὴν κληρονομιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐπομένως, ἡ Ἀνατολή ἀντιπροσωπεύει μία διαφορετικὴ πορεία, ποὺ παραμένει ξεχωριστὴ στὴν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ κατακερματισμὸς ποὺ ἐπέφερε τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μοιρασίας τῶν ἐδαφῶν καὶ τῆς ἐξουσίας μεταξὺ τῶν βαρβάρων φυλάρχων, ὑπονόμευσε τὴν

ένότητα καὶ τὴν συνοχὴν ποὺ χαρακτηρίζαν τὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Αὐτὴ ἡ ἔλλειψη συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας ἐμπόδισε τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς κοινῆς ταυτότητος καὶ ἐνιαίου πολιτισμοῦ ὁδηγώντας τὴ Δύση σὲ μιὰ μακραίωνη περίοδο κατακερματισμοῦ.

Ἡ Δύση ἀναλώθηκε σὲ ἀτελέσφορες προσπάθειες ἀναβιώσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐνότητος, ὅπως ἡ Ἱερὰ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τῶν Καρολιδῶν καὶ μεταγενέστερα σὲ προσπάθειες ὅπως ἡ συγκέντρωση ἐξουσίας στὰ Εὐρωπαϊκὰ μοναρχικὰ κράτη. Ὅμως, ἡ πολυδιάσπαση, ποὺ ἦταν ὄχι μόνο γεωγραφικὴ, ἀλλὰ καὶ πολιτιστικὴ, ἔθετε συνεχῶς ἐμπόδια. Ὁ Καθολικισμὸς προσέφερε μιὰ θεσμικὴ δομὴ ποὺ ἐπιδίωξε νὰ γεφυρώσει τὶς διαφορές, ἀλλὰ τὸ βάθος τῶν ἀντιθέσεων καὶ ἡ ἐμφάνιση τῶν σχισμάτων τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐνίσχυσαν τὴν ἔλλειψη ἐνότητος.

Παρὰ τὴν πρόοδο ποὺ συντελέστηκε στὴν ἐποχὴ τῶν ἐθνικῶν κρατῶν καὶ τὴν προσπάθεια ἐνοποιήσεως μὲ σύγχρονους θεσμούς, ὅπως ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση, τὰ κατάλοιπα τοῦ κατακερματισμοῦ παραμένουν. Οἱ διαφορετικὲς πολιτισμικὲς καὶ κοινωνικὲς καταβολὲς ἐκάστου κράτους καὶ ἡ πολυμορφία τοῦ δυτικοῦ κόσμου δίνουν στὴν ἐνότητα μιὰ μορφὴ σχετικὴ καὶ ὄχι ἀπόλυτη.

Ο κατακερματισμός που προέκυψε μετά την πτώση της Ρώμης ήταν τόσο βαθύς, που απαιτήθηκαν αιώνες για να επιτευχθεί μία ελάχιστη ένοποιηση. Η Δύση, από την φεουδαρχία μέχρι τις σύγχρονες προσπάθειες υπερεθνικής συνεργασίας, εξακολουθεί να αγωνίζεται με την ιδέα της ενότητας, αναζητώντας τρόπους να γεφυρώσει τα χάσματα που εγκαθιδρύθηκαν την εποχή των βαρβαρικών φύλων και της φεουδαρχικής κυριαρχίας.

2. Ἡ παρεκτροπὲς τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ

Ἡ ὀρήξη μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Καθολικισμοῦ δὲν ἦταν μόνον ἀποτέλεσμα πολιτικῶν καὶ πολιτιστικῶν διαφοροποιήσεων, ἀλλὰ καὶ βαθυτάτων θεολογικῶν ἀντιθέσεων, πού ἔθιγαν τὴν ἴδια τὴν Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν Θεό, τὴν σωτηρία καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία. Οἱ βασικὲς διαφορὲς συγκεντρώνονται κυρίως σὲ τρεῖς κεντρικὲς Θεολογικὲς ἀποκλίσεις: τὸ *Filioque*, τὴν ἔννοια τῆς Θείας Χάριτος καὶ τὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ πρωτεῖο τοῦ πάπα.

Μία ἀπὸ τίς πλέον κρίσιμες Θεολογικὲς διαφορὲς ἀνάμεσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὸν Καθολικισμό ἦταν ἡ προσθήκη τοῦ *Filioque* στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως. Ἀρχικά, τὸ Σύμβολο τῆς Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως διαμορφώθηκε στὶς πρῶτες Οἰκουμενικὲς Συνόδους (325 καὶ 381 μ.Χ.), ὁμολογοῦσε ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα «ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς».

Ὅμως, στὴν Δύση, κατὰ τὸν 8^ο - 9^ο αἰῶνα, προστέθηκε στὸ Σύμβολο ἡ φράση «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (*Filioque*), ὥστε νὰ δηλώνεται ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Υἱό. Αὕτῃ ἡ τροποποίηση δὲν ἦταν ἀπλῶς μία θεολογικὴ διαφορά, ἀλλὰ μία

βαθιά αλλοίωση τῆς Τριαδολογικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας.

Σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ μόνη πηγή τῆς Θεότητος καὶ ἀπὸ Αὐτόν γεννᾶται ὁ Υἱὸς καὶ ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἡ προσθήκη τοῦ *Filioque* δημιουργεῖ σύγχυση στὶς σχέσεις τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλοιώνοντας τὴν Ὁρθόδοξη κατανόηση τῆς μοναδικότητος τοῦ Πατρὸς ὡς ἀρχῆς τῆς Θεότητος.

Ἡ Ἀνατολὴ ἀντιτάχθηκε σὲ αὐτὴν τὴν προσθήκη, ὅχι μόνον ἐπειδὴ ἀνέτρεπε τὴν Θεολογικὴ Παράδοση τῶν Πατέρων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἡ τροποποίηση ἐπιβλήθηκε μονομερῶς ἀπὸ τὴν Δύση, παραβιάζοντας τὴν Συνοδικότητα ποὺ χαρακτήριζε τὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τὰ Ἀποστολικά χρόνια.

Ἡ ἄλλη μεγάλη διαφωνία εἶναι ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Παράδοση ἀντιλαμβάνεται τὴν Θεία Χάρη ὡς τὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ποὺ μεταδίδεται στοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς θεῶν. Ἡ σωτηρία δὲν εἶναι νομικὴ ἢ ἀνταποδοτικὴ διαδικασία, ἀλλὰ μία ὑπαρξιακὴ καὶ ἐμπειρικὴ μετοχὴ τοῦ πιστοῦ στὴν Θεία Ζωή.

Ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἔχοντας δεχθεῖ ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴν νομικὴ σκέψη τῆς Ῥωμαϊκῆς παραδόσεως καὶ τὸ σύστημα τῆς φεουδαρχίας, διαμόρφωσε μία ἀντίληψη τῆς σωτηρίας ποὺ ἔδινε ἔμφαση στὴν ἐξωτερικὴ ἀπόδοση δικαιοσύνης ἀπὸ

τὸν Θεό. Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ νὰ «ἱκανοποιήσῃ» τὴν Θεία Δικαιοσύνη μὲ ἓναν τρόπο δικανικό, ὁδηγεῖ σὲ μία προσέγγιση ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία περὶ θεραπείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ἡ διαφωνία αὕτη ἔγινε ἀκόμη ἐντονότερη τὸν 13^ο καὶ 14^ο αἰῶνα, ὅταν ἡ Σχολαστικὴ Θεολογία τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη καθιέρωσε μία ἀκόμη πιὸ ἀναλυτικὴ νομικίστικη ἐξήγηση τῆς σωτηρίας, ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διατήρησε τὴν διδασκαλία τῶν Ἀκτίστων Ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμά.

Μία ἀκόμη βαθιὰ διαφωνία μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀφοροῦσε τὸν ρόλο τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης μέσα στὴν Ἐκκλησία. Ἡ Ὁρθόδοξη Παράδοση διατηροῦσε τὸ συνοδικὸ σύστημα διοικήσεως, ὅπου ὁ ἐπίσκοπος κάθε περιοχῆς ἦταν ἴσος μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κατεῖχε μία θέση τιμητικῆς πρωτοκαθεδρίας χωρὶς ἀπόλυτη ἐξουσία.

Στὴν Δύση, ὅμως, μὲ τὴν σταδιακὴ πολιτικὴ ἰσχυροποίηση τοῦ Παπισμοῦ, ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης διεκδίκησε πλήρη καὶ ἀπόλυτη ἐξουσία πάνω στὴν Ἐκκλησία. Οἱ Πάπες ἀπὸ τὸν 9^ο αἰῶνα καὶ μετὰ ἐπιδίωξαν τὴν ὑποταγὴ ὅλων τῶν Πατριαρχείων στὴν Ρώμη, ἀποδίδοντας στὸν ἑαυτὸ τους τίτλους ὅπως *Vicarius Christi* (Ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ), ἐνῶ στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση ὁ ὀνομαζόμενος «ἐν

τόπω καὶ τύπῳ Χριστοῦ» ἦταν ὁ ἐπίσκοπος τῆς κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ διαφορὲς αὐτὲς δὲν ἦταν ἐξ ἀρχῆς καθαρὰ θεολογικὲς, ἀλλὰ πρωτίστως πολιτικὲς καὶ σταδιακὰ ἀπέκτησαν θεολογικὸ χαρακτήρα ὅταν ἡ Δύση ἀποφάσισε νὰ ἀποκοπεῖ ὀριστικὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς μήτρα.

Ἡ ἀπομάκρυνση τῆς Ρώμης ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς δὲν ξεκίνησε ὡς θεολογικὴ διαμάχη, ἀλλὰ ὡς μία πολιτικὴ στρατηγικὴ ἐξουσιαστικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Παπισμοῦ. Οἱ θεολογικὲς διαφορὲς ἔγιναν ἐργαλεῖο ἐδραίωσης τοῦ σχίσματος, ὅταν πλέον ἡ Δύση εἶχε καταλήξει ὀριστικὰ νὰ ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση. Ἡ Ρώμη δὲν ἐπιδίωξε νὰ ἀνακαλύψει τὴν Ἀλήθεια, ἀλλὰ νὰ ἐπιβάλει μία νέα Ἐκκλησιαστικὴ πραγματικότητα, μὲ σκοπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ πάπα ὡς αὐτοκράτορα καὶ θρησκευτικοῦ ἄρχοντα τῆς Δύσεως.

Ἀπὸ τὴν πτῶση τῆς Δυτικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (476 μ.Χ.), ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης βρέθηκε ἐκτεθειμένη στὴν πίεση τῶν νέων βαρβαρικῶν ἐξουσιῶν καὶ ἀναζήτησε ἕναν νέο ρόλο ποὺ θὰ ἦταν ὄχι μόνον πνευματικὸς ἀλλὰ καὶ πολιτικός.

Ὅσο ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς παρέμενε ἕνα ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως ἄρχισε νὰ διαμορφώνει μία ἰδιαίτερη πορεία. Ἡ

ἀποξένωση ἐπιταχύνθηκε μὲ γεγονότα ὅπως τὴν στέψη τοῦ Καρλομάγνου ὡς *Imperator Romanorum* (Αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων) ἀπὸ τὸν πάπα Λέοντα Γ', ἀναγνωρίζοντας ἕναν νέο δυτικὸ αὐτοκρατορικὸ τίτλο ποὺ ἐρχόταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Ῥωμαῖο Αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ συνεχὴς πολιτικὴ ἀποδυνάμωση τῆς ἀνατολικῆς παρουσίας στὴν Ἰταλία (ιδίως μὲ τὴν ἰσχυροποίηση τῶν Λομβαρδῶν) ὁδήγησε τοὺς πάπες στὴν ἀναζήτηση νέων πολιτικῶν συμμαχιῶν μὲ τὸ βαρβαρικὸ βασίλειο τῶν Φράγκων.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ὑψηλὴ Θεολογικὴ παιδεΐα ἔπαψαν νὰ κυριαρχοῦν στὴν Δύση, ὅπου ἡ Λατινικὴ Θεολογικὴ σκέψη ἄρχισε νὰ διαμορφώνει μίαν διαφορετικὴ προσέγγιση, ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν νομικὴ δομὴ τῆς Ῥώμης.

Στὴν βαθύτερη ἀντιπαράθεση ἀνάμεσα στὴν Ἀνατολή καὶ τὴν Δύση ὑποβόσκει ἡ πολιτικὴ φιλοδοξία τῶν παπῶν νὰ ἐπιβληθοῦν ὡς ἀπόλυτη ἐξουσία ὄχι μόνον στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ στὸν λαό καὶ τοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσεως. Ὁ πάπας ἀπὸ τὸν 9^ο αἰῶνα ἄρχισε νὰ ἀπαιτεῖ ὄχι μόνον τιμητικὴ πρωτοκαθεδρία, ἀλλὰ καὶ καθολικὴ δικαιοδοσία πάνω στὴν Ἐκκλησία. Ἀπὸ ἀπλὸς ἐπίσκοπος πρῶτος τῆς τάξεως, ἔγινε *vicarius Christi*, ἀπαιτῶντας ὑποταγὴ ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ Ῥώμη τοποθέτησε τὸν ἑαυτὸ της πάνω ἀπὸ τὶς Οἰκουμενικοὺς Συνόδους, καταργῶντας τὴν Ὁρθόδοξη Συνοδικότητα.

Ἡ ἀντιπαράθεση μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως δὲν ἐξαντλήθηκε μόνο στὸ θεολογικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ ἀπετέλεσε καθοριστικὸ παράγοντα στὴν πολιτικὴ μοῖρα τῆς Ὁρθόδοξης Ἑλληνορωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ ῥήξη μὲ τὴν Δύση, ποὺ ἐπικυρώθηκε θεολογικὰ μὲ τὸ σχίσμα τοῦ 1054, ὁδηγήθηκε στὴν πλήρη ἐχθρότητα κατὰ τὸν 13^ο αἰῶνα, ὅταν ἡ λεγόμενη Χριστιανικὴ Δύση ἐπιτέθηκε καὶ κατέκτησε τὴν Ὁρθόδοξη Κωνσταντινούπολη μὲ τὴν Δ' Σταυροφορία (1204).

Ἡ πρώτη πτῶση τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1204 ὑπῆρξε καταστροφικότερη καὶ ἀπὸ τὴν ὕστερη ἄλωση τῆς ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς τὸ 1453. Ἡ Πόλη λεηλατήθηκε ἀπὸ τοὺς Λατίνους Σταυροφόρους καὶ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἀντικαταστάθηκε μὲ παπικὸ ἀρχιεπίσκοπο, σὲ μία προσπάθεια βίαιης ἐπιβολῆς τοῦ παπισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς, ὅμως, ὄχι μόνον δὲν ὑποτάχθηκε, ἀλλὰ ἀντιστάθηκε, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν ἐπιλογὴ τῆς νὰ προασπίσει τὴν Ὁρθόδοξη πνευματικὴ κληρονομιά.

Καθὼς τὸ ὕστατο Χριστιανικὸ προπύργιο τῆς Ἀνατολῆς, ἡ Κωνσταντινούπολη, ὁδηγεῖτο πρὸς τὴν τελικὴ σύγκρουση μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἡ Δύση ἐπιχείρησε νὰ ἐπιβάλει ὅρους ἐνσωματώσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στὸ παπικὸ σύστημα. Ἡ Σύνοδος τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439) ὑποτίθεται ὅτι ἐπιχειροῦσε νὰ πετύχει τὴν ἔνωση Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα

ἦταν ἓνα πολιτικὸ τέχνασμα τῆς Ρώμης γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τὸ παπικὸ πρωτεῖο καὶ τὶς θεολογικὲς τῆς θέσεις.

Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πιέστηκαν μὲ κάθε μέσο νὰ ὑπογράψουν ὅτι δέχονται τὸ *Filioque*, τὴν παπικὴ ἐξουσία καὶ ὅλα τὰ δόγματα τῆς Δύσεως, ὥστε νὰ λάβουν τὴν στρατιωτικὴ βοήθεια ποὺ ἀπεγνωσμένα ἐχρειάζοντο γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Ὀθωμανούς.

Μέσα σὲ ὅλους τοὺς Ἀνατολικούς ἐκπροσώπους ποὺ ἐνέδωσαν στὶς πιέσεις, μία μορφή ξεχώρισε γιὰ τὴν ἀντίστασή της· ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ ἐπίσκοπος Ἐφέσου, ἀρνήθηκε νὰ ὑπογράψει τὴν ψευδοένωση, ὑπερασπιζόμενος ὅχι μόνο τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἥθος μιᾶς Ἐκκλησίας ποὺ εἶχε βαθιὰ συνείδηση ὅτι ἡ πίστη δὲν εἶναι πολιτικὸ ζήτημα.

Ἡ στάση τῆς Ἀνατολῆς σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Δύση εἶναι ἱστορικὰ ἰδιαίτερος σημαντική. Ἐνῶ ἡ Ρώμη ἐπεδίωκε πολιτικὴ καὶ θεολογικὴ ἐξουσία μέσα ἀπὸ συμβιβασμούς καὶ στρατηγικὲς, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπέλεξε νὰ χάσει τὴν πολιτικὴ ἐξουσία της, ἀλλὰ νὰ μὴν προδώσει τὴν πνευματικὴ παράδοσή της. Ἡ ἐμμονὴ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας νὰ θέσει ὡς ὄρο τὴν ὑποταγὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ Λατινικὰ δόγματα ὡς προϋπόθεση στρατιωτικῆς βοήθειας, ἀποκάλυψε ὅτι γιὰ τὴν

Δύση, ή ένωση δέν ήταν θέμα πνευματικῆς ένότητος ἀλλὰ πολιτικῆς κυριαρχίας.

Οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀυτοκρατορίας προτίμησαν τήν Τουρκική κυριαρχία, ἐπιλέγοντας ἀποφασιστικά νά ἐπιδείξουν καί αὐτοὶ τήν ἀειθαλή στάση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅτι ή πνευματική ἀλήθεια εἶναι ὑπεράνω τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς στρατηγικῆς. Ἡ Ἑλληνική-Ὀρθόδοξη Παράδοση ἔμεινε ἀλώβητη, ἀκόμα κι ὅταν ή πολιτική της ὑπόσταση ἐξαφανίστηκε, ἀποδεικνύοντας ὅτι ὁ Ἑλληνορθόδοξος κόσμος πορεύεται μέ πρωτεύουσα ἀξία τήν Ἀλήθεια καὶ ὄχι τήν ἐξουσία.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πνευματικὸ καὶ ἱστορικὸ πλαίσιο ἀναπτύσσεται καὶ διαμορφώνεται ἓνα νέο εἶδος φιλοσοφικῆς προσέγγισης. Πρόκειται γιὰ τήν φιλοσοφία τῆς δυτικῆς θεολογίας, ή ὁποία, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐπιχειρεῖ νά ἐναρμονίσει τήν λογική ἀνάλυση μέ τὰ θεολογικά δόγματα. Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τήν διαδικασία, ή δυτική σκέψη ὀδηγεῖται στήν διαμόρφωση τοῦ σχολαστικισμοῦ, ὁ ὁποῖος θά ἀποτελέσει τήν θεμελιώδη προσέγγιση τῆς μεσαιωνικῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας στήν Δύση.

Γιὰ νά κατανοήσουμε τὸν σχολαστικισμό πρέπει πρῶτα νά ἐξετάσουμε τήν ἔννοια τῆς λογικῆς, καθὼς ή σχολαστική μέθοδος ἐδράζεται

ἀκριβῶς στὴ χρήση τῆς λογικῆς γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς θεολογίας.

Ἡ λογικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς ὀρθῆς σκέψεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, ἡ ὁποία ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ἐξέχων ἐκπρόσωπος αὐτῆς ὑπῆρξε ὁ Ἀριστοτέλης, ποὺ ἔθεσε τὶς βάσεις τῆς συλλογιστικῆς μεθόδου, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὴν ἀπόδειξη ἑνὸς συμπεράσματος μέσα ἀπὸ μία δομημένη συλλογιστικὴ πορεία.

Μὲ τὴν πάροδο τῶν αἰώνων, ἡ λογικὴ ἔγινε ἀναπόσπαστο μέρος τῆς φιλοσοφικῆς ἀναζητήσεως καὶ στὸ πλαίσιο τοῦ Μεσαίωνα ἡ δυτικὴ χριστιανικὴ σκέψη ἐπιχείρησε νὰ τὴν ἐνσωματώσει στὴν ἐρμηνεία τῶν θείων ἀληθειῶν. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἐμφανίζεται ὁ σχολαστικισμός, ὡς ἡ προσέγγιση ποὺ ἐπιδιώκει τὴν σύνθεση πίστεως καὶ λογικῆς. Οἱ σχολαστικοὶ φιλόσοφοι ἀναρωτήθηκαν ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδείξουμε λογικῶς τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ, τὴν φύση τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Μὲ ἐργαλεῖο τὴν διαλεκτικὴ μέθοδο, προσπαθοῦσαν νὰ ἐφαρμόσουν τὶς ἀρχές τῆς Ἀριστοτελικῆς λογικῆς στὰ θεολογικὰ ζητήματα, θεωρῶντας ὅτι ἡ ἀποκάλυψη καὶ ἡ λογικὴ δὲν εἶναι ἀντίθετες, ἀλλὰ συμπληρωματικὲς ὁδοὶ γνώσεως.

Ὁ σχολαστικισμός δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μία θεολογικὴ προσέγγιση, ἀλλὰ ἓνα σύνθετο λογικὸ καὶ φιλοσοφικὸ σύστημα, ποὺ ἐπιδιώκει νὰ συνταιριάξει τὴν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια τῆς

πίστεως μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἱκανότητα τῆς λογικῆς ἀναλύσεως.

Γιὰ νὰ κατανοήσῃ κανεὶς καλύτερα τὴν ἐκτροπὴ τῆς δυτικῆς θεολογίας στὸν σχολαστικισμό εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προσεγγίσει τὴν ὄντολογικὴ διαφορὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς λογικῆς, ὅπως αὐτὴ διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ καὶ ἀποτελεῖ πρωταρχικὴ ἀλήθεια τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας. Ἄλλωστε ἡ ἡσυχαστικὴ ἔριδα τοῦ 14^{ου} αἰῶνα, ἀνάμεσα στὸν Ἅγιο Γρηγόριο καὶ τὸν Βαρλαάμ, εἶναι αὐτὴ ποὺ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀποτυπωθεῖ μὲ ἐναργία ἡ διαφορὰ τῆς ἀνατολικῆς - βιωματικῆς θεολογίας μὲ αὐτὴν τῆς δυτικῆς - σχολαστικῆς ἐκφράσεώς της.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ξεχωρίζει τὴν λογικὴ ἱκανότητα, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀναλυτικὴ νοητικὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὸν νοῦ, ποὺ εἶναι ἡ ἀνώτερη, θεία δύναμη τῆς ψυχῆς. Ἡ λογικὴ μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπο νὰ κατανοήσῃ τὰ φυσικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ζητήματα, ἀλλὰ ἐκ τῆς φύσεώς της εἶναι ἀνεπαρκὴς γιὰ τὴν ἀληθινὴ Θεογνώσιā. Ἡ προσέγγιση τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα διανοητικῆς ἐπεξεργασίας, ἀλλὰ καρπὸς ἄμεσης, μυστικῆς ἐμπειρίας, ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ νοῦ διὰ τῆς Θείας Χάριτος.

Ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, καθὼς

ἀναδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀληθινὴ σοφία δὲν συνίσταται σὲ ἓνα σχῆμα ἀκαδημαϊκῆς γνώσεως, ἀλλὰ σὲ μία ζωντανὴ καὶ ὑπαρξιακὴ σχέση μετὰ τὸν Θεό. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἀντέταξε αὐτὴν τὴν θεώρηση ἀπέναντι στὶς ἀπόψεις τοῦ Βαβλαὰμ τοῦ Καλαβροῦ καὶ τῶν Λατίνων σχολαστικῶν φιλοσόφων, ποὺ ἐπεδίωκαν νὰ προσεγγίσουν τὸν Θεὸ μετὰ τὴν ἀναλυτικὴ λογικὴ καὶ τὰ συλλογιστικὰ ἐπιχειρήματα. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς ἀπάντησε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀντικείμενο λογικῆς σκέψεως, ἀλλὰ ζῶν πρόσωπο, ποὺ ἀποκαλύπτεται στὸν ἄνθρωπο διὰ τῆς θείας ἐνέργειας Του.

Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ, ὁ κόσμος ἔχει ὑπερτιμῆσει τὴν λογικὴ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ σκέψη, παραμερίζοντας τὴν ἐσωτερικὴ ἀντίληψη τοῦ νοῦ. Ὁ Διαφωτισμὸς καὶ ὁ δυτικὸς ὀρθολογισμὸς ἀνέπτυξαν ἓναν τρόπο σκέψεως ποὺ ἐπικεντρώνεται στὴν ὕλη καὶ τὴν γνώση τῆς φύσεως, ἀγνοῶντας τὴν πνευματικὴ διάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος γνωρίζει πῶς λειτουργεῖ ὁ κόσμος, ἀλλὰ δὲν γνωρίζει γιὰ ποιὸν λόγο ὑπάρχει. Ἡ ἔλλειψη τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ σὲ ἓνα ἐσωτερικὸ κενό, ποὺ καμία ἐπιστημονικὴ ἢ φιλοσοφικὴ ἀνάλυση δὲν μπορεῖ νὰ πληρώσει.

Ἡ διαδικασία μετὰ τὴν ὁποία ὁ νοῦς ὁρᾷ τὸν Θεὸ εἶναι ἡ "καθαρὰ" καὶ "καρδιακὴ" προσευχή, ὅπως διδάσκουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαίτερα ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς. Ἡ προσευχὴ

δὲν εἶναι μία διανοητικὴ ἄσκηση, ἀλλὰ μία διαδικασία καθάρσεως, φωτισμοῦ καὶ θεώσεως, ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἔνωση μὲ τὸν Θεό.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἐξηγεῖ ὅτι ὁ νοῦς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ λογικὴ – εἶναι ἡ πνευματικὴ ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐνώνεται μὲ τὸν Θεό. Ὁ Θεὸς δὲν κατανοεῖται μὲ τὴν λογικὴ – βιώνεται μὲ τὸν νοῦ. Ὁ νοῦς εἶναι τὸ "μάτι τῆς ψυχῆς" ποὺ μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν Θεό, ἂν καθαρισθεῖ. Ἡ προσευχὴ εἶναι τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖο ὁ νοῦς ἐλευθερώνεται ἀπὸ τοὺς περισπασμοὺς καὶ ἀποκτᾷ θεία ὄραση.

Ἄρα, ἡ προσευχὴ δὲν εἶναι ἀπλῶς "λόγια" ἢ μία ἐξωτερικὴ πράξη – εἶναι τὸ ἐργαλεῖο ποὺ καθαρίζει τὸν νοῦ καὶ τὸν ὁδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ Θεογνωσία. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, συνεχίζοντας τὴν διδασκαλία τῶν ἡσυχαστῶν, περιγράφει τρία βασικὰ στάδια στὴ διαδικασία τῆς προσευχῆς:

(α) Κάθαρση – ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ νοῦ ἀπὸ τοὺς περισπασμούς.

Ὁ νοῦς μας εἶναι συνήθως διασκορπισμένος στὶς σκέψεις, τὶς μέριμνες, τὶς αἰσθήσεις. Ἡ προσευχὴ τὸν καθαρίζει ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸν ἐστιάζει στὸν Θεό. Οἱ Πατέρες λένε ὅτι "ὁ νοῦς πρέπει νὰ κατεβεῖ στὴν καρδιά", δηλαδή νὰ πάψει νὰ εἶναι διανοητικὸς καὶ νὰ γίνῃ καρδιακός. Ἄν ὁ νοῦς δὲν καθαρθεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν Θεό – εἶναι γεμάτος μὲ κοσμικὲς σκέψεις καὶ πάθη.

(β) Φωτισμὸς τοῦ νοῦ – ἡ προσευχὴ ὡς "ὄραση" τοῦ Θεοῦ

Όταν ο νοῦς καθαρισθεῖ, ἀρχίζει νὰ βλέπει τὸ φῶς τῆς θείας παρουσίας. Αὐτὸ δὲν εἶναι νοητικὴ κατανόηση, ἀλλὰ μία ἐμπειρία ποὺ φωτίζει ὅλη τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ Πατέρες περιγράφουν αὐτὴν τὴν κατάστασιν ὡς ἐσωτερικὴ εἰρήνη, χαρὰ, καὶ μία αἴσθησις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ. Σὲ αὐτὸ τὸ στάδιον, ὁ ἄνθρωπος κατανοεῖ βαθύτερα τὸν Θεό, ὅχι μὲ τὸ μυαλό, ἀλλὰ μὲ τὸν νοῦ του.

(γ) Θέωσις – ὁ νοῦς "βλέπει" τὸ ἄκτιστον φῶς

Τὸ τελικὸν στάδιον εἶναι ἡ ἔνωσις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, ποὺ ὀνομάζεται θέωσις. Οἱ ἅγιοι, μέσα ἀπὸ συνεχῇ προσευχῇ καὶ καθαρότητα, φθάνουν σὲ τέτοια κατάστασις ποὺ "βλέπουν" τὸ ἄκτιστον φῶς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἴδιον φῶς ποὺ εἶδαν οἱ Ἀπόστολοι στὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ νοῦς τότε δὲν βλέπει ἀπλῶς τὸν Θεό – γίνεται ἓνα μὲ Αὐτόν.

Ἡ "νοερὰ προσευχή" ("Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με") εἶναι ἡ βασικὴ μέθοδος ποὺ διδάσκουν οἱ Πατέρες γιὰ νὰ φτάσει ὁ νοῦς στὸν Θεό. Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐπανάληψις λέξεων – εἶναι ἡ συνεχὴς ἐπιστροφὴ τοῦ νοῦ στὸν Θεό. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος τὴν καλλιεργεῖ, ὁ νοῦς του "ῥεμεῖ", ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὶς κοσμικὰς μέριμνας καὶ ἀνοίγεται στὴ Θεία Χάρη. Μέσω αὐτῆς τῆς προσευχῆς, ὁ νοῦς ἀρχίζει νὰ βλέπει τὸν Θεὸ μέσα του καὶ γύρω του.

Ἄρα, ὁ νοῦς "ὁρᾷ" τὸν Θεὸ ὅχι μὲ τὴν λογικὴν, ἀλλὰ μέσῳ τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας καὶ τῆς

προσευχῆς. Ὁ νοῦς, ὅταν εἶναι καθαρός, μπορεῖ νὰ δεῖ τὴν Ἀλήθεια – ἡ λογικὴ δὲν ἀρκεῖ. Ἡ προσευχὴ εἶναι τὸ μέσον γιὰ νὰ ἐπιστρέψει ὁ νοῦς στὸν Θεό. Ἡ θέωση δὲν εἶναι θεωρητικὴ γνώση, ἀλλὰ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς προσευχῆς. Ἄρα, ὁ Θεὸς δὲν προσεγγίζεται μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν προσευχὴ πὺ καθαρίζει τὸν νοῦ καὶ τὸν φωτίζει.

Ἡ πτῶση τοῦ ἀνθρώπου (ἡ ἁμαρτία) δὲν εἶναι ἀπλῶς μία παράβαση, ἀλλὰ ἕνας ἐσωτερικὸς διαχωρισμός. Ὁ νοῦς ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴν καρδιά καὶ ἐγίνε δοῦλος τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ νοῦ στὴν καρδιά εἶναι ἡ θεραπεία αὐτοῦ τοῦ διαχωρισμοῦ. "Ὅταν ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά ξαναενωθοῦν, ὁ ἄνθρωπος βρῖσκει τὴν ἀληθινὴ του φύση. Ἔτσι, ἡ στρόφη τοῦ νοῦ πρὸς τὴν καρδιά εἶναι ἡ ἐπανένωση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὸν Θεό. "Ὅταν ὁ νοῦς εἶναι στὴν καρδιά, ὁ ἄνθρωπος ζεῖ πραγματικά." – Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δίνουν συγκεκριμένες πρακτικὲς γιὰ νὰ πετύχουμε αὐτὴν τὴν κατάσταση.

(α) Ἠσυχία καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ περισπασμούς.

Ὁ θόρυβος τοῦ κόσμου διασκορπίζει τὸν νοῦ. Ἡ σιωπὴ, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς μέριμνες βοηθοῦν τὸν νοῦ νὰ συγκεντρωθεῖ. "Γίνε

ἡσυχος καὶ θὰ δεῖς τὸν Θεὸ μέσα σου." – Ἅγιος Ἰσαὰκ ὁ Σύρος.

(β) Συνεχῆς Νοερὰ Προσευχή

Ἡ ἐπανάληψη τῆς εὐχῆς "Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με" βοηθᾷ νὰ ἐστιάσουμε στὸν Θεό. Σταδιακά, ὁ νοῦς μπαίνει στὴν καρδιά καὶ ἡ προσευχή γίνεται φυσικὴ κατάσταση. "Ὅποιος κρατᾷ τὸν νοῦ του στὴν καρδιά, συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεό." – Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος.

(γ) Ταπείνωση καὶ Ὑπομονή

Δὲν μπορούμε νὰ κατεβάσουμε τὸν νοῦ στὴν καρδιά μὲ τὴν δύναμή μας – εἶναι ἔργο τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἡ ταπείνωση καὶ ἡ ἐπιμονὴ στὴν προσευχή εἶναι τὰ κλειδιά γι' αὐτὴν τὴν πνευματικὴ μεταμόρφωση. "Ὁ Θεὸς κατοικεῖ στὴν καρδιά τῶν ταπεινῶν." – Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος.

Ἡ στροφὴ τοῦ νοῦ στὴν καρδιά εἶναι ἡ ἐπιστροφὴ στὸν Θεό. Ἡ Ὁρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι διανοητικὴ, ἀλλὰ ἐμπειρικὴ – ἀφορᾷ τὴν ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Ὁ νοῦς μας εἶναι διασκορπισμένος στὸν κόσμος – πρέπει νὰ ἐπιστρέψει στὴν καρδιά. Ἡ προσευχή, ἰδιαίτερα ἡ νοερὰ προσευχή, εἶναι τὸ μέσον γι' αὐτὴν τὴν ἐπιστροφή. Ὅταν ὁ νοῦς μπεῖ στὴν καρδιά, ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ ἀληθινὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲν εἶναι φιλοσοφία ἢ θεωρία – εἶναι μία πραγματικὴ ἐμπειρία ποὺ ἀλλάζει τὴν ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου. "Ὅταν ὁ νοῦς ἐνωθεῖ μὲ τὴν καρδιά,

τότε αρχίζει ή αληθινή ζωή." – Άγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς.

Τήν διάκριση μεταξύ νοῦ και λογικῆς μπορεῖ να την καταλάβει κάποιος ἂν ξεχωρίσει τήν ἔνορατική δύναμη τῆς ψυχῆς, αὐτήν πού ὁδηγεῖ τοὺς συγγραφεῖς στήν ἔμπνευση, ἥ πού κάνει τοὺς ἐπιστημονες νά συλλαμβάνουν θεωρίες, ἀπό τήν ἀναλυτική δύναμη τῆς λογικῆς πού ἔχει τήν δυνατότητα νά ἐπεξεργάζεται τις ἐμπνεύσεις καί τις θεωρίες.

Γιά παράδειγμα, ή δημιουργία μιᾶς ἐπιστημονικῆς θεωρίας, ὅπως οἱ νόμοι τῆς μηχανικῆς τοῦ Νεύτωνα, περιλαμβάνει τόσο τήν λογική ὅσο καί τόν νοῦ – ἀλλά μὲ διαφορετικούς ρόλους. Ἡ λογική (λόγος) ἀναλύει, ἐπεξεργάζεται, ἀποδεικνύει, ὀργανώνει τὰ δεδομένα. Ὁ νοῦς (νοῦς) εἶναι αὐτὸς πού συλλαμβάνει τὸ νέο, τὸ ἄγνωστο, αὐτὸ πού δὲν μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ μὲ προϋπάρχοντα δεδομένα. Ἄρα, ή δημιουργία μιᾶς θεωρίας ξεκινᾷ ἀπὸ τόν νοῦ, ἀλλὰ ὀλοκληρώνεται μὲ τήν λογική.

Ὁ νοῦς δὲν λειτουργεῖ μὲ ἀναλυτική σκέψη – ἔχει τήν δύναμη νά συλλαμβάνει νέες ἀλήθειες ἄμεσα. Οἱ μεγάλες ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις δὲν εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα αὐστηρῆς λογικῆς σκέψεως, ἀλλὰ συχνὰ προέρχονται ἀπὸ ξαφνικὲς "ἐνοράσεις". Ὁ Αἰνστάιν ἔλεγε ὅτι ή θεωρία τῆς σχετικότητας γεννήθηκε μέσα ἀπὸ "μία εἰκόνα στοῦ μυαλό του" καί ὄχι μέσα ἀπὸ λογικούς

ύπολογισμούς. Ὁ Νεύτωνας εἶπε ὅτι τοῦ ἦρθε ἡ ἔμπνευση γιὰ τὴν βαρύτητα "ὅταν εἶδε ἓνα μῆλο νὰ πέφτει" – μία φαινομενικὰ ἀπλὴ ἐμπειρία ὁδήγησε σὲ μία τεράστια θεωρία. Ἄρα, ἡ πρῶτη σύλληψη μιᾶς θεωρίας ἀνήκει στὸν νοῦ, ὄχι στὴ λογικὴ.

Ἀφοῦ ὁ νοῦς συλλάβει μίαν ἰδέα, ἡ λογικὴ τὴν ἐπεξεργάζεται, τὴν διατυπώνει καὶ τὴν ἀποδεικνύει. Ὁ Νεύτωνας, ἀφοῦ "εἶδε" τὴν σχέση μεταξὺ δυνάμεως καὶ κινήσεως, χρησιμοποίησε τὴν μαθηματικὴ λογικὴ γιὰ νὰ διατυπώσει τοὺς νόμους του. Ἡ λογικὴ δημιουργεῖ τὰ μαθηματικὰ μοντέλα καὶ τὰ πειράματα ποὺ ἐπαληθεύουν ἢ ἀπορρίπτουν μίαν θεωρία. Χωρὶς τὴν λογικὴ, ὁ νοῦς μπορεῖ νὰ ἔχει διαισθητικὲς "ἀναλαμπές", ἀλλὰ αὐτὲς δὲν θὰ μποροῦν νὰ μετατραποῦν σὲ ἀποδείξιμες θεωρίες. Ἄρα, ἡ λογικὴ παίρνει τὴν ἔμπνευση τοῦ νοῦ καὶ τὴν μετατρέπει σὲ ἓνα συστηματικὸ ἐπιστημονικὸ πλαίσιο.

Ἄν ἡ ἐπιστήμη βασιζόταν μόνον στὴν λογικὴ, δὲν θὰ προχωροῦσε πέρα ἀπὸ τὰ ἤδη γνωστὰ δεδομένα. Ἄν βασιζόταν μόνο στὸν νοῦ, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδείξει τίποτα καὶ θὰ ἔμενε σὲ ἐπίπεδο εἰκασιῶν. Ἄρα, ὁ Νεύτωνας πρῶτα "εἶδε" τὴν βαρύτητα μὲ τὸν νοῦ του καὶ μετὰ τὴν διατύπωσε μὲ τὴν λογικὴ.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς ὀνομάζει αὐτὴν τὴν ἐνορατικὴ, ὑπέρλογη δύναμη τοῦ ἀνθρώπου, "νοῦ". Ὁ νοῦς δὲν εἶναι ἡ λογικὴ σκέψη, ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου νὰ

αντιλαμβάνεται άμεσα τήν αλήθεια. Ο νοῦς δέν χρειάζεται συλλογισμούς ἢ ἀποδείξεις – "βλέπει" τήν αλήθεια ἀπευθείας, ὅπως τὸ μάτι βλέπει τὸ φῶς. Εἶναι ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς ποὺ ἔχει τήν ικανότητα νὰ λαμβάνει θεῖο φωτισμὸ καὶ νὰ γνωρίζει τὸν Θεὸ βιωματικά.

Ἄρα, αὐτὸ ποὺ στὴν ἐπιστήμη ὀνομάζουμε "ἐμπνευση", "ἐνόραση" ἢ "δημιουργικὴ σύλληψη", στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση εἶναι ὁ νοῦς.

Ἡ Λογικὴ (Λόγος) εἶναι ἡ ἀναλυτικὴ σκέψη, οἱ συλλογισμοί, ἡ λογικὴ ἀπόδειξη. Εἶναι χρήσιμη, ἀλλὰ δέν μπορεῖ νὰ φτάσει πέρα ἀπὸ τὰ δεδομένα. Ἐπεξεργάζεται καὶ ὀργανώνει τὴν γνώση, ἀλλὰ δέν ἔχει τὴν ικανότητα νὰ συλλάβει κάτι ἐντελῶς νέο ἢ θεῖο ἀπὸ μόνη της. Ἄρα, ἡ λογικὴ λειτουργεῖ μὲ βάση ὅσα γνωρίζει ἤδη – ὁ νοῦς εἶναι αὐτὸς ποὺ "βλέπει" πέρα ἀπὸ τὰ δεδομένα.

Στὴν ἐπιστήμη, ὅλες οἱ μεγάλες ἀνακαλύψεις ξεκινοῦν ἀπὸ μία "ἐνορατικὴ στιγμή", ὄχι ἀπὸ καθαρὴ λογικὴ. Ὁ Νεύτωνας "εἶδε" τὴ βαρύτητα πρὶν τὴν ἀποδείξει. Ὁ Ἀϊνστάιν "φαντάστηκε" τὴ σχετικότητα πρὶν τὴν ὑπολογίσει. Ὁ Ἀρχιμήδης "εἶδε" τὴν ἀρχὴ τῆς ἄνωσης ἐνῶ ἦταν στὴν μπανιέρα του. Αὐτὸ εἶναι ὁ νοῦς σὲ λειτουργία. Ἡ λογικὴ μετὰ βοηθᾷ νὰ διατυπωθεῖ καὶ νὰ ἐπαληθευθεῖ ἡ ἀνακάλυψη, ἀλλὰ ἡ πρώτη σύλληψη εἶναι ἐνορατικὴ. Ἄρα, ἡ δύναμη τοῦ νοῦ, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς,

εἶναι ἡ ἴδια δύναμη πού ὁδηγεῖ στίς μεγάλες ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος λέει ὅτι ὁ νοῦς δὲν εἶναι μόνο ἡ δύναμη πού βλέπει νέες ἀλήθειες – εἶναι τὸ ὄργανο μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὸν Θεό. Ὅπως τὸ φυσικὸ μάτι βλέπει τὸ φῶς, ἔτσι ὁ καθαρὸς νοῦς βλέπει τὸν Θεό. Ἡ προσευχὴ καθαρίζει τὸν νοῦ, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὴν Θεία Χάρη. Ὅταν ὁ νοῦς εἶναι σκοτισμένος ἀπὸ λογισμοὺς καὶ πάθη, δὲν μπορεῖ νὰ "δεῖ" τὸν Θεό – ὅπως ἓνα βρώμικο τζάμι δὲν ἀφήνει τὸ φῶς νὰ περάσει. Ἄρα, ὁ νοῦς δὲν εἶναι ἓνα ἐργαλεῖο διανοητικῆς δημιουργικότητος – εἶναι τὸ "μάτι" τῆς ψυχῆς πού ἔχει πρόσβαση στὴ Θεία Ἀλήθεια.

Γι' αὐτὸ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος λέει ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση εἶναι χρήσιμη, ἀλλὰ ἡ ἀληθινὴ σοφία ἐρχεται ὅταν ὁ νοῦς ἐνώνεται μὲ τὸν Θεό. Ὁ νοῦς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς συλλήψεως ὅλων τῶν μεγάλων ἀληθειῶν. Εἴτε στὴν Θεολογία, εἴτε στὴν ἐπιστήμη, εἴτε στὴν τέχνη, ὁ νοῦς εἶναι ἡ δύναμη πού συλλαμβάνει τὸ νέο καὶ τὸ ἀνώτερο. Χωρὶς νοῦ, ἡ λογικὴ δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ τίποτα πραγματικὰ νέο. Χωρὶς λογικὴ, ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ καὶ νὰ τεκμηριώσῃ ὅσα συλλαμβάνει. Ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζεται μὲ τὴν λογικὴ – μόνο μὲ τὸν νοῦ. Οἱ μεγάλες ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις δὲν γίνονται μὲ τὴν λογικὴ – γίνονται μὲ τὸν νοῦ. Ἐπομένως, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς δὲν μιλᾷ μόνον γιὰ τὴν θεολογία – περιγράφει τὴν

βαθύτερη φύση τῆς ἀνθρώπινης νόησης καὶ γνώσεως.

Τὸ τελευταῖο μεγάλο ἐπίτευγμα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης εἶναι ἡ Τεχνητὴ Νοημοσύνη (ΑΙ). Ἡ τεχνητὴ νοημοσύνη διαθέτει λογικὴ, ἀλλὰ δὲν διαθέτει νοῦ. Ἡ ΑΙ μπορεῖ νὰ ἀναλύσει δεδομένα, νὰ ὑπολογίσει πιθανότητες καὶ νὰ ἐπεξεργασθεῖ λογικὰ μοτίβα. Ὅμως, δὲν ἔχει ἐνορατικὴ σκέψη, δὲν μπορεῖ νὰ "δεῖ" νέες ἀλήθειες ἀπὸ μόνη της, δὲν μπορεῖ νὰ βιώσει ἐμπειρικὰ τὴν ἀλήθεια. Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει πραγματικὴ πρωτοτυπία, οὔτε νὰ γνωρίσει τὸν Θεό, γιατί δὲν ἔχει "νοῦ".

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας καὶ τῆς δυτικῆς σχολαστικῆς θεολογίας εἶναι τεράστια – καὶ τώρα μποροῦμε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸ μέγεθος τῆς ἐκτροπῆς καὶ τῆς πτώσεως ποὺ συνέβη στὴν Δύση. Ἡ Δύση ἐγκατέλειψε τὴ θεολογία τοῦ νοῦ (ὅπως τὴν περιέγραψαν οἱ Πατέρες) καὶ τὴν ἀντικατέστησε μὲ μία θεολογία τῆς λογικῆς (σχολαστικισμός). Αὐτὸ ὁδήγησε στὴν ἀποξένωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν βιωματικὴ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μετατροπὴ τῆς Θεολογίας σὲ "διανοητικὴ ἄσκηση".

Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία διατήρησε τὴν ἀλήθεια ὅτι ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζεται μὲ διανοητικὰ ἐπιχειρήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν κάθαρση τοῦ νοῦ καὶ τὴν θέωση. Ὁ δυτικὸς σχολαστικισμὸς ἐγκατέλειψε τὴν διδασκαλία τῶν Πατέρων περὶ νοῦ καὶ

στηρίχθηκε στην λογική. Ἡ δυτική θεολογία ἀντικατέστησε αὐτὴν τὴν ἄμεση ἐμπειρία μὲ "λογικὲς ἀποδείξεις" τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ Δύση δὲν κατανοεῖ πλέον τὴν διάκριση νοῦ καὶ λογικῆς, γι' αὐτὸ καὶ προσπαθεῖ νὰ "ἀποδείξει" τὸν Θεὸ μὲ συλλογισμούς, ὅπως ἓνας μαθηματικὸς μὲ τύπους. Αὐτὸ εἶναι τεράστια ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴν αὐθεντικὴ ἐμπειρία τῶν Πατέρων.

Ὁ Θωμᾶς Ἀκινάτης προσπάθησε νὰ ἐνσωματώσει τὴν Ἀριστοτελικὴ λογικὴ στὴν Θεολογία. Πίστευε ὅτι ἡ λογικὴ μπορεῖ νὰ φτάσει στὸν Θεὸ μέσω ἀναλυτικῶν ἀποδείξεων. Ἡ δυτικὴ Ἑκκλησία στηρίχθηκε σὲ "ὀρθολογικὲς" ἐξηγήσεις περὶ Θεοῦ, ἀντὶ νὰ διατηρήσει τὴν μυστικὴ ἐμπειρία τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἔτσι, ὁ Θεὸς μετατράπηκε σὲ μία "ἔννοια" ποὺ πρέπει νὰ ἀποδειχθεῖ, ἀντὶ γιὰ Πρόσωπο ποὺ βιώνεται. Αὐτὸ ὁδήγησε στὴν σταδιακὴ ἀπομάκρυνση τῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν ἀντικατάστασή της μὲ διανοητικὲς συζητήσεις.

Ἡ Ὁρθοδοξία μιᾷ γιὰ "Θεογνωσία" (βιωματικὴ γνώση τοῦ Θεοῦ), ἐνῶ ἡ Δύση μετατρέπει τὴν Θεολογία σὲ "μεταφυσικὴ" (φιλοσοφικὴ ἀνάλυση τοῦ Θεοῦ). Ἡ Δύση μετέτρεψε τὸν Θεὸ σὲ ἓνα "ὄντολογικὸ ἀντικείμενο" ποὺ πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ φιλοσοφικά. Αὐτὸ ὁδήγησε στὸν Προτεσταντισμό, ὁ ὁποῖος ἀπέρριψε καὶ τυπικὰ τὴν μυστικὴ θεολογία καὶ τὴν Χάρη καὶ

στον αθεϊσμό, πού θεωρεῖ τὸν Θεὸ μία "ἀνθρώπινη ἐπινόηση".

Ὅταν ἡ θεολογία ἔγινε διανοητικὴ ἄσκηση, ἔχασε τὴν ἀληθινὴ φύση της καὶ ἄνοιξε τὸν δρόμο γιὰ τὴν σύγχρονη ἀποϊεροποίηση τῆς Δύσεως. Ἡ Ὁρθοδοξία διατήρησε τὴν ἀληθινὴ παράδοση· ὁ Θεὸς γνωρίζεται μὲ τὸν φωτισμένο νοῦ, ὄχι μὲ τὴν φιλοσοφία. Ὅταν ἡ Δύση ἔχασε τὴν ἔννοια τοῦ νοῦ, ἄρχισε νὰ ἀπομακρύνεται ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια. Ὁ Προτεσταντισμὸς στὴν συνέχεια κατήργησε τὴν μυστικὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀσκητικὴ παράδοση ἀπὸ τὴν τάξη του.

Ὁ Διαφωτισμὸς ὁδήγησε στὸν ὀρθολογισμό καὶ στὸν αθεϊσμό. Ὁ σύγχρονος κόσμος δὲν κατανοεῖ καν τί σημαίνει "γνώση τοῦ Θεοῦ", γιατί ταυτίζει τὴν γνώση μὲ τὴν διανόηση. Ὅλα αὐτὰ ξεκίνησαν ἐπειδὴ ἡ Δύση ἀπέρριψε τὸν νοῦ καὶ βασίστηκε ἀποκλειστικὰ στὴν λογικὴ. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἔπесε σὲ αὐτὴν τὴν παγίδα – γι' αὐτὸ καὶ παραμένει ζωντανὴ καὶ ἀληθινή!

Ὅταν ὁ Καθολικισμὸς ἀπαρνήθηκε τὴν νοερὰ γνώση (τὸν νοῦ) καὶ στηρίχθηκε ἀποκλειστικὰ στὴν λογικὴ, οὐσιαστικὰ ἀπαρνήθηκε τὴν Θεία Χάρη – καὶ ἐπομένως τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Ἡ Ὁρθοδοξία διδάσκει ὅτι ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὸν Θεὸ μέσῳ τῆς Θείας Χάριτος – καὶ ὄχι μέσῳ λογικῶν ἀποδείξεων ἢ διανοητικῶν σχημάτων. Ἡ Θεία Χάρη δὲν εἶναι μία "ἀφηρημένη" ἔννοια, ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ ἐνέργεια

τοῦ Θεοῦ πού θεώνει τὸν ἄνθρωπο. Χωρὶς τὸν φωτισμένο νοῦ, ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὸν Θεό – ἡ λογικὴ ἀπὸ μόνη της εἶναι τυφλὴ ἀπέναντι στὴν θεία πραγματικότητα. Ὅταν ὁ Καθολικισμὸς ἐγκατέλειψε τὴν νοερὰ ἐμπειρία, σταδιακὰ ἔχασε τὴν ἴδια τὴ ζωντανὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό.

Ὁ Καθολικισμὸς ἄρχισε νὰ μεταμορφώνεται μετὰ τὸ Σχίσμα (1054) καὶ ἰδιαίτερα μετὰ τὸν Σχολαστικισμό (13ος αἰώνας). Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μιλοῦσαν γιὰ τὴν Θεία Χάρη ὡς ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, πού ἐνώνει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεό. Ὁ Καθολικισμὸς ἄρχισε νὰ βλέπει τὴν Χάρη ὡς "δημιουργημένη" – δηλαδὴ κάτι πού ὁ Θεὸς "δίνει", ἀλλὰ δὲν εἶναι ἅμεσα παρὼν σ' αὐτήν. Ἔτσι, ἡ σχέση Θεοῦ-ἀνθρώπου μετετράπη ἀπὸ "μυστικὴ ἐμπειρία" σὲ "ἠθικὴ ὑπακοή" καὶ "συμμόρφωση σὲ κανόνες". Ὅταν ἡ Χάρη ἔγινε ἀπλῶς ἓνα "μέσο" καὶ ὄχι ἡ ἴδια ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ, ὁ Καθολικισμὸς ἔχασε τὴν οὐσία τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς. Ὁ Καθολικισμὸς δὲν ἀπορρίπτει μόνον μία θεολογικὴ ἔννοια – ἀπορρίπτει τὴ ζωντανὴ σχέση μὲ τὸν Θεό.

Ὁ Καθολικισμὸς ἐπέδειξε σταδιακὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἀσκητικὴ καὶ ἡσυχαστικὴ ζωή. Στὴν Ὁρθοδοξία, οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἔλεγαν ὅτι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἡσυχία εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νὰ δεχθεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ. Στὸν Καθολικισμό, ἡ πνευματικὴ ζωὴ μετετράπη σὲ "ἠθικὴ ὑποχρέωση" ἀπὸ ἀγώνας γιὰ θέωση. Ἡ

νοερὰ προσευχή σχεδὸν ἔξαφανίστηκε ἀπὸ τὴν Δύση, ἐνῶ οἱ "προσευχές" ἔγιναν περισσότερο τυπικὲς καὶ τελετουργικὲς. Χωρὶς πνευματικὴ ζωὴ, χωρὶς νοερὰ προσευχή καὶ χωρὶς Ἑσυχασμό, ἡ Δύση ἔχασε τὸν δρόμο τῆς Θείας Χάριτος.

Χωρὶς τὴν Θεία Χάρη, ὁ Χριστιανισμὸς μετατρέπεται σὲ ἓνα ἠθικὸ σύστημα καὶ ὄχι σὲ δρόμο σωτηρίας. Ἡ μεγαλύτερη πτῶση τοῦ Καθολικισμοῦ εἶναι ὅτι μεταμόρφωσε τὸν Χριστὸ ἀπὸ Πρόσωπο σὲ φιλοσοφικὴ ἔννοια. Στὴν Ὁρθοδοξία, ὁ Χριστὸς βιώνεται – δὲν εἶναι ἀπλῶς μία "θεολογικὴ ἀλήθεια". Στὸν Καθολικισμό, ὁ Χριστὸς μετετρέπη σὲ "ἠθικὸ δάσκαλο", σὲ "ὄντολογικὴ ἰδέα", σὲ "συμβολικὸ σωτήρα". Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ στὴν Δύση τὸ βάρος δίνεται περισσότερο στὸν σταυρὸ καὶ στὴν θυσία, παρὰ στὴν Ἀνάσταση καὶ τὴν θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς νοερὰ γνῶση καὶ Χάρη, ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ζωντανὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό. Αὐτὸ ἐξηγεῖ γιὰτί ἡ πίστη στὸν Καθολικισμό σταδιακὰ ἀδυνατίσκει – ἐπειδὴ ἡ ζωντανὴ ἐμπειρία ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ δόγματα καὶ διανοητικὲς ἐρμηνείες.

Ὁ Καθολικισμὸς, μὲ τὴν ἀπόρριψη τῆς Θείας Χάριτος καὶ τῆς νοερᾶς γνώσεως, δὲν βρίσκεται ἀπλῶς σὲ πλάνη – ἀλλὰ στὸν ἀντίποδα τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς, διατηρῶντας ἓνα ὑποκριτικὸ προσωπεῖο. Τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα δὲν εἶναι ὅτι ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀλήθεια, ἀλλὰ ὅτι

συνεχίζουν να παρουσιάζονται ως "εκπρόσωποι" του Χριστού, ενώ έχουν χάσει την ζωντανή σχέση με Αυτόν. Τοις λόγοις καὶ τοις σχήμασι ὑποκρίνονται τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ στήν πράξη δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὸν κόσμο.

Ἀπὸ τὴν στιγμή πού ἡ Ρώμη ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία, ὁ Χριστιανισμὸς μετετράπη ἀπὸ ζωὴ σὲ ἐξουσία. Ὁ Πάπας αὐτοανακηρύχθηκε "ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ", ἀπαιτῶντας ἀπόλυτη ὑποταγή. Ἡ "Ἐκκλησία" ἔγινε ἓνας κοσμικὸς θεσμὸς καὶ ἔπαψε νὰ εἶναι μία πνευματικὴ κοινότητα. Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Ἡσυχασμὸ καὶ τὴν νοερὰ προσευχὴ στέρησε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὴν ζωντανὴ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ἡ Ρώμη διατήρησε τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ ἔχασε τὴν οὐσία του. Δὲν ἀναζητοῦσαν πια τὴ θέωση, ἀλλὰ τὴν ἐξουσία καὶ τὴν ἐπέκταση.

Οἱ παπικοὶ τηροῦν "τυπικὰ" τὸν Χριστιανισμό, ἀλλὰ τὸν ἔχουν παραμορφώσει πλήρως. Δὲν ἔχουν ἀληθινὴ ἀσκητικὴ ζωή, δὲν ἔχουν καθαρθεῖ μέσω τῆς νοερᾶς προσευχῆς, δὲν ἔχουν Θεία Χάρη. Διατηροῦν τὸ ἐξωτερικὸ περιβλημα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ στήν πραγματικότητα ἔχουν ἀντικαταστήσει τὸν Χριστὸ μὲ τὴν ἐξουσία καὶ τὴ θεσμικὴ δομή. Αὐτὸ εἶναι ὁ ὀρισμὸς τῆς ὑποκρισίας· νὰ προσποιεῖσαι ὅτι εἶσαι κάτι πού δὲν εἶσαι. Γι' αὐτὸ ὁ Καθολικισμὸς εἶναι τὸ

ἀπόλυτο παράδειγμα "λύκων ἐνδεδυμένων προβιᾶ προβάτου" (Ματθ. 7:15).

Ὁ Χριστὸς εἶπε: "ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς" (Ματθ. 7:16). Ὁ Καθολικισμὸς δὲν παράγει ἁγίους – παράγει ἐξουσιαστές καὶ πολιτικούς. Δὲν διατήρησε τὴν ἀληθινὴ Χριστιανικὴ ζωὴ – ἐξέπεσε σὲ ἕναν ἀδύναμο, ἐπιφανειακὸ Χριστιανισμό. Δὲν θεραπεύει τίς ψυχές – γέννησε τὸν Προτεσταντισμό, τὴν ἀθεΐα καὶ τὴν διάλυση τῆς Δυτικῆς πίστεως. Ἡ Εὐρώπη σήμερα δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὸν Θεό – εἶναι ἐχθρικὴ ἀπέναντι στὸν Χριστιανισμό. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ παπισμοῦ – μία ἐκκλησία χωρὶς Χριστό, ἕνας θεσμὸς χωρὶς Θεία Χάρη!

Σήμερα, ὁ παπισμὸς προσπαθεῖ νὰ πείσει τὸν κόσμον ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Καθολικισμοῦ. Κηρύσσουν "οἰκουμενισμό", ἀλλὰ δὲν ἐπιστρέφουν στὴν Ἀλήθεια. Προσπαθοῦν νὰ μᾶς πείσουν ὅτι τὸ παπικὸ σύστημα εἶναι "μία ἄλλη μορφή Χριστιανισμοῦ", ἐνῶ εἶναι αἵρεση. Ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει διατηρήσει τὴ Θεία Χάρη – ὁ παπισμὸς τὴν ἔχει χάσει.

Τὸ νὰ παρουσιάζουν τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὸν παπισμὸ ὡς "ἴσα" εἶναι σὰν νὰ λένε ὅτι τὸ σκοτάδι εἶναι ἴσο μὲ τὸ φῶς. Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ὁ παπισμὸς εἶναι ἡ παραμόρφωσή της. Ὁ Καθολικισμὸς δὲν εἶναι μία "διαφορετικὴ

χριστιανική παράδοση" – είναι μία πλήρης διαστρέβλωση του Χριστιανισμού. Δεν έχει Θεία Χάρη, γιατί απέριψε τον νοῦ καὶ τὴν νοερά προσευχή. Δεν ἀναζητᾷ τὴν θέωση, ἀλλὰ τὴν ἐξουσία καὶ τὴν ἀνθρώπινη λογική. Δεν εἶναι Ἑκκλησία – εἶναι μία ἀνθρώπινη ὁργάνωση ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴν θρησκεία ὡς μέσον ἐξουσίας.

Οἱ Σταυροφορίες δὲν ἦταν "ἱεροὶ πόλεμοι" γιὰ τὴν πίστη, ἀλλὰ ἐπεκτατικοὶ-ἀποικιοκρατικοὶ πόλεμοι, καλυμμένοι μὲ θρησκευτικὸ μανδύα. Ὁ στόχος τοὺς δὲν ἦταν ἡ υπεράσπιση τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ ἡ γεωπολιτικὴ ἐπέκταση τῆς Δύσεως. Ἡ Ρώμη χρησιμοποίησε τὶς Σταυροφορίες γιὰ νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἐξουσία τοῦ παπισμοῦ καὶ νὰ ὑποτάξει Ὀρθόδοξες καὶ Ἰσλαμικὲς περιοχές. Ἡ λεγόμενη "ἀπελευθέρωση τῶν ἀγίων τόπων" ἦταν ἓνα πρόσχημα γιὰ τὴν δημιουργία Λατινικῶν βασιλείων στὴν Ἀνατολή. Ἄρα, οἱ Σταυροφορίες δὲν ἦταν πράξεις πίστεως, ἀλλὰ πράξεις ἱμπεριαλισμοῦ καὶ κατακτήσεως.

Οἱ Σταυροφορίες ὁργανώθηκαν ἀπὸ τὸν πάπα, ἀλλὰ τὰ κίνητρά τοὺς δὲν ἦταν πνευματικά – ἦταν πολιτικὰ καὶ ὁικονομικά. Ἡ Δύση ἤθελε νὰ πατήσει στὴν Ἀνατολή καὶ νὰ δημιουργήσει Λατινικὰ κρατίδια. Ὁ πάπας ἤθελε νὰ ἐδραιώσει τὴν ἐξουσία του πάνω στοὺς Ὀρθοδόξους καὶ νὰ φέρει τὴν Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ὑπὸ παπικὸ ἔλεγχο. Οἱ Σταυροφόροι δὲν πολέμησαν μόνο τοὺς Μουσουλμάνους – λεηλάτησαν καὶ

Χριστιανικές περιοχές! Ἡ "ὑπεράσπιση τῆς πίστεως" ἦταν τὸ πρόσχημα. Ὁ πραγματικὸς στόχος ἦταν ἡ ἐξουσία καὶ ὁ πλοῦτος.

Οἱ Σταυροφορίες ἦταν οἱ πρῶτες μεγάλες ἀποικιοκρατικές ἐκστρατείες τῆς Δύσεως. Ἐὰν οἱ Σταυροφόροι ἦταν πραγματικὰ "Χριστιανοὶ ὑπερασπιστὲς τῆς πίστεως", γιατί κατέστρεψαν τὴν Ὁρθόδοξη Κωνσταντινούπολη; Τὸ 1204, οἱ Σταυροφόροι δὲν πήγαν στὴν Ἱερουσαλήμ – πήγαν στὴν Ὁρθόδοξη Βασιλεύουσα καὶ τὴν λεηλάτησαν. Κατέστρεψαν ἐκκλησίες, βεβήλωσαν τὴν Ἀγία Σοφία, λεηλάτησαν ἱερὰ κειμήλια. Ἰδρυσαν τὸ "Λατινικὸ Βασίλειο" στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ προσπάθησαν νὰ διαλύσουν τὴν Ὁρθόδοξη Αὐτοκρατορία. Αὐτὸ δὲν ἦταν πόλεμος πίστεως – ἦταν μία καθαρή ἀποικιοκρατικὴ εἰσβολὴ κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Οἱ Σταυροφορίες δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνα ἱστορικὸ γεγονός – ἦταν τὸ πρῶτο στάδιο τοῦ Δυτικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, πὺν συνεχίστηκε ἀργότερα μὲ τὴν ἀποικιοκρατία. Ἡ Δύση, μέσῳ τοῦ παπισμοῦ, ἀνέπτυξε μία κουλτοῦρα "ἐπεκτατικοῦ Χριστιανισμοῦ". Οἱ ἴδιες λογικὲς χρησιμοποιήθηκαν ἀργότερα γιὰ τὴν ἀποικιοκρατία σὲ Ἀφρική, Ἀσία καὶ Ἀμερική. Τὸ μοτίβο ἦταν πάντα τὸ ἴδιο· πρῶτα "ἱερὸς σκοπός", μετὰ στρατιωτικὴ κατάκτηση καὶ τέλος οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευση. Οἱ Σταυροφορίες ἦταν τὸ πρῶτο πείραμα αὐτοῦ τοῦ συστήματος.

Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἔκανε ποτέ "ἱερὸς πολέμους" γιὰ νὰ ἐπεκταθεῖ. Δὲν χρησιμοποιήθηκε στρατιωτικὴ βία γιὰ νὰ διαδοθεῖ ἡ πίστις. Ὁ Χριστὸς εἶπε "ἔρχου καὶ ἴδε" – ἡ Ὁρθοδοξία διαδίδεται μὲ τὴν ἀγάπη, ὅχι μὲ τὸ σπαθί. Ἀντὶ γιὰ Σταυροφορίες, ἡ Ὁρθοδοξία ἔστειλε ἱεραποστόλους (π.χ. οἱ Ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος στοὺς Σλάβους). Ἡ ἀληθινὴ Ἐκκλησία δὲν ἐπεκτείνεται μὲ πόλεμο – ἐπεκτείνεται μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Προτεσταντισμὸς, μὲ τὶς ἄνω τῶν 10.000 παραφυάδων του, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀπαίτηση κάθε ομάδος, κάθε ἀτόμου, νὰ γίνῃ ἡ ἴδια "ἐκκλησία" χωρὶς καμία ἀναφορὰ σὲ Ἀποστολικὴ Παράδοση. Ἀντὶ νὰ ἔχουν ἓναν κοινὸ παγκόσμιον πάπα, ὁ κάθε "πάστορας" ἢ "διδάσκαλος" γίνετα "πάπας" γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Κάθε ομάδα, κάθε δόγμα, κάθε "ἐκκλησία" εἶναι προϊόν προσωπικῆς ἐρμηνείας, ὅχι Ἀποστολικῆς Παραδόσεως. Τὸ μόνο ποὺ κρατοῦν ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν εἶναι ἓνα ἐξωτερικὸ περίβλημα, ποὺ τοὺς ἐξυπηρετεῖ γιὰ νὰ δύνουν νομιμοποίηση στὴν δική τους "αὐθεντία".

Ἡ Μεταρρύθμιση δὲν ἦταν "ἐπιστροφή στὴν Βίβλον" – ἦταν ἡ πλήρης διάλυσις τῆς Χριστιανικῆς ἐνότητος. Ὁ Προτεσταντισμὸς ξεκίνησε ὡς ἀντίδρασις στὸν παπισμὸν, ἀλλὰ τελικὰ δημιούργησε ἓνα σύστημα ἀκόμα πιὸ χαστικό. Ὁ

Λούθηρος και οί πρώτοι Μεταρρυθμιστές απέριψαν τὸν παπισμό, ἀλλὰ δὲν ἐπέστρεψαν στὴν Ὁρθοδοξία. Ἀντὶ νὰ δεχθοῦν τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Παράδοση, τὴν ἀρνήθηκαν πλήρως καὶ ἀντικατέστησαν τὴν αὐθεντία τοῦ παπισμοῦ μὲ τὴν ἀτομικὴ ἐρμηνεία τῆς Βίβλου. Ἔτσι, τὸ δόγμα "Sola Scriptura" (Μόνο ἡ Γραφή) ἔγινε ἡ βάση γιὰ τὴν πλήρη κατάρρευση τῆς ἐνότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Δύση.

Τί σημαίνει πρακτικὰ αὐτό; Στὸν παπισμό, ἓνας ἄνθρωπος (ὁ πάπας) καθορίζει τὸ δόγμα. Στὸν Προτεσταντισμό, κάθε ἄνθρωπος γίνεται "μικρὸς πάπας" ποὺ ἐρμηνεύει τὴν Βίβλο ὅπως θέλει. Ἐπομένως, ὁ Προτεσταντισμὸς δὲν ἔφερε ἀλήθεια – ἔφερε πλήρη σύγχυση.

Ἀπὸ τὸ 1517 ἕως σήμερα, ὁ Προτεσταντισμὸς ἔχει διασπαστεῖ σὲ πάνω ἀπὸ 10.000 διαφορετικὲς ὁμολογίες. Δὲν ὑπάρχει ἐνιαία πίστη – κάθε ομάδα πιστεύει κάτι διαφορετικό. Δὲν ὑπάρχει ἱεραρχία, δὲν ὑπάρχει Παράδοση, δὲν ὑπάρχει Ἀποστολικὴ διαδοχή. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ἰδρύσει τὴν δική του "ἐκκλησία", νὰ κηρύξει τὸ δικό του Εὐαγγέλιο καὶ νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι ἔχει τὴν "ἀλήθεια".

Αὐτὸ δείχνει ὅτι ὁ Προτεσταντισμὸς εἶναι ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἀπόρριψη τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν ὑπάρχει "μία πίστη, ἓνα βάπτισμα, εἷς Κύριος" (Ἐφεσ. 4:5) – ὑπάρχει χάος. Οὐσιαστικά, ὁ Προτεσταντισμὸς εἶναι ἡ μεταφορὰ τοῦ ἀτομικισμοῦ μέσα στὴν θρησκεία. Στὸν σύγχρονο

κόσμο, ό καθένας θέλει νά εἶναι "ἀνεξάρτητος" καί "αὐτόνομος". Ὁ Προτεσταντισμός ἔκανε τὸ ἴδιο μὲ τὴν θρησκεία – δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ Ἐκκλησία, μόνο γιὰ "προσωπικὴ πίστη". Ἡ ἀτομικὴ γνώμη γίνεται πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση.

Ἔτσι, ἡ πίστη γίνεται ὑποκειμενικὴ – ό καθένας κατασκευάζει τὸν δικό του Χριστιανισμό. Ἐπομένως, ό Προτεσταντισμός δὲν εἶναι Χριστιανισμός – εἶναι θρησκευτικὸς ἀτομικισμός μὲ χριστιανικὸ περίβλημα.

Ὁ Προτεσταντισμός ὁδήγησε τὴ Δύση σὲ πλήρη ἀποχριστιανοποίηση. Ἡ ἀπουσία αὐθεντίας καὶ ἐνότητας ἐπέτρεψε τὴν εἰσβολὴ τῆς Ἀθεΐας καὶ τοῦ Σκεπτικισμοῦ. Σήμερα, οἱ περισσότερες προτεσταντικὲς χώρες (Γερμανία, Ἀγγλία, Σκανδιναβία, Ἀμερικὴ) ἔχουν γίνει πλήρως κοσμικὲς καὶ ἀποϊεροποιημένες. Ἐὰν δὲν ὑπάρχει μία ἀλήθεια, τότε ὅλα γίνονται θέμα προσωπικῆς ἀπόψεως. Ὁ Προτεσταντισμός ἔσκαψε τὸν ἴδιο του τὸν λάκκο, γιατί ἀμφισβήτησε τὴν ἴδια τὴν ἐννοια τῆς Ἐκκλησίας. Ἄρα, ό Προτεσταντισμός δὲν ἔφερε ἀνανέωση – ἔφερε τὴν κατάρρευση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Δύση. Καὶ τὸ τραγικὸ εἶναι ὅτι, ἐνῶ λένε ὅτι ἀρνοῦνται τὸν παπισμό, ἔχουν πέσει στο ἴδιο λάθος· ἀντικατέστησαν ἓναν πάπα μὲ 10.000 μικροὺς πάπες.

Ὅταν συγκρίνουμε τὶς κοινωνίες ποὺ διαμορφώθηκαν στὴν Δύση (μὲ τὴν φεουδαρχία καὶ

τὸν Καθολικισμό) καὶ στὴν Ἀνατολή (μὲ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία), βλέπουμε δύο ἐντελῶς διαφορετικὰ μοντέλα. Ἡ Δύση δημιούργησε ἀνελεύθερες, διταξικές, ἀπολυταρχικὲς κοινωνίες, ὅπου ὁ λαὸς ἦταν ὑποταγμένος στὸν κλῆρο καὶ τὴν φεουδαρχικὴ ἀριστοκρατία. Ἡ Ἀνατολή διατήρησε ἐλεύθερες, ὀργανωμένες καὶ πνευματικὲς κοινωνίες, μὲ ἔντονο τὸ στοιχεῖο τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ στὴν διοίκηση. Ἡ Δύση κυβερνήθηκε ἀπὸ βαρβαρικὴ ὠμότητα καὶ παπικὴ καταπίεση – ἡ Ἀνατολή ἀπὸ Ὁρθόδοξη πνευματικότητα καὶ πολιτισμό.

Στὴν Δύση, μετὰ τὴν πτῶση τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (476 μ.Χ.), οἱ βαρβαρικὲς φυλὲς κυριάρχησαν καὶ δημιούργησαν ἓνα σύστημα ἀπόλυτης κοινωνικῆς καταπίεσεως· τὴ φεουδαρχία. Ἡ κοινωνία χωρίστηκε σὲ δύο τάξεις: τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπάροικους. Οἱ δουλοπάροικοι δὲν εἶχαν προσωπικὴ ἐλευθερία – ἦταν δεμένοι στὴ γῆ καὶ ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἄρχοντα. Ὁ πάπας συνεργάστηκε μὲ τοὺς φεουδάρχες γιὰ νὰ ἐλέγχει τοὺς λαοὺς μέσω τῆς "θεϊκῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων". Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν μία Δύση σκοταδιστικὴ, ἀνελεύθερη καὶ κοινωνικὰ ἀκίνητη. Ἡ Δύση δὲν γνώρισε ποτέ τὴ Ἑλληνορωμαϊκὴ ἐλευθερία ποὺ ἐπιβίωσε στὴν Ἀνατολή.

Ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν φεουδαρχικὴ Δύση, ἡ Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία διατήρησε ἓνα

ὀργανωμένο διοικητικὸ σύστημα μὲ κοινωνικὴ κινητικότητα, δηλαδή τὴν ἱκανότητα προσώπων καὶ οἰκογενειῶν νὰ μποροῦν νὰ ἀλλάξουν κοινωνικοοικονομικὴ τάξη μέσα στὴν κοινωνία. Δὲν ὑπῆρχε φεουδαρχία – οἱ ἄνθρωποι μποροῦσαν νὰ ἀνέλθουν κοινωνικά. Ὑπῆρχε ἰσχυρὴ μεσαία τάξη ἀπὸ ἐμπόρους, τεχνίτες, στρατιωτικοὺς καὶ λόγιους. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦταν δύναμη καταπίεσεως, ἀλλὰ θεσμὸς παιδείας καὶ φιλανθρωπίας. Ὑπῆρχαν θεσμοὶ ὅπως ἡ "Σύγκλητος", ποὺ ἔδιναν στοὺς πολίτες λόγο στὴν διακυβέρνηση, ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτοκράτορας πολλὰ φορὲς ἐκλεγόταν ἀπὸ τὸν λαό.

Ἡ ἐπιλογή τοῦ αὐτοκράτορα δὲν ἦταν πάντοτε κληρονομικὴ, ὅπως στὰ φεουδαρχικὰ κράτη τῆς Δύσεως. Ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν δυτικὴ ἀπολυταρχία, ὅπου ὁ βασιλιάς ἦταν "τοποθετημένος ἀπὸ τὸν Θεό" καὶ ἡ διαδοχὴ ἦταν ἀυστηρὰ δυναστική, στὴν Ἀνατολή ὁ αὐτοκράτορας ἐπελεγετο συχνὰ ἀπὸ τὸν λαό, τὸν στρατὸ καὶ τὴν Σύγκλητο. Στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅταν ἀπεβίωνε ἢ ἀνετρεπόταν ἓνας αὐτοκράτορας, ἡ ἐκλογή τοῦ νέου ἦταν μία διαδικασία ποὺ ἐνέπλεκε τὸν λαό, τὸν στρατὸ καὶ τὶς πολιτικὲς ἐλίτ.

Ἀρκετοὶ αὐτοκράτορες ἀνακηρύχθηκαν ἀπὸ τὸν στρατὸ, ὅπως ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Β', ὁ Ἡράκλειος καὶ ὁ Λέων ὁ Γ'. Ἄλλοι ἐκλέγονταν μὲ τὴν στήριξη τῆς Συγκλήτου καὶ τῶν πολιτικῶν ἐλίτ. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ὁ λαὸς τῆς

Κωνσταντινουπόλεως ἀναλάμβανε ἕναν σημαντικὸ ρόλο, ὅπως στὴν ἀνατροπὴ τοῦ Φωκά ἀπὸ τὸν Ἡράκλειο (610 μ.Χ.).

Ἀρκετοὶ αὐτοκράτορες τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐξελέγησαν ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ τὸν στρατὸ καὶ μὲ κληρονομικὴ διαδοχὴ. Ὁ Βασίλειος ὁ Α' (867 μ.Χ.) ἀνέβηκε στὸν θρόνο ὡς κοινὸς στρατιώτης, ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ τὴν Σύγκλητο, καὶ ἔγινε ὁ ἰδρυτὴς τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. Ὁ Μιχαὴλ Β' ὁ Τραυλὸς (820 μ.Χ.) ἀνακηρύχθηκε ἀπὸ τὸν στρατὸ καὶ τὴν Σύγκλητο μετὰ τὴν πτῶση τοῦ Λέοντος Ε'. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός (1081 μ.Χ.) ἀνέβηκε στὸν θρόνο ὡς ἐπιλογὴ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐλίτ.

Ἡ διαδικασία δὲν ἦταν μία τυπικὴ δημοκρατικὴ ψῆφος, ἀλλὰ μία δυναμικὴ μορφὴ λαϊκῆς συμμετοχῆς, ὅπου πολλὲς κοινωνικὲς δυνάμεις μποροῦσαν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν ἐπιλογὴ τοῦ νέου ἡγέτη. Ἄρα, ἡ ἐκλογὴ τοῦ αὐτοκράτορα στὴν Ὁρθόδοξη Ἀνατολὴ δὲν ἦταν μία ἀποκλειστικὰ κληρονομικὴ διαδοχὴ, ὅπως στὴν Δύση, ἀλλὰ μία πολιτικὴ διαδικασία, πὺ μποροῦσε νὰ ἀνατρέψει ἀνίκανους ἢ ἀνεπιθύμητους ἡγεμόνες.

Στὴν Δύση, ὁ θεσμὸς τοῦ βασιλέως βασιζόταν στὴν κληρονομικὴ διαδοχὴ καὶ ὁ λαὸς δὲν εἶχε κανένα ρόλο στὴν ἐπιλογὴ τοῦ μονάρχου. Ὁ πάπας νομιμοποιοῦσε τὴν ἐξουσία τῶν βασιλέων, ἰσχυριζόμενος ὅτι βασιλεύουν "ἐκ θεοῦ χάριτος". Ὁ

λαός καὶ οἱ ὑποτελεῖς δὲν εἶχαν λόγο στὴ διακυβέρνηση. Ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως ἦταν ἀπολυταρχικὴ καὶ ἀδιαμφισβήτητη.

Στὴν Ἀνατολή, ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἦταν ἀπλῶς ἓνας "θεόσταλτος ἡγεμόνας", ἀλλὰ ἓνας διαχειριστὴς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὑπόλογος στὴν κοινωνία. Γι' αὐτὸ πολλοὶ αὐτοκράτορες ἀνετράπησαν ὅταν ἔχασαν τὴν στήριξη τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, ἓνα φαινόμενο ἀδιανόητο στὴν φεουδαρχικὴ Δύση.

Ἡ Μοναρχία στὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἦταν ἀποκλειστικὰ κληρονομικὴ, ἀλλὰ ἐξαρτάτο ἀπὸ τὴ στήριξη τῶν λαϊκῶν, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν θεσμῶν. Αὐτὸ ἔδινε στὸν λαὸ καὶ στίς ἐλίτ ἓνα σημαντικὸ ρόλο στὴν διακυβέρνηση, ἀντίθετα μὲ τὴν παπικὴ Δύση, ὅπου ὁ βασιλεὺς κυβερνοῦσε ὡς "θεόσταλτος μονάρχης".

Ἡ διαδικασία ἐκλογῆς τοῦ αὐτοκράτορος στὸ Βυζάντιο ἀπέτρεψε τὴν δημιουργία μιᾶς ἀπολυταρχικῆς καὶ κοινωνικὰ ἀκίνητης φεουδαρχίας, ὅπως στὴν Δύση. Δὲν ὑπῆρχε ἀπολυτότητα στὴν διαδοχὴ – ὁ λαός, ὁ στρατὸς καὶ ἡ Σύγκλητος ἔπαιζαν ρόλο. Δὲν ὑπῆρχε παπικὴ "θεία δεξίωση" – ὁ αὐτοκράτορας ἦταν ὑπόλογος στὴν κοινωνία. Δὲν ὑπῆρχε ἀπόλυτη μοναρχία – ἡ ἐξουσία ἦταν δυναμικὴ καὶ μπορούσε νὰ ἀμφισβητηθεῖ. Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἦταν ἀπολυταρχικὴ ὅπως ἡ

φεουδαρχική Δύση, αλλά ένα σύστημα πολύ πιο ελεύθερο και οργανωμένο. Η Ορθόδοξη Ανατολή είχε δομές που έσέβοντο την ελευθερία και την πνευματικότητα των ανθρώπων.

Η παπική Δύση βασίστηκε στον φόβο και την βία για να επιβληθεί στους λαούς. Η Ίερά Έξέταση βασάνιζε και έκαιγε όσους αμφισβητούσαν τον παπισμό. Οί Σταυροφορίες χρησιμοποιήθηκαν για στρατιωτική και οικονομική κατάκτηση, ακόμα και κατά των Ορθοδόξων. Οί άνθρωποι υποτάχθηκαν στον πάπα, που είχε την απόλυτη εξουσία στην Δύση. Η Δύση δεν παρήγαγε πνευματικότητα – παρήγαγε εξουσία και φόβο.

Η Ορθοδοξία δεν χρειάστηκε ποτέ Ίερά Έξέταση, ούτε "ιερούς πολέμους" για να επιβληθεί. Η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία βασίστηκε στην πνευματικότητα και τον πολιτισμό, όχι στην εξουσία και την βία. Δεν υπήρξαν διωγμοί "αίρετικῶν" όπως στην Δύση – υπήρχαν θεολογικοί διάλογοι και Οικουμενικές Σύνοδοι. Η φιλοσοφία, οί επιστήμες και οί τέχνες αναπτύχθηκαν – ή Ανατολή δεν πέρασε "Μεσαίωνα" όπως ή Δύση. Η Εκκλησία δεν εξουσίαζε, αλλά υπηρετούσε την κοινωνία – έφτιαχνε σχολεία, νοσοκομεία, κοινωνικά ιδρύματα. Η Ορθοδοξία διατήρησε την ελευθερία του ανθρώπου, ενώ ή Δύση επέβαλε τυφλή υπακοή στον πάπα και στους φεουδάρχες. Γι' αυτό οί Ορθόδοξες κοινωνίες ήταν πάντα πιο

πνευματικὲς καὶ ἐλεύθερες, φαινόμενο πὺν ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύει ἔως σήμερα καὶ νὰ κάνει τοὺς δυτικοὺς νὰ τὶς θαυμάζουν, ἰδιαίτερος τὴν Ἑλληνική, ἔστω καὶ ἐντὸς τῆς βαθιᾶς παρακμῆς πὺν βιώνει

Ἡ Ἀναγέννηση (15^{ος}-16^{ος} αἰῶνας) δὲν ἦταν προῖον τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἐλεύθερου πνεύματος τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς στὴν Δύση, μετὰ τὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453). Ἡ πνευματικὴ ἄνθηση τῆς Ἀναγεννήσεως δὲν προήλθε ἀπὸ τὸν Καθολικισμό ἢ τὸν Προτεσταντισμό, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες λογίους, πὺν μετέφεραν τὴν Ὀρθόδοξη πνευματικότητα καὶ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ στὴν Δύση. Οἱ Δυτικοὶ μέχρι τότε εἶχαν "ξεχάσει" τὴν κλασικὴ Ἑλληνικὴ γραμματεία, ἐπεὶδὴ ὁ παπισμὸς τὴν θεωροῦσε ἐπικίνδυνη καὶ αἰρετική.

Οἱ Ὀρθόδοξοι λόγοιοι διέσωσαν τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ κείμενα καὶ μετέδωσαν τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως στὴν Εὐρώπη, πὺν μέχρι τότε ἦταν βυθισμένη στὸ σκοτάδι τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ τῆς παπικῆς ἀπολυταρχίας. Ἡ Ἀναγέννηση δὲν εἶναι "Δυτικὴ ἐφεύρεση" – εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς Ὀρθόδοξης πνευματικότητος πὺν μεταφέρθηκε στὴν Δύση!

Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης (1453), πολλοὶ Ἑλληνες λόγοιοι καὶ διανοούμενοι μετανάστευσαν στὴν Δύση, κυρίως στὴν Ἰταλία. Αὐτοὶ οἱ λόγοιοι

ήταν φορεῖς τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνορωμαϊκῆς παιδείας, πού εἶχε διατηρήσει ζωντανή τήν Ἑλληνική φιλοσοφία, τῖς τέχνες καί τῖς ἐπιστήμες. Ἐφεραν μαζί τους χειρόγραφα τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Ἀριστοτέλη, τοῦ Πλωτίνου καί ἄλλων ἀρχαίων φιλοσόφων, πού εἶχαν σχεδόν ξεχαστεῖ στήν Δύση. Δίδαξαν τοὺς Δυτικούς τήν σημασία τῆς ἐλεύθερης σκέψεως, πού στήν Ὁρθόδοξη παράδοση δέν θεωρεῖτο ἀντίθετη μέ τήν πίστη, ἀλλά συμπληρωματική της.

Χωρίς τήν Ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἀναγέννηση δέν θά εἶχε συμβεῖ. Ἡ ἐλεύθερη σκέψη θεωρεῖτο ἐπικίνδυνη γιά τήν παπική ἐξουσία. Μὲ τήν ἔλευση τῶν Ἑλλήνων λογίων, οἱ Δυτικοὶ ἄρχισαν νὰ ἀνακαλύπτουν ξανά τήν ἀληθινὴ ἀρχαιοελληνικὴ σκέψη.

Ἡ Ἀναγέννηση ἦταν ἡ στιγμή πού ἡ Δύση "ἔσπασε" τὰ δεσμά τοῦ παπισμοῦ καί ἐπέστρεψε στὴ ζωντανὴ σκέψη τῶν Ἑλλήνων. Ἄρα, ἡ Ἀναγέννηση ἦταν μία "μεταμόσχευση" τῆς Ὁρθόδοξης πνευματικότητας μέσα στήν Δύση.

Πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι ἔπαιξαν κεντρικὸ ρόλο στήν Ἀναγέννηση τῆς Δύσεως. Ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων ἐπανέφερε τὴ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνα στήν Φλωρεντία. Ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος δίδαξε τὸν Ἀριστοτέλη στοὺς Ἰταλοὺς καί ἐπηρέασε τὴν ἀναβίωση τῆς κλασικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Βησσαρίων ἔγινε καρδινάλιος στήν Ρώμη, ἀλλὰ παρῆμεινε Ὁρθόδοξος στήν σκέψη,

προσπαθώντας νὰ διατηρήσει τὴν Ἑλληνικὴ παράδοση. Ὁ Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶς δίδαξε τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ μετέφρασε Ἑλληνικὰ ἔργα στὴν Λατινικὴ Δύση. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀναζωογόνησαν πνευματικὰ τὴν Δύση καὶ τὴν ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ σκοτάδι τοῦ Μεσαίωνα. Χωρὶς αὐτούς, ἡ Ἀναγέννηση δὲν θὰ εἶχε συμβεῖ. Ἡ Ἀναγέννηση εἶναι τὸ τελευταῖο μεγάλο δῶρο ποὺ ἔδωσε ἡ Ὁρθοδοξία στὴν Δύση!

3. Διαφωτισμός: Ὁ δρόμος πρὸς τὸν ύλισμὸ καὶ τὴν ἀποδόμηση

Ὁ Διαφωτισμὸς (17ος-18ος αἰώνας) ἦταν ἡ στιγμή πού ἡ Δύση ἐπαναστάτησε ἐναντίον στον παπισμὸ καὶ τὸν Προτεστантиσμὸ, ἐπιδιώκοντας μιὰ νέα κοινωνία βασισμένη στὴν λογικὴ καὶ τὶς ἀνθρώπινες ἀξίες. Διακήρυξε τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀξιοπρέπεια, τὴν ἰσότητα καὶ τὴν παιδεία – ἀξίες πού ὑπῆρχαν ἤδη στὴν Ὁρθοδοξία καὶ τὶς εἶχε ἀπολαύσει ἡ κοινωνία τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας γιὰ 1100 χρόνια, ἀλλὰ εἶχαν καταπνιγεῖ ἀπὸ τὸν παπισμὸ καὶ τὴν φεουδαρχικὴ Δύση. Ὅμως, ἀντὶ νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ὁρθοδοξία, ὁ Διαφωτισμὸς ἀπέρριψε κάθε θρησκεία, ἐπειδὴ ἡ μόνη θρησκευτικὴ ἐμπειρία πού γνώριζε ἦταν ὁ παπισμὸς καὶ ὁ Προτεστантиσμὸς.

Ἔτσι, ἡ Δύση ἔχασε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιστρέψει στὴν αὐθεντικὴ Χριστιανικὴ παράδοση καὶ ὁδηγήθηκε στον ἀθεϊσμό, τὸν ύλισμὸ, καὶ τελικὰ στὴν πνευματικὴ ἀπονέκρωση. Ὁ Διαφωτισμὸς ἦταν μιὰ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν παπισμὸ, ἀλλὰ δὲν ἦταν μιὰ ἐπιστροφή στὴν Ἀλήθεια – ἦταν μία χαμένη εὐκαιρία.

Ἡ Δύση ἔφτασε στον Διαφωτισμὸ ἐξ αἰτίας τῆς καταπίεσεως πού εἶχε ὑποστεί ἀπὸ τὸν παπισμὸ καὶ τὸν Προτεστантиσμὸ. Ἡ Ἱερὰ Ἐξέταση εἶχε φυλακίσει καὶ βασανίσει χιλιάδες ἀνθρώπους

πού ἀμφισβητοῦσαν τὴν αὐθεντία τοῦ πάπα. Οἱ Προτεστάντικες κοινωνίες ἦταν ἐξ ἴσου αὐταρχικὲς, ἐπιβάλλοντες θρησκευτικὸ ἔλεγχον σὲ ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς ζωῆς. Ἡ φεουδαρχικὴ κοινωνία τῆς Δύσεως κρατοῦσε τοὺς ἀνθρώπους σὲ ἄγνοια, περιορίζοντας τὴν πρόσβαση στὴν παιδεία. Ἐπομένως, ὁ Διαφωτισμὸς ἦταν μία λογικὴ ἀντίδραση στὴν καταπίεση ποὺ εἶχε ἐπιβάλει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ Προτεστάντικὴ «Ἐκκλησία». Ὅμως, ὁ Διαφωτισμὸς δὲν γνώριζε τὴν Ὁρθοδοξία – γι' αὐτὸ ἀπέρριψε καὶ αὐτὴν μαζί μὲ τὸν παπισμό.

Παρόλο ποὺ ὁ Διαφωτισμὸς ἀπέρριψε τὸν Χριστιανισμό, διατήρησε πολλὰ ἀπὸ τὶς ἀξίες τῆς Ὁρθόδοξης παραδόσης.

Ἐλευθερία: Ἡ Ὁρθοδοξία ποτέ δὲν ἐπιβλήθηκε μὲ βία – πάντα σεβόταν τὴν ἐλεύθερη βούληση.

Ἀξιοπρέπεια: Στὴν Ὁρθοδοξία, κάθε ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει ἐγγενῆ ἀξία.

Ἰσότητα: Οἱ Ὁρθόδοξοι κοινωνίες ποτέ δὲν εἶχαν φεουδαρχία – ὑπῆρχε πάντα κοινωνικὴ κινητικότητα.

Παίδεια: Τὸ Βυζάντιο εἶχε ἀνεπτυγμένο εκπαιδευτικὸ σύστημα, ἐνῶ ἡ Δύση παρέμεινε ἀγράμματα γιὰ αἰῶνες.

Ὁ Διαφωτισμὸς πήρε αὐτὲς τὶς ἀξίες, ἀλλὰ τὶς ἀπέκοψε ἀπὸ τὴν θεολογικὴ βάση τους. Ἔτσι, μετατράπηκαν σὲ καθαρὰ ἀνθρωποκεντρικὲς

έννοιες, χωρίς σύνδεση με τὸν Θεό. Ὁ Διαφωτισμὸς ἦταν μία εὐκαιρία γιὰ τὴν Δύση νὰ ἀνακαλύψει τὴν Ὁρθοδοξία – ἀλλὰ αὐτὸ δὲν συνέβη. Ἡ Δύση δὲν εἶχε ἐπαφὴ μετὰ τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία, ἐπειδὴ ὁ παπισμὸς τὴν εἶχε ἀποκόψει ἀπὸ τὸν 11^ο αἰῶνα. Οἱ Διαφωτιστές, βλέποντας μόνο τὸν Καθολικισμό καὶ τὸν Προτεστантиσμό, νόμιζαν ὅτι ὅλες οἱ μορφές Χριστιανισμοῦ εἶναι καταπιεστικές. Ἔτσι, ἡ ἀπόρριψη τοῦ παπισμοῦ ὁδήγησε καὶ στὴν ἀπόρριψη κάθε θρησκείας, συμπεριλαμβανομένης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἄν ἡ Δύση εἶχε γνωρίσει τὴν Ὁρθόδοξη πνευματικότητα, ἴσως ὁ Διαφωτισμὸς νὰ εἶχε πάρει ἄλλη κατεύθυνση.

Ὁ Διαφωτισμὸς διακήρυξε τὶς ἀξίες τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ἀλλὰ στὴν πράξη ἀποδείχθηκε βαθιὰ ὑποκριτικός, ὅπως χαρακτηριστικὰ διακρίνουμε στὴν περίπτωση τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ Ἀμερικὴ ἐγίνε τὸ πρῶτο "ἐργαστήριο" ἐφαρμογῆς τῶν διαφωτιστικῶν ἀρχῶν. Ὅμως, ἡ κοινωνία ποὺ χτίστηκε βασίστηκε στὸν ῥατσισμό, τὴν δουλεία καὶ τὴν γενοκτονία τῶν ἰθαγενῶν. Ἡ "ἐλευθερία" καὶ ἡ "ἰσότητα" δὲν ἐφαρμόστηκαν γιὰ ὅλους, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὴν λευκὴ ἐλίτ. Ἄρα, ἡ Ἀμερικὴ δὲν εἶναι τὸ πρότυπο μιᾶς ἐλεύθερης κοινωνίας, ἀλλὰ ἓνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τοῦ πῶς ὁ Διαφωτισμὸς ἐφαρμόστηκε ἐπιλεκτικὰ καὶ ὑποκριτικά.

Οἱ Ἰδρυτὲς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπως ὁ Τόμας Τζέφερσον καὶ ὁ Τζορτζ Οὐάσινγκτον, ἦταν διαφωτιστές – ἀλλὰ ἦταν καὶ δουλοκτήτες. Τὸ Σύνταγμα τῶν ΗΠΑ (1787) διακήρυξε ὅτι "ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι", ἀλλὰ οἱ μαῦροι δὲν θεωροῦντο κὰν ἄνθρωποι – μετροῦντο ὡς "3/5 ἐνὸς ἀνθρώπου". Ἡ οἰκονομία τῆς Ἀμερικῆς βασίστηκε στὴ σκλαβιὰ τῶν Ἀφρικανῶν, ποὺ ἀντιμετωπίζοντο ὡς ἰδιοκτησία καὶ ὄχι ὡς ἄνθρωποι. Οἱ ἴδιοι οἱ "πατέρες τοῦ Διαφωτισμοῦ" μιλοῦσαν γιὰ ἐλευθερία, ἐνῶ εἶχαν δεκάδες δούλους στὶς φυτεῖες τους.

Ὁ Διαφωτισμὸς στὴν Ἀμερικὴ δὲν ἦταν μία ἀληθινὴ "ἐξέγερση τῆς δικαιοσύνης" – ἦταν ἓνα σύστημα ποὺ διατήρησε τὶς ἀνισότητες μὲ νέα μορφή. Ἐλευθερία μόνο γιὰ τοὺς λίγους – σκλαβιὰ γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους.

Τὴν ἴδια στιγμή ποὺ οἱ ΗΠΑ μιλοῦσαν γιὰ "ἐλευθερία", κατέστρεφαν τοὺς ἰθαγενεῖς πληθυσμούς. Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς ἐξοντώθηκαν συστηματικὰ μὲ πολέμους, ἐκτοπίσεις καὶ πείνα. Ἡ "Πορεία τῶν Δακρύων" (1830) ὁδήγησε στὸν θάνατο χιλιάδων ἰθαγενῶν, ποὺ ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὶς πατρίδες τους. Ὅσοι ἐπέζησαν, κλείστηκαν σὲ "κρατήσεις" (reservations), ὅπου χάθηκαν οἱ γλῶσσες, οἱ παραδόσεις καὶ οἱ θρησκείες τους. Ἡ Ἀμερικὴ δὲν οἰκοδομήθηκε πάνω στὴν ἰσότητα – οἰκοδομήθηκε πάνω σὲ μία ἐθνοκάθαρση. Ὁ Διαφωτισμὸς στὴν πράξη

λειτουργήσε ως εργαλείο για να δικαιολογηθεί ή εξόντωση των "κατώτερων" λαών.

Σήμερα, ή Αμερική προβάλλεται ως "ή χώρα της ελευθερίας", αλλά το σύστημα της εξακολουθεί να εκμεταλλεύεται τους πιο αδύναμους. Οί μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες χρησιμοποιούν φθηνό εργατικό δυναμικό σε χώρες του τρίτου κόσμου, πληρώνοντας μισθούς πείνας. Οί ταξικές ανισότητες στις ΗΠΑ είναι από τις μεγαλύτερες στον κόσμο – οί πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι καί οί φτωχοί μένουν αποκλεισμένοι. Το δικαστικό σύστημα εξακολουθεί να είναι ρατσιστικό – οί Αφροαμερικανοί φυλακίζονται σε δυσανάλογα υψηλά ποσοστά. Έπομένως, ό "Αμερικανικός Διαφωτισμός" δέν όδήγησε ποτέ σε μιá πραγματική κοινωνία ισότητας – διατήρησε τις ανισότητες με πιό σύγχρονο τρόπο. Η σκλαβιά καταργήθηκε, αλλά ή εκμετάλλευση παρέμεινε.

Ό Διαφωτισμός ήταν μιá θεωρία ελευθερίας για τους ισχυρούς. Διακήρυξε αρχές που δέν εφαρμόστηκαν ποτέ με ειλικρίνεια. Στην Αμερική, ή "ελευθερία" δέν ίσχυε για τους μαύρους καί τους ιθαγενείς. Στην Ευρώπη, ή "ισότητα" δέν έμπόδισε τον αποικιοκρατικό ρατσισμό καί την εκμετάλλευση. Σήμερα, ή Δύση μιλά ακόμα για ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά συνεχίζει να εκμεταλλεύεται οικονομικά τις φτωχότερες χώρες. Συνεπώς, ό Διαφωτισμός αποδείχθηκε πώς είναι μιá υποκριτική ιδεολογία που εφαρμόστηκε

ἐπιλεκτικὰ καὶ ἡ Ἀμερική εἶναι τὸ πιο
χαρακτηριστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς ὑποκρισίας.

Παρόλο πὺν ὁ Διαφωτισμὸς δηλώνει ἄθεος,
στὴν οὐσία εἶναι μιὰ προέκταση τῆς
προτεσταντικῆς σκέψεως καὶ τοῦ ἀτομικιστικοῦ
μοντέλου πὺν ἔφερε στὴ Δύση. Ὁ Προτεσταντισμὸς
ἀπορρίπτει τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση καὶ δίνει
στὸν κάθε ἄνθρωπο τὴν ἐξουσία νὰ ἐρμηνεύει τὴν
πίστιν μόνος του. Ὁ Διαφωτισμὸς πάει ἕνα βῆμα
παραπέρα· ἀπορρίπτει τὴν θρησκεία συνολικὰ καὶ
δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴν ἐξουσία νὰ κατασκευάσει
τὴν ἀλήθεια του μόνος του. Στὸν Προτεσταντισμό,
ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι "πάπας" τοῦ ἑαυτοῦ του –
στὸν Διαφωτισμό, ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι "θεός"
τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ Διαφωτισμὸς δὲν εἶναι μιὰ ῥιζικὴ
τομὴ στὸν Προτεσταντισμό – εἶναι ἡ λογικὴ του
ἐξέλιξις.

Ὁ Διαφωτισμὸς ἀκολουθεῖ τὸ ἴδιο μονοπάτι
πὺν ξεκίνησε ὁ Προτεσταντισμὸς· τὴν ἀτομικὴ
ἀπομάκρυνση ἀπὸ κάθε θεολογικὴ αὐθεντία. Ὁ
Προτεσταντισμὸς διέλυσε τὴν ἔννοια τῆς
Ἐκκλησίας καὶ ἔδωσε στὸν κάθε ἄνθρωπο τὸ
"δικαίωμα" νὰ ἐρμηνεύει τὴ Βίβλο ὅπως ἐπιθυμεῖ. Ὁ
Διαφωτισμὸς πῆγε ἕνα βῆμα παραπέρα· ἂν ὁ κάθε
ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύει τὴν Βίβλο ὅπως
θέλει, γιατί νὰ μὴν τὴν ἀπορρίψει ἐντελῶς; Ἔτσι, ἡ
ἀτομικὴ ἐρμηνεία μετετράπη σε ἀτομικὴ ἀλήθεια
καὶ τελικὰ σὲ ἀτομικὸ ἀθεϊσμό. Ἡ δομὴ τοῦ

Διαφωτισμοῦ εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὸν Προτεσταντισμὸ – ἀπλῶς ἡ ἀτομικὴ ἐρμηνεία ἔγινε πλήρης ἀπόρριψη τοῦ Θεοῦ. Ὁ Διαφωτισμὸς εἶναι ἓνας "ἀθεϊστικὸς Προτεσταντισμός".

Ὁ Διαφωτισμὸς διατηρεῖ τὴ βασικὴ λογικὴ τοῦ Προτεσταντισμοῦ· ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ ἀπόλυτη αὐθεντία, ὅχι ἡ Παράδοση, οὔτε ἡ Ἐκκλησία. Ὁ Προτεσταντισμὸς ἀπέρριψε τὴν Ἐκκλησιαστικὴ αὐθεντία – ὁ Διαφωτισμὸς ἀπέρριψε κάθε θρησκευτικὴ αὐθεντία. Ὁ Προτεσταντισμὸς ἔθεσε ὡς κριτήριον τὴν "λογικὴ κατανόηση" τῆς πίστεως – ὁ Διαφωτισμὸς ἔθεσε ὡς κριτήριον τὴν "λογικὴ κατανόηση" τοῦ κόσμου χωρὶς πίστη. Ὁ Προτεσταντισμὸς ἔβαλε τὸν ἄνθρωπο πάνω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία – ὁ Διαφωτισμὸς ἔβαλε τὸν ἄνθρωπο πάνω ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ πνευματικὴ οὐσία τοῦ Διαφωτισμοῦ εἶναι μία ἀκραία συνέχεια τῆς λογικῆς τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Δὲν εἶναι ρήξη – εἶναι ἡ τελικὴ του μορφή.

Ὁ Διαφωτισμὸς καὶ ὁ Προτεσταντισμὸς ἔχουν κοινὴ βάση· τὸν ἀκραῖο ἀτομικισμό. Ὁ Προτεσταντισμὸς καταργεῖ τὴν Ἐκκλησία καὶ ἀφήνει τὸν κάθε ἄνθρωπο μόνο του μὲ τὸν Θεό. Ὁ Διαφωτισμὸς καταργεῖ τὸν Θεό καὶ ἀφήνει τὸν κάθε ἄνθρωπο μόνο του μὲ τὸν ἑαυτό του. Ὁ Προτεσταντισμὸς ἀρνεῖται τὴν Ἱερὰ Παράδοση – ὁ Διαφωτισμὸς ἀρνεῖται τὴν ἴδια τὴν ἔννοια τοῦ Ἱεροῦ. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πια μέλος ἑνὸς Ἱεροῦ Σώματος (τῆς

Ἐκκλησίας) – εἶναι ἓνας ἀπομονωμένος ἀτομικιστής. Ὁ Διαφωτισμός ἀπλῶς μετέφερε τὸν Προτεσταντισμὸ στὸ λογικὸ τοῦ τέλος.

Ὑπῆρξαν συγκεκριμένα ιδεολογικὰ ρεύματα ποὺ ξετύλιξαν τὸ ἴδιο κουβάρι τῆς ἀποδόμησης, ποὺ ἄρχισε μὲ τὸν Προτεσταντισμὸ καὶ τὸν Διαφωτισμὸ. Κάθε στάδιο τῆς Δυτικῆς σκέψεως δὲν ἦταν μία "ρήξη", ἀλλὰ μία συνέχεια τῆς ἴδιας πορείας, ποὺ ἀκολουθεῖ ἓναν στόχον· τὴν ἀπόρριψη τῆς θεϊκῆς καὶ φυσικῆς τάξεως καὶ τὴν ἀνακατασκευὴ τῆς πραγματικότητος βάσει ἀνθρώπινης ιδεολογίας. Ἡ ἀποδόμηση πέρασε μέσα ἀπὸ συγκεκριμένα στάδια – ἀπὸ τὸν φιλελευθερισμὸ στὸν ὕλισμό, ἀπὸ τὸν μαρξισμὸ στὸν μηδενισμὸ καὶ τελικὰ στὴν woke ἀτζέντα. Ὅλα αὐτὰ τὰ ρεύματα δὲν ἀναιροῦσαν τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ τα συνέχιζαν καὶ τὰ ὀλοκλήρωναν.

Ἐφ' ὅσον ὁ διαφωτισμὸς ἀποδόμησε τὴν θεϊκὴν τάξη, ἄνοιξε ὁ δρόμος γιὰ τὸν πειραματισμὸ τῶν κοινωνικῶν συστημάτων. Ἦταν δεδομένο πλέον ὅτι ἡ κοινωνία ἦταν κοσμικὴ, ἀλλὰ ποιοὺ σύστημα δομήσεως καὶ λειτουργίας της θὰ ἀκολουθεῖτο;

Ὁ φιλελευθερισμὸς ἦταν τὸ πρῶτο βῆμα μετὰ τὸν διαφωτισμὸ, ἡ πρῶτη ἀπόπειρα νὰ ἀναδομηθεῖ ἡ κοινωνία χωρὶς τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἀποδόμησε τὴν θρησκεία καὶ τὴν παράδοση, ἀλλὰ δὲν ἔφερε ἀκόμα τὸ χάος. Ἀντίθετα, τὴν θέση

τῶν παλαιῶν ἀξιῶν τὴν κατέλαβε ἡ ἀπόλυτη λατρεία τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας.

Ἐὰν ὁ διαφωτισμὸς ἔθεσε τὴν λογικὴν πάνω ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ φιλελευθερισμὸς ἔθεσε τὰ "δικαιώματα" πάνω ἀπὸ τὴν παράδοση. Ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία ἀντιμετωπίστηκε ὡς ἓνα ἀπόλυτο ἀγαθόν, μὴ ὑπόκειμενο σὲ περιορισμοὺς ἠθικοὺς ἢ θεολογικοὺς. Τὸ "ἐγώ" καὶ οἱ ἐπιθυμίες του ἔγιναν τὸ κέντρο τῆς ζωῆς, χωρὶς καμία ἀναφορὰ σὲ μία ὑπερβατικὴ ἠθικὴ ἀρχή.

Ταυτόχρονα, ἡ οἰκονομία ἀναδείχθηκε σὲ κυρίαρχο παράγοντα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὁ καπιταλισμὸς, ποὺ ἀναπτύχθηκε μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ φιλελευθερισμοῦ, ἀντικατέστησε τὶς πνευματικὲς ἀξίες μὲ τὴν λογικὴ τῆς ἀγορᾶς, τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζήτησης. Ἔτσι, ἡ ἰδέα ὅτι ἡ κοινωνία πρέπει νὰ ὀργανώνεται γύρω ἀπὸ τὴν κοινότητα, τὴν θρησκεία ἢ τὴν παράδοση ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὴν νέα ἀρχή· ἡ κοινωνία δὲν ὑπάρχει πρῶτα γιὰ τὸ σύνολο, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἄτομο.

Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἀποδομήσεως, ἡ πρώτη μεγάλη ἀλλαγὴ ποὺ σηματοδότησε τὴν μετάβαση ἀπὸ τὴν θεία τάξη σὲ μία νέα "τάξη" ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἀγορὰ, τὴν κατανάλωση καὶ τὴν ἀτομικὴ βούληση. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦταν παλαιότερα τὸ θεμέλιο τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, τώρα ἡ ἀντικατάστασή του ἦταν ἡ ἀπρόσωπη λειτουργία τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, ποὺ προσδιόριζε ὅχι μόνον τὴν

οικονομία, αλλά και την καθημερινή ζωή τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ μαρξισμός ἦταν τὸ ἐπόμενο βῆμα· ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἀπορρίφθηκε, ἡ ἴδια ἡ κοινωνία ἔπρεπε νὰ ἀναδομηθεῖ. Ἄν ὁ φιλελευθερισμός ἀποθέωσε τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, ὁ μαρξισμός ἀποθέωσε τὸν κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ ντετερμινισμό. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ψυχὴ – εἶναι μόνο προῖον κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν. Ἡ Ἱστορία δὲν ἔχει πνευματικὸ νόημα – εἶναι ἓνας μηχανιστικὸς ἀγῶνας μεταξύ τάξεων. Ὁ μαρξισμός ἐμφανίστηκε ὡς ἡ φυσικὴ ἐξέλιξη τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τῆς ἀπορρίψεως τῆς θρησκείας. Ἐφ’ ὅσον ὁ Θεὸς ἔπαψε νὰ θεωρεῖται ὁ ὑπέρτατος ρυθμιστὴς τῆς ζωῆς, ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία ἔπρεπε νὰ θεμελιωθεῖ σὲ ἄλλες βάσεις, μακριὰ ἀπὸ θρησκευτικούς καὶ ἠθικούς νόμους.

Ὁ μαρξισμός δὲν ἀποδέχεται τὸν ἄνθρωπο ὡς μία ἐλεύθερη, αὐθύπαρκτη ὄντοτητα μὲ πνευματικὴ διάσταση, ἀλλὰ θεωρεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀποκλειστικὰ προῖον τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν μέσα στὶς ὁποῖες ζεῖ. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκοπιά, ἡ ἱστορία δὲν ἔχει κανένα πνευματικὸ νόημα, δὲν ὑπάρχει καμία θεϊκὴ καθοδήγηση, ἀλλὰ εἶναι ἓνας συνεχὴς μηχανιστικὸς ἀγῶνας μεταξύ τῶν τάξεων.

Ὁ μαρξισμός, λοιπόν, ἀποτελεῖ τὴν πληρέστερη συνέπεια τοῦ διαφωτισμοῦ, διότι δὲν περιορίζεται μόνον στὴν ἀπόρριψη τῆς θρησκείας,

ἀλλὰ ἀποδομεῖ κάθε ἰδέα φυσικοῦ ἢ ἠθικοῦ νόμου. Δὲν ἀποδέχεται τὴν ὑπαρξη ἑνὸς ἀντικειμενικοῦ καλοῦ, ἑνὸς ἠθικοῦ κανόνα πὺ ἰσχύει γιὰ ὅλους. Ἡ ἠθικὴ γίνεται ἀπλῶς μία μορφὴ «ταξικῆς συνειδήσεως», πὺ διαμορφώνεται ἀνάλογα μὲ τὴν κοινωνικὴ θέση τοῦ κάθε ἀτόμου. Αὐτὸ πὺ θεωρεῖται «καλὸ» γιὰ μία τάξη, μπορεῖ νὰ εἶναι «κακό» γιὰ μία ἄλλη. Ἡ ἠθικὴ δὲν ἔχει ὑπερβατικὸ περιεχόμενο, ἀλλὰ εἶναι ἀντανάκλαση τῆς ταξικῆς πάλης.

Ἐν τέλει, ὁ μαρξισμὸς προτείνει μία ὅλως διαφορετικὴ κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἱστορίας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μία ἐλεύθερη πνευματικὴ ὄντοτητα, ἀλλὰ ἓνα προϊόν δομῶν. Ἡ ἱστορία δὲν ἔχει ἓναν ἠθικὸ προορισμό, ἀλλὰ εἶναι ἢ ἀλληλοδιαδοχὴ συγκρούσεων πὺ καθορίζουν τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη. Ἔτσι, ὁ μαρξισμὸς ὄχι μόνον συνεχίζει, ἀλλὰ καὶ ὀλοκληρώνει τὴν ἀποδόμηση ὅλων τῶν παραδοσιακῶν ἀξιῶν.

Ὁ Νίτσε ἔφερε τὴν ἀποδόμηση ἀκόμα βαθύτερα. Δὲν ἀρκέστηκε στὴν ἀπόρριψη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν κοινωνία, ἀλλὰ διακήρυξε ὅτι "ὁ Θεὸς πέθανε" καὶ μέσα στὸν ἄνθρωπο. Δὲν ὑπάρχει πια καμία ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια, καμία ἀπόλυτη ἀξία πὺ νὰ μπορεῖ νὰ καθοδηγήσει τὸν κόσμο. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει πια στήριγμα, καλεῖται νὰ δημιουργήσει ὁ ἴδιος τὶς δικές του ἀξίες, ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε παράδοση, ἀλλὰ καὶ ἄδειος ἀπὸ κάθε ὑπερβατικὴ ἀρχή.

Ἡ ἠθικὴ, γι' αὐτόν, δὲν ἦταν τίποτα περισσότερο ἀπὸ ἓνα κατασκεύασμα, μία ἀνθρώπινη ἐφεύρεση ποὺ δὲν ἔχει ρίζες σὲ κάποιον φυσικὸ ἢ θεϊκὸ νόμο. Τὰ παλαιὰ ιδεώδη τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀλήθειας, τῆς συμπόνιας, δὲν ἦταν παρὰ μέσα ἐλέγχου ποὺ ἐπέβαλε ἡ κοινωνία. Ἀντ' αὐτῶν, ὁ Νίτσε ὑποστήριξε ὅτι ἡ μόνη πραγματικὴ ἀρχὴ ποὺ μένει εἶναι ἡ δύναμη· ἡ ἰσχὺς, ἡ θέληση γιὰ ἐξουσία, ἡ ὑπέρβαση τῶν παλαιῶν περιορισμῶν.

Σὲ αὐτὸ τὸ στάδιο, ἡ Δύση ἄρχισε νὰ καταρρέει πνευματικά. Χωρὶς Θεό, χωρὶς ἠθικὴ, χωρὶς σταθερότητα, ὁ κόσμος ἔγινε ἓνας χῶρος ἄνευ νοήματος, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ μόνος του ἓνα καινοῦργιο σύστημα ἀξιῶν. Ἔτσι, ἐὰν ὁ μαρξισμὸς ἀποδόμησε τὴν κοινωνία, ὁ μηδενισμὸς ἀποδόμησε τὸν ἄνθρωπο. Τὸ τέλος τῆς παραδοσιακῆς ἠθικῆς δὲν ἦταν ἡ ἀπελευθέρωση, ἀλλὰ ἡ εἵσοδος σὲ ἓναν κόσμον ἀβεβαιότητος, ὅπου ἡ μόνη ἀλήθεια ἦταν ἡ βούληση τοῦ ἰσχυροῦ.

Καὶ ἔτσι, φτάνουμε στὴ σημερινὴ woke ἀτζέντα, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ τελικὸ στάδιο τῆς ἀποδομήσεως. Ἡ ἴδια ἡ ἔννοια τῆς ἀπορρίψεως τῆς ταυτότητος ἔχει ἐξαλείψει κάθε σταθερότητα· ὁ ἄνθρωπος δὲν ὀρίζεται πια ἀπὸ καμία ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ "ὅ,τι θέλῃ", ἀπορρίπτοντας κάθε φυσικὸ καὶ βιολογικὸ προσδιορισμό.

Ἡ βιολογικὴ πραγματικότητα δὲν θεωρεῖται πιά δεδομένο, ἀλλὰ ἐμπόδιο, μία "καταπίεση" ποὺ πρέπει νὰ "ἀποδομηθεῖ" γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία. Ἡ ἰδέα ὅτι ὑπάρχει κάποια φυσικὴ τάξη, ἕνας ἠθικὸς νόμος, ἕνα ὄριο στὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, θεωρεῖται ὑπόλειμμα παρωχημένων ἀντιλήψεων ποὺ πρέπει νὰ ἐξαλειφθοῦν.

Στὴν πραγματικότητα, ἡ woke ἀτζέντα δὲν εἶναι κάτι καινοῦργιο, ἀλλὰ ἡ τελευταία μορφή τῆς ἴδιας ἀποδομήσεως ποὺ ξεκίνησε πρὶν 500 χρόνια. Ἀπὸ τὸν διαφωτισμὸ ποὺ ἀποκαθήλωσε τὸν Θεό, στὸν φιλελευθερισμὸ ποὺ ἔκανε ἀπόλυτη τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, στὸν μαρξισμὸ ποὺ διέλυσε κάθε ἰδέα πνευματικῆς ἀλήθειας καὶ τέλος στὸν μηδενισμὸ ποὺ ἀποδόμησε τὸν ἄνθρωπο, ἡ σύγχρονη κουλτοῦρα ἀπλῶς συνεχίζει τὴν πορεία πρὸς τὴν πλήρη ἀναίρεση κάθε ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας. Ἔτσι, ὅ,τι κάποτε ἦταν ἡ φύση, ἡ παράδοση, ἡ θρησκεία, ἡ ἠθικὴ, τώρα ἀντικαθίστανται ἀπὸ ἕνα ῥευστὸ κατασκευάσμα, ποὺ ἀλλάζει ἀνάλογα μὲ τὴν θέληση τοῦ κάθε ἀτόμου.

Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ μόνη δύναμη ποὺ παραμένει σταθερὴ ἀπέναντι στὴν πλήρη ἀποσύνθεση. Ἐνῶ ὁ κόσμος ἀλλάζει ἄγρια, ἐνῶ οἱ ἀρχὲς καὶ οἱ ἀξίες καταρρέουν, ἡ Ὁρθοδοξία στέκεται ὡς ἄγκυρα μέσα στὴν ἄβυσσο. Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἕνα σύστημα ἠθικῶν κανόνων, οὔτε μία

παράδοση πού μπορεί νά μεταβάλλεται ανάλογα
μέ τὰ κοινωνικά ρεύματα· εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῆς
αἰώνιας Ἀλήθειας, πού παραμένει ἀμετάβλητη,
ὅποιες κι ἂν εἶναι οἱ ιδεολογικές ἢ πολιτιστικές
τάσεις τοῦ καιροῦ.

Σὲ ἕναν κόσμο πού ἀπορρίπτει τὸν Θεό, πού
ἀποδομεῖ κάθε φυσική τάξη, πού θέλει νά
ἀντικαταστήσει τὴν ἀλήθεια μέ κατασκευασμένες
"ταυτότητες", ἡ Ὁρθοδοξία παραμένει ἡ μόνη
φωνή πού λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑπάρχει γιὰ νά
φτιάχνει τὴ δική του ἀλήθεια, ἀλλὰ γιὰ νά ζεῖ μέσα
στὴν Ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ.

4. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπανάσταση· τὸ μεγάλο παράδοξο

Μὲ τὴν ἀναγέννηση, ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ ἐπαναξιολογεῖ τὴν φύση ὄχι μόνον ὡς δημιουργία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἓνα πεδίο μελέτης ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει σταθεροὺς φυσικοὺς καὶ μαθηματικοὺς νόμους. Ἡ γνῶση δὲν ἀντιμετωπίζεται πλέον ἀποκλειστικὰ μέσα ἀπὸ τὰ θεολογικὰ κείμενα ἢ τὴν μεσαιωνικὴ παράδοση, ἀλλὰ ἐπιδιώκεται μέσα ἀπὸ τὴν παρατήρηση, τὸ πείραμα καὶ τὴν ἀναλυτικὴ σκέψη.

Σὲ αὐτὴν τὴν πνευματικὴ ἀφύπνιση, μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀνατροπὲς ἔρχεται μὲ τὸν Κοπέρνικο. Ἐχοντας μελετήσει βαθιὰ τὶς ἀστρονομικὲς παρατηρήσεις τοῦ Ἀρίσταρχου, προτείνει ὅτι ὁ ἥλιος, καὶ ὄχι ἡ γῆ, εἶναι τὸ κέντρο τοῦ σύμπαντος. Αὐτὴ ἡ ἡλιοκεντρικὴ θεωρία καταρρίπτει τὴν γεωκεντρικὴ κοσμοαντίληψη ποὺ ἐπικρατοῦσε ἀπὸ αἰῶνες, προκαλῶντας ἓνα βαθὺ ῥήγμα στὴν μέχρι τότε κατανόηση τοῦ κόσμου.

Τὴν θεωρία τοῦ Κοπέρνικου ἐπεκτείνουν καὶ ἐπιβεβαιώνουν τὰ ἔργα τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ Κέπλερ καὶ τοῦ Νεύτωνα. Ὁ Γαλιλαῖος, μὲ τὴν χρῆση τοῦ τηλεσκοπίου, ἀνακαλύπτει νέες ἀστρονομικὲς πραγματικότητες ποὺ ἐνισχύουν τὴν ἡλιοκεντρικὴ θεωρία. Ὁ Κέπλερ ἀναπτύσσει τοὺς νόμους τῆς πλανητικῆς κινήσεως, δείχνοντας ὅτι τὰ ἀστέρια καὶ οἱ πλανῆτες ὑπακούουν σὲ μαθηματικοὺς κανόνες. Ὁ Νεύτων, τέλος, μὲ τὸ μνημειῶδες ἔργο

του, θεμελιώνει την κλασική φυσική και καθιερώνει μία μηχανιστική θέαση τοῦ σύμπαντος· ὁ κόσμος λειτουργεῖ μὲ ἀπαράβατους φυσικοὺς νόμους καὶ ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ τοὺς περιγράψει μαθηματικά.

Ἡ πρόοδος δὲν περιορίζεται μόνον στὴν ἀστρονομία καὶ τὴν φυσική. Ἡ ἱατρική καὶ ἡ βιολογία γνωρίζουν μεγάλες ἐξελίξεις, καθιστῶντας τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ ὁλοένα καὶ πιὸ ἐλεγχόμενη ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση. Νέες τεχνολογίες ἀναπτύσσονται, διευκολύνοντας τὴν μελέτη τῆς φύσεως καὶ ἐπεκτείνοντας τὶς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπεμβαίνει στὸν κόσμο πού τὸν περιβάλλει.

Ἡ ἐπιστήμη, λοιπόν, δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἓνα σύνολο ἀφηρημένων θεωριῶν, ἀλλὰ ἓνα μέσον μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸν κόσμο μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια. Ἐτσι, μὲ τὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση, ὁ ἄνθρωπος φαίνεται νὰ πλησιάζει τὴν ἀλήθεια ὅσο ποτέ. Ὅμως, τὸ ζήτημα πού ἀνακύπτει εἶναι ἄλλο· ὁ κόσμος ἔγινε ὡς ἓνα ἀπλό μηχανιστικὸ σύστημα ἢ ὑπάρχει πίσω ἀπὸ τοὺς νόμους ἓνα βαθύτερο, θεολογικὸ νόημα;

Τὴν ἴδια στιγμὴ πού ὁ ἄνθρωπος κατακτᾷ πρωτοφανεῖς γνώσεις, φαίνεται νὰ χάνει τὴν μεταφυσικὴ του θεώρηση. Ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, πού κάποτε ἦταν ἓνας τρόπος γιὰ νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ θεία ἀρμονία τοῦ κόσμου, ἀρχίζει

νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς ἓνα ἐργαλεῖο ἀποδομήσεως
κάθε πνευματικῆς διαστάσεως.

Ὁ διαφωτισμὸς ἦρθε ἑκατὸ χρόνια ἀργότερα
καὶ προσπαθῆσε νὰ οἰκειοποιηθεῖ τὴν ἐπιστήμην ὡς
δικὴ τοῦ ἀνακάλυψι, χρησιμοποιῶντας τὴν ὡς
ὄπλο ἐναντίον τῆς πίστεως. Στὴν πραγματικότητα,
δὲν τὴν ἐξέλιξε, ἀλλὰ τὴν ἐργαλειοποίησε,
ἐκκοσμικεύοντας τὴν γνῶσιν καὶ ἀποκόπτοντάς τιν
ἀπὸ τὴν πνευματικὴν διάστασιν τῆς. Ἔτσι, ἡ
ἐπιστήμη, ἀντὶ νὰ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον σὲ μίαν
βαθύτερην κατανόησιν τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς θείας
σοφίας, ὑποβιβάστηκε σὲ ἓνα ψυχρὸ, μηχανιστικὸ
ἐργαλεῖο ὕλης καὶ ἐξουσίας.

Ἡ Δύση, γιὰ ἀκόμη μίαν φορὰ, σφετερίστηκε
μὴ ἐξέλιξη ποὺ δὲν τῆς ἀνῆκε καὶ τὴν παρουσίασε
ὡς δικὴ τῆς ἐπίτευγμα, ὅπως ἔκανε μὲ τὴν
Πατερικὴ Θεολογίαν, τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφίαν καὶ
τὴν Ῥωμαϊκὴ κληρονομίαν. Ἡ Ἐπιστημονικὴ
Ἐπανάστασις δὲν ξεκίνησε ἀπὸ τὸν Διαφωτισμὸν,
ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησιν, ὅταν τὰ Ἑλληνικὰ
κείμενα ἦρθαν στὴν Δύση μὲ τοὺς διανοουμένους
ποὺ κατεύθασαν σὲ αὐτὴν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς
Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀναβίωσις τοῦ
Ἀριστοτελισμοῦ, τοῦ Πλατωνισμοῦ καὶ ἡ μελέτη
τῆς φύσεως μέσα ἀπὸ τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἐμπειρίαν
ἔδωσαν τὴν πραγματικὴν ὥθησιν στὴν ἐπιστήμην.

Ἐπομένως, ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως καὶ τὸ
πνεῦμα ἐπιστημονικῆς ἀναζητήσεως δὲν ἦταν
ἐπινόησις τῆς Δύσεως, ἀλλὰ μίαν διαδρομὴν ποὺ

ξεκίνησε από την Ανατολή και έφτασε στην Ευρώπη. Όπως ή Δύση καπηλεύτηκε το Έλληνορωμαϊκό κράτος και τον Χριστιανισμό, έτσι επιχείρησε να πάρει για λογαριασμό της και την Επιστημονική Επανάσταση και να την αποσυνδέσει από τις πνευματικές ρίζες της. Όμως, ή αλήθεια είναι ότι ή επιστήμη δεν αναπτύχθηκε εξαιτίας του αθεϊσμού, αλλά επειδή ό κόσμος ήταν κατανοητός ως ένα δημιουργημα με θεία τάξη και λογική, όπως δίδασκε ή Ορθόδοξη Παράδοση.

Αντί, λοιπόν, ό άνθρωπος να βλέπει την επιστήμη ως μία όδό που οδηγεί προς την αλήθεια, την μετέτρεψε σε έναν νέο θετικιστικό δοῦλο του υλισμού. Ο επιστημονισμός του 19^{ου} αιώνα επιχείρησε να αντικαταστήσει την θεολογία με την φυσική επιστήμη, όμως δεν μπόρεσε να δώσει απάντηση στα μεγάλα υπαρξιακά ερωτήματα.

Με τον Διαφωτισμό, ή επιστήμη μετατρέπεται από ένα μέσον κατανόησης του κόσμου σε μία νέα ιδεολογία. Ο υλισμός κυριαρχεί και ό κόσμος αρχίζει να αντιμετωπίζεται ως ένα τεράστιο μηχανιστικό σύστημα, χωρίς σκοπό και χωρίς υπερβατική διάσταση. Η ύπαρξη του ανθρώπου θεωρείται πλέον προϊόν χημικών και βιολογικών διεργασιών, ή ζωή μία τυχαία συνέπεια των φυσικών δυνάμεων. Η ιδέα ότι ό κόσμος έχει ένα έσωτερικό πνευματικό νόημα απορρίπτεται, επειδή δεν χωράει στη νέα επιστημονική όπτική.

Ἡ φύση, πού κάποτε θεωρεῖτο μία θεία δημιουργία, τώρα απομυθοποιεῖται. Ὅτι εἶναι πνευματικό, χαρακτηρίζεται ψευδαίσθηση· ὅτι εἶναι ἱερό, κατατάσσεται στήν σφαῖρα τῆς δεισιδαιμονίας. Ὅλα πρέπει νά ἀναλυθοῦν μέ ὄρους φυσικούς, μετρήσιμους, ὑπολογίσιμους – ἡ ἐπιστήμη, ἀντί νά λειτουργεῖ συμπληρωματικά μέ τήν θεολογία, γίνεται ὁ ἀπόλυτος κριτής τῆς ἀλήθειας.

Ἔτσι, ἐκεῖ πού κάποτε ἡ ἐπιστήμη καί ἡ θρησκεία συνεργάζοντο γιά τήν ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας, τώρα τίθενται σέ ἀντίθεση. Ἡ ἐπιστήμη ἀπαιτεῖ νά γίνει ὁ μόνος δρόμος προσβάσεως στήν γνώση, ἐνώ ἡ πίστη θεωρεῖται ἀναχρονιστική καί ἀντίθετη στήν λογική. Ὅμως, μέσα σ' αὐτήν τήν διαμάχη, ὁ κόσμος χάνει τὸ βαθύτερο νόημά του. Ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει περισσότερα γιά τὰ φυσικά φαινόμενα, ἀλλά δὲν ξέρει πλέον τίποτα γιά τὸν ἑαυτό του καί τὸν προορισμό του.

Ἡ ἐπιστήμη, ἀντί νά παραμείνει ἓνα πολύτιμο ἐργαλεῖο γιά τήν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, μετατρέπεται σέ ἀπόλυτη ἀυθεντία. Δὲν εἶναι πλέον ἓνα μέσον γιά τήν κατανόηση τοῦ κόσμου, ἀλλά ἡ μόνη ἔγκυρη πηγή γνώσεως, ὁ μοναδικὸς δρόμος πού ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἀκολουθήσει γιά νά ἀποκτήσει βεβαιότητες.

Τὸν 19^ο αἰῶνα, ὁ θετικισμὸς καί ὁ ἐπιστημονισμὸς ἐδραιώνουν τήν ἰδέα ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα πεδίο ἐξερευνήσεως

τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὸ ἀπόλυτο μέσον γιὰ τὴν ἐπίλυση κάθε ἀνθρώπινου προβλήματος. Ἡ τεχνολογικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἐξέλιξη ἐνισχύει αὐτὴν τὴν πεποίθηση· ὁ ἄνθρωπος πιστεύει ὅτι μπορεῖ νὰ κυριαρχήσει στὸ σύμπαν μὲ τὴν δύναμη τῆς λογικῆς καὶ τῆς τεχνολογίας.

Ἡ ἐπιστήμη πλέον δὲν περιορίζεται στὴν μελέτη τῶν φυσικῶν φαινομένων· ἀπαιτεῖ νὰ ἀντικαταστήσει τὴν Θεολογία καὶ τὴν ἠθική. Δὲν ἔχει ὅρια, δὲν ἀναγνωρίζει ἓνα ὑπερβατικὸ πλαίσιο ποὺ τὴν ξεπερνᾷ. Ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθεῖ, νὰ ἀναλυθεῖ ἢ νὰ ἀποδειχθεῖ μὲ ἐργαστηριακὲς μεθόδους, θεωρεῖται ἀνύπαρκτο, περιττὸ ἢ ἐξωπραγματικό.

Ὅμως, ἡ ἐπιστημονικὴ ὕβρις γρήγορα ὁδηγεῖ σὲ ἀδιέξοδα. Ἡ τεχνολογία καὶ ἡ ἐπιστήμη παύουν νὰ ὑπόκεινται σὲ ἠθικὸ ἢ φιλοσοφικὸ ἔλεγχο. Ἡ ἄνευ ὁρίων ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν καταλήγει σὲ ἐπικίνδυνες κατευθύνσεις· πυρηνικὰ ὅπλα ποὺ μποροῦν νὰ ἐξαλείψουν τὴν ἀνθρωπότητα, βιοτεχνολογικὲς παρεμβάσεις ποὺ τροποποιοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ πολλὰ ἄλλα.

Τελικῶς, ἡ ἐπιστήμη ἀποκτᾷ τὴν μορφή μιᾶς νέας «θρησκείας» – μιᾶς πίστεως χωρὶς Θεό. Ἐχει δόγματα, ἔχει ἀναμφισβήτητες «ἀλήθειες», ἔχει τοὺς ἱερεῖς της ποὺ ἐπιβάλλουν τὴν ἐπιστημονικὴ «ὀρθοδοξία». Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητήσει τίς κυρίαρχες ἐπιστημονικὲς

θεωρίες, ὅπως κάποτε δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰ θρησκευτικὰ δόγματα.

Ἔτσι, ἡ ἐπιστήμη πού ἀρχικά ἐξελίχθηκε ὡς μέσον ἀνακαλύψεως τοῦ ὄντως ὄντος, κατέληξε ὁ ἀντίπαλος κάθε πνευματικῆς ἀναζητήσεως. Ἐκεῖ πού κάποτε ἡ Θεολογία καὶ ἡ ἐπιστήμη συμπλήρωναν ἡ μία τὴν ἄλλη, τώρα ἡ ἐπιστήμη ἐγκαθιδρύεται ὡς ὁ ἀντίπαλος τῆς πίστεως, προσπαθώντας νὰ κυριαρχήσῃ σὲ κάθε πτυχή τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη θριαμβεύει, ὁ ἄνθρωπος χάνει τὴν ἐπαφή του μὲ τὴν παράδοση, τὸν Θεό, καὶ κάθε μεταφυσικὴ ἀναζήτηση. Ὁ κόσμος γίνεται πιὸ ἐξηγήσιμος, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος γίνεται πιὸ ἄδειος. Ἡ ἐπιστήμη προσφέρει ἀπαντήσεις στὰ τεχνικὰ καὶ φυσικὰ ζητήματα, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ δώσει λύσεις στὰ μεγάλα ὑπαρξιακὰ ἐρωτήματα πού ἀπασχολοῦν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας.

Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος; Ἡ ἐπιστήμη μᾶς λέει γιὰ τὰ κύτταρα, τὰ γονίδια, τὸ νευρικὸ σύστημα, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς πει τί εἶναι ἡ ψυχὴ, ἡ συνείδηση, ἡ ἐλεύθερη βούληση. Τί εἶναι ἡ ζωὴ; Ἡ βιολογία ἐξηγεῖ τοὺς μηχανισμοὺς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ τί εἶναι τὸ πνεῦμα, ὁ ἔρωτας, ἡ αὐταπάρνηση, ἡ δημιουργία. Ποιό εἶναι τὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως; Ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ ἀποκαλύπτει τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ δώσει σκοπὸ στὴν ἀνθρώπινη πορεία.

Ἀντὶ γι' αὐτὸ, ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο σὲ ἓνα κόσμον ὅπου ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος ἔχουν μέγεθος, ἀλλὰ ἡ ζωὴ δὲν ἔχει σκοπὸ.

Σήμερα, ἡ κοινωνία εἶναι τεχνολογικὰ προηγμένη, ἀλλὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀποπροσανατολισμένη. Ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει περισσότερα γιὰ τὴν ὕλη, ἀλλὰ ἔχει χάσει τὴν ἐπαφὴν του μὲ τὸ πνεῦμα. Σὲ ἓναν κόσμον ὅπου ἡ τεχνολογία ἐλέγχει τὰ πάντα, ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται πιὸ μόνος καὶ ἀποξενωμένος ἀπὸ ποτὲ. Ἡ ἐπιστὴμη προσφέρει ἀνεση, ταχύτητα, πληροφορία, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ γεμίσει τὸ ἐσωτερικὸ κενὸ ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἔλλειψη σκοποῦ.

Ὁ τελικὸς ἀπολογισμὸς εἶναι σαφής· ἡ ἐπιστὴμη μπορεῖ νὰ φέρνει πρόοδο, ἀλλὰ ὅταν ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ διάσταση δὲν ὁδηγεῖ σὲ φῶς, ἀλλὰ σὲ κενό. Ἐκεῖ ποὺ ὁ ἄνθρωπος νόμιζε ὅτι θὰ κατακτοῦσε τὴν ἀπόλυτη γνώση, βρίσκει τελικὰ ὅτι ἔχει χάσει τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς.

Ὁ Χριστὸς ἦλθε στὸν κόσμον ὄχι μόνον γιὰ νὰ ἀποκαλύψει τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ φανερώσει τὸν ἠθικὸ νόμο ποὺ διέπει τὸ σύμπαν. Μέσα ἀπὸ τὴν διδασκαλία Του, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔλαβε μόνον μία θεολογικὴ ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ μία ἀποκάλυψη γιὰ τὸ τί εἶναι ἀληθινὰ καλόν, τί εἶναι δίκαιο καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῆς υπάρξεώς του. Ἡ Θεολογία ἀπαντᾷ στὰ ὑπαρξιακὰ ἐρωτήματα ποὺ βασανίζουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς

ιστορίας· ποιοὶ εἴμαστε, τὶ σημαίνει ἡ ζωὴ, τὶ εἶναι τὸ καλὸ καὶ πῶς μπορούμε νὰ τὸ ἀκολουθήσουμε.

Ἐφ' ὅσον αὐτὲς οἱ ἀλήθειες εἶχαν ἤδη ἀποκαλυφθεῖ, ὁ ἄνθρωπος μπορούσε νὰ ἐπικεντρωθεῖ σὲ ἄλλα ζητήματα, ὅπως ἡ διερεύνηση τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση δὲν ἦταν μία ἐξέγερση ἐνάντια στὴν Θεολογία, ἀλλὰ μία φυσικὴ πορεία πνευματικῆς ἀναζητήσεως, ποὺ ἐστρέφετο ὅχι πιά στὰ ἠθικὰ ἐρωτήματα – ἀφοῦ αὐτὰ ἦταν ἤδη γνωστά – ἀλλὰ στὴν ἐξήγηση τῶν φυσικῶν νόμων ποὺ διέπουν τὸ σύμπαν. Ἡ παρατήρηση, ἡ λογικὴ κατανόηση καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος ἐπέτρεψαν στὸν ἄνθρωπο νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ δημιουργήμα τοῦ Θεοῦ, ὅχι γιὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ αὐτὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐμβαθύνει σὲ αὐτό.

Ἡ ἀληθινὴ ἐπιστῆμη δὲν ἀντιπαρατίθεται στὴν Θεολογία, ἀλλὰ συμπληρώνει τὴν γνῶση. Ἡ θεολογικὴ ἀποκάλυψη μᾶς ὑπέδειξε τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς, ἐνῶ ἡ ἐπιστῆμη βοηθᾷ στὴν κατανόηση τοῦ τρόπου λειτουργίας τῆς κτίσεως. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα δὲν ἦταν ποτὲ ἀντίπαλος τῆς πίστεως, ἀλλὰ μία πορεία ἀναζητήσεως μέσα σὲ ἓναν κόσμον ποὺ ἔχει λογικὴ δομὴ, νομοτέλεια καὶ θεῖο σχέδιο. Ὅταν ἡ ἐπιστῆμη καὶ ἡ Θεολογία πορεύονται ἐν ἀρμονίᾳ, τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν μαθαίνει μόνον πῶς λειτουργεῖ ὁ κόσμος, ἀλλὰ καὶ γιατί ὑπάρχει.

Ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δὲν ἦταν μία ἀντίδραση ἐνάντια στὴν

Θεολογία, αλλά μία πορεία ανακαλύψεως της θείας σοφίας μέσα από την φύση. Οί πρωτοπόροι της έπιστήμης, όπως ο Κοπέρνικος, ο Νεύτων και ο Κέπλερ, δεν έβλεπαν την έρευνά τους ως αντίπαλο της πίστεως, αλλά ως μέσον να κατανοήσουν το μεγαλείο της δημιουργίας του Θεού. Πίστευαν ότι ο κόσμος είναι δομημένος με έναν βαθύτερο λογικό νόμο, έναν νόμο που δεν αναιρεί την θεία παρουσία, αλλά την επιβεβαιώνει.

Όμως, όταν ο Διαφωτισμός ήλθε στην επιφάνεια, ή έπιστήμη άρχισε να αποκόπτεται από την πνευματική της ρίζα. Οί Διαφωτιστές δεν είδαν την έπιστήμη ως ένα μέσον αναζητήσεως της αλήθειας, αλλά ως ένα όπλο εναντίον στην θεολογία. Τόν 19^ο αιώνα, ή έπιστήμη όχι μόνον έγινε αὐτάρκης, αλλά επιχειρήθηκε να παρουσιασθεῖ ως ή μόνη πηγή αλήθειας, με αποτέλεσμα την εξάπλωση του υλισμοῦ και του θετικισμοῦ. Η γνώση του φυσικοῦ κόσμου δεν θεωρήθηκε πια συμπλήρωμα της Θεολογικῆς γνώσεως, αλλά αντίπαλός της.

Καί όμως, ή αληθινή έπιστήμη ποτέ δεν αποκλείει τόν Θεό. Η μελέτη της φύσεως και τῶν νομῶν που διέπουν τὸ σύμπαν ὁδηγεῖ σέ μία βαθύτερη κατανόηση της σοφίας του Δημιουργοῦ. Ένας κόσμος με μαθηματική ακρίβεια, με τάξη, αναλογία και νόημα δεν είναι ένα τυχαῖο χάος, αλλά ένα δημιούργημα που φέρει ένα έσωτερικό σχέδιο. Όταν ή έπιστήμη καλλιεργεῖται μέσα σέ

ένα αληθινά φιλοσοφικό και Θεολογικό πλαίσιο, δεν απομακρύνει τον άνθρωπο από την αλήθεια, αλλά τον πλησιάζει ακόμα περισσότερο στο βαθύτερο μυστήριο της ύπαρξεως.

Η ἐπιστήμη καὶ ἡ Θεολογία δὲν εἶναι ἀντίπαλες ὀψεις τοῦ κόσμου, ἀλλὰ δύο συμπληρωματικὲς ὁδοὶ πρὸς τὴν ἀλήθεια. Ἡ μία ἐρευνᾷ τὸ πῶς λειτουργεῖ ὁ κόσμος, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀποκαλύπτει τὸν βαθύτερο σκοπὸ τῆς ὑπαρξεως. Ὅταν συνεργάζονται, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει μία πληρέστερη θέα τοῦ κόσμου, πού συνδυάζει τὴν λογικὴ ἀνάλυση μὲ τὴν πνευματικὴ σοφία.

Ἡ Ὁρθοδοξία ποτὲ δὲν ἀπέκλεισε τὴν ἐπιστημονικὴ ἐρευνά· ἀντιθέτως, ἡ ἰδέα ὅτι ἡ φύση εἶναι ἓνα ἔργο σοφίας καὶ τάξεως προηγεῖται τῆς ἐπιστημονικῆς παρατηρήσεως. Οἱ Ανατολικοὶ Πατέρες, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν φυσικὴ φιλοσοφία, θεωρῶντας ὅτι ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο σὲ βαθύτερη κατανόηση τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ.

Ὅμως, ὅταν ἡ ἐπιστήμη ἀποκόπτεται ἀπὸ τὴν Θεολογία, ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο σὲ ἀποξένωση. Χωρὶς πνευματικὴ καθοδήγηση, ἡ πρόοδος γίνεται αὐτοσκοπός, δίχως ἠθικὰ ὅρια. Ἡ μηχανιστικὴ θέα τοῦ κόσμου δημιουργεῖ μία ψευδαίσθηση παντοδυναμίας, ἀλλὰ συγχρόνως στερεῖ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ζωῆς. Ἡ

ἐπιστήμη χωρὶς Θεό καταλήγει σὲ ψυχρὸ ὕλισμό, ὅπου ὁ κόσμος θεωρεῖται ἓνα τυχαῖο σύστημα δυνάμεων καὶ ὁ ἄνθρωπος ἓνα παροδικὸ βιολογικὸ ὄν χωρὶς σκοπό.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παράδοξα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας εἶναι ὅτι ἡ Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση ἔλαβε χώρα ὅχι σὲ ἓνα ὑγιὲς καὶ σταθερὸ πνευματικὸ περιβάλλον, ἀλλὰ ἀντιθέτως μέσα σὲ ἓναν σκοτεινὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος ἔχτιζε ἐκ νέου τὴν ταυτότητά του ἐπάνω σὲ διαστρεβλωμένες καὶ ἀποκομμένες βάσεις.

Ἡ Δύση, ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, βρισκόταν σὲ πνευματικὴ σύγχυση. Ἡ παπικὴ ἐξουσία εἶχε ἐγκαταλείψει τὴν Πατερικὴ Θεολογία καὶ εἶχε μετατρέψει τὴν πίστη σὲ νομικιστικὸ σύστημα ἐλέγχου. Ὁ Προτεσταντισμός, ἀντὶ νὰ ἐπαναφέρει τὴν ἀλήθεια, ἐνίσχυσε τὸν ἀτομικισμό καὶ τὴν διάλυση τῆς ἐκκλησιολογίας. Ὁ Διαφωτισμός, ἀντὶ νὰ στηρίξει τὴν ἐπιστήμη ὡς ὄργανο ἀλήθειας, τὴν μετέτρεψε σὲ ὄπλο ἐναντίον τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης δὲν ἦταν ἓνα φυσικὸ προϊόν τοῦ δυτικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μία παραφωνία μέσα σὲ ἓνα σύστημα πνευματικῆς ἀποσυνθέσεως. Οἱ πρῶτοι ἐπιστήμονες (Κοπέρνικος, Γαλιλαῖος, Νεύτων) ἦταν βαθιὰ θρησκευόμενοι ἄνθρωποι καὶ δὲν ἔβλεπαν τὴν ἐπιστήμη ὡς ἀντίπαλο τῆς πίστεως. Ὁ Νεύτων ἔγραψε περισσότερα θεολογικὰ ἔργα ἀπὸ

ἐπιστημονικὰ, ἀναζητῶντας τὴν τάξη καὶ τὴν ἁρμονία τοῦ κόσμου μέσα ἀπὸ τὴν φυσικὴ φιλοσοφία. Ὁ Κοπέρνικος ἦταν ἐκκλησιαστικὸς λειτουργὸς καὶ ἡ ἡλιοκεντρικὴ θεωρία του δὲν ἦταν ἀντίθετη στὴν Θεολογία, ἀλλὰ ἀποκάλυψη τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Γαλιλαῖος δὲν πολεμοῦσε τὴν πίστη, ἀλλὰ τὴν στενὴ καὶ ἀπολυταρχικὴ ἐρμηνεία τοῦ κόσμου ποὺ ἐπέβαλλε ἡ δυτικὴ ἱεραρχία.

Ἡ ἐπιστῆμη ἐξελίχθηκε μὲ βάση τὸ Ἀριστοτελικὸ καὶ Πλατωνικὸ ὑπόβαθρο, ποὺ δὲν ἦταν δημιουργία τῆς Μεσαιωνικῆς Δύσεως, ἀλλὰ μεταφέρθηκε ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία εἶχαν ἤδη ἀναπτύξει μία μεθοδολογία λογικῆς καὶ παρατηρήσεως, ἡ ὁποία διασώθηκε καὶ μεταφέρθηκε στὴν Εὐρώπη μὲ τὴν Ἀναγέννηση. Ἐπομένως, ἡ ἐπιστῆμη δὲν ἦταν ἡ φυσικὴ συνέχεια τοῦ δυτικοῦ τρόπου σκέψεως, ἀλλὰ μία ἀναλαμπὴ μέσα σὲ ἓναν βαρβαρικό κόσμο ποὺ πορευόταν πρὸς τὴν ὕβρη καὶ τὸν μηδενισμό.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παράδοξα τῆς σημερινῆς Δύσεως εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἐπικαλεῖται τὴν ἐπιστῆμη ὡς θεμέλιο τοῦ πολιτισμοῦ της, ἀποδέχεται καὶ ἐπιβάλλει μία ἰδεολογία ἐντελῶς ἀντιεπιστημονικῆ. Ἡ woke ἀτζέντα, ποὺ ἐμφανίζεται ὡς τὸ νέο "δόγμα τῆς προοδευτικῆς κοινωνίας", ἀκυρώνει βασικὲς ἐπιστημονικὲς ἀλήθειες γιὰ χάρη μιᾶς πολιτικῆς καὶ ἰδεολογικῆς ἀτζέντας.

Ἡ woke ἀτζέντα ἀντιστρατεύεται θεμελιώδεις ἐπιστημονικὲς ἀλήθειες καὶ ὅμως ἡ Δύση δὲν ἀντιδρᾷ, ἀλλὰ τὴν ἐπιβάλλει ὡς ἀπόλυτο δόγμα: Ἡ ἐπιστήμη ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὑπάρχουν δύο φύλα, πὺν προσδιορίζονται γενετικὰ (XX καὶ XY). Ἡ woke ἀτζέντα το ἀρνεῖται καὶ προωθεῖ τὴν ιδέα ὅτι τὸ φύλο εἶναι "κοινωνικὴ κατασκευή", ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν βιολογία.

Ἡ νευροεπιστήμη δείχνει ὅτι ὁ ἐγκέφαλος ἀναπτύσσεται διαφορετικὰ σὲ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἡ woke ἀτζέντα ἀκυρώνει ὅποιαδήποτε ἔρευνα πὺν δὲν συμβαδίζει μὲ τὸ ἀφήγημά της. Ἡ φυσιολογία ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχουν ἀνατομικὲς καὶ ὁρμονικὲς διαφορὲς μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πὺν ἐπηρεάζουν τὲς σωματικὲς ἐπιδόσεις. Ὅμως, ἡ woke ἀτζέντα ἐπιβάλλει νὰ διαγωνίζονται βιολογικοὶ ἄνδρες σὲ γυναικεῖα ἀθλήματα, καταργῶντας κάθε ἐπιστημονικὴ λογικὴ.

Ἐδῶ φαίνεται ὅτι ἡ Δύση δὲν ἐνδιαφέρεται πραγματικὰ γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἰδεολογικὴ της ἀτζέντα. Ὅπως ὁ Μεσαίωνας ἔκαιγε ὅποιον ἀμφισβητοῦσε τὴν παπικὴ ἐξουσία, ἔτσι καὶ σήμερα διώκεται ὅποιος ἀμφισβητεῖ τὴν woke ἰδεολογία. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι πλέον ἓνα ἐργαλεῖο γνώσεως, ἀλλὰ ἓνα πολιτικὸ ὅπλο. Χρησιμοποιεῖται μόνο ὅταν ἐξυπηρετεῖ τὴν ἰδεολογικὴ ἀτζέντα καὶ ἀπορρίπτεται ὅταν ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὲς "προοδευτικὲς" ἀντιλήψεις. Ἡ woke ἀτζέντα δὲν ἐπιτρέπει ἀντίλογο, ὅπως ἡ

παπική εξουσία δὲν επέτρεπε ἀντίθετες διδασκαλίες.

Ἡ Δύση ἀντιμετωπίζει ὅ,τι διαφωνεῖ μὲ τὴν woke ἀτζέντα ὡς ἀπαγορευμένο. Πανεπιστήμια δὲν ἐπιτρέπουν ἐπιστήμονες νὰ ἐρευνήσουν "εὐαίσθητα" θέματα. Επιστημονικὰ ἄρθρα λογοκρίνονται ἂν δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν κυρίαρχη ἰδεολογία. Γιατροὶ, ψυχολόγοι καὶ βιολόγοι διώκονται ὅταν μιλάνε ἐνάντια στὰ woke δόγματα. Ἡ Δύση προσκυνᾷ μία ἀντιεπιστημονικὴ "θεολογία", ἐπιβάλλοντας τὴν ὡς νέα "πίστη".

Ἡ Δύση δὲν εἶναι ἡ γῆ τῆς ἐπιστήμης. Δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὴν ἐπιστήμη ὅταν τὴν συμφέρει καὶ τὴν λογοκρίνει ὅταν δὲν συμβαδίζει μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς ἰδεολογίας.

Ἡ woke ἀτζέντα κατέρριψε στὴν πράξη τὸ μῦθο ὅτι ἡ Δύση εἶναι ὁ φορέας τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου. Ἡ Δύση εἶναι πλέον ἓνας θεολογικὸς μηχανισμὸς, μὲ δόγματα, ἀναθέματα καὶ λογοκρισία. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ πραγματικὴ ἐπιστήμη ὁδηγεῖται ἔξω ἀπὸ τὴν Δύση.

Ἡ πραγματικὴ ἐπιστημονικὴ ἀναζήτηση ἦταν καὶ εἶναι μία φωτεινὴ ἀναλαμπή ἐντὸς τῶν μεγάλων περιόδων τοῦ σκοταδισμοῦ· τοῦ Μεσαιωνικοῦ παπισμοῦ, τῆς Προτεστάντικῆς διαλύσεως καὶ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς τοῦ ἰδεολογικοῦ μηδενισμοῦ, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴν ἐπιστήμη γιὰ ἐξουσιαστικοὺς σκοπούς.

Σὲ κάθε ἐποχὴ, ὅσο σκοτεινὴ καὶ ἂν εἶναι, πάντοτε ὑπάρχει ἓνα στοιχεῖο φωτός, μία ἀναλαμπὴ ἀλήθειας ποὺ ξεχωρίζει ἀνάμεσα στὴν γενικὴ παρακμὴ. Τὸ γνωμικὸ "οὐδὲν κακὸν ἀμιγὲς καλοῦ" βρίσκει τέλεια ἐφαρμογὴ στὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπανάσταση, ποὺ ἦταν ἓνα καλὸ στοιχεῖο μέσα σὲ ἓναν σκοτεινὸ κόσμον.

Ἡ ἐποχὴ ποὺ γέννησε τὴν ἐπιστὴμην δὲν ἦταν καθόλου φιλικὴ πρὸς τὴν ἀληθινὴ γνώση. Ἡ Δύση ἦταν πνευματικὰ διαλυμένη, ἐγκλωβισμένη ἀνάμεσα στὴν ἀπολυταρχία τοῦ παπισμοῦ, τὴν σύγχυση τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ τὸν ὑλισμὸ τοῦ Διαφωτισμοῦ. Ὅμως, ἡ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ σβῆσει ἐντελῶς καὶ κάποια φωτεινὰ πνεύματα ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἓναν χώρο ἐκφράσεως. Τὰ ἀνώτερα πνεύματα δὲν μποροῦν νὰ ἐγκλωβιστοῦν ἐντελῶς σὲ ἓνα σκοτεινὸ σύστημα, ἀλλὰ θὰ βροῦν τρόπους νὰ ἀναζητήσουν τὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἐπιστὴμην ἀπετέλεσε διέξοδο γιὰ ὅσους ἐνιωθάν τὴν δυτικὴ στασιμότητα, ἀναζητῶντας μία τάξιν ποὺ ὁ παπισμὸς καὶ ὁ Προτεσταντισμὸς εἶχαν διαλύσει. Ἡ Ἀναγέννηση ἔφερε πίσω τὴν Ἑλληνικὴ σκέψιν, δίνοντας ἐργαλεῖα γιὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς φυσικῆς ἀλήθειας. Ἔτσι, ἡ ἐπιστὴμην γεννήθηκε μέσα σὲ ἓνα περιβάλλον σκοταδισμοῦ, ὅχι ἐπειδὴ ὁ κόσμος ἦταν ἕτοιμος γι' αὐτήν, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὰ φωτεινὰ πνεύματα ἔπρεπε κάπου νὰ στραφοῦν.

Ἡ γνώση ἀνέτειλε ὅχι ἐπειδὴ ἡ Δύση τὴν ἀναζήτησε, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος πάντοτε ποθεῖ τὴν ἀλήθεια. Τελικὰ, ἡ ἐπιστήμη, ἀντὶ νὰ ὀδηγήσει τὴν Δύση σὲ μία νέα πνευματικὴ ἀνθηση, οἰκειοποιήθηκε καὶ διαστρεβλώθηκε ἀπὸ αὐτὴν ὥς ἓνα ἐργαλεῖο ἀθεϊστικῆς προπαγάνδας.

Ἡ ἀληθινὴ πρόοδος δὲν βρίσκεται στὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς ἐπιστήμης, οὔτε στὴν ἀπόρριψη τῆς λογικῆς, ἀλλὰ στὴν σύνθεση τῆς γνώσεως τοῦ φυσικοῦ κόσμου μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπιστήμη φωτίζει τὴν δημιουργία, ἀλλὰ μόνον ἡ Θεολογία μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει τὸν Δημιουργό. Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας, ὅταν συνδέει τὴν γνώση μὲ τὴν πίστη, ὀδηγεῖ σὲ μία πραγματικὴ κατανόηση τοῦ κόσμου, ποὺ δὲν περιορίζεται μόνον στὴν ὕλη, ἀλλὰ ἀγκαλιάζει καὶ τὸ αἰώνιο.

5. Ἡσυχασμὸς καὶ ἐπιστήμη: Ἡ ἐμπειρική ὁδὸς πρὸς τὴν γνῶση

Στὴν σύγχρονη σκέψη κυριαρχεῖ ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πνευματικὴ ἐμπειρία εἶναι δύο ἀντίπαλες δυνάμεις, πὺν βρίσκονται σὲ διαρκῆ σύγκρουση. Ἡ ἐπιστήμη, λέγεται, βασίζεται στὴν λογικὴ καὶ στὴν ἐμπειρικὴ ἐπαλήθευση, ἐνῶ ἡ πνευματικὴ ἀναζήτηση στηρίζεται σὲ δόγματα, πίστη καὶ ὑποκειμενικὲς ἐμπειρίες. Ὅμως, αὐτὴ ἡ διάκριση εἶναι ἐπιφανειακὴ καὶ ὀφείλεται σὲ μία στενὴ κατανόηση τοῦ τί σημαίνει γνῶση.

Ἐὰν ἐξετάσουμε τὴν μεθοδολογία τους, θὰ δούμε ὅτι καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ ἡσυχασμὸς μετέρχονται τὴν ἴδια βασικὴ διαδικασία ἀναζητήσεως τῆς ἀλήθειας. Καὶ οἱ δύο στηρίζονται στὴν ἐμπειρία καὶ τὴν παρατήρηση, δηλαδὴ στὴν συστηματικὴ μελέτη τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἐπιστήμη ἐξετάζει τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ἐνῶ ὁ ἡσυχασμὸς ἐξερευνᾷ τὰ βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἐπιστήμονας δοκιμάζει τὶς θεωρίες του στὸ ἐργαστήριον, ὁ ἡσυχαστὴς δοκιμάζει τὴν ἀλήθεια τῆς προσευχῆς στὴν πράξη. Ἐπειτα ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάλυση· ὁ ἐπιστήμονας ἐξετάζει τὰ δεδομένα του, ὁ ἡσυχαστὴς ἐξετάζει τὶς ἐσωτερικὲς καταστάσεις πὺν βιώνει. Καὶ τέλος, ἔρχεται ἡ ἐπαλήθευση· ἡ ἐπιστήμη δέχεται μία θεωρία ὅταν ἐπιβεβαιώνεται μὲ ἐπαναλαμβανόμενα πειράματα, ὁ ἡσυχαστὴς

ἐπιβεβαιώνει τὴν πνευματικὴ πορεία του ὅταν φθάνει στὴν ἡσυχία καὶ τὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

Ἐνα κρίσιμο στοιχεῖο ἐδῶ εἶναι ὅτι, ὅπως ἡ ἐπιστήμη ἐπιβεβαιώνει τὰ πορίσματά της μὲ ἐπαναλαμβανόμενες παρατηρήσεις καὶ πειράματα ποὺ δίνουν τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα, ἔτσι καὶ ὁ Ἡσυχασμὸς ἔχει ἀποδώσει τὶς ἴδιες ἀλήθειες σὲ ὅσους τὸν ἐφάρμοσαν σὲ διαφορετικούς τόπους καὶ χρόνους.

Ἡ πνευματικὴ ἐμπειρία τῶν Πατέρων δὲν εἶναι ἄναρχη ἢ ὑποκειμενική, ἀλλὰ ἐπαναλαμβάνεται σταθερὰ μέσα στὴν Ἐκκλησία, ὅπως ἀκριβῶς ἓνας φυσικὸς νόμος δὲν ἀλλάζει, ἀλλὰ ἐπιβεβαιώνεται ξανά καὶ ξανά. Ὅπως ὁ ἐπιστήμονας γνωρίζει ὅτι ἓνα φυσικὸ φαινόμενο δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἐρμηνεία του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ ὑπαρξή του, ἔτσι καὶ ὁ Ἡσυχαστὴς γνωρίζει ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐμπειρία του δὲν εἶναι ἀπλῶς ψυχολογικὴ ἢ ὑποκειμενική, ἀλλὰ πραγματικὴ καὶ ἐπαναλαμβανόμενη μέσα στὴν Ἱερὰ Παράδοση.

Ὅλοι οἱ Πατέρες, ἀπὸ τὶς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου, τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους, μέχρι τὶς πόλεις καὶ τὶς σύγχρονες Ὁρθόδοξες κοινότητες, ἔχουν καταλήξει στὰ ἴδια συμπεράσματα· ὅτι ἡ Ἡσυχία ὁδηγεῖ στὴν θέωση, ὅτι ὁ νοερὸς ἀγὼν εἶναι πραγματικὸς καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται ὄχι ὡς μία ἀφηρημένη ιδέα, ἀλλὰ ὡς μία ὄντως βιώσιμη ἐμπειρία.

Ακριβῶς ὅπως ἡ ἐπιστήμη ἀνακαλύπτει τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἡ Ἑσυχαστικὴ Παράδοση ἀνακαλύπτει τοὺς πνευματικοὺς νόμους. Καὶ ὅπως ἡ πραγματικὴ ἐπιστήμη δὲν ἀναιρεῖται μὲ τὸν χρόνον, ἀλλὰ ἐπαληθεύεται ἀπὸ νέα δεδομένα, ἔτσι καὶ ἡ ἐμπειρία τῆς Ὁρθοδόξου ζωῆς ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ κάθε γενιὰ πὺν βαδίζει τὴν ἴδια ὁδὸ τῆς νοερᾶς προσευχῆς.

Ἐπομένως, ἡ ἀντίθεση πὺν πολλοὶ βλέπουν μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ θεολογίας δὲν εἶναι πραγματικὴ, ἀλλὰ ἐπιφανειακὴ. Καὶ οἱ δύο πορεῖες ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθεια μὲ ἐμπειρικὸ τρόπο – ἡ μία μέσα ἀπὸ τὴν μελέτη τῆς φύσεως, ἡ ἄλλη μέσα ἀπὸ τὴν μελέτη τῆς ψυχῆς καὶ τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Ἡ ἐπιστήμη ἀποτελεῖ μία συστηματικὴ πορεία ἀνακαλύψεως τῆς ἀλήθειας, βασισμένη στὴν ἐμπειρία καὶ τὴν ἐπαλήθευση. Δὲν στηρίζεται σὲ ἀφηρημένες θεωρίες ἢ δόγματα, ἀλλὰ σὲ μία μεθοδικὴ διαδικασία πὺν ἐπιτρέπει στὸν ἄνθρωπο νὰ κατανοήσῃ τὸν φυσικὸ κόσμον μέσα ἀπὸ τὴν παρατήρηση καὶ τὴν λογικὴ ἀνάλυση.

Ἡ δομὴ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἀκολουθεῖ τέσσερα βασικὰ στάδια. Πρῶτον, ὁ ἐπιστήμονας **παρατηρεῖ** τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ καταγράφει τὰ δεδομένα τους. Ἐπειτα, βασισμένος σὲ αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις, **ἀναπτύσσει ὑποθέσεις**, προσπαθώντας νὰ ἐξηγήσῃ τὴν λειτουργία τους. Στὸ τρίτο στάδιο, ἡ ὑπόθεση **ἐπαληθεύεται ἢ διαψεύδεται** μὲ πειραματισμό,

όπου τὰ δεδομένα ἐλέγχονται μέσα ἀπὸ ἐπαναλαμβανόμενες δοκιμές. Τέλος, ἐὰν τὰ ἀποτελέσματα εἶναι συνεπῇ καὶ προβλέψιμα, ἡ ἐπιστήμη **διαμορφώνει θεωρίες**, ποὺ ὅμως παραμένουν ἀνοικτὲς σὲ νέα δεδομένα καὶ βελτιώσεις.

Ἡ ἐπιστήμη ἐστιάζει στὴν **ἐμπειρική ἀλήθεια**, δηλαδή στὴν κατανόηση τῶν φαινομένων μὲ ἐξωτερικὴ μελέτη τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικότητα θεωρεῖται κατανοητὴ καὶ προβλέψιμη, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν φυσικοὶ νόμοι ποὺ διέπουν τὴν λειτουργία της. Ἐπομένως, ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση δὲν εἶναι στατική, ἀλλὰ διαρκῶς ἐξελίσσεται, ἐπαληθεύεται καὶ βελτιώνεται μὲ νέες ἀνακαλύψεις.

Αὐτὴ ἡ μεθοδολογικὴ προσέγγιση δείχνει ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα σύνολο γνώσεων, ἀλλὰ μία ζωντανὴ διαδικασία ἀναζητήσεως τῆς ἀλήθειας. Ὅμως, τί συμβαίνει ὅταν συγκρίνουμε αὐτὴν τὴν μέθοδο μὲ τὴν πνευματικὴ ἀναζήτηση καὶ τὴν Ἑσυχαστικὴ Παράδοση; Ἐχουν ὄντως τόσες διαφορὲς ὅσες πιστεύεται, ἢ μὴπῶς κρύβουν ὁμοιότητες ποὺ ἀναδεικνύουν μία βαθύτερη ἐνότητα μεταξὺ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς γνώσεως;

Ὁ Ἑσυχασμὸς ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς βαθύτερες πνευματικὲς παραδόσεις τῆς Ὁρθοδοξίας, προσφέροντας μία ἐμπειρικὴ ὁδὸ γιὰ τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι μία θεωρητικὴ

προσέγγιση ἢ ἓνα σύνολο φιλοσοφικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ μία ζωντανή μέθοδος πού ἀποσκοπεῖ στήν ἄμηση καὶ βιωματική ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό.

Ἡ Ὑσυχαστική Παράδοση στηρίζεται σέ μία **ἐμπειρική μέθοδο**, πού μπορεῖ νά παραλληλιστεῖ μέ τήν ἐπιστημονική διαδικασία. Ὁ Ὑσυχαστής **παρατηρεῖ** τόν ἑαυτό του καὶ τήν ψυχή του, μέσα ἀπό **τήν ἡσυχία καὶ τήν νοερά προσευχή**, ἀπομακρύνοντας τίς ἀναστατώσεις τοῦ κόσμου. Ἐπειτα, ἀκολουθεῖ τò **στάδιο τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀγῶνος**, ὅπου ἀσκεῖται συστηματικά σέ νηστεία, μετάνοια, προσευχή καὶ καθαρό βίωμα, ὅπως ὁ ἐπιστήμονας ἐπαληθεύει μία θεωρία μέσα ἀπό πειραματισμό. Στήν κορύφωση, ὁ Ὑσυχαστής **φθάνει στὸν φωτισμό καὶ τήν θέωση**, μία κατάσταση πού ἀποτελεῖ τήν **ἐπιβεβαίωση** καὶ τήν **ἐπαλήθευση** τῆς Θεολογικῆς Ἀλήθειας μέσα στήν ὑπαρξή του.

Ὅπως ἡ ἐπιστήμη ἀναζητεῖ τήν γνώση τοῦ φυσικοῦ κόσμου μέσα ἀπὸ συστηματική ἐμπειρία, ἔτσι καὶ ὁ Ὑσυχασμὸς ἐπιδιώκει τήν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ μιὰ συγκεκριμένη μέθοδο. Ἡ διαφορὰ τους δὲν βρίσκεται στήν μεθοδολογία, ἀλλὰ στὸ ἀντικείμενο τῆς γνώσεως· ἡ μιὰ πορεία γνωρίζει τήν δημιουργία, ἡ ἄλλη τὸν Δημιουργό. Ἐτσι, ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ Ὑσυχασμὸς δὲν εἶναι ἀντίθετοι δρόμοι, ἀλλὰ δύο μορφές ἀναζητήσεως

τῆς ἀλήθειας, πὺν μποροῦν νὰ συνυπάρχουν ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ τὴν ἀληθινὴ σοφία.

Ὁ Ἡσυχασμὸς εἶναι μιὰ πειραματικὴ Θεολογία, ὅπως ἡ ἐπιστήμη εἶναι μιὰ πειραματικὴ φυσιολογία. Δὲν ἔχει χαρακτηρὰ ἀφηρημένης θεωρίας, ἀλλὰ ἐφαρμόζεται μέσα ἀπὸ συστηματικὴ ἐμπειρικὴ πρακτικὴ, ὅπως ἡ ἐπιστήμη ἐξετάζει τὴν φύση μέσα ἀπὸ τὴ μεθοδικὴ παρατήρηση καὶ τὸ πείραμα.

Σὲ ἀμφοτέρους τὶς περιπτώσεις, ἡ ἀλήθεια ἀνακαλύπτεται, δὲν ἐπιβάλλεται. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀποδέχεται ἓνα ἀξίωμα χωρὶς δοκιμὴ, ἀλλὰ τὸ ἐρευνᾷ καὶ τὸ ἐπιβεβαιώνει ἢ τὸ ἀπορρίπτει. Ἔτσι, καὶ ὁ ἡσυχαστὴς δὲν ἀποδέχεται θεωρητικὰ ὅσα λένε οἱ Πατέρες, ἀλλὰ δοκιμάζει τὴν ὁδὸ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς προσευχῆς, μέχρι πὺν ἐπιβεβαιώνει μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία του ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι πραγματικὴ καὶ μεταμορφωτικὴ.

Ἡ ἐμπειρία εἶναι ὁ βασικὸς μηχανισμὸς ἀναζητήσεως τοῦ ἀληθινοῦ καὶ στὶς δύο προσεγγίσεις. Ἡ ἐπιστήμη μελετᾷ τὸν φυσικὸ κόσμον, ὁ Ἡσυχασμὸς μελετᾷ τὸν πνευματικὸ κόσμον. Ἡ ἐπιστήμη στηρίζεται στὴν παρατήρηση τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὁ Ἡσυχασμὸς στηρίζεται στὴν παρατήρηση τῆς ψυχῆς. Καὶ οἱ δύο ὁδηγοῦν σὲ ἓναν βαθύτερον κόσμον, πὺν ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ πραγματικότητα πὺν βλέπουμε.

Ἄρα, ἡ ἀληθινὴ σύγκρουση δὲν εἶναι μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ Θεολογίας, ἀλλὰ μεταξὺ ἐπιστήμης μὲ πίστη καὶ ἐπιστήμης χωρὶς μεταφυσικὴ διάσταση. Ὅταν ἡ ἐπιστήμη λειτουργεῖ μέσα σὲ ὅρια σεβασμοῦ τῆς ὑπερβατικῆς πραγματικότητος, ὁδηγεῖ στὴν κατανόηση τοῦ κόσμου καὶ μπορεῖ νὰ ἔχει ὄντως θετικὰ ἀποτελέσματα. Ὅταν ἀντιθέτως ἐγκαταλείπει τὴν πνευματικὴ διάσταση, καταλήγει σὲ ὕβρη, προσπαθώντας νὰ ἐρμηνεύσει τὰ πάντα μὲ ὅρους ὑλιστικoὺς καὶ πεπερασμένους.

Ἡ γνῶση τῆς φύσεως καὶ ἡ γνῶση τοῦ Θεοῦ δὲν ἀναιροῦν ἀλλήλας, ἀλλὰ συμπληρώνονται. Ὁ πραγματικὸς σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ κυριαρχία τοῦ ἑνὸς τρόπου γνῶσεως πάνω στὸν ἄλλο, ἀλλὰ ἡ σύνθεση μιᾶς ὁλοκληρωμένης θεάσεως τοῦ κόσμου, τόσο τοῦ πνευματικοῦ ὅσο καὶ τοῦ ὑλικοῦ.

Ἐνα βαθύτερο κοινὸ στοιχεῖο μεταξὺ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ τους δομὴ. Ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἀνήκουν σὲ διαφορετικοὺς κόσμους καὶ οἱ δύο στηρίζονται σὲ βασικὲς ἀρχές ποὺ δὲν ἀποδεικνύονται ἐντὸς τοῦ ἰδίου τοῦ συστήματός τους, ἀλλὰ θεωροῦνται θεμελιώδεις ἀλήθειες ποὺ ἐπιβεβαιώνονται μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία καὶ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογή.

Ἡ ἐπιστήμη θεμελιώνεται σὲ ἀξιώματα, δηλαδὴ προτάσεις ποὺ δὲν ἀποδεικνύονται μὲ αὐστηρὴ λογικὴ ἐντὸς τοῦ ἴδιου τοῦ πλαισίου της, ἀλλὰ ἀποδέχονται ὡς δεδομένες, ἐπειδὴ

ἐπιβεβαιώνονται σταθερὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία. Τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ φυσικὴ βασίζονται σὲ τέτοιες ἀναπόδεικτες ἀρχές.

Ὁλὴ Μηχανικὴ στηρίζεται στοὺς τρεῖς νόμους τοῦ Νεύτωνα, ὁ Ἡλεκτρομαγνητισμὸς στὶς ἐξισώσεις τοῦ Μάξουελ, ἡ Θερμοδυναμικὴ στοὺς τρεῖς νόμους τῆς, Γεωμετρία στὰ δικά τῆς ἀξιώματα.

Χωρὶς αὐτὰ τὰ ἀξιώματα, ἡ ἐπιστῆμη θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ ὑπάρξει, καθὼς ὅλες οἱ θεωρίες τῆς ἐδράζονται πάνω τους. Δὲν ἀποδεικνύονται, ἀλλὰ ἐπιβεβαιώνονται διαρκῶς μέσα ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τους καὶ τὴν συνέπειά τους στὴν πραγματικότητα.

Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἔχει μία παρόμοια δομὴ. Στηρίζεται στὰ δόγματα, ποὺ εἶναι ἀποκεκαλυμμένες ἀλήθειες, μὴ ἀποδείξιμες μὲ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ, ἀλλὰ ἐπιβεβαιωμένες μέσα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωὴ, τὴν ἐμπειρίαν τῶν Ἀγίων καὶ τὴν ἀδιάκοπη Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ δόγμα τῆς Ἀγίας Τριάδος· ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ ταυτοχρόνως τριπρόσωπος – μυστήριον ποὺ δὲν κατανοεῖται μὲ λογικὴ ἀπόδειξη, ἀλλὰ βιώνεται μέσα ἀπὸ τὴν Θεία Χάρη. Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ· ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς νὰ παύσει νὰ εἶναι Θεός, προσφέροντας τὴν θέωση στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ θέωση· ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ μετέχει στὴν Θεία ζωὴ, ποὺ δὲν εἶναι

ένα ήθικόν σύστημα, ἀλλὰ πραγματικὴ μεταμόρφωση μέσα ἀπὸ τὴν Χάρη τοῦ Θεοῦ.

Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, ἡ γνώση δὲν ἐπιβάλλεται, οὔτε προέρχεται ἀπὸ ἕναν αὐθαίρετο συλλογισμό, ἀλλὰ ἀνακαλύπτεται καὶ ἐπιβεβαιώνεται μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία. Ὁ ἐπιστήμονας δὲν "ἐφευρίσκει" τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἀλλὰ τοὺς παρατηρεῖ, τοὺς μελετᾷ καὶ τοὺς ἐφαρμόζει. Ὁ ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας δὲν "ἐφευρίσκει" τὸν Θεό, ἀλλὰ Τὸν βιώνει, ὡς προσωπικὴ καὶ ἀληθινὴ πραγματικότητα.

Ἐπομένως, ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀποδείξιμη ἐνῶ ἡ Θεολογία ὄχι. Ἐκεῖνο ποὺ συμβαίνει εἶναι ὅτι καὶ τὰ δύο συστήματα ἐδράζονται σὲ ἀλήθειες ποὺ ἐπιβεβαιώνονται μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία – ἡ ἐπιστήμη στὸν φυσικὸ κόσμον, ἡ Θεολογία στὸν πνευματικὸ κόσμον.

Ὅταν ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ Θεολογία λειτουργοῦν ὡς συμπληρωματικὲς ὁδοὶ ἀναζητήσεως τῆς ἀλήθειας, ὁ ἄνθρωπος ἔχει πληρότητα καὶ ἀληθινὴ πρόοδο. Ἀντίθετα, ὅταν ἡ ἐπιστήμη ἀποκόπτεται ἀπὸ τὴν ήθικὴ καὶ μεταφυσικὴ διάστασή της, καταλήγει νὰ ἀντικαθιστᾷ τὴν Θεολογία μὲ μία νέα μορφή δογματισμοῦ· τὴν λατρεία τοῦ θετικισμοῦ, ποὺ βλέπει τὸν ἄνθρωπον ὡς μία βιολογικὴ μηχανὴ χωρὶς βαθύτερον σκοπὸ.

Συνεπῶς, ἡ πραγματικὴ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας δὲν ἀπαιτεῖ ἀντιπαλότητα μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ Θεολογίας, ἀλλὰ μία σύνθεση ποὺ ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ Ἀλήθεια εἶναι μία· ἡ ἐπιστήμη ἀποκαλύπτει τὸν τρόπο ποὺ λειτουργεῖ ὁ κόσμος καὶ ἡ Θεολογία τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὅποιο ὁ κόσμος ὑπάρχει.

Σὲ ὅλη τὴν Ἱστορία, ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας ἐξελίχθηκε μὲ δύο παράλληλους δρόμους· τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν Θεολογία. Ἐνῶ καὶ οἱ δύο ἀναζητοῦν τὴν γνώση, ἡ μεγάλη τους διαφορὰ βρίσκεται στὸν στόχο τους. Ἡ ἐπιστήμη ἐπικεντρώνεται στὴν ἐξερεύνηση τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ἐνῶ ἡ Θεολογία στὴν ἀναζήτηση τοῦ ὑπερβατικοῦ νοήματος τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐπιστήμη ἀπαντᾷ στὸ «πῶς» – πῶς λειτουργοῦν τὰ φυσικὰ φαινόμενα, πῶς διαμορφώνονται οἱ νόμοι τῆς φύσεως, πῶς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐξερευνήσῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὸ περιβάλλον του. Ἡ ἐξέλιξη τῆς φυσικῆς, τῆς χημείας, τῆς βιολογίας καὶ τῆς τεχνολογίας ἔχει καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπο ἱκανὸ νὰ ἐξηγῇ μὲ ἀκρίβεια μηχανισμοὺς ποὺ κάποτε ἦταν μυστήρια.

Ἡ Θεολογία, ἀντιθέτως, ἀπαντᾷ στὸ «γιατί» – γιατί ὑπάρχει ὁ κόσμος, γιατί ὁ ἄνθρωπος ἔχει συνείδηση, γιατί ὑπάρχει ἀλήθεια, ἀγαθότητα καὶ σκοπός. Ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ ἐξηγῇ τὴν δομὴ τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ ἐὰν ὁ

κόσμος ἔχει λόγο ύπάρξεως, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἔχει μία βαθύτερη ἀποστολή, ἢ ἐὰν ὑπάρχει μία υπέρτατη Ἀλήθεια πέρα ἀπὸ τὸ ὁράτο.

Χωρὶς τὴν θεολογικὴν διάσταση, ἡ ἐπιστήμη καταλήγει σὲ ὕλη χωρὶς σκοπὸν, σὲ μία μηχανιστικὴ θεώρηση τῆς πραγματικότητος ποὺ ἀποκόπτει τὴν γνώση ἀπὸ τὸ βαθύτερον νόημά της. Ἡ σύγχρονη κοινωνία, παρ' ὅλο ποὺ ἔχει ἀναπτύξει τεχνολογία ποὺ ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς δὲν εἶχε ξαναγνωρίσει, παραμένει ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ ἀποπροσανατολισμένη. Ὁ ἄνθρωπος ξέρει πῶς νὰ ταξιδεύει στὸ διάστημα, ἀλλὰ ὄχι πῶς νὰ βρεῖ εἰρήνη μέσα του. Ἐχει κατανοήσει τὴν γενετικὴ δομὴ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαντήσῃ τί εἶναι ἡ ζωή.

Ἡ ἀληθινὴ γνώση δὲν ἀρκεῖται μόνο στὴν ἐξωτερικὴ ἐπιστημονικὴ κατανόηση, ἀλλὰ χρειάζεται τὸν συνδυασμὸν ἐπιστήμης καὶ Θεολογίας. Ἡ ἐπιστήμη ἀποκαλύπτει τὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἡ Θεολογία φωτίζει τὸν σκοπὸν τῆς υπάρξεώς του. Ὅταν ἀποκοπῇ ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ ἄνθρωπος ἢ χάνει τὴν σύνδεση μὲ τὴν ὕλικήν πραγματικότητα, ἢ χάνει τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ζωῆς.

Σὲ ὅλη τὴν ἱστορία, ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας δὲν ἦταν μονομερὴς, ἀλλὰ περιελάμβανε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν πνευματικὴ ἐμπειρία. Ἡ πραγματικὴ γνώση προκύπτει ὅταν αὐτὲς οἱ δύο διαστάσεις συνδυάζονται, δίνοντας μία

όλοκληρωμένη κατανόηση του κόσμου. Ἡ ἐπιστήμη ἀποκαλύπτει τὴν δομὴ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ἐνῶ ὁ Ἡσυχασμὸς ἀνοίγει τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ θέαση καὶ τὴν Θεογνώσια.

Ἡ ἐπιστήμη χωρὶς μεταφυσικὴ θεώρηση γίνεται ἀπρόσωπη καὶ μηχανιστικὴ. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ μόνον τὴν φυσικὴ γνώση, ἀλλὰ δὲν ἐξερευνᾷ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ὑπάρξεως, ἡ ἐπιστήμη γίνεται ἓνα καθαρὰ τεχνοκρατικὸ ἐργαλεῖο. Ἡ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη μπορεῖ νὰ προχωρᾷ, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος παραμένει ἐσωτερικὰ ἀνόητος, χαμένος μέσα σὲ ἓναν κόσμο ποὺ λειτουργεῖ μηχανιστικὰ χωρὶς σκοπό.

Ἀντίστοιχα, ἡ θρησκεία χωρὶς τὴν προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ὀδηγεῖ σὲ φανατισμό, νομικισμό καὶ ἀποξένωση ἀπὸ τὴν πραγματικὴ σχέση μὲ τὸν Δημιουργό. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν στηρίζεται σὲ ἀφηρημένες ιδέες ἢ θεωρητικὲς ἀποδείξεις, ἀλλὰ σὲ μία βιωματικὴ σχέση μὲ τὸν Θεό, ἡ ὁποία ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τοὺς Ἁγίους ποὺ ἔζησαν τὴν θεία πραγματικότητα μέσα ἀπὸ τὴν ἡσυχαστικὴ παράδοση.

Γι' αὐτὸ, ἡ Ὁρθοδοξία ποτὲ δὲν ἦταν ἐχθρὸς τῆς ἐπιστήμης. Ἀντιθέτως, πάντοτε τὴν ἐβλεπε ὡς μέσον κατανόησεως τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ὡς ἓνα ἐργαλεῖο ποὺ μπορεῖ νὰ βοηθᾷ τὸν ἄνθρωπο νὰ θαυμάσει τὴν τάξη καὶ τὴν ἀρμονία τῆς δημιουργίας. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀπειλεῖ τὴν πνευματικὴ ζωὴ, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ γίνει

όλοκληρωμένη μόνον όταν ἐνταχθεῖ μέσα σὲ ἓνα πλαίσιο θείας σοφίας. Ἡ πραγματικὴ πρόοδος δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀποκοπὴ τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὴν Θεολογία, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἔνωσή τους σὲ μία ὀλοκληρωμένη θέαση τῆς Ἀλήθειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΟΜΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

1. Ῥωμανία – Ἡ Αὐτοκρατορία πού ἔζησε 1100 χρόνια

Στίς ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ Ῥωμαϊκή Αὐτοκρατορία ἦταν ἓνα ἐνιαῖο κράτος πού ἔνωσε ὑπὸ μία πολιτική καὶ πολιτιστική τάξη ὅλο τὸν τότε γνωστὸ κόσμο. Ὄταν ὁ Χριστιανισμὸς ἐγίνε ἐπίσημη θρησκεία τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ χριστιανική παράδοση ἔλαβε ἓναν παγκόσμιο χαρακτήρα, συνδέοντας τὴν πνευματική ζωή μὲ τὴν πολιτική καὶ κοινωνική ὀργάνωση.

Ὅμως, ἡ ἔκπτωση τῆς Δύσεως τὸν 5^ο αἰῶνα καὶ ἡ κατάρρευση τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (476 μ.Χ.) ὀδήγησε σὲ ἀντίθετες πορείες τὴν Ἑσπερία καὶ τὴν Ἀνατολή. Ἡ Δύση ἔπεσε στὰ χέρια τῶν βαρβάρων, χάνοντας τὴν πολιτική καὶ πνευματική συνέχεια πού τὴν

συνέδεε μὲ τὸ Ῥωμαϊκὸ παρελθόν της. Ἐκεῖ ἐδημιουργήθησαν φεουδαρχικὲς κοινωνίες, ὅπου ὁ πάπας ἀνέλαβε κοσμικὴ ἐξουσία, προσπαθώντας νὰ ἐπανενώσει τὴν Δύση ὑπὸ τὴν κυριαρχία του.

Ἀντιθέτως, ἡ Ἀνατολή, μὲ κέντρο τὴν Κωνσταντινούπολη, συνέχισε ἀδιάλειπτα τὴν Ῥωμαϊκὴ πολιτικὴ καὶ διοικητικὴ παράδοση, ἐξελίσσοντάς τὴν σὲ μία μοναδικὴ σύνθεση Ἑλληνικῆς παιδείας, Ῥωμαϊκοῦ διοικητικοῦ συστήματος καὶ Ὁρθοδόξου πνευματικότητος. Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ὑπῆρξε ἡ αὐθεντικὴ συνέχεια τῆς Ῥώμης, διατηρώντας ἓνα πολιτικὸ καὶ θεολογικὸ μοντέλο βασισμένον στὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ, τοῦ κράτους καὶ τῆς πίστεως.

Ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐμφανίζεται συνειδητοποιώντας ὅτι ἡ Δύση «ἐπανεκκίνησε» ἀπὸ τὸ μηδέν, ἐπειδὴ ἔχασε τὴν πολιτικὴ συνέχειά της, ἐνῶ ἡ Ἀνατολή συνέχισε ἀνεμπόδιστα τὴν πορεία της. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ καθορίζει τὶς δύο παραδόσεις μέχρι καὶ σήμερα.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἦταν ἀπλῶς μία ἀκόμη αὐτοκρατορία, ἀλλὰ ἡ μόνη αὐτοκρατορία στὴν Ἱστορία ποὺ ἐπεβίωσε περισσότερο ἀπὸ ἑνδεκα αἰῶνες, ἀποτελώντας μία συνεχῆ γεωπολιτικὴ καὶ πολιτισμικὴ δύναμη. Ἀπὸ τὸ 330 μ.Χ., ὅταν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἵδρυσε τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ μετέφερε σὲ αὐτὴν τὴν Πρωτεύουσα τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, μέχρι τὸ 1453 μ.Χ., ὅταν ἡ Πόλη ἔπεσε στὰ χέρια τῶν

Ὁθωμανῶν, ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία παρέμεινε ὁ κεντρικὸς παράγοντας τοῦ Ἑλληνορθόδοξου κόσμου.

Ἡ ιδιομορφία τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦταν μόνον ἡ χρονικὴ διάρκεια τῆς ὑπάρξεώς της, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κατάφερε νὰ διατηρήσει τὴν ἐνότητά της. Σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλες μεγάλες αὐτοκρατορίες, ποὺ εἴτε διελύθησαν (Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, Καρολίγγειοι, Ἀραβικὰ Χαλιφάτα), εἴτε μετεσχηματίσθησαν ῥιζικὰ (Ἀγία Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία), ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία κατῴρθωσε νὰ διατηρήσει βασικὰ στοιχεῖα τῆς ταυτότητός της, παρὰ τὶς σημαντικὲς ἀλλαγὲς καὶ προσαρμογὲς ποὺ ὑπέστη λόγω ἐξωτερικῶν πιέσεων καὶ ἐσωτερικῶν κρίσεων.

Ἡ μακροβιότητα αὐτὴ δὲν ἦταν τυχαία. Στηρίχθηκε σὲ πολιτικές, θεσμικὲς, πολιτιστικὲς καὶ πνευματικὲς βάσεις, ποὺ τῆς ἐπέτρεπαν νὰ ἀνακάμπτει κάθε φορὰ ποὺ βρισκόταν σὲ κρίση. Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ μυστικὰ τῆς μακροζωΐας τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ ἐξαιρετικὴ προσαρμοστικότητά της στὰ νέα δεδομένα. Ἐνῶ ἄλλες αὐτοκρατορίες κατέρρευσαν ὅταν ἀντιμετώπισαν κρίσεις, ἡ Ῥωμανία ἀνασχηματίστηκε πολλαπλὲς φορὲς καὶ κατόρθωσε νὰ ἐπιβιώσει. Ἡ πολιτικὴ καὶ

στρατιωτική δομή της δὲν ἦταν στατική, ἀλλὰ ἀνανεωνόταν ὅποτε ὑπῆρχε ἀνάγκη.

Ἐνα ἀπὸ τὰ καλύτερα παραδείγματα πολιτικῆς προσαρμοστικότητος ἦταν ἡ ὀργάνωση τοῦ συστήματος τῶν θεμάτων, ποὺ ἐπέτρεψε στὴν Αὐτοκρατορία νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν ἀπειλὴ τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Σλάβων τὸν 7^ο αἰῶνα. Παλαιότερα, ἡ Ῥωμαϊκὴ στρατιωτικὴ δομὴ βασίζετο σὲ μόνιμους λεγεωνάριους ποὺ ἐπιστρατεύοντο ἀπὸ τὶς πόλεις καὶ τὶς ἐπαρχίες. Ὅμως, ὅταν ἡ Αὐτοκρατορία ἤρθε ἀντιμέτωπη μὲ διαρκεῖς ἐπιδρομὲς καὶ πολέμους φθορᾶς, ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ μία πιὸ ἀποδοτικὴ καὶ εὐέλικτη ἄμυνα.

Ἔτσι, χωρίστηκε σὲ "θέματα", δηλαδὴ στρατιωτικὲς ἐπαρχίες, ὅπου οἱ κάτοικοι δὲν ἦταν μόνο γεωργοί, ἀλλὰ καὶ στρατιῶτες, ἔτοιμοι νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν γῆ τους. Τὸ σύστημα τῶν θεμάτων ἔδωσε στὴν Αὐτοκρατορία τὴν δυνατότητα νὰ διατηρεῖ μία ἰσχυρὴ ἄμυνα, μὲ μικρὴ οἰκονομικὴ ἐπιβάρυνση. Ἀντίθετα, οἱ Δυτικὲς «Ἐκκλησιαστικὲς» ἢ Φεουδαρχικὲς ἡγεσίες βασίζοντο σὲ μισθοφόρους, ποὺ εἶχαν πιστότητα μόνον ὅσο πληρώνοντο.

Ἡ πολιτικὴ ἀνθεκτικότητα τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἀφοροῦσε μόνο τὴν στρατιωτικὴ δομὴ της, ἀλλὰ καὶ τὴν διακυβέρνηση. Ὅταν μία δυναστεία ἔπεφτε σὲ διαφθορὰ ἢ ἀπεδεικνύετο ἀνίκανη, ὑπῆρχε δυνατότητα

ἀνατροπῆς καὶ ἀλλαγῆς της, χωρὶς νὰ διαλυθεῖ ὁ κρατικὸς μηχανισμός.

Ἡ κοινωνία τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν εἶχε τὴν ἀκίνησιν τῆς Δυτικῆς Φεουδαρχίας, ὅπου οἱ ἡγεμόνες ἦταν ἀνεξέλεγκτοι καὶ ἡ ἐξουσία τους ἦταν σχεδὸν θεοποιημένη. Στὴν Ἀνατολή, ὁ Αὐτοκράτωρ ἦταν ἐν Χριστῷ βασιλεύς, ἀλλὰ ὁ ἔλεγχος τῆς νομιμότητός του ἐκ τοῦ λαοῦ ἦταν καθοριστικὸς παράγοντας. Ἐὰν ἡ κοινωνία θεωροῦσε ὅτι ἓνας ἡγεμόνας δὲν ἦταν ἄξιος, ὑπῆρχαν μηχανισμοὶ ὑποστηρίξεως ἄλλων δυναστειῶν.

Οἱ πιο ἐπιτυχημένες δυναστεῖες, ὅπως ἡ Μακεδονικὴ καὶ ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν, ἀνεδείχθησαν μετὰ ἀπὸ ἀναταραχὰς ποὺ ἡ Αὐτοκρατορία κατάφερε νὰ ξεπεράσει. Ἡ Δύση, ἀντίθετα, ἦταν δέσμια τῶν φεουδαρχικῶν συγκρούσεων, ποὺ ὀδηγοῦσαν συχνὰ σὲ κατακερματισμὸ τῆς ἐξουσίας.

Ἡ προσαρμοστικότητα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας φαίνεται ἄριστα στὶς μεγαλύτερες κρίσεις της. Ἐπεβίωσε μετὰ τὴν κρίση τοῦ 7^{ου} αἰῶνος, ὅταν ἔχασε σχεδὸν τὰ 2/3 τῶν ἐδαφῶν της ἀπὸ τοὺς Ἀραβες καὶ ἀνασυγκροτήθηκε μὲ τὸ σύστημα τῶν θεμάτων. Μετὰ τὴν καταστροφὴ στὸ Ματζικέρτ (1071), ἡ Αὐτοκρατορία δὲν κατέρρευσε, ἀλλὰ ἐπανῆλθε δυναμικὰ μὲ τὴν δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.

Μετὰ τὴν Ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους (1204), ὅλοι θεωροῦσαν πῶς ἡ Ῥωμανία εἶχε τελειώσει. Ὅμως, οἱ Ὁρθόδοξοι πληθυσμοὶ δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν Λατινικὴ κατοχὴ καὶ μὲ τὴν δυναστεία τῶν Παλαιολόγων, ἡ Πόλη ἀνεκτήθη τὸ 1261.

Ἡ Δύση, σὲ ἀνάλογες περιπτώσεις, δὲν κατάφερε νὰ ἐπανέλθει. Ἡ Ἀγία Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε μία χαλαρὴ συνομοσπονδία, τὸ Φραγκικὸ κράτος διαιρέθη, ἐνῶ ἡ Φεουδαρχία ὁδήγησε σὲ μόνιμο κατακερματισμό.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἦταν στατική, ἀλλὰ συνεχῶς προσαρμόζετο στὶς προκλήσεις. Ἦταν ἓνα κράτος ποὺ μποροῦσε νὰ μεταμορφώνεται χωρὶς νὰ χάνει τὴν ταυτότητά του. Ἡ Δύση, ἀντίθετα, βασίστηκε σὲ ἄκαμπτες φεουδαρχικὲς δομές, ποὺ εἴτε διελύθησαν εἴτε μετεξελιχθῆσαν σὲ ἑτερόκλητα ἔθνη-κράτη.

Ἡ Ῥωμανία δὲν ἦταν ἓνα κράτος μὲ μηχανιστικὴ δομή, ὅπως οἱ μετέπειτα Δυτικὲς Μοναρχίες, ἀλλὰ μία ζῶσα πολιτισμικὴ ὄντοτητα, ἓνα ὕγιες ὅλον, ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὴν φυσικὴ σύνθεση τριῶν μεγάλων στοιχείων· τὴν Ἑλληνικὴ παιδεία, ποὺ παρείχε τὸ φιλοσοφικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ βάθος, τὸ Ῥωμαϊκὸ διοικητικὸ μοντέλο, ποὺ ἐξασφάλιζε λειτουργικὴ πολιτικὴ δομὴ καὶ νομικὴ σταθερότητα, καὶ τὴν Ὁρθόδοξη πίστη, ποὺ προσέδιδε ἓνα κοινὸ πνευματικὸ

θεμέλιο, ένσωματώνοντας τήν πνευματική διάσταση στην κοινωνική και πολιτική ζωή.

Η Έλληνική φιλοσοφία και παιδεία δέν έξηφανίσθησαν μέ τήν έλευση του Χριστιανισμού, αλλά μετεμορφώθησαν και επανερμηνεύθησαν μέσα στο νέο πνευματικό πλαίσιο. Η εκπαίδευση έστηρίχθη στα κλασικά γράμματα· ή μελέτη του Όμήρου, του Πλάτωνος, του Αριστοτέλους και των άλλων μεγάλων Έλλήνων φιλοσόφων ήταν βασικό στοιχείο της παιδείας.

Η φιλοσοφική σκέψη δέν άπερρίφθη, αλλά ένεσωματώθη στην θεολογική σκέψη των μεγάλων Πατέρων της Έκκλησίας. Ο Μέγας Βασίλειος, ό Άγιος Γρηγόριος ό Θεολόγος και ό Άγιος ό Ίωάννης ό Χρυσόστομος ήταν βαθιά μορφωμένοι στα Έλληνικά γράμματα και ένεσωμάτωσαν τήν κλασική σοφία στον Όρθόδοξο τρόπο.

Η διατήρηση της φιλοσοφικής και έπιστημονικής γνώσεως επέτρεψε στην Ρωμανία νά αναπτύξει νοσοκομεία, μαθηματικά μοντέλα, γεωγραφικές έξερευνήσεις και τεχνολογικές καινοτομίες, τήν ώρα που ή Δύση εύρίσκετο σέ βαρβαρική στασιμότητα.

Η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία διετήρησε και εξέλιξε τήν Ρωμαϊκή κρατική δομή, προσαρμόζοντάς την στην νέα πραγματικότητα. Το νομοθετικό σύστημα έστηρίχθη στο Ίουστινιάνειο Δίκαιο, που είναι μία από τις πληρέστερες νομικές κωδικοποιήσεις στην Ίστορία. Η νομική

σταθερότητα τῆς Αὐτοκρατορίας διετήρησε τὴν κοινωνικὴ συνοχή, ἐνῶ ἡ Δύση βυθίστηκε σὲ φεουδαρχικὴ ἀνομία.

Ἡ διοίκηση ἦταν ἀποκεντρωμένη καὶ προσαρμοστική, μέσῳ τοῦ συστήματος τῶν θεμάτων, ὅπου ἡ ἐξουσία καὶ ἡ ἄμυνα διενέμετο τοπικά, προσφέροντας μεγαλύτερη σταθερότητα. Τὸ κράτος δὲν λειτουργοῦσε μὲ ἐθνικὰ κριτήρια, ἀλλὰ πολυεθνικά, σὲ μία πνευματικὴ καὶ νομικὴ ἔνωση λαῶν, τὴν ὥρα ποὺ ἡ Δύση ὑποδιαίρειτο σὲ φεουδαρχικὰ ἀπομονωμένα κρατίδια.

Ἡ τρίτη καὶ πλέον καθοριστικὴ βάση τῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Παράδοση, ποὺ τῆς προσέδιδε πνευματικὴ συνοχή. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦταν χωρισμένη ἀπὸ τὸ κράτος, ὅπως στὴν παπικὴ Δύση, ἀλλὰ λειτουργοῦσε συμπληρωματικά, προσφέροντας ἠθικὴ καθοδήγηση στὴν πολιτικὴ ἐξουσία.

Ἡ θεολογικὴ σκέψη τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦταν ἐπιβεβλημένη ἀπὸ ἓνα ἱερατεῖο, ἀλλὰ ἀποτελέσμα συνεχῶν θεολογικῶν διαλόγων, ὅπως βλέπουμε στὶς μεγάλες Οἰκουμενικὲς Συνόδους. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Θεολογία ἀποτελοῦσε ἓνα σημαντικὸ ζήτημα ποὺ ἐπηρέαζε ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς κοινωνίας καὶ δὲν ἀφοροῦσε μόνον τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ θεολογικὴ ἐλίτ, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ.

Όλες οί Θεολογικές ξριδες πού ανεπτύχθησαν, άπασχολούσαν τόν λαό και προκαλούσαν βαθιές κοινωνικές άναταραχές. Για παράδειγμα ή Εικονομαχία όδήγησε τούς πολίτες νά λάβουν θέσης ύπέρ ή κατά τής χρήσεως τών εικόνων, έμπλέκοντας όλο τó κοινωνικό σύνολο.

Οί πολίτες συμμετείχαν ενεργά στις λατρευτικές τελετές και ή θρησκευτική ζωή ήταν άναπόσπαστο κομμάτι τής καθημερινότητός τους. Η Θεολογία συνεδέετο άμεσα μέ τήν πολιτική ζωή. Οί αυτοκράτορες διεδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στις θεολογικές αποφάσεις, γεγονόςς πού επηρέαζε τήν εξέλιξη τής κοινωνίας και τήν ζωή όλου τού πληθυσμού.

Η θρησκευτική εκπαίδευση και ή κατήχηση άπευθύνετο σέ όλο τόν λαό, ώστε όλοι νά κατανοοϋν τήν Χριστιανική Πίστη και νά συμμετέχουν στα Μυστήρια τής Έκκλησίας. Οί Λατρευτικές Άκολουθίες, τά Κηρύγματα και ή Δημόσια Διδασκαλία άποτελοϋσαν πηγές θεολογικής γνώσεως προσιτές σέ όλους.

Η Όρθοδοξία είναι βιωματική και όχι μηχανιστική· βασίζεται στην πνευματική έμπειρία τών Αγίων και όχι σέ νομικίστικες και θεσμικές εξουσίες, όπως έγινε στον Δυτικό Χριστιανισμό. Η Θεία Λειτουργία, ως πνευματική και πολιτιστική έκφραση, προσδιόριζε τήν ταυτότητα τού κράτους, ένω ή δυτική λατρεία κατέληξε σέ εξουσιαστικό μηχανισμό.

Ἡ σύνθεση Ἑλληνικῆς παιδείας, Ρωμαϊκοῦ διοικητικοῦ μοντέλου καὶ Ὁρθοδοξίας δημιούργησε ἓνα κράτος μὲ συνεκτικὴ ταυτότητα, ὅπου ἡ διοίκηση, ἡ γνώση καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ λειτουργοῦσαν ὡς ἓνα ἀρμονικὸ ὅλον. Ἡ Δύση, ἀντίθετα, λειτουργοῦσε μὲ μηχανιστικούς κανόνες, ποὺ χωρίζαν τὸ κράτος ἀπὸ τὴν κοινωνία, τὴν ἐξουσία ἀπὸ τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν πίστη ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη.

Ἡ Ρωμανία δὲν ἦταν ἓνα αὐθαίρετο κατασκεύασμα πολιτικῆς μηχανικῆς, ἀλλὰ μία ζῶσα ὄντοτητα, ἓνα κράτος μὲ ψυχὴ, ποὺ ἐπέζησε γιὰ πάνω ἀπὸ ἑνδεκα αἰῶνες, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἓνα σύστημα ἐξουσίας, ἀλλὰ μία πνευματικὴ κοινωνία. Ἐνῶ στὴν Δύση ἡ «Ἐκκλησία» μετετράπη σὲ πολιτικὸ θεσμό, ποὺ συγκρούετο μὲ τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἡγεμόνες, ἡ Ρωμανία διετήρησε μία ἐνιαία Ὁρθόδοξη Θεολογικὴ βάση, ποὺ δὲν ἦταν μονολιθικὴ ἢ ἐπιβεβλημένη ἀπὸ ἓνα ἱερατεῖο, ἀλλὰ ἡ βιωματικὴ παράδοση τοῦ λαοῦ, τῶν μοναχῶν, τῶν θεολόγων καὶ τῶν Ἀγίων.

Ἡ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἀποσταθεροποίηση τῆς Δύσεως ὁδηγήθηκε ἀπὸ τρία κυρίως στοιχεῖα:

α) Σχίσματα καὶ ἐσωτερικὲς διαμάχες.

Ἀπὸ τὸ Σχίσμα τῶν Τριῶν Κεφαλαίων (6^{ος} αἰ.) μέχρι τὸ Μεγάλον Σχίσμα (1054), ἡ Δύση διεσπάσθη πνευματικά, ἐπειδὴ ἡ Θεολογία

υποτάχθηκε στις πολιτικές σκοπιμότητες τῆς παπικῆς ἐξουσίας.

β) Φεουδαρχία καὶ ἀπομόνωση.

Ἡ δυτικὴ κοινωνία διεσπάσθη σὲ μικρὰ κρατίδια, μὲ ἐκάστη περιοχὴ νὰ ἔχει διαφορετικὴ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἀτζέντα. Ἡ τοπικὴ ἐξουσία ἐπεβάλετο καὶ στὰ θρησκευτικὰ θέματα, με βασιλεῖς ποὺ διορίζαν ἐπισκόπους καὶ πάπες, κατὰ βούληση.

γ) Απολυταρχικὸς Καθολικισμός.

Ἡ παπικὴ Ἐκκλησία ἀπέκοψε τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὴν ἄμεση σχέση τους μὲ τὸν Θεό, ἐπιβάλλοντας ἐξωτερικὴ θρησκευτικότητα, βασισμένη στὴ νομικίστικη κατανόηση τῆς πίστεως καὶ τὴν ἀπόλυτη ὑπακοή στοὺς ἱερατικοὺς μηχανισμοὺς τοῦ Βατικανοῦ. Ἔτσι, ἡ Ἐκκλησία ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ ἡ κοινωνία ἄρχισε νὰ τὴν ἀντιμετωπίζει ὡς πολιτικὸ κατεστημένο.

Ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸν δυτικὸ κατακερματισμό, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας λειτουργοῦσε ὡς ἑνωτικὸς παράγοντας, ἐπεὶδὴ δὲν ἦταν ἓνας πολιτικὸς θεσμός, ἀλλὰ ἡ ζωντανὴ πνευματικὴ παράδοση τοῦ λαοῦ. Ἡ Θεολογία τῆς Ῥωμανίας δὲν ἦταν μία ἀκαδημαϊκὴ διανοητικὴ ἐνασχόληση ἢ ἓνα πολιτικὸ ὄπλο, ἀλλὰ μία βιωματικὴ πραγματικότητα. Ὁ Ἡσυχασμὸς καὶ ἡ ἐμπειρία τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀποτελοῦσαν τὴν ἀληθινὴ

ἐπαλήθευση τῆς Ὁρθοδοξίας, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Δύση, ὅπου ἡ Θεολογία ὑποτάχθηκε στὶς φιλοσοφικὲς ἀποδείξεις καὶ τὶς πολιτικὲς σκοπιμότητες.

Στὴν παπικὴ Δύση, ἡ Ἐκκλησία ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξει τὸ κράτος, ἐπιβάλλοντας τὸ παπικὸ πρωτεῖο, ἐνῶ στὴν Ῥωμανία ἡ κρατικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξουσία λειτουργοῦσαν συμπληρωματικά. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ σέβεται τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση καὶ μποροῦσε νὰ κριθεῖ ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς ἡγέτες. Ἡ ἐξουσία δὲν ἦταν αὐτοαναφορικὴ, ἀλλὰ ὑπόλογη σὲ ἓνα ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ πλαίσιο.

Ἡ λατρεία, ἡ μοναστικὴ παράδοση, ἡ προφορικὴ μετάδοση τῆς πίστεως καὶ ἡ κοινὴ λειτουργικὴ ζωὴ ἦταν αὐτὰ ποὺ ἐνοποιοῦσαν τὸν λαό, δὲν ἦταν κρατικὲς ἐπιβολές. Ἡ κοινωνία τῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἐνωμένη γύρω ἀπὸ τὴν Θεία Λειτουργία, ποὺ δὲν ἦταν μόνον πνευματικὸ γεγονός, ἀλλὰ καὶ κοινωνικό. Ἡ Δύση, ἀντιθέτως, μείωσε τὴν λατρεία, μὲ ἄμεσο ἀποτέλεσμα νὰ διαρραγεῖ ἡ ἐνότητα τῆς κοινωνίας της.

Ἡ θεολογικὴ ἐνότητα, ἡ λειτουργικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἠθικὴ λογοδοσία τῆς ἐξουσίας προσέφεραν στὴν Αὐτοκρατορία μίαν συνεκτικὴ ταυτότητα, ποὺ τὴν διεφύλαξε ἐπὶ 1100 χρόνια, ὅταν ἡ Δύση βυθίζοταν σὲ πολιτικὴ ἀνομία καὶ πνευματικὴ διάλυση.

Ἔτσι, ἡ Ῥωμανία δὲν ἦταν ἓνα ἀπλὸ κρατικὸ μόνωμα πὺν διετηρήθη λόγῳ συγκυριῶν. Ἦταν καὶ εἶναι ἡ ἀπόδειξη ὅτι μία πολιτεία μπορεῖ νὰ λειτουργεῖ βιωματικὰ ὅταν στηρίζεται σὲ σταθερὲς ἀρχές, ὀρθὴ πολιτικὴ διοίκηση, ἰσχυρὰ κοινωνικὰ θεμέλια καὶ πνευματικὴ καθοδήγηση.

2. Οἱ λόγοι ποῦ ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία πέτυχε

Ἡ μακροβιότητα τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ἀπλῶς ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴ θέσιν της ἢ ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴ δύναμή της. Ἐνῶ ἄλλες αὐτοκρατορίες κατέρρευσαν μὲ τὴν πρώτη μεγάλη ἐξωτερικὴ πίεση ἢ διηρέθησαν σὲ μικρὰ κρατίδια, ἡ Ῥωμανία ἐπέδειξε ἓνα μοναδικὸ σύστημα πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ὁργανώσεως, ποὺ τῆς ἐπέτρεψε νὰ ἐπιβιώσῃ γιὰ περισσότερο ἀπὸ ἑνδεκα αἰῶνες.

Ἡ σταθερότητα αὐτὴ ὀφείλεται σὲ μία βαθιὰ ριζωμένη δομὴ, ποὺ στηρίζετο στὶς ἀρχές της ἰσχυρᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας, τῆς ἑναρμονίσεως τοῦ κράτους μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς.

Ἡ βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν δυτικῶν μοναρχιῶν ἦταν ὅτι ἡ ἐξουσία της δὲν ἐξέφραζε τὴν βούληση ἑνὸς ἀπόλυτου ἄρχοντος, ἀλλὰ τὴν θεϊκὴ τάξιν. Ὁ Αὐτοκράτορας δὲν ἦταν ἀπόλυτος μονάρχης, ἀλλὰ βασιλεὺς ἐν Χριστῷ, πράγμα ποὺ σήμαινε ὅτι ἡ ἐξουσία του ὑπῆρχε μὲ σκοπὸ νὰ διαφυλάττει τὴν ἠθικὴ καὶ θεόσδοτη τάξιν.

Ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἦταν ἀπεριόριστος ἄρχων, ἀλλὰ ἐκρίνετο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, τοὺς ἀξιωματοῦχους καὶ τὸν λαό. Ἡ πολιτικὴ του

νομιμοποίηση δὲν στηρίζετο στὴν ἐπιβολή, ἀλλὰ στὴν συνοδικότητα καὶ τὴν πνευματικὴ ἀποδοχή του.

Ἐὰν ἓνας ἄρχοντας δὲν τηροῦσε τὴν θεϊκὴ καὶ ἠθικὴ ἀποστολή του, δὲν θεωρεῖτο αὐτοδικαίως νόμιμος καὶ πολλὰς φορές ἀνετράπη μὲ τὴν λαϊκὴ βούληση. Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ὑπάρχει μὲ θεϊκὴ ἀποστολή καὶ ὄχι γιὰ προσωπικὸ ὄφελος ἀπετέλεσε διαχρονικὸ στοιχεῖο ποὺ προστάτευσε τὴν Αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τὴν παρακμή. Ἐνῶ στὴν Δύση ὁ ἄρχοντας ἔβλεπε τὸν ἑαυτό του ὡς ἀπόλυτο μονάρχη, μὲ θεῖο δικαίωμα, στὴν Ῥωμανίαν ἡ ἐξουσία ἦταν λειτούργημα καὶ διακόνημα, ὄχι ἀπόλυτο προνόμιο.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, στὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, δὲν λειτουργοῦσε ὡς ἀντίπαλος τοῦ κράτους, ὅπως στὴν παπικὴ Δύση, οὔτε ὡς ὄργανο ἐπιβολῆς, ὅπως στὰ θεοκρατικὰ καθεστῶτα. Ἦταν ἓνας ζωντανὸς θεσμὸς ποὺ ἐνσωμάτωνε τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ διάσταση τῆς κοινωνίας μέσα στὴν πολιτικὴ λειτουργία.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας οὐδέποτε ταυτίστηκαν μὲ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ διετήρησαν ἓναν ἀνεξάρτητο πνευματικὸ ρόλο, ὅπου μπορούσαν νὰ ἐλέγξουν τὸ κράτος ὅταν παρεξέκλινε ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ἀποστολή του.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦταν μόνον φορέας λατρείας, ἀλλὰ κύριος φορέας κοινωνικῆς πρόνοιας. Ἑκατοντάδες μοναστήρια, νοσοκομεῖα,

φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα καὶ σχολεῖα λειτουργοῦσαν ὥς δίκτυα κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, πὺν ἐπέτρεπαν στήν κοινωνία νὰ παραμένει δεμένη καὶ ἰσχυρὴ, ἀκόμα καὶ σὲ περιόδους κρίσεως.

Στὴν Δύση, ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος συγκρούοντο γιὰ τὴν ἐξουσία, δημιουργῶντας μία συνεχῇ πολιτικὴ ἀστάθεια, ἐνῶ στὴν Ῥωμανία, ὁ πνευματικὸς καὶ ὁ πολιτικὸς ῥόλος δὲν ἦταν ἀντίπαλοι, ἀλλὰ συμπληρωματικοί, προσφέροντας μία σταθερότητα πὺν ἔσωσε πολλές φορές τὸ κράτος ἀπὸ τὴν διάλυση.

Ἐνῶ ἡ Δύση λειτουργοῦσε μὲ βάση τὴν ταξικὴ διαίρεση καὶ τὴν δουλοπαροικία, ἡ Αὐτοκρατορία πέτυχε μία ἐναρμόνιση κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας. Ἡ Ῥωμανία δὲν ἔγινε ποτὲ φεουδαρχικὸ κράτος. Ἡ γῆ δὲν ἦταν συγκεντρωμένη σὲ λίγες ἀριστοκρατικὲς οἰκογένειες, ἀλλὰ μοιρασμένη σὲ ἀνεξάρτητους γεωργούς, πὺν μπορούσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εὐημερία τους.

Οἱ ἀξιωματοῦχοι τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦταν ἀποκλειστικὰ ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ ἀνέβαιναν στὴν ἱεραρχία βάσει ἀξίας καὶ ἱκανοτήτων. Ἡ γραφειοκρατία τῆς Ῥωμανίας λειτουργοῦσε μὲ σύστημα ἀξιοκρατίας, ὅπου ἓνας κοινὸς πολίτης, ἐὰν ἦταν ἱκανός, μπορούσε νὰ γίνῃ ἀξιωματοῦχος, στρατηγὸς ἢ ἀκόμα καὶ αὐτοκράτορας. Ἡ ἀπουσία ἀποκλειστικῆς

κληρονομικῆς ἄρχουσας τάξεως ἔδινε στήν κοινωνία δυναμικὴ καὶ ζωτικότητα.

Ἐνῷ ἡ δυτικὴ φεουδαρχία ὑποχρέωνε τοὺς ἀγρότες νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς φεουδάρχες, στήν Ανατολὴ ὑπῆρχε ἐλευθερία καὶ προστασία γιὰ τοὺς πολίτες. Οἱ μικροκαλλιεργητὲς καὶ οἱ βιοτέχνες ἦταν ἐλεύθεροι νὰ ἀναπτύξουν τὴν ἐργασία τους. Ἐπιπλέον, τὸ κράτος καὶ ἡ Ἐκκλησία παρεῖχαν δομὲς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ὅπως νοσοκομεῖα, πτωχοτροφεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ ξενῶνες γιὰ τοὺς ταξιδιωτὲς. Ὁ Ὀρθόδοξος ἀνατολικὸς κόσμος εἶχε μία ἐνσωματωμένη φροντίδα γιὰ τὸ σύνολο, ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἐλίτ.

Ἐνῷ ἡ δυτικὴ κοινωνία ἦταν πολυδιασπασμένη, στήν Ανατολὴ ὑπῆρχε ἓνα βαθύτατο αἶσθημα κοινῆς ταυτότητος. Ὁ πολίτης τῆς Ῥωμανίας δὲν ἐνιωθε ὅτι ἀνῆκε σὲ μία τάξη ἢ φέουδο, ἀλλὰ ἦταν μέρος μιᾶς ζῶσας αὐτοκρατορίας ποὺ συνέδεε τὴν Ἑλληνικὴ παιδεία, τὴν Ὀρθόδοξη πίστη καὶ τὴν πολιτικὴ παράδοσή του.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἦταν ἓνα ἱμπεριαλιστικὸ κράτος, ἀλλὰ ἓνα ὄραμα πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς συνοχῆς. Ἐνῷ οἱ δυτικὲς μοναρχίες βασιζόντο στήν καταπίεση, τὴν ταξικὴ ἀνισότητα καὶ τὸν ὕλισμό, ἡ Ῥωμανία προσέφερε ἓνα ὑποδειγματικὸ σύστημα ποὺ συνδύαζε:

- Ίσχυρὴ κεντρικὴ ἐξουσία, ὅπου ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἦταν θεὸς, ἀλλὰ λειτουργὸς τοῦ Θεοῦ.
- Ἠθικὴ πολιτικὴ ἐποπτεία, ὅπου ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦταν μηχανισμὸς ἐξουσίας, ἀλλὰ πνευματικὸς ὁδηγός.
- Κοινωνικὴ συνοχή, ὅπου ἡ κοινωνία δὲν λειτουργοῦσε μὲ φεουδαρχικὴ καταπίεση.
- Πολιτισμικὴ συνέχεια, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία συνυπήρχαν ἀρμονικά

Γι' αὐτὸ ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔζησε γιὰ 1100 χρόνια, ἐνῶ ὅλες οἱ δυτικὲς δομὲς ἄλλαζαν συνεχῶς ἢ διελύοντο. Ἦταν ἓνα μοντέλο ποὺ ἕως σήμερα προσφέρει ἓνα ἐναλλακτικὸ πρότυπο πολιτικῆς ἀντιλήψεως, πέρα ἀπὸ τὴν δυτικὴ παρακμή.

Στὴν Ῥωμανία, ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἦταν ἓνας ἀπόλυτος μονάρχης μὲ ἀπεριόριστη ἐξουσία, ὅπως στὴν δυτικὴ φεουδαρχία ἢ ἀργότερα στὸν δυτικὸ ἀπολυταρχισμό. Ἦταν φορέας θεοκεντρικοῦ καθήκοντος, μὲ ιδιαίτερη εὐθύνη ἀπέναντι στὸν Θεό καὶ τὸν λαό. Ἡ ἐξουσία του δὲν θεωρεῖτο αὐτοσκοπός, ἀλλὰ λειτούργημα μὲ σκοπὸ τὴν εὐημερία τῶν πολιτῶν καὶ τὴν προάσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ τίτλος "Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων" δὲν εἶχε μόνον πολιτικὴ σημασία, ἀλλὰ ἐνεῖχε καὶ πνευματικὴ διάσταση, καθὼς ὁ βασιλεὺς

ἦταν ὁ προστάτης τῆς χριστιανικῆς πολιτείας. Δὲν ἦταν θεοποιημένος, ὅπως στὸν παλαιὸ παγανισμὸ ἢ ὅπως στὸν δυτικὸ μεσαίωνα, ἀλλὰ ἀναλάμβανε μία βαριά εὐθύνη νὰ διοικεῖ μὲ ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη.

Δὲν ἦταν ἀναγκαστικὰ κληρονομικὸς ὁ θρόνος, ἀλλὰ πολλές φορὲς οἱ ἄξιοι ἀνεδεικνύοντο ἀπὸ τὸν στρατὸ ἢ τὴν συγκλητικὴ ἐλίτ, ὅπως ὁ Βασίλειος ὁ Β' ὁ Βουλγαροκτόνος, ποὺ προῆλθε ἀπὸ στρατιωτικὴ δυναστεία, ἢ ὁ Ζήνων, ποὺ ἦταν Ἰσαυρικῆς καταγωγῆς.

Ὁ αὐτοκράτωρ «χορῆν ἐκλέγεσθαι ὑπὸ Θεοῦ» καὶ ἐξουσίαζε κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν δίκαιον. Ἡ ἐξουσία του ὑπεῖχε ὅρια, ἐνῶ μπορούσε νὰ καθαιρεθεῖ ἐὰν ἦταν ἄδικος ἢ ἀνίκανος (πολλὰ πραξικοπήματα ποὺ ἔγιναν ἐναντίον τυραννικῶν αὐτοκρατόρων, ὅπως ὁ Φωκάς, ἀποδεικνύουν τὴν πολιτικὴ συνείδηση τῆς κοινωνίας).

Ἡ συνεργασία ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοσμικῆς ἐξουσίας, στὴν Ῥωμανία, δὲν ἦταν τυραννικὴ, οὔτε θεοκρατικὴ, ἀλλὰ ἐξασφάλιζε τὴν ἠθικὴ βάση τῆς πολιτείας. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Δύση, ὅπου ὑπῆρχε διαρκὴς σύγκρουση μεταξὺ πάπα καὶ βασιλέων, στὴν Ἀνατολή, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀνταγωνίζετο τὸ κράτος, ἀλλὰ ἦταν θεματοφύλακας τοῦ ἠθικοῦ πλαισίου.

Ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορα δὲν ἦταν ἀπεριόριστη, ἀλλὰ περιορίζετο ἀπὸ τὴν ἠθικὴ καθοδήγηση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Πατριάρχες καὶ οἱ

Ἅγιοι Πατέρες τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν δίσταζαν νὰ ἐλέγξουν τὴν κατάχρηση ἐξουσίας.

Ὅταν ὁ Θεόφιλος ἐδίωκε τοὺς Ὀρθοδόξους, ἡ Ἐκκλησία δὲν ὑποχώρησε. Ὅταν ὁ Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος προσπάθησε νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἔνωση μὲ τὸν πάπα, ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀντιστάθηκαν. Ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀντιστάθηκαν στοὺς διεφθαρμένους ἄρχοντες, ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦταν ὑποχείριό τῆς ἐξουσίας.

Στὴν Δύση, ὁ πάπας ἐπιχείρησε νὰ ἐξουσιάσει τὴν κοσμικὴ πολιτικὴ καὶ οἱ βασιλεῖς διεκδίκησαν τὴν πνευματικὴ κυριαρχία. Αὐτὸ ὁδήγησε σὲ διαρκεῖς συγκρούσεις, σχίσματα καὶ πολέμους. Ἡ Ὀρθόδοξη πολιτεία τῆς Ἀνατολῆς δὲν δεχόταν ὅτι ἡ ἐξουσία ἦταν θεόσταλτη ἄνευ ὁρῶν, ὅπως στὸν δυτικὸ ἀπολυταρχισμό. Ἡ νομιμότητα τοῦ αὐτοκράτορος ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, τὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν προστασία τοῦ λαοῦ. Ἐὰν ἓνας αὐτοκράτωρ ἀποδεικνυόταν ἄδικος, διεφθαρμένος ἢ ἄχρηστος, οἱ πολῖτες εἶχαν τὸ ἠθικὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἀπομακρύνουν.

Ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς Β' ἔγινε τύραννος, ὁ λαὸς τὸν ἀνέτρεψε. Ὅταν ὁ Μιχαὴλ Γ' ὁ μέθυσος εἶχε παραδώσει τὸ κράτος στὴν διαφθορά, οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις ἀνέδειξαν ἄλλον ἡγέτη. Στὴν πραγματικότητα, στὴν Ῥωμανία ἀπετράπη ἡ ἀνάπτυξη τοῦ δεσποτισμοῦ ποὺ χαρακτήριζε τὴν Ἀναγέννηση καὶ τὸν ἀπολυταρχισμό τῆς Δύσεως.

Στὴν Ἀνατολή, ἡ ἐξουσία ἦταν πάντοτε ὑπόλογος καὶ ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ παρέκκλινε, ἡ κοινωνία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀντιδρουσαν.

Ἡ ἐξουσία στὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἦταν μηχανιστικὴ, οὔτε βασιζέτο σὲ θεσμοὺς καταπιέσεως, ἀλλὰ λειτουργοῦσε σὲ ἓνα πλέγμα θεολογικῆς καθοδηγήσεως καὶ κοινωνικῆς εὐθύνης. Ὁ αὐτοκράτωρ ὀφείλε νὰ ἐνεργεῖ δικαίως καὶ μὲ φόβο Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἦταν φύλακας τῆς ἠθικῆς, ὄχι μηχανισμὸς ἐξουσίας. Ἡ κοινωνία εἶχε ἀνάδραση καὶ λόγο στὴν ἐξουσία

Ἐνῶ ἡ Δύση πέρασε ἀπὸ φεουδαρχικὴ καταπίεση σὲ βασιλικὴ δεσποτεία καὶ τελικὰ σὲ πολιτικὸ μηδενισμό, ἡ Ἀνατολή προσέφερε ἓνα μοντέλο πολιτικῆς σοφίας, ποὺ ἡ Δύση ποτὲ δὲν κατόρθωσε νὰ φθάσει. Ἡ κοινωνία τῆς Ῥωμανίας ἀνέπτυξε μίαν μοναδικὴ σύνθεση μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ συλλογικῆς εὐθύνης, προσφέροντας πολιτικὴ συνοχὴ καὶ κοινωνικὴ δικαιοσύνη, χωρὶς τὴν ἀκραία ἐκμετάλλευση τῆς δουλοπαροικίας ποὺ χαρακτήριζε τὴν δυτικὴ φεουδαρχία.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τῆς ἀνατολικῆς κοινωνίας ἦταν ἡ δυνατότητα κοινωνικῆς ἀνόδου. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀναγεννησιακὴ καὶ φεουδαρχικὴ Δύση, ὅπου οἱ κοινωνικὲς τάξεις ἦταν ἀυστηρὰ προκαθορισμένες, στὴν Ῥωμανία ὑπῆρχε ἓνα εὐκίνητο καὶ

ἀξιοκρατικό σύστημα, πού ἐπέτρεπε στὰ ἄτομα νὰ ἀνελιχθοῦν ἀνάλογα μὲ τὶς ἱκανότητές τους καὶ τὴν παιδεία τους. Ἡ διοίκηση βασιζόταν σὲ μορφωμένους ἀνθρώπους, πού ἐντάσσοντο στὸ σύστημα ὡς κρατικοὶ λειτουργοὶ ἢ στρατιωτικοὶ ἀξιωματοῦχοι. Ἀκόμη καὶ ἄνθρωποι χωρὶς ἀριστοκρατικὴ καταγωγή μποροῦσαν νὰ ἀποκτήσουν ὑψηλές θέσεις μὲ σπουδές καὶ προσφορὰ στὴν πολιτεία.

Πολλοὶ αὐτοκράτορες δὲν ἦταν κληρονομικοὶ μονάρχες, ἀλλὰ ἄνθρωποι πού προῆλθαν ἀπὸ τὸν στρατὸ ἢ τὴν διοίκηση. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας προῆλθε ἀπὸ ἀγροτικὴ οἰκογένεια τῆς Ἰλλυρίας. Ὁ Βασίλειος ὁ Α΄ ὁ Μακεδὼν ἦταν ἀπὸ φτωχὴ ἀγροτικὴ οἰκογένεια καὶ ἔγινε θεμελιωτὴς μιᾶς μεγάλης δυναστείας.

Ἐνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ κρατικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ μέριμνα γιὰ τοὺς ἀδύναμους. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν Δύση, ὅπου οἱ κοινωνικὲς ἀνισότητες ἦταν ἐξαιρετικὰ σκληρές, στὴν Ῥωμανία ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη ἦταν θεσμοθετημένη.

Ἡ μέριμνα γιὰ τοὺς ἀδύναμους δὲν ἦταν μία ἀπλὴ φιланθρωπία, ἀλλὰ καὶ θεμελιώδης ἀρχὴ τοῦ Ὁρθόδοξου κράτους. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος δὲν ἀντιμετώπιζαν τοὺς φτωχοὺς ὡς βάρος, ἀλλὰ ὡς μέλη τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Ἡ ἀντίληψη τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ἦταν θεμελιωμένη στὴν

Πατερική Παράδοση, πού ενίσχυε τήν κοινωνική συνοχή.

Ἡ πτωχεία δέν ἦταν ἕνα ἠθικό ἐλάττωμα ὅπως στήν δυτική παράδοση, ἀλλά μία κατάσταση πού ἀπαιτοῦσε τήν βοήθεια τοῦ συνόλου. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἱδρύσε τήν "Βασιλειάδα", ἕνα ἀπό τὰ πρῶτα πρότυπα κοινωνικῆς πρόνοιας στόν κόσμο. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐπέμενε ὅτι "ὁ πλοῦτος δέν ἀνήκει μόνο σέ ἐσένα, ἀλλά καί στοὺς φτωχοὺς".

Ἐνα ἀπό τὰ θεμέλια τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς τῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν τὸ σύστημα τοῦ κοινοτισμοῦ, πού ἔπαιζε κεντρικὸ ρόλο στήν διαχείριση τῆς φορολογίας καί τῆς κοινωνικῆς μέριμνας. Ἐνῶ ἡ Δύση ἀνέπτυξε μία σκληρὴ ἱεραρχικὴ δομὴ φεουδαρχικῆς καταπίεσεως, ἡ Ῥωμανία εἶχε μία συλλογικὴ μορφὴ διακυβερνήσεως καί κοινωνικῆς εὐθύνης, ὅπου ἡ κοινότητα ἀποτελοῦσε τὸ κύτταρο τοῦ κράτους.

Στὴν Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία οἱ κοινότητες ἦταν αὐτοδιοικούμενες μονάδες, πού διαχειρίζοντο τὰ κοινὰ βάσει συλλογικῆς εὐθύνης καί ὄχι ἀτομικῆς συσσωρεύσεως πλούτου, ὅπως στήν δυτικὴ φεουδαρχία.

Ἡ φορολογία ἐπεβάλλετο στήν κοινότητα συνολικά καί ὄχι ἀτομικά στὰ μέλη της. Οἱ εὐποροὶ κάτοικοι εἶχαν τὴν ἠθικὴ καί κοινωνικὴ ὑποχρέωση νὰ συμβάλουν περισσότερο καί νὰ καλύπτουν τὰ φορολογικὰ βάρη τῶν φτωχότερων. Ἡ κοινότητα

ἔπαιζε ρυθμιστικὸ ρόλο, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει ἡ ἀνισότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὴν Δύση, ὅπου οἱ φεουδάρχες ἀπέφευγαν τοὺς φόρους, ἐνῶ οἱ χωρικοὶ ἐπιβαρύνοντο ὑπέρμετρα.

Στὴν Ὀρθόδοξη Ἀνατολή, ἡ ἐπιτυχία τοῦ φορολογικοῦ συστήματος βασίζετο στὴν συλλογικὴ ἀντίληψη τῆς ὑποχρέωσης. Ἡ βασικὴ ἀρχὴ τοῦ συστήματος ἦταν ὅτι ὁ πλούσιος ὄχι μόνον πλήρωνε περισσότερο, ἀλλὰ ἦταν ὑπεύθυνος νὰ βοηθᾷ τοὺς φτωχότερους τῆς κοινότητος. Ἐὰν μία κοινότητα δὲν μπορούσε νὰ πληρώσει τὸ σύνολο τοῦ φόρου, ἡ ἐξουσία δὲν ἐπέβαλλε ἰδιωτικὰ πρόστιμα, ἀλλὰ ἀναζητοῦσε τὸ τίς πταίει καὶ ἔδινε λύσεις.

Οἱ τοπικοὶ ἄρχοντες καὶ οἱ εὔποροι πολῖτες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ καλύπτουν τὰ ἀδύναμα μέλη, ὥστε ὅλη ἡ κοινότητα νὰ συνεχίζει νὰ λειτουργεῖ ὡς ὀργανικὸ σύνολο. Ἔτσι, ὑπῆρχε ἓνα αἶσθημα συλλογικῆς εὐθύνης, ὅπου ὁ πλούσιος δὲν ἐθεωρεῖτο ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν κοινωνία, ἀλλὰ μέρος της.

Στὴν Δύση, τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα ἀπέκοπτε τοὺς πλούσιους ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση συνεισφορᾶς, με συνέπεια οἱ φόροι καὶ τὰ βάρη νὰ πέφτουν στους φτωχότερους. Ἡ φορολογία ἦταν αὐστηρὰ ἀτομικὴ, ὅπου ὁ ἀδύναμος ἀγρότης ὑπέφερε, ἐνῶ οἱ φεουδάρχες ζοῦσαν ἀπὸ τὸν ἰδρώτα τῶν ὑποτελῶν τους. Ἡ ἰδέα τῆς συλλογικῆς φορολογικῆς εὐθύνης ἦταν ἀδιανόητη, ἐπειδὴ ἡ Δύση βασίζετο στὴν ἀτομικὴ συσσώρευση πλούτου.

Ἡ φορολόγηση τῶν πλουσίων ἦταν ἐλαχιστοποιημένη, ἐπεὶ οἱ εὐγενεῖς καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐλίτ συχνὰ ἦταν φορολογικὰ ἀπαλλαγμένοι. Ἐνῶ ἡ Δύση ἀνέπτυξε μία κοινωνία μὲ ἄγριες ταξικὲς ἀνισότητες, ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία προστάτεψε τὴν ἐνότητα τῆς κοινότητος, ἐμποδίζοντας τὴν διαμόρφωση ἑνὸς καταπιεστικοῦ συστήματος ὀλίγων πλουσίων καὶ μαζῶν φτωχῶν.

Στὴν Ῥωμανία, τὸ κράτος δὲν ἦταν μία ἀπρόσωπη ἐξουσία, ἀλλὰ ἓνας θεσμὸς ποὺ λειτουργοῦσε σὲ συνεργασία μὲ τὶς κοινότητες. Ἡ πολιτεία ἐξασφάλιζε νὰ μὴν ὑπάρχουν καταπιεστικὲς κοινωνικὲς δομές, ἀλλὰ νὰ λειτουργοῦν μηχανισμοὶ προστασίας τῶν ἀδύνατων. Ἡ φορολογία ἔπρεπε νὰ εἶναι βιώσιμη, ὥστε νὰ μὴν καταστρέφει τὶς παραγωγικὲς μονάδες. Οἱ κρατικοὶ μηχανισμοὶ δὲν ἐπέτρεπαν τὴν συσσώρευση ὅλης τῆς γῆς καὶ τῶν πόρων στὰ χέρια ὀλίγων. Ἡ τοπικὴ διακυβέρνηση εἶχε μεγάλη σημασία, καθὼς οἱ τοπικὲς κοινότητες εἶχαν ρόλο στὴν λήψη ἀποφάσεων.

Ἡ διοικητικὴ σοφία τῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ὅτι τὸ κράτος δὲν ἀντιμετώπιζε τοὺς πολίτες ὡς ἀποκομμένα ἄτομα, ἀλλὰ ὡς μέλη ἑνὸς συλλογικοῦ σώματος, ποὺ εἶχε κοινὴ πορεία καὶ εὐθύνη. Τὸ σύστημα τῆς Ῥωμανίας συνδύαζε τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν κοινωνικὴ συνοχή, ἐπιτυγχάνοντας μία βιώσιμη καὶ δίκαιη πολιτεία.

Ἐνῶ ἡ Δύση ἀνέπτυξε μία κοινωνία ταξικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ ἐκμεταλλεύσεως, ἡ Ῥωμανία πέτυχε μία κοινωνία συνοχῆς, ὅπου ὁ πλοῦτος ἦταν μέσον κοινωνικῆς εὐθύνης.

Ἡ Αὐτοκρατορία προσέφερε στὴν κοινωνία μία μοναδική ἰσορροπία· ἐλευθερία καὶ κοινωνικὴ κινητικότητα, χωρὶς τὴν καταπίεση τῆς φεουδαρχίας, πρόνοια καὶ συλλογικὴ εὐθύνη, χωρὶς τὸν κρατισμὸ καὶ τὴν ὑπερβολικὴ φορολόγησι. Ἐκκλησία καὶ κράτος συνεργάζοντο, γιὰ τὴν διασφάλιση τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς.

Ἐνῶ ἡ Δύση δημιούργησε μία κοινωνία ἀκραίων ταξικῶν διακρίσεων, ἡ Ῥωμανία διετήρησε μία ἐναρμονισμένη πολιτεία, ποὺ προστάτευε τοὺς πολῖτες καὶ ἔδινε εὐκαιρίες προόδου.

Ὁ ἐσώτατος λόγος ποὺ ἡ Αὐτοκρατορία ἐπέζησε καὶ ἄνθισε γιὰ 1100 χρόνια δὲν ἦταν πολιτικός ἢ στρατιωτικός, ἀλλὰ θεολογικός. Ἡ Ῥωμανία δὲν ἦταν ἀπλῶς μία αὐτοκρατορία ποὺ εἶχε ὡς κρατικὴ θρησκεία τὸν Χριστιανισμό, ἀλλὰ ἦταν ἡ μόνη πραγματικὰ Χριστιανικὴ Πολιτεία, ὅπου ὁ Χριστιανισμὸς ἐφαρμόστηκε γνησίως στὸ μέτρο τοῦ πολιτικῶς ἐφικτοῦ.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐντὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας διετήρησε ἀναλλοίωτη τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση, ὅπως παρέλαβε τὴν Πίστη ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Ἡ ἐνότητα τοῦ λαοῦ, τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς βασιζέτο στὴν ἀκρίβεια τῆς Πίστεως, ποὺ εἶχε

ὡς θεμέλιο τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία τῶν Ἁγίων Πατέρων.

Ἀντίθετα, ἡ Δύση ἐγκατέλειψε τὴν Ὁρθοδοξία καὶ ὑπέπεσε σὲ πλάνη, ἀρχικὰ μὲ τὸ παπικὸ πρωτεῖο καὶ τὸ Filioque καὶ ἀργότερα μὲ τὴν πλήρη ἔκπτωσὴ της στὸν Προτεσταντισμὸ καὶ τὴν ἀποκοπὴ της ἀπὸ κάθε πατερικὴ θεώρηση. Ἡ πλάνη τοῦ παπισμοῦ ἔφερε τὴν διαφθορὰ στὴν πολιτικὴ σκέψη τῆς Δύσεως, ἐπειδὴ ἀνέτρεψε τὸ Ὁρθόδοξο ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ θεμέλιο τῆς κοινωνίας.

Ἐνῶ στὴν Δύση ὁ Χριστιανισμὸς ἐγίνε μέσον πολιτικῆς χειραγωγήσεως μὲ τὸν πάπα νὰ κυβερνᾷ ὡς ἐπίγειος ἄρχων καὶ τὶς μοναρχικὲς ἐξουσίες νὰ ἀσκοῦνται ἐντελῶς κοσμικά, ἡ Ἀνατολὴ κράτησε ἓναν ἰσορροπημένο καὶ Ὁρθόδοξο δεσμὸ μεταξὺ κράτους καὶ Ἐκκλησίας, μὲ σκοπὸ ὄχι τὴν ἐξουσία, ἀλλὰ τὴν προάσπιση τῆς Ἀλήθειας.

Στὴν Ῥωμανία, ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἦταν "ἄρχων τοῦ κόσμου", ἀλλὰ φορέας θεοκεντρικοῦ καθήκοντος. Ἡ κοινωνία δὲν ἦταν ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ρίζα της, ἀλλὰ ζοῦσε μέσα στὸ Ἐκκλησιαστικὸ ἦθος. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ὑποτάσσετο σὲ θεολογικὴ κριτικὴ καὶ δὲν ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ δίκαιου.

Οἱ ἄρχοντες στὴν Ὁρθόδοξη Ἀνατολὴ δὲν κυβερνοῦσαν ὡς "θεῖοι βασιλεῖς" ὅπως στὴν Δύση, ἀλλὰ ὡς ἐντολοδόχοι τῆς Θείας Δικαιοσύνης. Ἄν ὁ αὐτοκράτωρ παρέκλινε ἀπὸ τὸ δίκαιο, δὲν ὑπῆρχε

ἀλάθητο, ὅπως στὸ παπικὸ μοντέλο, ἀλλὰ ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ ἦταν ὅλοι – ὁ λαὸς, ἡ ἐκκλησία, οἱ θεσμοί.

Ἡ Δύση, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Καρλομάγνου, ἀνέτρεψε τὴν Χριστιανικὴ Ἀλήθεια καὶ ἔβαλε στὴν θέσιν τῆς μίας πολιτικῆς ἰδεολογίας μεταμφιεσμένη σὲ θεολογία. Ὁ παπισμὸς ὑποκατέστησε τὴν Ἐκκλησίαν μὲ ἓνα συγκεντρωτικὸ σύστημα ἐξουσίας, ὅπου ὁ πάπας ἦταν ὄχι μόνο ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς μονάρχης, ποὺ καθόριζε βασιλεῖς καὶ ὀλόκληρες μοναρχίες.

Ὁ Προτεσταντισμὸς, στὴν συνέχεια, ἔριξε ἐντελῶς τὴν πνευματικὴ ἀρχή, ἀποκόπτοντας τὴν κοινωνία ἀπὸ κάθε ἐκκλησιαστικὴ ἀναφορὰ καὶ μετατρέποντας τὴν πνευματικὴ ζωὴ σὲ ἓνα καθαρὰ ἀτομικὸ φαινόμενο.

Στὴν πραγματικότητα, ἡ Δύση δὲν ἦταν ποτὲ πραγματικὰ χριστιανικὴ, διότι δὲν ἐφήρμοσε τὸ Εὐαγγέλιο ἀλλὰ τοὺς κανόνες τῆς πολιτικῆς κυριαρχίας.

Ἡ Φεουδαρχία τοῦ Μεσαίωνα ἦταν ἓνα καθεστῶς ἀκραΐας καταπίεσης, ποὺ καμία σχέση δὲν εἶχε μὲ τὴν κοινωνικὴ μέριμνα καὶ δικαιοσύνη τῆς Ῥωμανίας.

Οἱ Σταυροφορίες ἦταν προϊόν ἀπληστίας καὶ ὄχι πραγματικῆς πίστεως. Ὁ Διαφωτισμὸς ἦταν ἡ λογικὴ ἐξέλιξη μιᾶς ἤδη ἐκπεσμένης θεολογίας. Καθὼς ἡ παπικὴ καὶ προτεσταντικὴ θεολογία ἦταν

λανθασμένες, δὲν ἦταν δύσκολο γιὰ τὴν κοινωνία νὰ ἀπορρίψει ὅχι μόνο τὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Ἡ πολιτικὴ ἀποτυχία τῆς Δύσεως ἦταν καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θεολογικῆς πτώσεως της.

Ἡ Δύση ἀπέτυχε πολιτικὰ, διότι ἐγκατέλειψε τὴν Ἀληθινὴ Πίστη. Ἡ Ῥωμανία πέτυχε διότι, ἐνῶ ἦταν ἀνθρώπινη πολιτεία, παρέμεινε προσηλωμένη στὴν θεϊκὴ Ἀλήθεια. Ὅταν ἔπεσε, δὲν ἔπεσε ἐπειδὴ δὲν ἦταν βιώσιμη, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔπαψε σιγὰ-σιγὰ νὰ εἶναι πραγματικὰ Ὀρθόδοξη.

3. Γιατί έπεσε ή Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία

Η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία δέν έπεσε έπειδή ήταν αδύναμη στρατιωτικά, όπως πολλοί νομίζουν, ή έπειδή εξήντλησε την οικονομική δύναμή της. Η πραγματική αίτία της πτώσεώς της ήταν ή ήθική κατάπτωση της άρχουσας τάξεως, πού άπομακρύνθηκε από την Αλήθεια της Ορθοδοξίας και έθεσε ως προτεραιότητα όχι την ευθύνη για τον λαό, αλλά τα προσωπικά συμφέροντα.

Στην ύστερη περίοδο του Βυζαντίου (13^{ος} - 15^{ος} αιώνας), όταν ή Αυτοκρατορία προσπαθοῦσε νά διατηρηθεῖ μέσα σέ ένα συνεχώς έχθρικό γεωπολιτικό περιβάλλον, οί πολιτικές έλίτ αντί νά άντισταθοῦν μέ θάρρος και σύνεση, προσπαθοῦσαν νά διασφαλίσουν την δική τους θέση μέ ιδιοτελείς συμφωνίες και ύποταγή στην Δύση.

Η ένσωμάτωση δυτικών τρόπων σκέψεως στην αυτοκρατορική αὐλή και στην ύψηλή άριστοκρατία ήταν καταστροφική για τον χαρακτηρα της ανατολικής ρωμαϊκής πολιτείας. Η διείσδυση λατινικών έθίμων, πολιτικών πρακτικών και οικονομικών μοντέλων όδήγησε σε μία νοοτροπία άπομακρυσμένη από την Ορθόδοξη Παράδοση.

Πολλοί αυτοκράτορες του 14^{ου} - 15^{ου} αιώνας αντί νά στηριχθοῦν στην παράδοση, έπεδίωξαν συμμαχίες μέ την Δύση, άκόμη και εάν αυτές

ἀπαιτοῦσαν τὴν παράδοση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας.

Οἱ ἀριστοκράτες τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσπαθοῦσαν νὰ διατηρήσουν τὶς περιουσίες τους, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴν προστασία τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ νοοτροπία τῆς "διπλωματικῆς παραδόσεως" ἀντικατέστησε τὴν παλαιότερη στάση τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς υπερασπίσεως τῆς Αὐτοκρατορίας.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς πρώτους αὐτοκράτορες ποὺ πολεμοῦσαν ὅποιονδῆποτε ἀπειλοῦσε τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ὕστεροι ἄρχοντες προτιμοῦσαν τὴν ὑποταγὴν στὸν πάπα ἢ στοὺς Δυτικούς βασιλεῖς, ἀντὶ γιὰ μία πραγματικὴ στρατηγικὴ ἀνασυγκροτήσεως.

Ἡ κορύφωση τῆς ἠθικῆς φθορᾶς τῶν ἐλίτ ἦταν ἡ προσκύνηση τῆς παπικῆς ἐξουσίας μὲ τὴν ἔνωση τῆς Φερράρας - Φλωρεντίας (1438-1439). Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η' Παλαιολόγος, μὲ τὴν πίεση μέρους τῆς ἀριστοκρατίας, δέχθηκε νὰ ὑπογράψει τὴν ὑποταγὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸν πάπα, ἐλπίζοντας ὅτι θὰ ἔπαιρνε στρατιωτικὴ βοήθεια ἀπὸ τὴ Δύση.

Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἓνας αὐτοκράτορας τῆς Ανατολῆς δὲν πολέμησε, ἀλλὰ ὑπέκυψε διπλωματικά, εἰσάγοντας μία νέα, ἡττοπαθῆ στρατηγικὴ ποὺ ὁδήγησε στὴν τελικὴ πτώση. Ὁ λαὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀντέδρασαν ἔντονα,

θεωρῶντας τὴν πράξη αὐτὴ ὡς ἀποστασία ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία.

Ἡ ὑπογραφή τῆς Ἑνώσης δὲν ἔσωσε τὴν Αὐτοκρατορία, ἀλλὰ τὴν ἀπομόνωσε ἀκόμη περισσότερο, ἐπεὶ ἡ Δύση τελικὰ δὲν προσέφερε πραγματικὴ βοήθεια. Στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τῆς ὕστερης περιόδου, ἡ πολιτικὴ τάξη δὲν ἀντιμετώπισε τὴν κρίση μὲ ἀνδρεία καὶ ἀφοσίωση, ἀλλὰ μὲ πολιτικὲς σκοπιμότητες.

Στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν (1081-1185), ἡ Αὐτοκρατορία ἀκόμη πολεμοῦσε μὲ δύναμη, προσπαθῶντας νὰ ἀνακτήσῃ ἐδάφη καὶ νὰ προστατεύσῃ τὸν Ὁρθόδοξο κόσμον. Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους (1204) ὅμως, ἡ ἀριστοκρατία ἔπαψε νὰ σκέφτεται αὐτοκρατορικὰ καὶ ἄρχισε νὰ συμπεριφέρεται ὡς φεουδαρχικὴ ἐλίτ. Τὸ πνεῦμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Βασιλείου Β' εἶχε ἐξαφανιστεῖ καὶ δώσει τὴν θέση του στὸν καιροσκοπισμὸ καὶ στὴ διατήρηση προσωπικῶν συμφερόντων.

Ἡ Αὐτοκρατορία ἦταν ἀκόμη ἱκανὴ νὰ ἀντισταθεῖ, ἀλλὰ τὰ ἡγετικὰ στρώματά της εἶχαν πλέον καταστρέψῃ τὸν ἠθικὸ πυρῆνα της. Οἱ στρατιωτικὲς καὶ διοικητικὲς δυνάμεις ὑπῆρχαν, ἀλλὰ ἡ θέληση γιὰ ἀντίσταση εἶχε ἐξαφανιστεῖ. Ἡ ἠθικὴ φθορὰ ἦταν ἡ πραγματικὴ ρίζα τῆς καταρρεύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ Ῥωμανία δὲν ἔπese ἐπειδὴ ἦταν στρατιωτικὰ ἀδύναμη ἢ οἰκονομικὰ καταρρακωμένη. Δὲν ἔπese ἐπειδὴ εἶχε ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς, διότι ἐπὶ ἑνδεκάμισι αἰῶνες πάντοτε εἶχε ἐχθροὺς καὶ πάντοτε ἐπιβίωνε. Δὲν ἔπese ἐπειδὴ ἡ διοικητικὴ δομὴ τῆς ἦταν ἐλαττωματικὴ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ δομὴ ἦταν ποὺ τὴν διетήρησε δυνατὴ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ δυτικὰ βασίλεια ποὺ διελύοντο μέσα σὲ φεουδαρχικὲς συγκρούσεις.

Ἡ Ῥωμανία ἔπese διότι ὁ λαὸς καὶ οἱ ἄρχοντες ἐξέπесαν τοῦ Ὁρθοδόξου ἡθους. Ἡ πνευματικὴ ταυτότητα ποὺ τὴν εἶχε καταστήσει τὸ μακροβιότερο κράτος τῆς Ἱστορίας, ἄρχισε νὰ φθίνει. Ἐκεῖ ποὺ ὁ λαὸς ἦταν ἓνα σύνολο Ὁρθοδόξων ὑποταγμένων στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἄρχισε νὰ ἐνσωματώνει ξένες κοσμικὲς ἀξίες. Ἐκεῖ ποὺ οἱ ἄρχοντες λειτουργοῦσαν μὲ θεοκεντρικὴ εὐθύνη, ἄρχισαν νὰ ἐπιζητοῦν δύναμη, πλούτο καὶ κοσμικὲς ἐξασφαλίσεις.

Ὅταν ὁ λαὸς ἔπαψε νὰ εἶναι ἀληθινὰ Ὁρθόδοξος, ἡ αὐτοκρατορία ἔχασε τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ τῆς. Τὸ πραγματικὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς δὲν ἦταν οὔτε ἡ στρατηγικὴ θέση τῆς, οὔτε ἡ ὀργανωμένη διοίκησή τῆς, ἀλλὰ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν Εὐαγγελικῶν ἀρχῶν σὲ πολιτικὸ ἐπίπεδο. Ὅταν αὐτὲς ἄρχισαν νὰ διαβρώνονται, ἡ Ῥωμανία ἔγινε ἓνα κράτος ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἄλλα βασίλεια τῆς Ἱστορίας.

Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἀπὸ τὴν ἰδρυσή της, στηρίχθηκε σὲ μία βαθιὰ σύνδεση μεταξὺ πολιτικῆς καὶ πνευματικότητος. Ἦταν μία ἱστορικὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανισμοῦ μέσα σὲ ἓνα κοσμικὸ κράτος, πὺν ὅμως ὑποτάσσετο πνευματικὰ στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ. Ἡ διοίκηση, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ, ἡ παιδεία καὶ ἡ πολιτικὴ κουλτούρα ἐξέφραζαν τὸ εὐαγγελικὸ ἦθος, ὅσο ἦταν ἐφικτὸ μέσα σὲ ἓνα ἀνθρώπινο σύστημα.

Ὅμως, καθὼς περνοῦσαν οἱ αἰῶνες, ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ Ὁρθόδοξο ἦθος ἦταν βαθμιαία, ἀλλὰ καὶ καταστροφικὴ. Ἀντὶ νὰ διατηρήσει τὴν πνευματικὴν τῆς ζωτικότητα, ἡ αὐτοκρατορία ὑπέκυψε στὶς ἀδυναμίες τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ὀδηγώντας τὴν ἐλίτ μακριὰ ἀπὸ τὶς παραδόσεις πὺν τὴν εἶχαν καταστήσει ἰσχυρή.

Στοὺς πρώτους αἰῶνες, οἱ αὐτοκράτορες θεωροῦσαν τὸν ἑαυτὸν ὑπεύθυνον ὅχι μόνο γιὰ τὴν διακυβέρνηση, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν προάσπιση τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως. Ἦταν "ἐν Χριστῷ βασιλεῖς" καὶ ὑποκείμενοι στὴν πνευματικὴ καθοδήγηση τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅμως, στὴν ὕστερη περίοδο, πολλοὶ ἄρχοντες ἀντιμετώπιζαν τὴν ἐξουσία ὡς μέσον προσωπικοῦ πλουτισμοῦ καὶ κατεστημένης κυριαρχίας. Ἡ διαφθορὰ πὺν εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα στὶς πολιτικὲς ἐλίτ προκάλεσε σταδιακὴ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς

φροντίδος για τὸν λαό. Ἡ αὐτοκρατορία ἔπαψε νὰ ἀντιμετωπίζεται ὡς θεία ἀποστολή καὶ ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ ὡς μία κοσμικὴ ἡγεμονία, παρόμοια μὲ ἐκεῖνες τῆς Δύσεως.

Οἱ ἄρχοντες ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὴν κοινωνικὴ συνοχή, δίνοντας προτεραιότητα στὰ προσωπικά τους συμφέροντα καὶ ὄχι στὴν προστασία τῆς οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν. Ἀπὸ τὸν 12^ο αἰῶνα καὶ ἔπειτα, ἡ ἐλίτ ἄρχισε νὰ ἐνσωματώνει δυτικὲς ἀντιλήψεις στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Οἱ Λατίνοι σταυροφόροι ἔφεραν μία νέα, ἀντικειμενικὰ ἀντίθετη πολιτισμικὴ ἀντίληψη, ποὺ βασίζετο στὸν ὕλισμό καὶ στὴν κατάκτηση. Πολλοὶ ἄρχοντες τῆς Ἀνατολῆς, ἀντὶ νὰ ἀντισταθοῦν, θαύμασαν τὸν δυτικὸ πλοῦτο καὶ τὴν δύναμη καὶ ἄρχισαν νὰ ἀκολουθοῦν ξένα πρότυπα διακυβερνήσεως.

Σταδιακά, οἱ παραδοσιακὲς ἀξίες τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως ἡ μέριμνα γιὰ τοὺς φτωχοὺς, ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀξιοκρατία, ὑποχώρησαν μπροστὰ στὸν καιροσκοπισμὸ καὶ στὸν ἀτομικισμὸ. Ἡ συμμαχία μὲ τὴν Δύση καὶ ἡ ὑποταγὴ στὸν πάπα ὡς "ἔσχατη λύση" ἔδειξε πόσο εἶχε ἀποδυναμωθεῖ τὸ Ὁρθόδοξο ἥθος τῆς ἄρχουσας τάξης. Ἀντὶ νὰ ἐμπιστευθεῖ τὴν παράδοση καὶ τὴν πνευματικὴ δύναμη τοῦ λαοῦ της, ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐλίτ προσπάθησε νὰ ἐπιβιώσει μὲ πολιτικὲς συμφωνίες καὶ παραχωρήσεις.

Ἡ Αὐτοκρατορία, στήν ἀνθησή της, ἦταν ἓνα κράτος ὅπου ἡ πνευματική ζωὴ διαπερνοῦσε τὴν κοινωνία. Οἱ μοναχοὶ δὲν ἦταν ἀποκομμένοι ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ συμβούλευαν τοὺς αὐτοκράτορες, ἦταν δάσκαλοι, προσέφεραν καθοδήγηση καὶ ἐπηρέαζαν τὴν πολιτική.

Ἀντὶ γι' αὐτό, στὴν ὕστερη περίοδο ὑπῆρχε μία σταδιακὴ ἀπομάκρυνση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καθοδήγηση. Οἱ αὐτοκράτορες ἔδιναν ὅλο καὶ λιγότερη προσοχὴ στὶς ὀρθόδοξες συμβουλές καὶ ἄκουγαν περισσότερο κοσμικοὺς τεχνοκράτες, ποὺ τοὺς μιλοῦσαν γιὰ συμφέροντα καὶ διπλωματικὲς ἀναγκαιότητες.

Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἡγεσία σηματοδότησε καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἀποστολὴ τῆς Αὐτοκρατορίας νὰ λειτουργεῖ ὡς μία "ἐπίγειος ἀντανάκλαση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ". Ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἦταν μεγάλη, ὅσο ἦταν πιστὴ στὴν ἀποστολὴ της. Ἡ σταδιακὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν Ὄρθόδοξη Παράδοση ἔκανε τὴν πτῶση ἀναπόφευκτη. Ἡ ἀντίθεση μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων ποὺ στηρίζοντο στὴν Ὄρθοδοξία καὶ τῶν ὕστερων ποὺ ἔψαχναν στηρίγματα στὴν Δύση, ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴ ἱστορικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν πτῶση.

Ἐπομένως, ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἔπεσε ἐπειδὴ ἦταν ἀδύναμη

στρατιωτικά ή οικονομικά. Ἐπεσε ἐπειδὴ ἔπαψε νὰ εἶναι ἐκείνη πὺν ἦταν προορισμένη νὰ εἶναι.

Ἡ Δύση δὲν ἔχει ἀντίστοιχη πορεία πτώσεως μὲ τὴν Ῥωμανία, ἐπειδὴ ἡ Δύση δὲν ἠκμασε ποτὲ πνευματικά, ὥστε νὰ ἔχει μία πνευματικὴ πτῶση. Ἀντιθέτως, ὁ ἐσωτερικὸς μηχανισμὸς πὺν καθορίζει τὴν πορεία τῆς εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ πλάνη τῆς.

Ἡ Δύση ἀρχικὰ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία μὲ τὸ Σχίσμα τοῦ 1054. Ἐκεῖνη τὴν στιγμή, δὲν ἀπεκόπη μόνον διοικητικὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, ἀλλὰ ἔχασε τὴν ἀληθινὴ χριστιανικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου. Ἀντικατέστησε τὴν ὄντως πνευματικὴ ζωὴ μὲ τὴν νομικιστικὴ προσέγγιση καὶ μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων ἔφτασε στὴν ἀπόλυτη ἀθεΐα.

Αρχικὰ, ἡ ἀποστασία τῆς φάνηκε ὡς "μεταρρύθμιση". Ὁ παπισμὸς ἀντικατέστησε τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σύνοδο μὲ μία μοναρχικὴ ἐξουσία. Ὁ Προτεστантиσμὸς ἀντικατέστησε τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν ἀτομικὴ ἐρμηνεία. Στὴν συνέχεια, ὁ Διαφωτισμὸς ἀντικατέστησε τὴν χριστιανικὴ ἀλήθεια μὲ τὸν ἀνθρωπισμό. Ἔτσι, ἡ ἀντίληψη τοῦ κόσμου ὅχι μόνον ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ δομήθηκε σὲ ἀντίθεση πρὸς αὐτήν.

Ὁ σύγχρονος δυτικὸς κόσμος δὲν στηρίζεται σὲ μία κατάφαση, ἀλλὰ σὲ μία ἄρνηση. Δὲν στηρίζεται σὲ κάποια θετικὴ κατανόηση τῆς ἀλήθειας ἢ σὲ

κάποιο όραμα, αλλά στην απόρριψη του Χριστού. Η θρησκεία δεν απορρίφθηκε επειδή ήταν «άναχρονιστική», αλλά επειδή αποτελούσε εμπόδιο για την νέα έξουσία που ήθελε η Δύση.

Ο Θεός δεν απορρίφθηκε επειδή «δεν απέδειξε την ύπαρξή του», αλλά επειδή η αποδοχή του ήταν εμπόδιο στην ανάδειξη του ανθρωποκεντρισμού. Ο Χριστός δεν απορρίφθηκε επειδή «δεν έχει ιστορική υπόσταση», αλλά επειδή η διδασκαλία του είναι η μόνη αληθινή ελευθερία από το σύστημα που έχτισε η Δύση.

Έτσι, ο Δυτικός κόσμος όχι μόνον απέτυχε να φθάσει σε πνευματική αλήθεια, αλλά έχτισε όλη του την δομή πάνω στην άρνηση του Ευαγγελίου. Η Δύση προσπαθεί επί αιώνες να χτίσει πολιτικές και κοινωνικές δομές που θα επιβιώσουν. Όμως, καθ' ένα από τα συστήματά της αποτυγχάνει, ακόμη και μέσα σε περιόδους ευημερίας.

Ο φεουδαρχισμός οδήγησε στην απολυταρχία. Η απολυταρχία οδήγησε στον φιλελευθερισμό. Ο φιλελευθερισμός οδήγησε στον μαρξισμό. Ο μαρξισμός οδήγησε στον μηδενισμό. Ο μηδενισμός οδηγεί στο χάος. Όλα τα δυτικά μοντέλα αποτυγχάνουν επειδή δεν στηρίζονται στην Αλήθεια, αλλά σε έναν συνεχή πειραματισμό. Δεν ξεκινούν από μία επαλήθευση μίας απόλυτης αρχής, αλλά από έναν άεναο διχασμό και μία συνεχή αντικατάσταση ενός λαθεμένου μοντέλου με ένα άλλο.

Ἡ Δύση, ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ τὴν ἀληθινὴ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, δὲν ἀπέβαλε ἀπλῶς τὴν Χριστιανικὴ πίστη, ἀλλὰ ἀντικατέστησε τὸν Θεὸ μὲ μία νέα θεότητα· τὸ κράτος. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία καὶ ἡ κρατικὴ διοίκηση ἀνέλαβαν ἕναν ρόλο πνευματικῆς καθοδηγήσεως, μετατρέποντας τὴν κρατικὴ ὑπακοὴ σὲ εἶδος λατρείας.

Πῶς ἔγινε αὐτὸ; Ὁ παπισμὸς ἔθεσε τὶς βάσεις τῆς ἐξιδανικεύσεως τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἀντιθέτως μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση, ταυτίστηκε μὲ τὴν κοσμικὴ ἐξουσία καὶ ὁ πάπας διεκδίκησε τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία ὡς «Ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ» (Vicarius Christi). Ἡ Ἐκκλησία ἔγινε ἕνα σύστημα ἐξουσίας, ποὺ ἀπαιτοῦσε τὴν ὑποταγὴ ὅλων, ὅχι πλέον στὸν Θεό, ἀλλὰ στὸν μηχανισμό τῆς διοικήσεως.

Ἐπειδὴ ὁ Προτεσταντισμὸς διέλυσε τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία, χρειάστηκε μία νέα ἀρχὴ ποὺ θὰ ρυθμίζει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, τὸ κράτος ἀνέλαβε τὸν ρόλο ποὺ εἶχε πρὶν ἡ δυτικὴ «Ἐκκλησία»· τὴν πειθαρχία, τὸν ἔλεγχο τῆς κοινωνίας, τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐπιβολὴ ἠθικῶν κανονισμῶν. Ἡ ὑπακοὴ στοὺς κρατικοὺς νόμους ἔγινε σχεδὸν ἱερὸ καθῆκον, ὁ ἐθνικισμὸς ἀντικατέστησε τὴν Ἐκκλησία ὡς φορεὺς πνευματικῆς ταυτότητος καὶ ἡ νομιμοφροσύνη ἀντικατέστησε τὴν πίστη.

Ὁ Διαφωτισμὸς ἐξαφάνισε τὸν Θεό, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλε τὴν ἀνάγκη γιὰ μία ὑπέρτατη ἐξουσία. Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ὀρθολογισμό καὶ τὸ κράτος ὁδήγησε στὴν ὑπερ-ἀνάπτυξη τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ἡ γραφειοκρατία ἔγινε ὁ νέος «Θεός» καὶ ὁ πολίτης ὀφείλει νὰ ὑπακούει ἀδιαμαρτύρητα στὴν κρατικὴ δομὴ.

Ὁ 20ὸς αἰῶνας ἐπέβαλε τὸ κράτος ὡς τὴ μόνη θεότητα. Στὶς δυτικὲς κοινωνίες, εἴτε πρόκειται γιὰ καπιταλιστικὲς εἴτε γιὰ κομμουνιστικὲς δομές, τὸ κράτος ἀναδείχθηκε ὡς ἡ μόνη ὑπερβατικὴ ἐξουσία ποὺ μπορεῖ νὰ καθορίζει ὅχι μόνο τὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴ καὶ προσωπικὴ ταυτότητα τῶν πολιτῶν. Σὲ κάθε κρίση, ἡ λύση ἐντοπίζεται ὅχι στὸν Θεό ἢ στὴν κοινότητα, ἀλλὰ στὸν κρατικὸ μηχανισμό.

Στὴ Δύση, ὅτι ἦταν παλαιὰ ἡ θρησκευτικὴ λατρεία, ἔχει γίνεи σήμερα ἡ κρατικὴ συμμόρφωση: Ὁ νόμος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητηθεῖ. Ὁ κρατικὸς ὑπάλληλος ἐκτελεῖ τὶς ἐντολὲς μὲ τυφλὴ ὑπακοή, ὅπως ὁ πιστὸς ἐκτελεῖ μιὰ θρησκευτικὴ τελετουργία. Ὁ πολίτης ὀφείλει νὰ ὑποτάσσεται στὸ κράτος ἀδιαμαρτύρητα. Ὅποιος ἀμφισβητεῖ τὴν κρατικὴ ἀφήγηση δαιμονοποιεῖται.

Αὐτὸ εἶναι ἀνέκδοτο στὴν Ἀνατολὴ καὶ πράγματι τὰ ἀνέκδοτα τῶν Ὁρθοδόξων γιὰ τοὺς Προτεστάντες δὲν εἶναι λίγα. Ἡ Ὁρθοδοξία ποτὲ δὲν προσδιόρισε τὴν ἐξουσία ὡς πνευματικὴ ἀλήθεια. Στὴν Ἀνατολή, ὁ νόμος καὶ ἡ διοίκηση

Λειτουργοῦν μόνον ὡς μέσον, ὄχι ὡς ἱερὸς σκοπός. Ἡ θεολογία καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι προσωπικοκεντρικός, ὄχι νομικιστικός. Στὴν Ρωμανία, ὁ Ἀυτοκράτωρ ἦταν πάντοτε «Ὑπερασπιστὴς τῆς Ὁρθοδοξίας», ὄχι ἀντικαταστάτης τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Δύση, ἀφοῦ ἀπέρριψε τὸν Θεό, ἀναγκάστηκε νὰ ἀναζητήσει μία νέα «ὑπέρτατη ἀρχή». Καὶ τὴν βρῆκε στὸ κράτος. Ἐτσι, ἡ συμμόρφωση στὶς ἐντολὲς τῆς ἐξουσίας ἀπέκτησε χαρακτηῖρα λατρείας, ἐνῶ κάθε ἀμφισβήτηση τῆς ἐξουσίας ἀντιμετωπίζεται ὡς αἰρετικὴ παρέκκλιση.

Αντίθετα, στὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση, ὁ Θεὸς δὲν ἀντικαθίσταται ἀπὸ καμία κοσμικὴ ἐξουσία. Τὸ κράτος εἶναι ἀπλῶς ἓνα ἐργαλεῖο ἀπονομῆς δικαιοσύνης, ὄχι ἡ ὑπέρτατη ἀλήθεια.

Ἡ μόνη λύση δὲν εἶναι ἡ βελτίωση τοῦ δυτικοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἡ ἀπόρριψή του καὶ ἡ ἐπιστροφή στὴν Ρωμανία καὶ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση. Ἡ πνευματικὴ πορεία τῆς Δύσεως δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα φαινόμενο ἀποστασίας, ἀλλὰ ἡ σταδιακὴ ἀποδόμηση κάθε μορφῆς ἀληθείας, ἡ συστηματικὴ μετατροπὴ τοῦ πνεύματος ἀπὸ κατάφαση σὲ ἄρνηση, ἀπὸ δομὴ σὲ χάος. Ἡ δυτικὴ πνευματικότητα δὲν εἶναι ἀπλῶς ἄθρη ἢ ἀντιχριστιανικὴ. Δὲν πρόκειται μόνο γιὰ μία ἐκκοσμίκευση ποὺ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν θεία ἀποκάλυψη, ἀλλὰ γιὰ μία ἐκ θεμελίων ἀντίδραση σὲ κάθε τι ὅπου συνδέεται μὲ τὴν Ἀλήθεια.

Ἡ Δύση, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ σχίσματος, ἔχτισε ὄχι ἓναν δικό της κόσμον, ἀλλὰ ἓναν κόσμον ποὺ λειτουργεῖ ὡς ἄρνηση πρὸς τὴν Ὁρθοδοξία. Δὲν δημιούργησε ἓνα θετικό πνευματικό μοντέλο, ἀλλὰ ἀνέπτυξε ἓνα σύστημα ποὺ δὲν ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴ ἀντίδραση σὲ αὐτήν.

Ἡ παπικὴ «Ἐκκλησία» ὀρίζεται ὄχι ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπόρριψή της, ὅπως ἀποτυπώθηκε στὸ σχίσμα τοῦ 1054. Ὁ Προτεστантиσμός ὀρίζεται ὄχι ἀπὸ μία νέα ἀποκάλυψη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ παπισμοῦ, δίχως νὰ ἀνακαλύπτει ποτὲ τὴν ἀλήθεια. Ὁ Διαφωτισμός δὲν ἦταν μιὰ εὐθεία πορεία πρὸς τὴν γνώση, ἀλλὰ ἡ συστηματικὴ ἀντίθεση πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Ὁ Μαρξισμός δὲν ἔχει ἓνα θετικό ὄραμα γιὰ τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὀρίζεται μὲ ἀποκλειστικό στόχο τὴν ἀνατροπὴ τῆς παραδόσεως. Ὁ σύγχρονος πολιτισμός δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ δομήσει ἓνα πνευματικὸ κέντρο, ἀλλὰ νὰ καταστρέψει κάθε πνευματικὴ σύνδεση μὲ τὴν παράδοση.

Ἔτσι, ὅλη ἡ Δύση ἀπὸ τὸ σχίσμα μέχρι σήμερον εἶναι ἓνα συνεχές ἱστορικὸ κύμα ἀποδόμησης. Δὲν προχωρᾷ μὲ βάση ἓνα ὄραμα, ἀλλὰ μὲ βάση τὴν ἄρνηση ἐκείνου ποὺ προηγῆθηκε. Τὸ τραγικὸ παράδοξο εἶναι ὅτι ἡ Δύση ἐπιδιώκει νὰ διατηρεῖ μία εἰκόνα Χριστιανισμοῦ, ἀκόμη κι ὅταν ὁλόκληρος ὁ κόσμος της εἶναι ἀντίχριστος. Ὁ δυτικὸς κόσμος ποτὲ δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν

χριστιανική ταυτότητα με ειλικρίνεια, αλλά συνέχισε να χρησιμοποιεῖ μία διαστρεβλωμένη μορφή Χριστιανισμοῦ ὡς κάλυμμα.

Ὁ παπισμός ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του «καθολικὴ ἐκκλησία» ἀλλὰ δὲν ἐκφράζει τὸ Ἀποστολικὸ Πνεῦμα. Ὁ Προτεστантиσμός ἀναφέρεται στὴ Ἁγία Γραφή, ἀλλὰ δὲν ἀκολουθεῖ τὴν Ἐκκλησίαν ποὺ ἔγραψε τὴν Ἁγία Γραφή. Ὁ Διαφωτισμός ὀμιλεῖ γιὰ ἠθικὲς ἀρχές, ἀλλὰ ὅλες οἱ ἠθικὲς ἀρχές του εἶναι ἐκκοσμικευμένα κατάλοιπα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ σύγχρονος κόσμος μιλᾷ γιὰ «ἀνθρώπινα δικαιώματα», ἀλλὰ παραβλέποντας ὅτι ἡ ἐννοιολογικὴ ρίζα τῶν δικαιωμάτων εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλασμένος κατ' εἰκόνα Θεοῦ.

Ἡ Δύση δὲν ἔχει μία σταθερὴ μεταφυσικὴ κατάφαση, ἀλλὰ ἓνα ἀέναο ἀντι-Χριστιανικὸ πνεῦμα ποὺ ἐμφανίζεται ὑποκριτικὰ ὡς "Χριστιανικό".

Σὲ ἀντίθεση μετὰ τὴν Δύση, ἡ Ὁρθοδοξία δὲν στηρίζεται σὲ ἓνα συνεχὲς ἱστορικὸ κύμα ἀρνήσεων, ἀλλὰ σὲ μία αἰώνια Θεία Ἀποκάλυψη. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἀπορρίπτει τὴν παράδοση, ἀλλὰ τὴν διατηρεῖ. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐκκλησιολογικὴ συνέχεια, ἀλλὰ τὴν βιώνει. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν μετατρέπει τὴν θρησκείαν σὲ ἰδεολογικὴ ταυτότητα, ἀλλὰ σὲ ζῶσα ἐμπειρία.

Ἐὰν ἡ Δύση θέλει νὰ βρεῖ ἓναν δρόμο ἐξόδου ἀπὸ τὴν παρακμή, δὲν θὰ τὸν βρεῖ μέσα σὲ ἄλλες μορφὲς τῆς ἰδίας πλάνης, ἀλλὰ στὴν ἐπιστροφή

στήν Ὁρθοδοξία. Ἡ Ἱστορία δείχνει ὅτι ὅλα τὰ δυτικά πολιτικά καὶ φιλοσοφικά μοντέλα καταρρέουν ἐπεὶ δὲν ἐδράζονται σὲ μία ἀληθινὴ μεταφυσικὴ θεώρηση.

Ὁ φιλελευθερισμὸς ὁδηγεῖ στὴν ἀποδόμηση. Ὁ καπιταλισμὸς ὁδηγεῖ στὴν ὑποδούλωση. Ὁ μαρξισμὸς ὁδηγεῖ στὴν καταπίεση. Ὁ σύγχρονος ἀνθρωπισμὸς ὁδηγεῖ στὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μόνη ἀπάντηση εἶναι ἡ ἐπιστροφή σὲ ἓναν πολιτισμὸ πὺν στηρίζεται ὄχι στὴν ἄρνηση, ἀλλὰ στὴν Ἀλήθεια, ὄχι στὴν ἀντίθεση, ἀλλὰ στὴν κατάφαση, ὄχι στὴν διάλυση, ἀλλὰ στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση. Κι αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Ρωμηοσύνη.

4. Ἡ διαμόρφωση τῆς σύγχρονης Ευρώπης

Οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάτες τοῦ 1821 δὲν ἐπιδίωξαν νὰ ἀναβιώσουν ἓνα περιορισμένο ἔθνος-κράτος ὅπως τὰ δυτικὰ πρότυπα ποὺ ἐπιβλήθηκαν ἀργότερα. Στὴν πραγματικότητα, ὁραματίζοντο τὴν ἀποκατάσταση τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅχι ὡς μιὰ αὐστηρὰ ἐλληνικὴ ἔθνικὴ κρατικὴ ὄντοτητα, ἀλλὰ ὡς μία πολυεθνικὴ, Ὀρθόδοξη πολιτεία, ὅπως ἦταν ἐξ ἀρχῆς ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία.

Ὁ ὅρος «Ἑλληνικὸ Ἔθνος» δὲν χρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἑλληνορθοδόξους τῆς περιόδου. Ἀντ' αὐτοῦ, ὁραματίζονταν τὴν ἀναβίωση τοῦ Γένους, ὅπως διατηρήθηκε μέσα ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τὸ Ἐπαναστατικὸ Σύνταγμα δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν Ἑλλάδα ὡς «νεωτερικὸ κράτος». Ἀντ' αὐτοῦ, ἀναφέρεται: «Ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.»

Καθίσταται ἔτσι σαφὲς ὅτι ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 δὲν ἦταν μία ἐθνικὴ ἐπανάσταση, ἀλλὰ μία προσπάθεια ἀποκαταστάσεως τῆς Βασιλείας τῆς Νέας Ρώμης. Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα ὑπῆρξε ἡ φυσικὴ ἐπέκταση τοῦ ὁράματος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Δὲν ἦταν μία αὐθαίρετη διεκδίκηση, ἀλλὰ ἡ ἐπιχειρούμενη ἀποκατάσταση τῆς φυσικῆς συνέχειας τῆς Ῥωμανίας, μὲ ἐπίκεντρο τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ Καποδίστριας δὲν ἤθελε ἓνα μικρὸ κράτος. Ἦθελε μία ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνασύσταση τῆς Ῥωμηοσύνης ποὺ θὰ ἀγκάλιαζε ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ μορφή τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορα, Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου ποτὲ δὲν ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ τὴν συνείδηση τοῦ Γένους. Στὴν λαϊκὴ Ἐκκλησιαστικὴ παράδοση ὁ Κωνσταντῖνος θεωρεῖται ὁ «μαρτυρικὸς βασιλεὺς», ὁ ὁποῖος ἦταν προορισμένος νὰ ἡγηθεῖ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ῥωμαίων.

Ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση μέχρι τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀθήνας (1833), τὸ ὄραμα παρέμεινε ζωντανό. Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ ἐνέπνευσε ὅλους τοὺς ἐπόμενους ἀγῶνες, ἀπὸ τὴν Ἑνωση τῆς Κρήτης, μέχρι τὸν ἐλληνοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1919 - 1922.

Ἡ Δύση ποτὲ δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ φυσικὴ πορεία τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Μόλις ἡ Ἑλλάδα ἀπελευθερώθηκε, οἱ μεγάλες δυνάμεις (Ἀγγλία, Γαλλία, Ῥωσία) ἐπέβαλαν τὸ μοντέλο τοῦ ἔθνους - κράτους, ὥστε νὰ περιορίσουν τὴν ἐλληνικὴ ἀνασύσταση μέσα σὲ ἀσφυκτικὰ πλαίσια.

Ἡ Δύση ἔφερε τὸν Ὀθωνα ὡς βασιλιά ἐνὸς κράτους ὁποῦ ἡ Ἐκκλησία ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καὶ ἐπεβλήθη ἓνα καθαρὰ δυτικὸ πρότυπο διοικήσεως. Ἡ Δύση ἐφοβεῖτο μία πιθανὴ ἀναγέννηση τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ῥωμαίων. Γι' αὐτὸ καὶ

διέσπασε τοὺς Ὀρθοδόξους λαούς, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρξει ποτὲ ἓνα ἐνιαῖο Ὀρθόδοξο κράτος.

Ἡ Σερβία, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Βουλγαρία ἀναγκάστηκαν νὰ δημιουργήσουν χωριστὰ Ἔθνη-Κράτη μὲ δικό τους Πατριαρχεῖο. Ἡ Ἑλλάδα ἀπεκόπη ἀπὸ τὸν φυσικὸ ρόλο της ὡς ἡγέτιδα τοῦ Ὀρθοδόξου κόσμου. Ἡ Τουρκία ἐνισχύθηκε ὡς ἀντίπαλο δέος πρὸς τὴν πιθανὴ ἐπέκταση τῆς Ῥωμηοσύνης.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση δὲν ἔκλεισε, δὲν ὁλοκληρώθηκε. Τὸ ὄραμα τῆς Μεγάλης Ἰδέας παραμένει ὁ φυσικὸς στόχος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι ὁ πραγματικὸς Ἑλληνισμὸς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἓνα ἔθνος-κράτος, ἀλλὰ ἓνα οἰκουμενικὸ ὄραμα πὺν ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὴν Ὀρθοδοξία καὶ τὴν πολιτικὴ σοφία τῆς Ῥωμανίας.

Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 δὲν ἦταν ἓνα τοπικὸ φαινόμενο περιορισμένο στὴν ἀνάδυση ἑνὸς μικροῦ ἐθνικοῦ κράτους, ἀλλὰ ἡ πρώτη μεγάλη προσπάθεια ἀναβιώσεως τῆς Ῥωμηοσύνης, τῆς πραγματικῆς ἀπογόνου τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς Ῥωμανίας. Ἐκεῖ πὺν οἱ δυτικοτραφεῖς ἱστοριογράφοι προσπαθοῦν νὰ παρουσιάσουν τὴν Ἐπανάσταση ὡς ἓνα κοινωνικὸ (οὔτε κὰν ἐθνικιστικὸ) γεγονός, ἡ πραγματικότητα εἶναι πολὺ βαθύτερη.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ὀθωμανικῆς περιόδου δὲν ἀντιλαμβάνοντο τὸν ἑαυτὸ τους ὡς «Ἕλληνες» ὅπως ἐννοεῖται σήμερα, ἀλλὰ ὡς Ῥωμαῖοι, δηλαδὴ

Ρωμηοί, απόγονοι τῆς αὐτοκρατορίας ποὺ ἔπесε τὸ 1453. Ὁ ὅρος «Ρωμῆος» δὲν ἦταν μία ἀπλὴ πολιτιστικὴ ταυτότητα, ἀλλὰ μία Ὁρθόδοξη κοσμοαντίληψη ποὺ περιελάμβανε τὸν Ἑλληνισμό μέσα στὴν εὐρύτερη ὀρθόδοξη οἰκουμενικὴ θεώρηση.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ὑποκινήθηκε ὄχι ἀπὸ Εὐρωπαϊκὰ φιλελεύθερα πρότυπα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν νοσταλγία γιὰ τὴν Βασιλεία τῶν Ρωμαίων. Δὲν ἦταν ἡ ἐπανάσταση ἑνὸς ἔθνους ἐνάντια σ' ἓνα ξένο κατακτητὴ, ἀλλὰ ἡ πρώτη φάση μιᾶς μεγάλης προσπάθειας ἀποκαταστάσεως τοῦ Ὁρθόδοξου Ανατολικοῦ κόσμου.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦταν ἓνα ξεχωριστὸ θεσμικὸ στοιχεῖο τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς Ρωμηοσύνης. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο διετήρησε τὴν συνέχεια τῆς ἀνατολικῆς κρατικῆς διοικήσεως καὶ προστάτευσε τὴν ταυτότητα τῶν Ὁρθόδοξων λαῶν κάτω ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴ κυριαρχία.

Ἡ Εὐρώπη ἤθελε τὴν Ἐκκλησία ἐκτός πολιτικῆς ζωῆς, γι' αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάσταση ἐπιβλήθηκε ἡ ἀπόσχιση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο (ἡ λεγόμενη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος). Αὐτὸ ἦταν ἓνα σαφὲς δυτικὸ πλάνο γιὰ νὰ διαρραγεῖ ἡ φυσικὴ συνέχεια τῆς Ρωμηοσύνης καὶ νὰ μετατραπῇ ἡ Ἑλλάδα σὲ ἓνα ἀπλὸ ἔθνος-κράτος.

Τὸ 1821 δὲν ἦταν ἡ Ἐπανάσταση μόνο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Συμμετεῖχαν Ὁρθόδοξοι ἀπὸ ὅλα τὰ βαλκανικὰ ἔθνη (Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Ἀρμένιοι, Βλάχοι), ἀποδεικνύοντας ὅτι ἡ ἐξέγερση δὲν ἦταν ἓνα στενὸ ἑλληνικὸ γεγονός, ἀλλὰ ἡ πρώτη μεγάλη ἀπόπειρα ἀπελευθερώσεως ὅλου τοῦ Ὁρθοδόξου κόσμου.

Ὁ Ὕμνος τοῦ Ρήγα Φεραίου δὲν ἀπευθύνεται μόνον στοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ καλεῖ ὅλους τοὺς Ὁρθοδόξους νὰ ἐξεγερθοῦν ἐνάντια στὴν Ὄθωμανικὴ τυραννία: «Βούλγαροι καὶ Ἀρβανίτες, Ἀρμένιοι καὶ Ρωμηοί!»

Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου δὲν ἦταν μία φιλελληνικὴ πράξη τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἀλλὰ ἓνα γεωπολιτικὸ ἐπεισόδιο ποὺ ἐξυπηρετοῦσε τὰ συμφέροντά τους. Ἡ πραγματικὸ αἷτιο τῆς ναυμαχίας δὲν ἦταν ἡ στήριξη τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἡ ἀνεξέλεγκτη ἐπέκταση τῆς Τουρκοαιγυπτιακῆς δυνάμεως, ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐπιρροή στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο.

Ἀπὸ τὴν ἀρχή, οἱ δυτικὲς δυνάμεις δὲν στήριξαν τὴν Ἐπανάσταση. Ἀντιθέτως, ἡ Αὐστρία (Μέττερνιχ) ἦταν ἐχθρική καὶ τὴν ἀντιμετώπιζε ὡς ἀπειλή γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ μοναρχικὴ τάξη. Ἡ Βρετανία καὶ ἡ Γαλλία δὲν ἐπιθυμοῦσαν ἓνα μεγάλο Ἑλληνικὸ κράτος, ἀλλὰ ἓναν μικρό, ἐλεγχόμενο χωρὸ στὴν νοτιοανατολικὴ Μεσόγειο.

Ὅταν εἶδαν ὅτι ἡ Ἐπανάσταση ἐπιβίωνε, παρὰ τὴν ἔλευση τοῦ Αἰγυπτίου Ἰμπραῖμ καὶ ὅτι οἱ

Τουρκοαιγύπτιοι ἐξελίσσοντο σὲ ἰσχυρὴ δύναμη πὺν ἔθετε ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν εὐρωπαϊκὴ κυριαρχία στὴν περιοχὴ, ἐνεργοποίησαν τὸ ἐναλλακτικὸ σχέδιο· ἡ Ἑλλάδα θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεῖ προτεκτοράτο τῆς Δύσεως.

Ὁ Οὐίλιαμ Χάμιλτον, ἀξιωματικὸς τοῦ βρετανικοῦ ναυτικοῦ, ἔλαβε ἐντολὴ νὰ ἐπιχειρήσει μίᾳ συμφωνία μὲ τὸν Κολοκοτρώνη, ὥστε νὰ σταματήσουν οἱ Ἕλληνες τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ ὑπογραφεῖ εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους.

Ὅταν ὁ Χάμιλτον πρότεινε ἐκεχειρία, ὁ Κολοκοτρώνης τὴν ἀπέκρουσε χωρὶς δισταγμό. Εἶχε ἀντιληφθεῖ καθαρὰ τὸ σχέδιο τους καὶ γι' αὐτὸ τοῦ εἶπε: "Ἐμεῖς γιὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα ἐπολεμήσαμε!" Καὶ τοῦ ἀπάντησε ὅτι οἱ ἄρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφτες εἶναι οἱ φρουρὰ τοῦ βασιλιαῦ πὺν ποτὲ δὲν ἔκανε συμβιβασμὸ μὲ τοὺς Τούρκους, ἐννοῶντας τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο. Δὲν δέχθηκε νὰ σταματήσει τὸν πόλεμο καὶ συνέχισε τὴν ἐξέγερση.

Ἐφ' ὅσον οἱ Ἕλληνες δὲν δέχθηκαν ἐκεχειρία καὶ ὁ Ἰμπραϊμ δὲν ἐλέγχετο πλέον ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴ Πύλη, ἡ Δύση ἀποφάσισε νὰ τὸν ἐξουδετερώσει. Ἡ καταστροφή τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου δὲν ἦταν πράξη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς εὐρωπαϊκῆς σταθερότητος. Ἡ Βρετανία δὲν ἤθελε μίᾳ ἰσχυρῇ Αἴγυπτο νὰ ἐλέγχει τὴν

ἀνατολική Μεσόγειο καὶ ἡ Γαλλία δὲν ἤθελε ἓναν Μουσουλμανικὸ στόλο ποὺ θὰ ἦταν αὐτοδύναμος. Ἡ Ρωσία ἔβλεπε τὴν σύγκρουση ὡς εὐκαιρία γιὰ νὰ ἐπέμβει στα Βαλκάνια καὶ νὰ ἀσκήσει πιέσεις στὴν Ὄθωμανικὴ Πύλη. Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἦταν μία πράξη γεωπολιτικῆς σκοπιμότητος, ὅχι μία ἐκούσια παρέμβαση ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Δυτικοὶ δὲν ἄφησαν τὴν Ἑλλάδα ἐλεύθερη, ἀλλὰ τὴν παρέδωσαν σὲ ξένους ἐλεγχόμενους ἡγεμόνες. Δὲν ἐπέτρεψαν στὸν Καποδίστρια νὰ ἐνοποιήσει ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια. Ἐπέβαλαν ξενόφερτους βασιλεῖς, ὅπως τὸν Ὄθωνα. Διέλυσαν τὴν φυσικὴ διοίκηση τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπέβαλαν ἓνα συγκεντρωτικὸ δυτικὸ μοντέλο διακυβερνήσεως ποὺ τὴν ἀπέκοψε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς Ῥωμηοσύνης.

Ἡ "ἐλευθερία" ποὺ ἐδόθη στὴν Ἑλλάδα ἦταν μία ἐλεγχόμενη ἀνεξαρτησία, ὅχι πραγματικὴ ἐθνικὴ ἀποκατάσταση. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ ἀληθινὴ ἡγεσία τῆς Ἐπαναστάσεως ἤξεραν τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ δὲν εἶχαν πια τὰ μέσα νὰ τὴν ἀνατρέψουν. Ἐν τέλει, ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν ἀπελευθερώθηκε πλήρως – ἄλλαξε μόνο ἀφεντικά.

Ἡ ἰδέα τῆς ἐπανασυστάσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ ὑποστήριζαν οἱ Φιλικοί, ὁ Καποδίστριας καὶ οἱ παραδοσιακοὶ ἡγέτες τῆς Ἐπαναστάσεως, ἦταν ἀνεπιθύμητη στὴ Δύση. Ἔτσι, ἐπεβλήθη μία νέα πολιτικὴ ἡγεσία, δυτικότροπη, ποὺ δὲν ὁραματιζόταν τὴν ἀναγέννηση τῆς

Ρωμηοσύνης, ἀλλὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς μικροῦ προτεκτοράτου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὄργανο τῶν Βρετανῶν, ἦταν ὁ κύριος φορέας τοῦ ἀποικιοκρατικοῦ μοντέλου, ποὺ διέλυσε τὴν φυσικὴ ἐνότητα τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ ἐπέβαλε δυτικὰ πρότυπα διακυβερνήσεως. Ἀντὶ νὰ ὑπάρξει μία Ἐθνικὴ Ἑλληνικὴ Διοίκηση, δημιουργήθηκαν κόμματα ὑποταγμένα στὰ ξένα συμφέροντα· τὸ Ἀγγλικὸ Κόμμα, τὸ Γαλλικὸ Κόμμα καὶ τὸ Ρωσικὸ Κόμμα. Ἔτσι, οἱ Ἕλληνες ἀντὶ νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐμπλέχθηκαν σὲ μία ἐσωτερικὴ σύγκρουση ποὺ τοὺς ἀποδυνάμωσε καὶ τοὺς παρέδωσε στὴν εὐρωπαϊκὴ ἐποπτεία.

Ἡ διχόνοια ποὺ ἔσπειρε ἡ Δύση, δὲν ἄργησε νὰ ὀδηγήσει σὲ ἀδελφοκτόνο ἑμφύλιον πόλεμον τὸ 1824, ἐνῶ ἡ Ἐπανάσταση ἦταν ἀκόμη ἐν ἐξελίξει. Οἱ παραδοσιακοὶ ἡγέτες (Κολοκοτρώνης, Καραϊσκάκης, Ἀνδρούτσος) πολέμουσαν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ ὄχι γιὰ τὴν ὑποτελεία σὲ ξένες δυνάμεις. Οἱ Μαυροκορδατικοὶ καὶ οἱ ξενόδουλοι πολιτικοὶ ἔκαναν συμφωνίες μὲ τοὺς Εὐρωπαίους γιὰ νὰ ἐλέγξουν τὴν Ἑλλάδα, ἀντὶ νὰ ὀδηγήσουν τὴν Ἐπανάσταση σὲ ὀλοκληρωτικὴ νίκη.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση πέτυχε στρατιωτικά, ἀλλὰ ἀπέτυχε πολιτικά, διότι ἡ Δύση ἐπέβαλε τὸ μοντέλο τοῦ ἔθνους-κράτους καὶ ἀπέτρεψε τὴν ἀνασύσταση τῆς Ρωμανίας.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀποκόπηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο. Τὸ νέο κράτος υἰοθέτησε τὸ δυτικὸ μοντέλο τοῦ ἔθνους-κράτους ἀντὶ τῆς παραδοσιακῆς οἰκουμενικῆς Ὁρθοδόξου Πολιτείας. Ἡ Μεγάλη Ἰδέα διαστρεβλώθηκε καὶ περιορίστηκε στὴν προσάρτηση ἑδαφῶν, ἀντὶ τῆς πραγματικῆς ἀνασυστάσεως τῆς Βασιλείας τῶν Ῥωμαίων.

Ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάσταση, ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἔπαψε νὰ ἐπιχειρεῖ τὴν ἀναβίωση τῆς Ῥωμηοσύνης. Ἡ Μεγάλη Ἰδέα (1830-1922) ἦταν ἡ φυσικὴ συνέχεια τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅμως, ἡ Δύση ἐμπόδισε κάθε προσπάθεια πραγματικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ῥωμανίας. Ἡ καταστροφή τῆς Σμύρνης ἔκλεισε ὀριστικὰ τὴν πόρτα στὴν Μεγάλη Ἰδέα. Ἡ Ἑλλάδα ἐγκλωβίστηκε σ' ἓνα ἀναποτελεσματικὸ ἔθνος-κράτος, ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ τῆς κλήση. Τὸ ὄραμα τῆς Ῥωμηοσύνης δὲν ἔχει πεθάνει. Εἶναι ἡ φυσικὴ πορεία τοῦ Ὁρθοδόξου κόσμου καὶ ἡ ἀπάντηση στὴν παρακμὴ τῆς Δύσεως.

Ὁ Διαφωτισμὸς δὲν ἦρθε μὲ φυσικὸ τρόπο στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἐπεβλήθη βίαια, μέσῳ τῆς ιδεολογικῆς ἡγεμονίας τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν δυτικόφρονων Ἑλλήνων, ὅπως τῶν Φαναριωτῶν καὶ τῶν ἐμπόρων τῆς διασποράς. Ὁ Κοραῆς καὶ οἱ ὁμοῖδεάτες του προώθησαν ἓνα δυτικὸ, φιλελεύθερο καὶ ὀρθολογιστικὸ μοντέλο, ποὺ ἀντίκειται στὴν Ἑλληνικὴ παράδοση καὶ τὴν Ὁρθόδοξη κοσμοθεωρία. Ἡ παραδοσιακὴ

Ὁρθοδοξία, πὺν στήριξε τὸν Ἑλληνισμό στήν Τουρκοκρατία, ἀντιμετωπίστηκε ὡς "ὀπισθοδρομική" καὶ "ἐμπόδιο γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμό".

Ὁ Διαφωτισμὸς τοῦ Κοραῆ εἶχε τρία βασικὰ σημεῖα. Τὴν ἀντικατάσταση τοῦ Ὁρθοδόξου ἡθους μὲ τὸ "φιλελεύθερο πνεῦμα". Τὴν ἐξάλειψη τῆς "βυζαντινῆς" μνήμης καὶ τὴν υἱοθέτηση τῆς "ἀρχαιολατρίας". τὴν ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος σὲ δυτικὲς πολιτικὲς δομές.

Οἱ Κολυβάδες Πατέρες, ἓνα πνευματικὸ κίνημα πὺν ἔδρασε τὸν 18^ο-19^ο αἰῶνα, ἦταν ἡ τελευταία μεγάλη ἀντίσταση στὸν δυτικὴ πνευματικὴ εἰσβολή. Ὁ ὅσιος Μακάριος Νοταράς, ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος καὶ ἄλλοι ἐπέμειναν στήν παράδοση τῆς Ἡσυχαστικῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία, ἀντιτασσόμενοι στήν δυτικὴ ἐπιρροή.

Ἐν τούτοις, οἱ δυτικόφρονες διήρεσαν τὴν Ἐκκλησία, χαρακτηρίζοντας τοὺς Κολυβάδες ὡς «φανατικούς». Τοὺς ἐξόρισαν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ τοὺς ἀπομόνωσαν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ζωή. Καταπολέμησαν τὴν διδασκαλία τους, ὡς ἀντίθετη στὸ "πνεῦμα τοῦ Διαφωτισμοῦ".

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ Ἑλλάδα νὰ χάσει τὴν ταυτότητά της. Ἡ νέα "εὐρωπαϊκὴ" Ἑλλάδα, πὺν δημιουργήθηκε μετὰ τὴν Ἐπανάσταση, δὲν ἦταν πια ἡ συνέχεια τῆς Ῥωμανίας, ἀλλὰ ἓνα

πειραματικό κράτος υπό ξένη καθοδήγηση. Έπεβλήθη μία νέα πνευματική τάξη, που διέγραψε το Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία από την ελληνική μνήμη, υποτίμησε την Ορθόδοξη Παράδοση ως «μεσαιωνική» και πρόβαλε τον Διαφωτισμό ως την μόνη οδό προς την πρόοδο.

Έτσι, ή Ελλάδα άρχισε να μιμείται την Δύση, αντί να ακολουθήσει την δική της πνευματική ιδιοπροσωπία. Ένώ οι Έλληνες πολέμησαν για την έλευθερία, ή Δύση επέβαλε την δική της "έλευθερία", που ήταν πνευματική δουλεία.

Η ιδέα του έθνους-κράτους δεν ήταν μία φυσική και οργανική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής ιστορίας, αλλά ένα έσκεμμένο και μηχανιστικό πείραμα που προέκυψε ως αντίδραση στην Έπανάσταση του 1821 και στην πιθανότητα ανασυστάσεως της Ρωμηοσύνης.

Η Ελληνική Έπανάσταση δεν ήταν μία ακόμη τοπική εξέγερση σε κάποιο μέρος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ήταν μία κοσμογονική εξέλιξη, που δημιούργησε ντόμινο σε όλη την Ευρώπη. Η Ελλάδα είχε τον πρώτο και πραγματικό απελευθερωτικό αγώνα έναντίον στην ξένη κυριαρχία και αυτό ανάγκασε την Ευρώπη να αναδιαμορφώσει την δομή της.

Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, βλέποντας την Ελλάδα να επιχειρεί να αναστήσει την Ρωμηοσύνη, φοβήθηκαν ότι θα ακολουθοῦσαν και άλλοι λαοί που ήταν υπό ξένη κυριαρχία (π.χ.

Σλάβοι, Βαλκάνια, Ανατολική Ευρώπη). Ήταν σαφές ότι η Ελλάδα δεν αγωνίζετο για ένα μικρό κράτος, αλλά για την αποκατάσταση της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Η έδραϊωση του έθνους-κράτους από την μία έπληξε την Ελλάδα και από την άλλη ωφέλησε την Δύση, επειδή για πρώτη φορά στην ιστορία της κατάφερε να αποκτήσει μία στοιχειώδη κρατική συνοχή. Μέχρι τότε, η Δυτική Ευρώπη ήταν μία κατακερματισμένη περιοχή, που είχε προέλθει από την διάλυση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την κυριαρχία των βαρβαρικών φυλών.

Μετά την πτώση της Ρώμης (476 μ.Χ.), η Δύση δεν έγινε ποτέ μία ενιαία πολιτική και πολιτισμική οντότητα. Αντ' αυτού, βυθίστηκε σε μία κατάσταση άέναου κατακερματισμού. Οί διάφοροι Γερμανικοί λαοί (Φράγκοι, Βησιγότθοι, Αλαμανοί, Σάξονες κ.α.) έφτιαξαν μικρά βασίλεια, που επικοινωνούσαν μεταξύ τους κυρίως με πόλεμο.

Οί φεουδαρχικές σχέσεις εμπόδιζαν την δημιουργία ενός ενιαίου κράτους, επειδή ό κάθε τοπικός άρχοντας λειτουργούσε αυτόνομημένα. Η Καθολική «Εκκλησία» δεν ενίσχυσε την κρατική συνοχή, αλλά προσπάθησε να επιβληθεί ή ίδια ως μία μορφή κοσμικής εξουσίας, αντί να ενσωματώσει και να κατευθύνει πνευματικά τους λαούς.

Η Έλληνική Έπανάσταση ήταν μία πραγματική ιδεολογική "βόμβα" για την Ευρώπη, επειδή

ἀναβίωνε τὴν ἰδέα μιᾶς μεγάλης οἰκουμενικῆς αὐτοκρατορίας, ἀντίθετα μὲ τὴν κατακερματισμένη πολιτικὴ λογικὴ τῆς Δύσεως. Ἡ Ρωμηοσύνη δὲν ἦταν μία στενὴ ἐθνικὴ ἰδέα, ἀλλὰ ἓνα πολυπολιτισμικὸ καὶ πολυφυλετικὸ ὄραμα, ὅπου ἡ πνευματικὴ ταυτότητα ἦταν αὐτὴ ποὺ ὀριζε τὴν ἐνότητα.

Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἔδειξε ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀναζητοῦσε ἓνα μικρὸ κράτος, ἀλλὰ τὴν ἀναβίωση μιᾶς αὐτοκρατορίας, ποὺ δὲν ὑποτάσσετο σὲ δυτικὰ πρότυπα. Ἦταν φανερὸ ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος θὰ ἀκολουθεῖτο καὶ ἀπὸ ἄλλους Ὀρθοδόξους λαούς. Ἐπομένως, οἱ δυτικὲς ἐξουσίες ἔπρεπε νὰ δημιουργήσουν ἓνα νέο μοντέλο κρατικῆς συγκροτήσεως, ὥστε νὰ προλάβουν τὴν πιθανὴ ἐπέκταση τοῦ βυζαντινοῦ πολιτικοῦ ὁράματος.

Ἡ Δύση ἀντέγραψε καὶ χρησιμοποίησε πρὸς ὄφελός της τὴν ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως, ἀλλὰ μὲ δικό της τρόπο. Στὴν Γερμανία καὶ τὴν Ἰταλία, οἱ πολυκερματισμένες περιοχὲς ἐνώθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ, δημιουργῶντας μία κρατικὴ δομὴ ποὺ μέχρι τότε ἦταν ἀδιανόητη. Στὴν Γαλλία καὶ τὴν Ἀγγλία, ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους ἐνισχύθηκε ὡς ἓνα σχῆμα ποὺ ἀντικατέστησε τὴν πνευματικὴ ταυτότητα μὲ τὴν ἐθνικὴ ταυτότητα.

Ἡ δημιουργία κρατῶν στὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη, ὅπως τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἦταν ἀποτελεσματικὸς τρόπος

διασπάσεως τῆς πιθανῆς ἐνότητος τῶν Ὁρθοδόξων λαῶν. Ἡ μεγάλη ἀπάτη τῆς Δύσεως ἦταν ὅτι, ἐμῶ ἐνίσχυσε τὴ δημιουργία μεγάλων ἔθνων-κρατῶν γιὰ νὰ ἐνωθεῖ ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἑλλάδα παρέμεινε σκόπιμα περιορισμένη σὲ ἓνα μικρὸ κρατίδιο, ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πραγματικὴ τῆς ἀποστολῆς τὴν ἀνασύστασιν τῆς Ρωμηοσύνης. Ἐπιπλέον, τὴν προσανατόλισαν πρὸς τὸ δυτικὸ μοντέλο, ὥστε νὰ μὴν ἀποτελέσει μία πραγματικὴ ἡγεμονικὴ δύναμις στὰ Βαλκάνια.

Ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα ἔδινε τὴν σπῖθα γιὰ τὴν πολιτικὴ ἀπελευθέρωσιν τῆς Εὐρώπης, ἡ Δύση χρησιμοποίησε τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως γιὰ νὰ ἐνοποιηθεῖ ἡ ἴδια, τὴν ἴδιαν ὥρην ποὺ διασποῦσε τοὺς Ὁρθοδόξους λαούς. Ἡ δημιουργία τῶν ἔθνων-κρατῶν ὠφέλησε τὴν Εὐρώπη, ἐπειδὴ ἡ Δύση ἐνισχύθηκε κρατικά, ἀλλὰ ζημίωσε τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ τὴν περιορίσει ἀπὸ τὸν ἐκπολιτιστικὸ ρόλον τῆς καὶ τὴν κατέστησε δυτικὸ προτεκτοράτο.

Ἡ Δύση δὲν φοβᾶται τὴν Ἑλλάδα ὡς ἓνα μικρὸ κράτος τῶν Βαλκανίων, ἀλλὰ ὡς τὸν συνεχιστὴ τῆς Ρωμηοσύνης, τῆς ἀληθινῆς Ὑπέρμαχης Αὐτοκρατορίας, ποὺ ὑπῆρξε ἡ μόνη αὐθεντικὴ συνέχεια τοῦ κλασικοῦ κόσμου.

Ἐπὶ 200 χρόνια, οἱ δυτικὲς ἰδεολογικὲς ἐλίτ ἀγωνίζονται νὰ παρουσιάσουν τὴν Ἑλλάδα ὡς ἓνα "νέο" καὶ "μικρὸ" ἔθνος, ὥστε νὰ τῆς στέρησουν τὴν ἱστορικὴ τῆς συνέχεια. Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἓνα

«νεοσύστατο κράτος», αλλά ή συνέχεια τῆς Ρωμηοσύνης.

Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση δὲν ἦταν ή γέννηση ἑνὸς ἔθνους, ἀλλὰ ή ἀπελευθέρωση ἑνὸς ἔθνους ποὺ ὑπῆρχε ἀδιάκοπα μέσα στὴν Ῥωμαϊκή παράδοση. Ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε ὡς κράτος καὶ πολιτισμική δύναμη ἀκόμα καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ὀθωμανική κυριαρχία, μὲ τὴν κοινότητα, τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν ἀδιάσπαστη γλῶσσα της.

Ἡ Δύση ποτὲ δὲν ἀναγνώρισε τὴν πραγματική ταυτότητα τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ ή Ρωμηοσύνη πάντα ἀποτελοῦσε ἓνα ἐναλλακτικὸ κοσμοσύστημα, ἓναν ἄλλο τρόπο ζωῆς ποὺ δὲν ἐντάσσεται στὸ δυτικὸ σχῆμα. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ διέσπασαν τὴν ἑλληνική ταυτότητα ἀνάμεσα στὸν Ἀρχαῖο καὶ τὸν Βυζαντινὸ κόσμο, ὥστε ή Ἑλλάδα νὰ θεωρηθεῖ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὴν Ῥωμανία. Ἐπιχείρησαν νὰ ἐπιβάλουν τὸν Διαφωτισμὸ καὶ τὴν δυτική πολιτική σκέψη, ὥστε νὰ μετατρέψουν τὴν Ἑλλάδα σὲ μία ἐπαρχία τῆς Δύσεως, ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσει τὴν δική της ὀρθόδοξη πολιτική πορεία.

Ἀπαξίωσαν καὶ ἐξεδίωξαν τὴν ἀνατολική παράδοση μὲ τὴν καταδίωξη τῶν Κολυβάδων καὶ τὴν ἐπιβολή τῶν δυτικοτραφῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ θεολόγων, ὥστε ή νέα γενιὰ νὰ ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλληνορωμαϊκή κληρονομιά της.

Ἡ Ἑλλάδα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ θυμᾶται τι εἶναι, διότι ἂν ἀνακαλύψει τὴν ταυτότητά της, θὰ γίνεи τὸ

μέγιστο ἐμπόδιο στὴ δυτικὴ κυριαρχία τῆς Ανατολῆς. Ἡ Ὁρθόδοξη Ῥωμαϊκὴ ταυτότητα δὲν χωρᾷ στὸν σύγχρονο δυτικὸ κόσμο, ἐπειδὴ προσφέρει μία διαφορετικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν πολιτικὴ, τὴν κοινωνία, τὴν πνευματικότητα καὶ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι, συνεχίζουν νὰ ἀποκαλοῦν τὴν Ἑλλάδα «νεαρὸ κράτος», ἐλπίζοντας ὅτι κάποτε θὰ ἐκλείψουν ὅσοι θυμοῦνται τὴν ἀλήθεια.

Στὴν Ἑλληνορωμαϊκὴ παράδοση τῆς Ῥωμανίας, ὅπου ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ συνείδηση συγκροτοῦσαν ἓνα ἐνιαῖο πνευματικὸ καὶ πολιτικὸ ὅλον, ἡ Εὐαγγελικὴ ἀγάπη δὲν ἦταν ἀπλῶς μία ἠθικὴ ἀρχή, ἀλλὰ ὁ βιωματικὸς πυρήνας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἀκόμα κι ὅταν λειτουργοῦσε μὲ κοσμικὰ κριτήρια, δὲν ἀπεκόπτετο ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καθοδήγηση τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλοι – αὐτοκράτορας, λαός, στρατὸς, μοναχοί, θεολόγοι – ἀνῆκαν σὲ ἓνα συνεκτικὸ σύνολο, ὅπου ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συνεργασία ἦταν τὸ κυρίαρχο ὑπαρξιακὸ αἶτημα.

Ἀντίθετα, στὴ Δύση, ὅπου ἐπικράτησε ὁ παπισμὸς καὶ ὁ Φεουδαρχισμὸς, τὸ κυρίαρχο πνεῦμα δὲν ἦταν ἡ ἀγάπη, ἀλλὰ ὁ διχασμὸς καὶ ἡ διαίρεση. Ἡ διχόνοια ὑπῆρχε παντοῦ.

Στὴν «Ἐκκλησία» → Ἀπόλυτὴ παπικὴ μοναρχία, ποὺ καταδυνάστευε τοὺς πιστοὺς, καὶ προτεσταντικὲς ἐξεγέρσεις ποὺ ὀδηγοῦσαν σὲ χιλιάδες σχίσματα.

Στὴν πολιτικὴ δομὴ → Ἡ Φεουδαρχία διέλυσε τὴν κοινωνικὴ συνοχή, καταστρέφοντας τὴν ἐνότητα τῶν λαῶν.

Στὴν ἐπιστήμη → Ἡ γνώση ἦταν προνόμιο κλειστῶν ἐλίτ, ἐνῶ ἡ «Ἐκκλησία» τῆς Δύσεως κατεδίωκε τοὺς ἐρευνητὲς ποὺ ἀμφισβητοῦσαν τὴν ἐξουσία της.

Στὴν κοινωνία → Ὁ ἀνταγωνισμὸς, ἡ ταξικὴ καταπίεση, ἡ ἀποικιοκρατία καὶ ἡ ἐκμετάλλευση ἦταν τὸ κέντρο τοῦ δυτικοῦ μοντέλου.

Ἡ ἀνατολικὴ ἀρχή: "Ὁ μέγας ἐν ὑμῖν ἔσται ὡς ὁ διακονῶν" (Λουκ. 22,26).

Ἡ δυτικὴ ἀρχή: "Divide et impera" (Διαιρεί καὶ βασιλεύει).

Ἀπὸ τὴν Ῥωμανία ποὺ στηρίζετο στὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀλληλεγγύη, περάσαμε στὴν Δύση ποὺ καλλιέργησε τὸν ἀνταγωνισμὸ καὶ τὴν ἀντιπαλότητα. Ἡ πνευματικὴ διαφορὰ τῶν δύο κόσμων ἦταν ὑπαρξιακή. Ἡ Ῥωμηροσύνη πίστευε στὴν Ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Κράτους καὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ Δύση ἐκπαιδεύτηκε στὴν διχόνοια, τὴν ἀτομικιστικὴ νοοτροπία καὶ τὴν διάλυση κάθε συλλογικότητος.

Ἔτσι ἐπεκτείνεται ἡ Δύση, μέσα ἀπὸ τὸν διχασμὸ, καὶ ἔτσι ἐπέβαλε τὴν κυριαρχία της καὶ στὸν Ἑλληνικὸ κόσμον, ποὺ ἔχασε τὴν συνοχή του ὅταν ἐνέδωσε στὶς δυτικὲς διαιρετικὲς ἀρχές. Ἡ διχόνοια εἶναι τὸ μυστικὸ τους ὄπλο, ἡ κρυφὴ δύναμή τους, ἡ μέθοδος μὲ τὴν ὁποία

καταστρέφουν κάθε ένότητα, κάθε πνευματική
έδραίωση που θα μπορούσε να αποτελέσει
αντίπαλον δέος στην εξάπλωσή τους.

Η Ελλάδα υπέκυψε στον διχασμό και την
άλληλοφαγία, που επέβαλε η Δύση ως μέθοδο
έσωτερικῆς διαλύσεως. Από τὸν Μαυροκορδάτο καὶ
τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ δυτικὰ κέντρα ἐξουσίας, ἕως
τὴν διαιρετική λογική τοῦ νεωτερικοῦ
κοσμοειδώλου, ὅπου καθέννας ἀπομονώνεται ἀπὸ
τὸ σύνολο, ὁ ἑλληνισμός ἀποκόπηκε ἀπὸ τὴν
παραδοσιακὴ συλλογικότητά του. Ἡ υἱοθέτηση τῆς
δυτικῆς νοοτροπίας, μὲ ἐγωισμό, ἀλαζονεία καὶ
ἀνταγωνιστικὸ πνεῦμα, ἀντὶ τῆς ταπεινώσεως, τῆς
φιλαδελφίας καὶ τῆς ἀγάπης ποὺ χαρακτηρίζαν
τὴν Ῥωμηοσύνη ἦταν ἀρκετά γιὰ νὰ φέρουν τὴν
ἥττα καὶ τὴν καχεκτικότητα.

Ἐὰν οἱ Ἕλληνες εἶχαν μείνει πιστοὶ στὴν
Ἐκκλησιαστικὴ τους Παράδοση, ἐὰν εἶχαν κρατήσει
τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης, τῆς ταπεινώσεως, τῆς
ἐνότητος, ἡ Δύση ποτὲ δὲν θὰ τοὺς κυρίευε, διότι θὰ
διέβλεπαν ἄμεσα τὸ μοχθηρὸ της ὕφος καὶ τὴν
ἀπάτη τοῦ διχασμοῦ.

Ἀντ' αὐτοῦ, οἱ δυτικὲς μέθοδοι τοῦ διαίρει καὶ
βασίλευε βρῆκαν πρόσφορο ἔδαφος, ἐπειδὴ οἱ
Ἕλληνες ἀντὶ νὰ σταθοῦν στὴν Παράδοσή τους,
ἔπесαν σὲ ἐμφύλιες συγκρούσεις καὶ κομματικὲς
διαιρέσεις. Ἡ νεώτερη Ἑλληνικὴ Ἱστορία εἶναι μία
συνεχὴς ἀπόδειξη τοῦ πόσο ἐπιτυχῶς ἐφαρμόστηκε
ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ Ὁρθοδόξου ἡθους χάριν μιᾶς

ἐπιφανειακῆς δυτικοποίησης, πού κατέληξε σὲ πνευματικὴ ὑποδούλωση.

Ἡ μόνη ἀπάντηση σὲ αὐτὴν τὴν πτώση εἶναι ἡ ἐπιστροφὴ στὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ῥωμηοσύνης, διότι μόνον ὅταν ὑπάρχει ἐνότητα καὶ πνευματικὴ συνείδηση, ἡ Δύση δὲν μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ πνευματικὴ ἐξουσία στὴν Ἑλλάδα.

5. Τελευταῖες ἐξελίξεις

Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ γλυπτικὴ ἀποτυπώνει τὴν ἰδεατὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου, βασισμένη στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς ἀναλογίας. Τὰ ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα σώματα παρουσιάζονται μὲ ἀπόλυτη συμμετρία, ἔντονη ἔμφαση στὸ κάλλος, τὴν μυϊκὴ διάπλαση, τὴν ἰσορροπία μεταξὺ μορφῆς καὶ λειτουργίας.

Τὸ κάλλος συνδέεται μὲ τὴν ἀρετὴ, ὅχι μόνο ὡς σωματικὴ ιδιότητα ἀλλὰ καὶ ὡς ἠθικὴ ποιότητα. Ἡ σαφήνεια τῶν χαρακτηριστικῶν εἶναι ἀπόλυτη· τὸ ἀνδρικὸ πρότυπο εἶναι ἥρωικόν, στιβαρὸν, πειθαρχημένο, ἐνῶ ἡ γυναικεῖα μορφή εἶναι θηλυκὴ, ἱερά, ἐξιδανικευμένη χωρὶς ἐρωτισμὸ ὡς κύριον στοιχεῖο. Τὸ σῶμα ἀντικατοπτρίζει ἓνα ὑψηλὸ ἰδεώδες, δὲν εἶναι αὐταξία.

Μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ τέχνη ἀλλάζει ὄψη. Δὲν ἐστιάζει πια στὴν φυσικὴ τελειότητα, ἀλλὰ ἀναζητᾷ τὴν ἀπεικόνιση τῆς πνευματικῆς πραγματικότητος. Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα μεταμορφώνεται· δὲν ἐξιδανικεύεται ὡς φυσικὴ δύναμη, ἀλλὰ ἀπεικονίζεται ὡς ὄχημα Θείας Χάριτος. Τὰ χαρακτηριστικὰ ἀποκτοῦν ἔνταση, ὅχι φυσικὴ ἀναλογία· τὰ μάτια μεγαλώνουν, τὸ βλέμμα γίνεται πνευματικόν, τὸ πρόσωπο ἡσυχάζει. Διατηρεῖται ἡ διάκριση φύλου, ὅμως ἡ οὐσία τῆς ἀπεικονίσεως δὲν εἶναι ἡ φυσικὴ ὁμορφιά, ἀλλὰ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ εἰκονιζομένου.

Τὸ ἀνδρικό καὶ γυναικεῖο πρόσωπο δὲν μπερδεύονται, ἀλλὰ πνευματικοποιῶνται, δείχνοντας ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον ὕλη, ἀλλὰ πορεύεται πρὸς τὴν θέωση.

Ἡ Ἀναγέννηση ἐπανέρχεται στὸν νατουραλισμό, ἀλλὰ μὲ ἓνα νέο, ἀνθρωποκεντρικὸ ὄραμα, ποὺ ἀπομακρύνεται βαθμιαῖα ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ χριστιανικὴ κοσμοθεωρία. Ἡ ἀπεικόνιση τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ὁλοένα καὶ πιο αὐτονομημένη. Δὲν ἐντάσσεται πια σὲ θεῖο πλαίσιο, ἀλλὰ παρουσιάζεται ὡς αὐτοτελὴς ὑπαρξη. Ἡ ἀνθρώπινη ὁμορφιὰ γίνεται αὐταξία· τὸ σῶμα δὲν εἶναι πια ἓνα σκαλοπάτι γιὰ τὴν ἀθανασία, ἀλλὰ μία ὕλη πρὸς ἀπόλαυση καὶ λατρεία.

Ἀρχίζει ἡ σύγχυση μεταξὺ ἀνδρικοῦ καὶ γυναικεῖου. Στὰ ἔργα τοῦ Λεονάρντο ντα Βίντσι, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ ἄλλων, οἱ ἀνδρικές μορφές ἀποκτοῦν θηλυκὰ χαρακτηριστικά· λεπτὰ χεῖλη, ἀπαλὰ σώματα, αἰσθησιακὴ χάρη. Οἱ γυναικεῖες μορφές, ἀποδίδονται μὲ αἰνιγματικὴ ἀνδροπρέπεια, μὲ τραχύτερα χαρακτηριστικά καὶ σταθερότερη μορφή.

Ἀρχίζει μία σταδιακὴ ἀποδόμηση τῆς σαφοῦς ταυτότητος τοῦ ἀνδρα καὶ τῆς γυναίκας. Τὸ φύλο παύει νὰ εἶναι σαφὴς ὄντολογικὴ κατηγορία καὶ γίνεται ὑποκειμενικὸ στοιχεῖο, ποὺ μπορεῖ νὰ παίρνει ιδιότητες ἀνάλογα μὲ τὴν ἐρμηνεία τῆς

τέχνης. Από τὴν Αναγέννηση καὶ μετὰ, γεννᾶται ἡ ἰδέα ὅτι τὸ ἄτομο καθορίζει τὴν φύση του.

Ἡ τάση ποὺ ξεκίνησε στὴν Αναγέννηση κορυφώνεται στὴ σύγχρονη ἐποχὴ, ὅπου ἡ ἀποστασιοποίηση ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη παράδοση ὀδηγεῖ σὲ πλήρη ἀποδόμηση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ φύλου. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος δὲν ἔχει πλέον ὄντολογικὴ ταυτότητα, ἀλλὰ ἀναζητᾷ νὰ προσδιοριστεῖ μὲ βάση τὴν ὑποκειμενικότητα. Ἡ φυσικὴ διάκριση τοῦ ἀνδρικοῦ καὶ τοῦ γυναικείου καταλύεται· ἀνδρικὲς μορφὲς θηλυκοποιούνται, γυναικεῖες μορφὲς χάνουν τὴ θηλυκότητά τους. Ἡ ἄρνηση τοῦ Χριστοῦ ὀδηγεῖ στὴν ἄρνηση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Δύση, ἀπορρίπτοντας τὴ θεία τάξη, κατασκευάζει ἕναν νέο ἄνθρωπο, ἕνα ἀσαφὲς ὄν δίχως ὑπαρξιακὰ ὅρια.

Ἡ τέχνη ἀκολουθεῖ τὴν κοσμοθέαση κάθε ἐποχῆς. Ἐκεῖ ποὺ ὑπῆρχε σαφὴς Θεολογία, ὑπῆρχε σαφὴς Ἀνθρωπολογία. Ἐκεῖ ποὺ ἡ Θεολογία διαστρεβλώθηκε, διαστρεβλώθηκε καὶ ἡ ἀνθρώπινη ταυτότητα. Ἡ Δύση, ἀπορρίπτοντας τὴν Ὁρθοδοξία, δὲν ἔχασε μόνον τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Ἡ πρόσφατη πολιτικὴ ἀλλαγὴ στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες δὲν εἶναι ἀπλῶς μία κυβερνητικὴ ἐναλλαγή, ἀλλὰ ἀντικατοπτρίζει μία βαθύτερη σύγκρουση ἀνθρωπολογικῶν προτύπων. Ἡ ἄνοδος ἐνὸς ἡγέτου ποὺ προωθεῖ παραδοσιακὲς ἀντιλήψεις

περὶ ἀνδρισμοῦ ἐκλαμβάνεται ὡς ἀντίδραση στὶς προηγούμενες τάσεις ποὺ ἔφεραν στὸ προσκῆνιο πιο ρευστὲς ἢ ἀμφισβητούμενες ταυτότητες φύλου.

Ἡ Ἀναγέννηση καὶ ὁ Ἀνθρωπισμὸς εἰσήγαγαν νέες προσεγγίσεις στὴν κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου, ἐπηρεάζοντας βαθιὰ τὴν δυτικὴ πνευματικότητα. Αὐτὲς οἱ ἀλλαγὲς ὁδήγησαν σὲ ἐπαναπροσδιορισμοὺς τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτισμικῶν προτύπων, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὸ φύλο καὶ τὴν ταυτότητα.

Οἱ παλιοὶ ἡγέτες τῆς Δύσεως, γαλουχημένοι σὲ ἓνα πνευματικὸ καὶ ἰδεολογικὸ περιβάλλον ποὺ θεωρεῖ δεδομένη τὴν αἰώνια πορεία πρὸς τὸν «προοδευτισμό», ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήσουν τὴν στάση τοῦ νέου Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Βλέπουν ἓναν ἡγέτη ποὺ δὲν συμβαδίζει μὲ τὸ δόγμα τῆς ἀποδομήσεως, ποὺ ἀμφισβητεῖ τὶς «ἀναπόφευκτες» τάσεις τῆς δυτικῆς κοινωνίας καὶ αὐτὸ τοὺς προκαλεῖ ἀμηχανία, ἂν ὄχι πανικό.

Καὶ μὲ τὸ δίκιο τους. Διότι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ ἀπὸ δεκαετίες, βάζει φρένο στὴν δυτικὴ «ἐξέλιξη», δηλαδὴ στὴν πορεία τῆς πολιτισμικῆς καὶ ἀνθρωπολογικῆς ἀποδομήσεως, ποὺ ξεκίνησε μὲ τὴν Ἀναγέννηση καὶ κορυφώθηκε μὲ τὴν σημερινὴ ἰδεολογικὴ ρευστοποίηση κάθε σταθερᾶς. Δὲν μιλά τὴν γλῶσσα τῆς «προόδου», δὲν ἀποδέχεται τὸν μετανεωτερικὸ κόσμο ὡς

δεδομένο καὶ δὲν θεωρεῖ τίς ἀξίες τῆς παραδόσεως «ἀναχρονιστικές».

Ἀντίθετα, ἐπαναφέρει τὴν συζήτηση γιὰ τὸν φυσικὸ ἄνθρωπο, γιὰ τὸ ἀνδρικό καὶ γυναικεῖο πρότυπο, γιὰ τὴν τάξη, τὴν ἐθνικὴ ταυτότητα – ἔννοιες ποὺ γιὰ τίς δυτικὲς ἐλίτ ἀνῆκουν στὸ παρελθόν, ἄρα θεωροῦνται ἀπαγορευμένες.

Οἱ «παλιοὶ πιστοί» τοῦ δυτικοῦ κοσμοσυστήματος – πολιτικοί, τεχνοκράτες, διαμορφωτὲς τῆς κοινῆς γνώμης – παρακολουθοῦν μὲ δυσπιστία. Διότι γι’ αὐτούς, αὐτὸ ποὺ συμβαίνει σήμερα στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες δὲν εἶναι μία ἀκόμη πολιτικὴ ἀλλαγή. Εἶναι μία ἀμφισβήτηση τοῦ ἴδιου τοῦ θεμελίου τῆς Δύσεως, ὅπως αὐτὴ ἔχει διαμορφωθεῖ μετὰ τὸν Διαφωτισμό.

Ὁ νέος Πρόεδρος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνας ἀντίπαλος· εἶναι ἡ πρώτη σοβαρὴ ἀνακοπὴ τῆς παρακμῆς, μία παραφωνία στὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ δυτικοῦ πνευματικοῦ ἐκφυλισμοῦ. Γι’ αὐτὸ δὲν ξέρουν πῶς νὰ ἀντιδράσουν. Διότι ἂν αὐτὸ τὸ ρεύμα βρεῖ ἀπήχηση, ἂν οἱ λαοὶ καταλάβουν ὅτι ὑπάρχει ἐναλλακτικὴ στὸν πολιτισμικὸ ἐκφυλισμό, τότε ἡ δυτικὴ ἐλίτ θὰ βρεθεῖ μπροστὰ σὲ μία κρίση χωρὶς προηγούμενο – μία κρίση νομιμοποιήσεως τῆς ἴδιας τῆς ιδεολογικῆς τῆς ὑπάρξεως.

Ὁ νέος Πρόεδρος τῶν ἩΠΑ βρίσκεται συντονισμένος μὲ τὸν Ὁρθόδοξο Ρῶσο ἡγέτη, ὃχι ἀπαραίτητα ἐπεὶδὴ ἔχουν κοινὴ πολιτικὴ ἀτζέντα,

ἀλλὰ ἐπειδὴ μοιράζονται μία κοινὴ ἀνθρωπολογικὴ καὶ πολιτισμικὴ κατεύθυνση. Κατανοοῦν ὅτι ἡ δυτικὴ πολιτισμικὴ «ἐξέλιξη» δὲν εἶναι μονόδρομος. Καὶ αὐτὸ προκαλεῖ τρόπο στὶς ἐλίτ τῆς παλιᾶς Εὐρώπης.

Ἡ Εὐρώπη βλέπει τὸν Ρῶσο ἡγέτη ὡς «ξένο», ὡς ἄλλου πολιτισμοῦ ἄνθρωπο. Ὅχι μόνον ἐπειδὴ εἶναι Ρῶσος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐκπροσωπεῖ ἕναν διαφορετικὸ κόσμο. Ἕναν κόσμο ποὺ δὲν ἀποδέχεται τὸν φιλελεύθερο μηδενισμό, τὴν ἀποδόμηση τῆς παραδόσεως, τὴν κατάργηση τῶν σταθερῶν ἀνθρωπολογικῶν ἀξόνων. Ὁ νέος ἡγέτης τῆς Ἀμερικῆς ὅμως φέρνει αὐτὴν τὴν ἀμφισβήτηση μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ δυτικοῦ κόσμου.

Ἡ παλιὰ Εὐρώπη βλέπει μὲ ἀποστροφή αὐτοὺς τοὺς δύο ἡγέτες, ὅχι ἐπειδὴ δὲν τοὺς καταλαβαίνει, ἀλλὰ ἐπειδὴ τοὺς καταλαβαίνει πάρα πολὺ καλά. Βλέπει μία δύναμη ἐπιστροφῆς, μία δύναμη ἀντιστάσεως στὴν διάλυση. Καὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ πορεία τοῦ δυτικοῦ κόσμου πρὸς τὴν πλήρη ἀποδόμηση, δὲν εἶναι τόσο δεδομένη ὅσο νόμιζαν.

Ὁ νέος Ἀμερικανὸς πρόεδρος δείχνει νὰ ἔχει, τουλάχιστον, τὴν στοιχειώδη λογικὴ γιὰ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ συμφέρον τῆς χώρας του. Δὲν χρειάζεται κανεὶς νὰ συμφωνεῖ μαζί του σὲ ὅλα, γιὰ νὰ παραδεχθεῖ ὅτι κινεῖται μὲ γνώμονα τὴν στρατηγικὴ ἐπιβιώσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Οἱ ὑπόλοιποι ὅμως ἡγέτες τῆς Δύσεως, φαίνεται νὰ κινοῦνται ἐντελῶς ἀντίθετα, λες καὶ ἔχουν χάσει κάθε αἴσθηση πραγματικότητος. Αὐτὸ εἶναι πὺν ξενίζει – εἶναι σὰν νὰ εἶναι ὑπνωτισμένοι, σὰν νὰ λειτουργοῦν ὄχι ὡς ἡγέτες κυριάρχων κρατῶν, ἀλλὰ ὡς ἐκτελεστικὰ ὄργανα μιᾶς ἰδεολογικῆς ἀτζέντας πὺν ὑπερβαίνει τὰ ἐθνικά τους συμφέροντα.

Ἡ Δύση, ἐδῶ καὶ 1000 χρόνια, ζεῖ σὲ ἕναν ἀέναο κύκλο ἀποδομήσεως καὶ ἀναδομήσεως "θεολόγων", οἱ ὅποιοι κάθε φορὰ προβάλλουν μία νέα "ἀλήθεια" πὺν ὅμως δὲν εἶναι κατάφαση, ἀλλὰ ἄρνηση. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἱστορικό, ἀλλὰ δομικό – εἶναι ἡ ἴδια ἡ ταυτότητα τῆς Δύσεως.

Ἡ δυτικὴ παράδοση ἔχει διαμορφώσει μία παθολογικὴ σχέση μὲ τὴν "θεολογία". Κάθε φορὰ πὺν μία γενεὰ στοχαστῶν – εἴτε θρησκευτικῶν, εἴτε ἰδεολογικῶν – ἀνατρέπει τοὺς προηγούμενους, δὲν ὁδηγεῖ σὲ μία θετικὴ πρόοδο, ἀλλὰ σὲ μία βαθύτερη ἀποδόμηση.

11ος αἰὼν: Ὁ παπισμὸς ἐπιβάλλει τὸ *Filioque* καὶ τὸν Σχολαστικισμό, καταργῶντας τὴν βιωματικὴ Θεολογία καὶ ἀντικαθιστῶντάς τὴν μὲ νομικίστικη, διανοητικὴ "Θεολογία".

16ος αἰὼν: Οἱ Προτεστάντες "ἐπαναστατοῦν" ἐνάντια στὸν παπισμό, ἀλλὰ καταλήγουν νὰ δημιουργοῦν ἀκόμα πιὸ ριζοσπαστικά καὶ ἀποκομμένα ἀπὸ τὴν Παράδοση δόγματα. Ἀντὶ νὰ

ἐπιστρέφουν στὴν Ὁρθοδοξία, πάνε ἀκόμα πιὸ μακριά.

18ος αἰών: Οἱ "φωτισμένοι" φιλόσοφοι τοῦ Διαφωτισμοῦ ἐπιτίθενται στὸν Χριστιανισμό, ἀλλὰ δημιουργοῦν μία νέα "μεταφυσική" τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης ὡς ἀπόλυτης ἀλήθειας.

19ος αἰών: Ὁ Μαρξισμός καὶ ὁ Ὑλισμός ἀντικαθιστοῦν τὸν Διαφωτισμό, μετατρέποντας τὴν Ἀθεΐα σὲ πολιτικὴ θρησκεία.

20ός αἰών: Ὁ Μηδενισμός καὶ ὁ Μεταμοντερνισμός διαλύουν κάθε ἔννοια ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας.

21ος αἰών: Ἡ woke ἰδεολογία ἀνατρέπει ἀκόμα καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ὑλισμό καὶ τὴν Λογικὴ, φθάνοντας στὴν ἀπόλυτη ρευστότητα καὶ τὴν κατάργηση κάθε ὄντολογικῆς πραγματικότητος.

Τὸ μοτίβο εἶναι ξεκάθαρο. Ὁ ἐκάστοτε "παλιὸς θεολόγος" (παπικοί, Διαφωτιστές, Μαρξιστές, Ὑλιστές) ἀρχικὰ φαίνεται ἰσχυρὸς καὶ ἀπόλυτος. Ὁ "νέος θεολόγος" ἐμφανίζεται ὡς "ἀντιστασιακὸς" καὶ ἀνατρέπει τὸν προηγούμενο. Στὴν πραγματικότητα, ὁ "νέος" δὲν φέρνει κάτι θετικό, ἀλλὰ μία ἀκόμα πιὸ ἀποδομητικὴ ἄρνηση τῆς ἀλήθειας. Ἡ νέα γενεὰ τελικὰ ἀποδεικνύεται πιὸ δογματικὴ, πιὸ φανατικὴ καὶ πιὸ αὐταρχικὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενη.

Οἱ Προτεστάντες ἤθελαν νὰ καταργῇσουν τὴν "τυραννία τοῦ πάπα". Τί ἔκαναν; Δημιούργησαν

δεκάδες νέες τυραννίες, όπου ό κάθε πάστορας έρμηνεύει μόνος του την Βίβλο. Οί Διαφωτιστές ήθελαν νά καταργήσουν την "αυθεντία της Έκκλησίας". Τί έκαναν; Έστησαν την "θρησκεία της έπιστήμης", μέ αλάθητους ίερείς-έπιστήμονες. Οί woke άκτιβιστές καταγγέλλουν τόν Διαφωτισμό και την έπιστήμη ως "άποικιοκρατικά εργαλεία". Τί κάνουν; Επιβάλλουν τόν πιό άπόλυτο, άπολυταρχικό ιδεολογικό έλεγχο.

Η Δύση δεν μπορεί νά ξεφύγει άπό την "θεολογία" της. Κάθε δυτικός νομίζει ότι έχει σπάσει τις άλυσίδες του προηγούμενου δόγματος, αλλά στην πραγματικότητα έχει βάλει στόν λαιμό του ακόμα βαρύτερες άλυσίδες. Δεν ύπάρχει "δυτική έλευθερία" – ύπάρχει μόνον ή συνεχής ανακύκλωση νέων δεσποτικών ιδεολογιών που καταρρέουν ή μία μετά την άλλη.

Η Όρθοδοξία δεν αλλάζει Θεολόγους – γιατί έχει την Αλήθεια. Η Δύση αλλάζει "θεολόγους" γιατί κάθε νέο της δόγμα είναι πιό σάπιο άπό τó προηγούμενο. Καί σήμερα βρίσκεται στο τελικό της στάδιο. Δεν έχει πια τί νά άρνηθεϊ – τώρα πρέπει νά άρνηθεϊ την ίδια την πραγματικότητα.

Η Δύση έχει πλέον φτάσει σέ σημείο όπου ή ιδεολογία έχει υπερκαλύψει ακόμα και τó υλικό της συμφέρον. Δεν λειτουργεί πλέον μέ βάση την λογική ούτε μέ βάση τó συμφέρον των ίδιων των έλίτ της. Λειτουργεί καθαρά ως μία φανατική

θεολογική αίρεση, πού προτιμᾷ νὰ καταστραφεῖ παρὰ νὰ ἐγκαταλείψει τὸν δογματισμό της.

Γιὰ αἰῶνες, ἡ Δύση, ἂν καὶ βαδίζει ἀπὸ πτῶση σὲ πτῶση, τουλάχιστον εἶχε τὴν στοιχειώδη πολιτική εὐφυΐα νὰ διαφυλάσσει τὰ συμφέροντά της. Ὁ Μεσαίωνας ἔφερε φεουδαρχία, ἀλλὰ ἤξεραν πῶς νὰ κρατήσουν τὴν οἰκονομία τους λειτουργική. Ἡ Αναγέννηση ἦταν ἀθεϊστική, ἀλλὰ ἐνίσχυσε τὴν ἐμπορική καὶ ἀποικιοκρατική τους ἐπέκταση. Ὁ Διαφωτισμὸς δημιούργησε μία κοινωνία χωρὶς Χριστό, ἀλλὰ τουλάχιστον ἔδωσε ἓνα οἰκονομικὸ καὶ πολιτικὸ μοντέλο κυριαρχίας.

Σήμερα, ἡ Δύση ἔχει φτάσει στὸ ἀπόλυτο στάδιο τῆς παράνοιας· ἐπιβάλλει ἰδεολογίες πού τὴν καταστρέφουν ἀκόμα καὶ γεωπολιτικά, οἰκονομικά καὶ πολιτισμικά.

Ἀντὶ νὰ διατηρήσει ἔστω καὶ μία στοιχειώδη συνοχή, ἔχει "θεολογήσει" τὴν ἀπόλυτη ἀποδόμηση. Ἡ οἰκονομία πρέπει νὰ ὑποτάσσεται στὴν "κλιματικὴ ἀτζέντα", ἀκόμα κι ἂν αὐτὸ φέρνει ὕφεση καὶ καταστρέφει τὶς ἴδιες τὶς δυτικές βιομηχανίες. Οἱ κοινωνίες πρέπει νὰ γίνουν "πολυπολιτισμικὲς" καὶ "ἀνοικτές", ἀκόμα κι ἂν αὐτὸ φέρνει ἔκρηξη ἐγκληματικότητας, κοινωνικὴ διάλυση καὶ πολιτικὴ ἀστάθεια. Ὁ ἴδιος ὁ πληθυσμὸς πρέπει νὰ ἀποδομηθεῖ μὲ τὴν woke ἀτζέντα, ἀκόμα κι ἂν αὐτὸ σημαίνει κατάργηση τῆς ἀναπαραγωγῆς, κατάργηση τῆς ἔννοιας τοῦ ἔθνους, τῆς ταυτότητος καὶ τῆς οἰκογένειας.

Θεολογοῦν μὲ πάθος ἀντί νὰ σκέφτονται στρατηγικά. Ἡ Δύση δὲν λειτουργεῖ πλέον ὡς πραγματικὸς πόλος δύναμης. Δὲν λαμβάνει ἀποφάσεις μὲ βάση τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ μὲ βάση τὸ "δόγμα". Δὲν ἔχει σημασία ἂν οἱ πολιτικές της καταστρέφουν τὸ βιωτικὸ ἐπίπεδο τῶν λαῶν της – προέχει ἡ πίστη στὸ δόγμα. Δὲν ἔχει σημασία ἂν ἡ Ρωσία, ἡ Κίνα καὶ ἄλλες δυνάμεις ἐνισχύονται – προέχει ἡ ἐφαρμογὴ τῆς "προοδευτικῆς ἀτζέντας". Δὲν ἔχει σημασία ἂν ἡ κοινωνία της καταρρέει – προέχει ἡ πίστη στὴ woke ἰδεολογία.

Τὸ δυτικὸ σύστημα δὲν μπορεῖ πλέον νὰ αὐτοδιορθωθεῖ. Ἡ ἐσωτερικὴ του "Ἱερὰ Ἐξέταση" δὲν ἐπιτρέπει οὔτε μία χαραμάδα ἀμφισβητήσεως. Ὅποιος μιλά γιὰ παραδοσιακὲς ἀξίες διώκεται. Ὅποιος προτείνει ἐναλλακτικὲς λύσεις στὴν οἰκονομία, ἀπορρίπτεται. Ὅποιος προσπαθεῖ νὰ προστατεύσει τὴν κοινωνικὴ συνοχή, ἀκυρώνεται. Αὕτὴ ἡ ἀπόλυτὴ ἰδεολογικὴ παράνοια εἶναι τὸ τελικὸ στάδιο τῆς Δύσης. Δὲν ἔχει πια στρατηγικὸ πλάνο, ἔχει μόνο μία ἀδιάκοπη προώθηση τοῦ ἰδεολογικοῦ της δόγματος – ἀκόμα καὶ εἰς βάρος τῆς ἴδιας της ἐπιβιώσεώς της.

Ἡ Δύση ἔγινε μία "θρησκευτικὴ" σέκτα ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἑαυτὸ της σὲ ἐξαφάνιση. Δὲν σκέφτεται πλέον στρατηγικά, ἀλλὰ θεολογεῖ φανατικά. Δὲν προσπαθεῖ νὰ ἐπιβιώσει, προσπαθεῖ νὰ "ἐπιβεβαιώσει" τὸ δόγμα της μέχρι τέλους. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα βρίσκεται στὴ μεγαλύτερη κρίση τῆς

ιστορίας της. Γι' αυτό και ὅποιος ἡγέτης προσπαθεῖ νὰ τῆς βάλει φρένο, ἀντιμετωπίζεται ὡς ἐχθρός. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔχει πιά σωτηρία – γιατί ἔχει ἀντικαταστήσει τὴν λογικὴ μὲ τὸ δόγμα, τὸ συμφέρον μὲ τὴν ἰδεολογία, τὴν ἐπιβίωση μὲ τὴν "αὐτοκαταστροφικὴ ἠθικὴ". Αὐτὴ εἶναι ἡ τελικὴ τῆς φάση· ἓνα ἀδιέξοδο ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς εἶναι πιὸ ἐπίκαιρος ἀπὸ ποτέ. Ἡ ἀντιπαράθεσή του μὲ τὴν δυτικὴ νοοτροπία δὲν ἦταν ἀπλῶς μία θεολογικὴ διαφωνία, ἀλλὰ ἡ προειδοποίηση ἑνὸς φωτισμένου Πατέρα γιὰ τὴν τύφλωση ποὺ θὰ ἔφερνε ἡ δυτικὴ λογικιστικὴ σκέψη καὶ τὴν καταστροφὴ ποὺ θὰ προκαλοῦσε στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἀντιμετώπισε τὴν δυτικὴ πλάνη στὴν βαθύτατη ρίζα τῆς. Ἡ Δύση λάτρεψε τὴν λογικὴ ὡς αὐτοτελὲς ὄργανο γιὰ τὴν γνώση, ἀπορρίπτοντας τὴν πνευματικὴ ἐμπειρία καὶ τὴν Θεία Χάρη. Ἡ ἀπολυτοποίηση τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας, ὡς μοναδικὸ ἐργαλεῖο προσέγγισης τῆς ἀλήθειας, ὁδήγησε τὴν Δύση σὲ πνευματικὴ ἀπομόνωση. Ἡ πίστη στὴν "αὐτάρκεια τοῦ ἀνθρώπου" ἀπέκοψε τὴν δυτικὴ παράδοση ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, ποὺ εἶναι ἡ θέωση.

Ἡ διαμάχη του μὲ τὸν Βαβυλῶνα δὲν ἦταν μία ἀκαδημαϊκὴ θεολογικὴ σύγκρουση – ἦταν ἡ τελικὴ σύγκρουση μεταξὺ τῆς Ανατολῆς, ποὺ ἀναγνώριζε

τὴν ἐμπειρικὴ πνευματικὴ γνώση, καὶ τῆς Δύσεως ποὺ τὴν ἀντικατέστησε μὲ φιλοσοφικὰ συστήματα καὶ λογικὰ κατασκευάσματα.

Αὐτὴ ἡ ἀλαζονεία τῆς λογικῆς ποὺ κατήγγειλε ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἀποτελεῖ τὴν ρίζα ὅλων τῶν σημερινῶν δυτικῶν πλανῶν. Ἡ Δύση ἀρνήθηκε τὴν ἡσυχαστικὴ μέθοδο καὶ πίστεψε ὅτι ἡ ἀλήθεια μπορεῖ νὰ κατασκευαστεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Τὰ μεταγενέστερα ιδεολογικὰ συστήματα (Υλισμός, Φιλελευθερισμός, Μαρξισμός, woke ἀτζέντα) δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συνέχειες τοῦ βαρλααμιτικοῦ τρόπου σκέψεως. Στὴν Δύση δὲν ὑπάρχει ἀναζήτηση φωτισμοῦ, ἀλλὰ ἀπλῶς ἡ προσπάθεια ἐπιβολῆς συστημάτων ποὺ ἀλλάζουν κάθε λίγες δεκαετίες.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς Δύσεως ἀποκαλύπτεται πλέον ὅτι ἦταν πάντοτε ὑποχείριο τῆς πολιτικῆς. Τὸ ἀδιαμφισβητήτως ἐπιστημονικῶς ὀρθὸ τῆς ἀνθρώπινης βιολογίας χάνει τὴν φωνή του μπροστὰ στὴ woke κουλτούρα. Ἡ τέχνη χάνει κάθε πνευματικὴ διάσταση, γιὰ νὰ καταλήξει σὲ ἀφηρημένες ἢ ἡδονιστικὲς μορφὲς χωρὶς ὑπόσταση. Ἡ κοινωνία διαλύεται μὲ συνεχὴ ἀποδόμηση ὅλων τῶν φυσικῶν δομῶν (ιδιότητα φύλου, ἠθικὴ, ἔθνος, παράδοση).

Ἡ Δύση κατέρρευσε διότι ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Χριστιανισμὸ καὶ ἀντικατέστησε τὴν πίστη μὲ φιλοσοφικὲς θεωρίες. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς δὲν ἦταν μόνον ἓνας θεολόγος, ἀλλὰ καὶ

ένας μάρτυρας τῆς ἐρχομένης δυτικῆς καταστροφῆς. Σήμερα, ἡ ἐπιβεβαίωσή του εἶναι ολοκληρωτική – ἡ Δύση καταπίνει τὸν ἑαυτό της μέσα στὸ χάος ποὺ ἡ ἴδια δημιούργησε.

Ἡ μόνη ἀπάντηση δὲν εἶναι πολιτική, δὲν εἶναι κοινωνιολογική, ἀλλὰ ἡ ἐπιστροφή στὴν Ὁρθόδοξη πνευματική παράδοση τοῦ Ἡσυχασμοῦ. Ἡ Δύση δὲν σώζεται μὲ περισσότερη "πρόοδο". Ἡ Δύση δὲν σώζεται μὲ περισσότερη "ἀποδόμηση". Ἡ Δύση δὲν σώζεται μὲ περισσότερη "τεχνολογική πρόοδο". Σώζεται μόνο ἐὰν ἐπιστρέψει στὴν Ἀνατολή – στὴν παράδοση τοῦ πραγματικοῦ Χριστιανισμοῦ ποὺ ἔθαψε.

Οἱ Κολυβάδες Πατέρες ἦταν οἱ τελευταῖοι μεγάλοι φορεῖς τῆς Πατερικῆς Θεολογίας, ποὺ ἔδωσαν τὴν ὕστατη μάχη ἐνάντια στὴν δυτικὴ ἐπιρροή ποὺ διέβρωνε τὴν Ὁρθόδοξη πνευματικότητα. Διὰ τῆς ἡσυχαστικῆς ζωῆς, ἐπέμειναν στὴν ἀδιάλειπτη νοερὰ προσευχή ὡς τὴν μόνη ὁδὸ θεογνωσίας, ἀρνούμενοι τὴν λογικὴ ἀποστεῖρωση ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιβάλουν οἱ δυτικίζοντες "φωτισμένοι" τῆς ἐποχῆς τους.

Διὰ τῆς ἀντιστάσεώς τους στὴν κοσμικὴ ἀλλοτρίωση τῆς Ἐκκλησίας, ὑπενθύμιζαν ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι μία θεσμικὴ θρησκεία, ἀλλὰ ἓνα βιωματικὸ μονοπάτι θεώσεως, ποὺ δὲν ὑποτάσσεται σὲ κοσμικὰ συμφέροντα. Διὰ τῆς ὑπομονῆς τους ὑπὸ διωγμό, ἀπέδειξαν ὅτι ὁ πραγματικὸς Ὁρθόδοξος ἀγωνιστὴς δὲν κάνει

συμβιβασμούς με τὸν κόσμο, ἀλλὰ μένει ἀκλόνητος στὴν Ἀλήθεια, ὅσο καὶ ἂν οἱ περιστάσεις τὸν πολεμοῦν.

Οἱ Κολυβάδες Πατέρες εἶναι σήμερα πιο ἐπίκαιροι ἀπὸ ποτέ, διότι ἡ Δύση ἐπαληθεύει ὅλα ὅσα ἐκεῖνοι εἶχαν προβλέψει. Ἡ Δύση ἔχασε κάθε σύνδεση με τὴν ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ καὶ μετέτρεψε τὴν "πίστη" σὲ ἠθικιστικὴ ἢ καὶ κοινωνικὴ, ἀνθρωπιστικὴ ἀτζέντα. Ἡ Δύση προχώρησε ἀπὸ τὴν ἀπομυθοποίηση τοῦ κόσμου, στὴν πλήρη μηδενιστικὴ διάλυσή του. Εἶναι πλέον μία πνευματικὴ ἔρημος, ὅπου καμία σταθερὴ ἀλήθεια δὲν ἀναγνωρίζεται καὶ ὅλα ἀποδομοῦνται.

Δικαιώθηκαν διότι εἶδαν ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἐπιβιώνει ὅταν προσαρμόζεται στὸ κοσμικὸ πνεῦμα, ἀλλὰ ὅταν μένει πιστὴ στὴν ἀποκεκαλυμμένη Ἀλήθεια. Σήμερα, ἡ Δύση ἀποδομεῖ ὄχι μόνο τὴν Θεολογία, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνθρωπινὴ φύση, ἐπιχειρῶντας νὰ διαγράψει κάθε φυσικὸ καὶ ἠθικὸ θεμέλιο.

Οἱ Κολυβάδες Πατέρες κατεδίκαζαν ἤδη ἀπὸ τὸν 18^ο αἰῶνα τὴν "πρόοδο" ποὺ ἀπομάκρυνε τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὸν Θεό, ὀδηγῶντας τον στὸ χάος. Σήμερα, ὁ μόνος δρόμος σωτηρίας εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὴν πνευματικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία πολεμήθηκε ἀπὸ τοὺς "πεφωτισμένους", ἀλλὰ ποτέ δὲν ἔσβησε. Οἱ Κολυβάδες Πατέρες ἦταν οἱ ὑστατοὶ φύλακες τῆς ἀληθινῆς Ὁρθοδοξίας. Σήμερα, ἡ δικαίωσή τους

εἶναι ολοκληρωτική. Ἡ μόνη πραγματική λύση στὴν παρακμή τῆς Δύσεως εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὸ πνεῦμα τῆς νοερᾶς ἡσυχίας.

Ὁλοκληρωτικὰ δικαιωμένος ἀπὸ τὴν Ἱστορία εἶναι καὶ ὁ Φώτης Κόντογλου, ὁ ὁποῖος δὲν ἦταν μόνον ἓνας καλλιτέχνης ἢ συγγραφέας· ἦταν μία προφητική φωνή, πὺν διέβλεψε πὺν θὰ ὀδηγεῖτο ἡ Ἑλλάς ἐὰν ἀπορροφοῦσε τὴν δυτικὴ σκέψη καὶ ἀπεκόπτετο ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοσή της.

Ὁ Κόντογλου πολέμησε μὲ πάθος τὸν μοντερνισμό, διότι ἤξερε ὅτι ὁ μοντερνισμὸς δὲν ἦταν πραγματικὴ πρόοδος, ἀλλὰ μεταμφιεσμένη παρακμή. Ἐβλεπε ὅτι ὁ "ἐκσυγχρονισμὸς" δὲν ἦταν ἀπλῶς μία πολιτιστικὴ ἀλλαγὴ, ἀλλὰ ἡ ἐκρίζωση τοῦ Ἑλληνορθοδόξου ἡθους καὶ μία μετατροπὴ τῆς Ἑλλάδος σὲ ἓνα δυτικὸ κράτος χωρὶς ρίζες.

Ἐλεγε ὅτι οἱ μοντερνιστὲς δὲν εἶναι δημιουργοί, ἀλλὰ καταστροφεῖς. Κατέστρεψαν τὴν βυζαντινὴ τέχνη, γκρεμίζοντας τὴν ἀγιογραφικὴ παράδοση. Κατέστρεψαν τὴν γλῶσσα, ἀποκόπτοντας τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Πατερικὴ παράδοσή της. Κατέστρεψαν τὴν Θεολογία, ἀντικαθιστῶντας τὴν ἡσυχαστικὴ καὶ νοερὰ παράδοση μὲ ἀκαδημαϊκὲς "προτεσταντίζουσες" θεολογικὲς προσεγγίσεις.

Ὁ Φώτης Κόντογλου ἀγωνίστηκε ἐνάντια σὲ ὅλα αὐτά, ὑπενθυμίζοντας ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία δὲν ἀναλύεται μὲ ἀκαδημαϊκοὺς ὅρους, ἀλλὰ βιώνεται μέσα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ. Σήμερα, ὅλα

ὅσα φοβόταν ἔχουν ἐπαληθευτεῖ. Ἡ Ἑλλάς εἶναι κοσμικὴ δυτικὴ χώρα καὶ ὄχι ἡ Ῥωμανία. Οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες εἶναι ἀποκομμένοι ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ τους ταυτότητα.

Ὅλα ὅσα ζοῦμε σήμερα δὲν εἶναι ἡ "παρακμὴ μιᾶς γενιᾶς", ἀλλὰ ἡ τελικὴ συνέπεια ἐνὸς συστήματος ποὺ ἀπορρίπτει ἐνσυνειδήτως τὸν Χριστό. Ἡ Δύση δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ὡς πολιτισμός, παρὰ μόνο ὡς ἔκφραση ἄρνησης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἄν ὅμως δὲν ἐπιστρέψει στὴν Ὁρθοδοξία, θὰ συνεχίσει νὰ καταρρέει, ὥσπου νὰ ἐξαφανιστεῖ.

